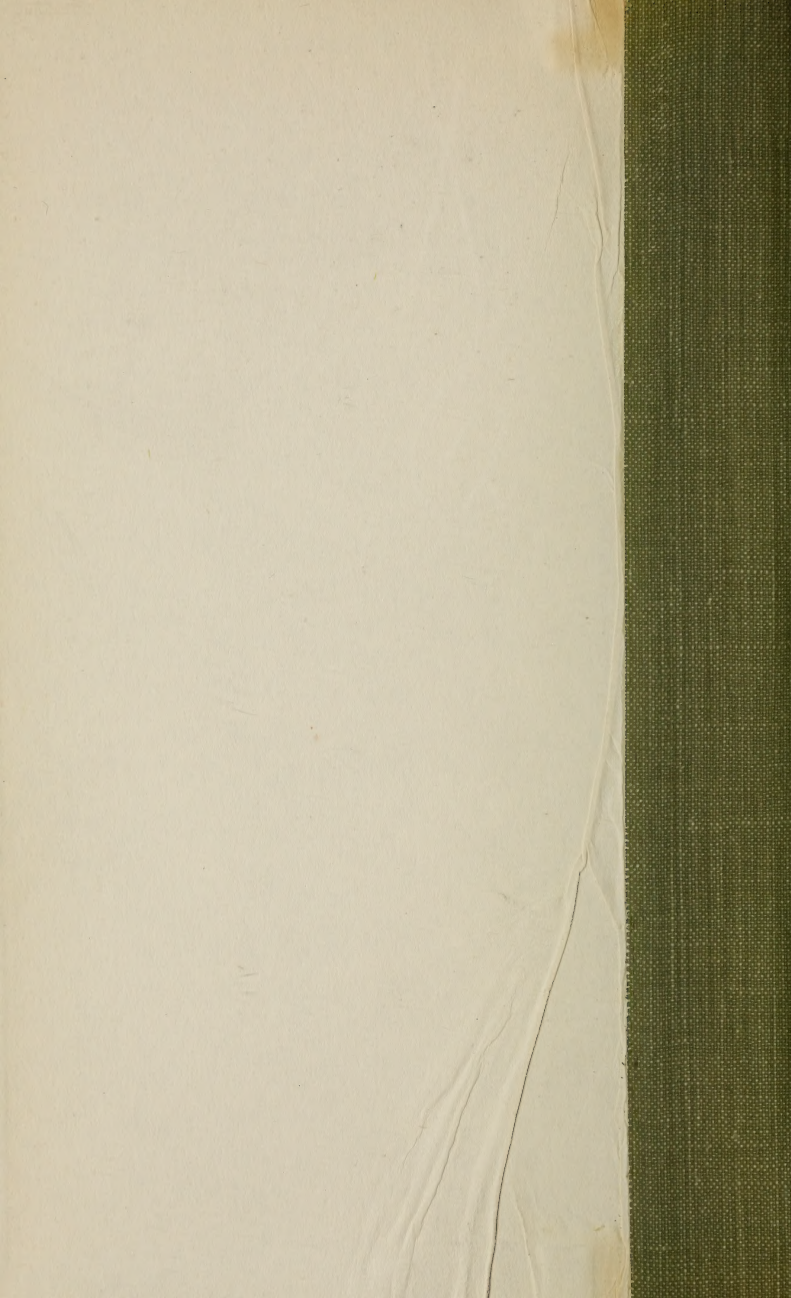
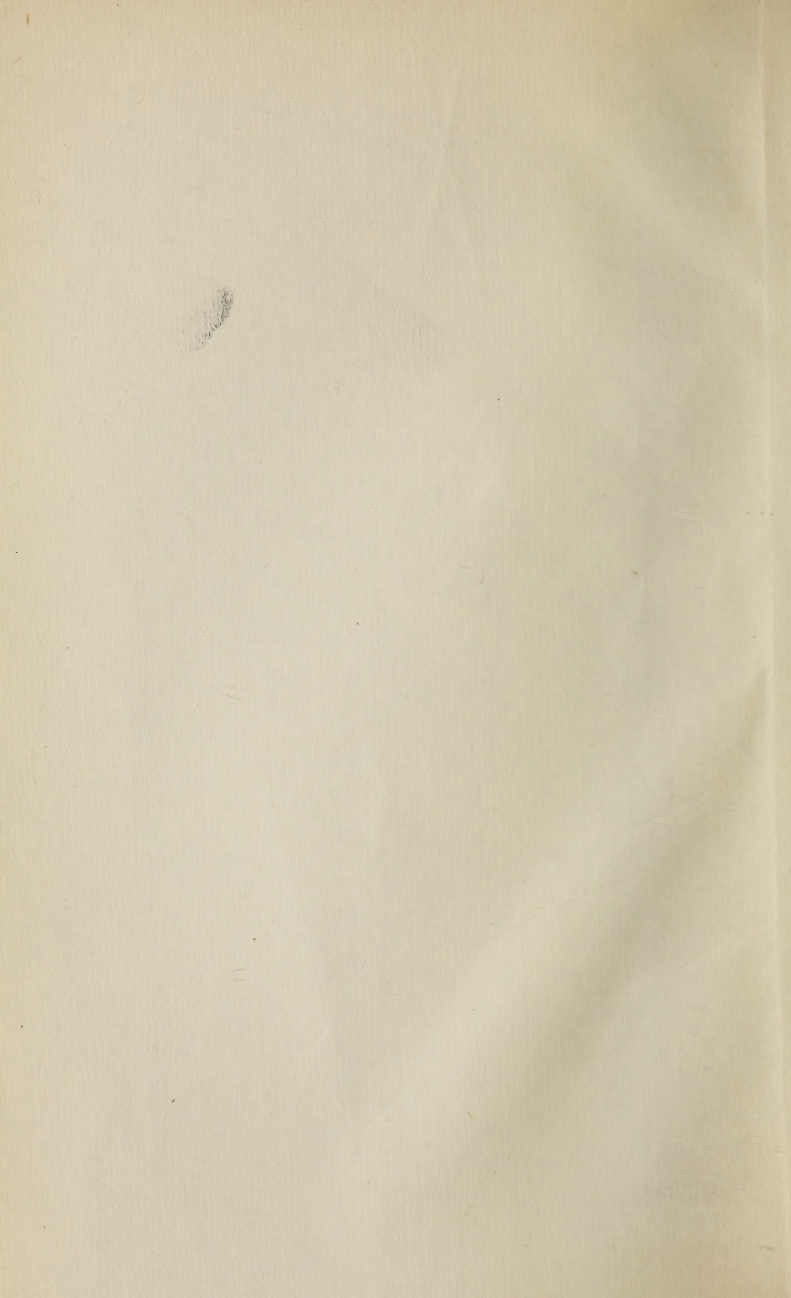

UNIV. OF
TORONTO
LIBRARY

Digitized by the Internet Archive
in 2014

SVERIGES
NATIONAL-LITTERATUR
1500—1920

XXIX

FÖRFATTARE FRÅN 1900-TALET
BÖRJAN

II.

VERKET PLANLAGT AV OSCAR LEVERTIN,
UTGIVET AV HENRIK SCHÜCK, RUBEN
G:SON BERG OCH FREDRIK BÖÖK UNDER
MEDVERKAN AV G.CASTRÉN, N.ERDMANN,
J. MORTENSEN, O. SYLWAN, K. WARBURG,
FR. VETTERLUND OCH E. WRANGEL * * * *

Ljweda
59687.2

FREDRIK BÖÖK

FÖRFATTARE FRÅN 1900-TALETS
BÖRJAN.

II.

KARL-ERIK FORSSLUND.

K. G. OSSIANNILSSON. VILHELM EKELUND.
ALBERT HENNING. GUSTAF ULLMAN. LUDVIG
NORDSTRÖM. SVEN LIDMAN. SIGFRID SIWERTZ.
ELIN WÄGNER. GUSTAF HELLSTRÖM. MARTIN
KOCH. HJALMAR BERGMAN. ANNA LENAH ELG-
STRÖM. ANDERS ÖSTERLING. BIRGER SJÖDIN.

236283
7/10/29.

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

3

FREDBRICK BÖÖK

FÖRFATTARE FRÅN 1800-TALET

BOKNAMN

II

1. KALLER, HENRIK
 2. KALLER, HENRIK
 3. KALLER, HENRIK
 4. KALLER, HENRIK
 5. KALLER, HENRIK
 6. KALLER, HENRIK
 7. KALLER, HENRIK
 8. KALLER, HENRIK
 9. KALLER, HENRIK
 10. KALLER, HENRIK
 11. KALLER, HENRIK
 12. KALLER, HENRIK
 13. KALLER, HENRIK
 14. KALLER, HENRIK
 15. KALLER, HENRIK
 16. KALLER, HENRIK
 17. KALLER, HENRIK
 18. KALLER, HENRIK
 19. KALLER, HENRIK
 20. KALLER, HENRIK
 21. KALLER, HENRIK
 22. KALLER, HENRIK
 23. KALLER, HENRIK
 24. KALLER, HENRIK
 25. KALLER, HENRIK
 26. KALLER, HENRIK
 27. KALLER, HENRIK
 28. KALLER, HENRIK
 29. KALLER, HENRIK
 30. KALLER, HENRIK
 31. KALLER, HENRIK
 32. KALLER, HENRIK
 33. KALLER, HENRIK
 34. KALLER, HENRIK
 35. KALLER, HENRIK
 36. KALLER, HENRIK
 37. KALLER, HENRIK
 38. KALLER, HENRIK
 39. KALLER, HENRIK
 40. KALLER, HENRIK
 41. KALLER, HENRIK
 42. KALLER, HENRIK
 43. KALLER, HENRIK
 44. KALLER, HENRIK
 45. KALLER, HENRIK
 46. KALLER, HENRIK
 47. KALLER, HENRIK
 48. KALLER, HENRIK
 49. KALLER, HENRIK
 50. KALLER, HENRIK
 51. KALLER, HENRIK
 52. KALLER, HENRIK
 53. KALLER, HENRIK
 54. KALLER, HENRIK
 55. KALLER, HENRIK
 56. KALLER, HENRIK
 57. KALLER, HENRIK
 58. KALLER, HENRIK
 59. KALLER, HENRIK
 60. KALLER, HENRIK
 61. KALLER, HENRIK
 62. KALLER, HENRIK
 63. KALLER, HENRIK
 64. KALLER, HENRIK
 65. KALLER, HENRIK
 66. KALLER, HENRIK
 67. KALLER, HENRIK
 68. KALLER, HENRIK
 69. KALLER, HENRIK
 70. KALLER, HENRIK
 71. KALLER, HENRIK
 72. KALLER, HENRIK
 73. KALLER, HENRIK
 74. KALLER, HENRIK
 75. KALLER, HENRIK
 76. KALLER, HENRIK
 77. KALLER, HENRIK
 78. KALLER, HENRIK
 79. KALLER, HENRIK
 80. KALLER, HENRIK
 81. KALLER, HENRIK
 82. KALLER, HENRIK
 83. KALLER, HENRIK
 84. KALLER, HENRIK
 85. KALLER, HENRIK
 86. KALLER, HENRIK
 87. KALLER, HENRIK
 88. KALLER, HENRIK
 89. KALLER, HENRIK
 90. KALLER, HENRIK
 91. KALLER, HENRIK
 92. KALLER, HENRIK
 93. KALLER, HENRIK
 94. KALLER, HENRIK
 95. KALLER, HENRIK
 96. KALLER, HENRIK
 97. KALLER, HENRIK
 98. KALLER, HENRIK
 99. KALLER, HENRIK
 100. KALLER, HENRIK

1800-1850
 1850-1900
 1900-1922

FÖRFATTARE FRÅN 1900-TALETS BÖRJAN.

II.

(Fortsättning från B. XXVIII.)

KARL-ERIK FORSSLUND, född i Ljusnarsberg, Örebro län, 1872, avlade filosofie licentiatexamen i Uppsala 1897, grundlade Brunnsviks folkhögskola 1906 och var dess föreståndare till 1912. Han debuterade med lyriskt-romantiska naturskildringar (*Skog*, en skissbok från Bergslagen 1896, *Jungfru-Jan*, en sagbok, 1897, *Historier* 1899) och väckte 1900 uppmärksamhet med sin lovsång till lantlivet, *Storgården*, en bok som är i hög grad karakteristisk för 90-talets natursvärmeri. Till denna "bok om ett hem" ansluta sig *Storgårdsblomster*, en ung faders dagbok, 1901, och *Hemma igen*, 1915. Forsslund har skrivit arbetarvisor och naturlyrik jämte "monistiska" andaktssånger (*Arbetare* 1902, *Lantliga låtar* 1906, *Fria värs och visor* 1908, *Rymdsånger* 1909, *Till fjälls* 1911, *Daldikter och vandringsvisor* 1913, *Till ett bergfolk* 1919); han har författat djursagor i H. C. Andersens stil (*Djur* 1900, *Skogssagor och djurskisser* 1907, *Vingar* 1911) och även försökt sig med en stor bildningsroman, *Göran Delling* (1906). Den senare tiden har han med stor värme ägnat sig åt hembygdsvården och därmed sammanhängande ämnen (*Hembygdsvård* 1914, *Fridlysta vildmarker* 1915, *Med Dalälven från källorna till havet* 1918—20).

K. G. OSSIANNILSSON, född i Lund 1875, filosofie kandidat 1897, väckte stor uppmärksamhet med sina första diktsamlingar, *Masker* 1900, *Hedningar* 1901, *Örnar* 1902, vilka anslogo en ny ton, kraftmedveten, optimistisk, revolutionärt-proletärisk, på samma gång buren av dyrkan för hjältar och genier. Den socialdemokratiska ungdomen fann alldeles särskilt sin poet i Ossiannilsson. Senare har han i romanform övat kritik av den socialdemokratiska rörelsen (*Barbarskogen* 1908). Bland hans senare diktböcker märkas *Orkester* (1907), *Flygskeppet* (1910), bland hans romaner och noveller (*Slätten* 1909, *Havet* 1910) — två sociala romaner, som fortsätta *Barbarskogen* — *Asketer* (1911), *Prästgården* (1911), *Ödets man* (1912). Han har även författat dramer, *Tigerhuden* (1908) och det symboliska sagospelet på vers *Fågel Fenix* (1912). — Hans Samlade dikter utkommo 1920 i fyra band.

VILHELM EKELUND är född i Stehag i Skåne 1880, vistades 1908—1920 utomlands, i Tyskland och Danmark, är bosatt i Hälsingborg. Hans första diktsamling, *Vårbris*, utkom 1900; därefter följde *Syner* (1901), *Melodier i skymning* (1902), *Elegier* (1903), *In candidum* (1905), *Havets stjärna* (1906), *Dityramber i aftonglans* (1906). Senare har hans produktion fått formen av essayer och prosaäforismer: *Antikt ideal*

(1909), *Böcker och vandringar* (1910), *Båge och lyra* (1912), *Tyska ut-sikter* (1913), *Nordiskt och klassiskt* (1914), *Veri similia* (1915). — Ett band *Valda dikter* utkom 1913 och hans Samlade dikter i tre band 1920.

ALBERT HENNING, född 1881 i Kristianstad, bosatt där som post-expeditör, har utgivit tre band dikter, *Den tysta elden* (1909), *Speglingar* (1915), *Meditationer* (1919).

GUSTAF ULLMAN, född 1881 i Göteborg av prästsläkt, bosatt i Stockholm, debuterade som lyriker med *Västikust* (1903). Hembygdens natur har varit den förnämsta inspirationskällan till hans dikter (*Caprifol* 1905, *Sångarbikt* 1910, *Kärlek* 1913, *Ur livets visor* 1915). Hans novellistik har framför allt skildrat prästgårdsmiljön och det småborgerliga familjelivet (*Präster* 1907, *Ungdom* 1908, *En flickas ära* 1909, *Sagor om hjärtat* 1910, *Godheten själv* 1912, *Obojlga och andra* 1914).

LUDVIG NORDSTRÖM, född 1882 i Härnösand, hade redan 1906 utgivit en diktsamling *Kains land*, men väckte uppmärksamhet först med novellsamlingen *Fiskare* 1907 och, framför allt, med *Borgare*, 1909. Till den fingerade norrländska småstaden Öbacka äro de flesta och bästa av hans berättelser förlagda. Bland hans senare verk märkas *Herrar* (1910), *De tolv söndagarna* (1910), *Landsortsbohème* (1912), *Tomas Lack* (1912), *Ankarsparre* (1912), *Jobbarfamiljen Gobsman* (1913), *Bottenhavs-fiskare* (1914), *Idyller från Öbacka* (1916), *Döda världar i samhälls-rymden* (1920), *Fyrskippet* (1922).

SVEN LIDMAN, född i Karlskrona 1882, bosatt i Stockholm, ägnade sig först åt lyriken (*Pasiphaë* 1904, *Primavera* 1905, *Källorna* 1906, *Elden och altaret* 1907), författade sedan versdramer (*Imperia* 1907, *Härskare* 1908) och övergick slutligen till novellistiken; han skrev den adliga ätten Silfverstååhls krönika i flera band: *Stensborg* (1910), *Thure Gabriel Silfverstååhl* (1910), *Köpmän och krigare* (1911), *Carl Silfverstååhls upplevelser* (1912), *Tvedräktens barn* (1913). Den aristokratiskt-patriotiska inspirationen har trätt i bakgrunden för den religiösa i hans sista romaner, *Huset med de gamla fröknarna* (1918) och *Såsom genom eld* (1920).

SIGFRID SIWERTZ, född i Stockholm 1882 och bosatt där, fil. kand. i Uppsala 1904, började med ett par diktsamlingar, *Gatans drömmar* (1905) och *Den unga lönnen* (1906). Helt har han icke övergivit lyriken, men i hans senare samlingar, *Lördagskvällar* (1917) och *Vindros* (1919) förråder sig överallt novellisten. Den hade framträtt redan i novellbanden *Margot* (1906), *Cirkeln* (1907), *De gamla* (1909); i den friska banden muntera *Mälarpirater* (1911) var berättaren mogen. Bland hans senare verk märkas *Ämbetsmän på äventyr* (1912), *En flanör* (1914), *De stora barnen* (1915), *Eldens återsken* (1916), *Noveller* (1918) samt den stora romanen *Selambs* (1920).

ELIN WÄGNER, född i Lund 1882, var ursprungligen medarbetare i tidningar och debuterade med novellistiska skisser, där det journalistiska draget är bevarat: *Från det jordiska muséet* (1907), *Norrtullsligan* (1908), *Pennskafvet* (1910). Hon har sedan även försökt skriva romaner (*Helga Wisbeck*, 1913, *Mannen och körsbären* 1914, *Camillas äktenskap*

1915, *Släkten Jernploogs framgång* 1916, *Kvarteret Oron* 1919, *Den befriade kärleken* 1919) och i *Åsa-Hanna* (1918) har hon skildrat småländskt bondeliv, *Den namnlösa* (1922).

GUSTAF HELLSTRÖM, född 1882 i Kristianstad, fil. kand. i Lund 1903, vistades som korrespondent till Dagens Nyheter i England, Frankrike och Amerika från år 1907. Han debuterade med ett par novellband, *Ungkarlar* (1904) och *När mannen vaknar* (1905), och utgav 1907 *Kaos*, 1909 *Snödroppen*. Med *Kuskar* (1910) lämnade han sitt dittills yppersta verk, en frukt av erfarenheterna i England; han nådde icke lika högt med romanen *Kring en kvinna* (1914), byggd på impressioner från Paris eller med *Ett rekommendationsbrev* (1920), som i halvt journalistisk form återger intryck från Amerika — senast (1921) *Dagdrömmar*, en gosses historia.

MARTIN KOCH, född 1882 i Stockholm, var måleriarbetare 1899—1903, därefter elev vid konstakademien, och har innehaft förtroendeuppdrag inom nykterhetsordnarna; sedan 1916 är han medarbetare i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Han debuterade 1911 med en liten berättelse om en arbeterska, *Ellen*, och skämtade 1912 med nykterhetsrörelsen i *Vattendroppen*. Samma år utgav han sitt första försök på den sociala romanens område, *Arbetare, en historia om hat*; i motsats till de flesta moderna författare har han haft personlig erfarenhet av arbetarklassens liv. I tekniskt avseende bygger han mycket på Zola. I *Timmerdalen* (1913) ville han skildra en hel bygds ekonomiska utveckling; ett liknande motiv ingår i väsentligt mognare form i den ruskiga förbrytarromanen *Guds vackra värld* (1916), vilken i sin helhet är ett missgrepp. Bland Kochs övriga arbeten må nämnas parodierna *Litterära storverk i västficksformat* (1913), *Romantiska brev*, en historia om socialt svärmeri (1915), *Anteckningar på havet*, journalistik och poesi i sak (1918), *Fromma människor* (1918), *Upplösningstidens teologi*, en stridsskrift (1919), *Legend* (1920).

HJALMAR BERGMAN, född i Örebro 1883, har redan bakom sig en förvånande stor produktion; hans fantasi är frodig och alsterrik, men bisarr och dragen mot alla slags makabra och abnorma företeelser. Han började 1905 med ett drama *Maria, Jesu moder*, skrev de romantiska fantasierna *Solivro* (1906) och *Blå blommor* (1907), utgav 1909 *Savonarola*, 1910 romanen *Hans nåds testamente* och novellsamlingen *Amourer*, 1912 stadskränikan *Vi Bookar, Krokar och Rothar*, 1913 *Loewenhistorier*. År 1914—16 utgav han tre band *Komedier i Bergslagen*, de tvenne sista med titlarna *Dansen på Frötjärn* och *Knutmässo marknad*; till samma stoffkrets hör *Mor i Sutre* (1917). Den stora romanen *En döds memoarer* (1918) samt *Markurells i Wadköping* (1919), *Herr von Hancken* (1920), *Farmor och Vår Herre* (1921) och *Eros' begravning* (1922) utgöra Hjalmar Bergmans sista verk; härtill kommer en rad skådespel och ett band *Sagor* (1916).

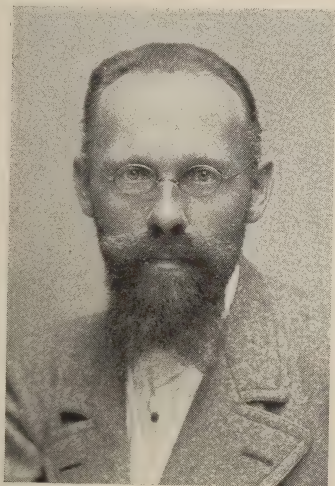
ANNA LENA ELGSTRÖM, född 1884 i Hälsingborg, har bedrivit konststudier i Stockholm och Paris och är sedan 1912 gift med teaterchefen G. Collijn. Hon debuterade 1911 med *Gäster och främlingar*, ett

band noveller ur de fattigas och eländas liv, liksom den 1912 utgivna samlingen *Fattigfolk*. Bland hennes senare arbeten märkas *Havsboken* (1912), *Stjärnan vars namn är malört* (1915), *Mödrar* (1917).

ANDERS ÖSTERLING, född i Hälsingborg 1884, fil. licentiat i Lund 1914, litteraturkritiker i Svenska Dagbladet sedan 1919, medlem av Svenska akademien 1919, debuterade 1904 med diktsamlingen *Preludier*, följd av *Offerkransar* (1905), versdramat *Nattens röster* (1906) och *Hälsningar* (1907). *Med Årets visor* (1907) och det lyriska sagodramat *Bäckhästen* (1908) var den idylliske mästaren färdig. År 1908 utkommo versberättelsen *Döden inkognito* och diktcykeln *Norrlandsresan*. Hans senare diktsamlingar heta: *Blommande träd* (1910), *Facklor i stormen* (1913), *Sånger i krig* (1917), *Idyllernas bok* (1917), *De sju strängarna* (1922). Han har även utgivit *essayer* och *reseskisser* (*Människor och landskap* 1910, *Minuter och sekunder* 1912, *Tidsstämningar* 1917).

BIRGER SJÖDIN, född 1887 i Härnösand, student 1907, dog av hjärtlidande i sin födelsestad 1911. Hans första bok, *Undret*, kom ut 1910, den andra och sista, *Starka hjärtan*, 1911. Hans förtidiga bortgång var en av de största förluster som svensk litteratur lidit; han var redan en novellist av hög rang och syntes ha större naturliga förutsättningar än någon inom de senare generationerna.

KARL-ERIK FORSSLUND

1872

UR STORGÅRDEN.

HÖST.

De drucko björnens röda blod,
de gamla i svunna tider,
de drucko hans styrka, de drucko hans mod
till vilda lekar och strider.
De drucko hans livssaft, ångande varm,
och åto hans skälvande hjärta,
det gav dem tolv mans kraft i arm
och löjen i vända och smärta.

O, Moder Jord, låt mig dricka ditt blod,
det starka, det sjudande unga,
låt mig känna din kraft och ditt lugna mod
i ådrorna mäktigt sjunga!
I trötta stunder att smaka mig giv
ditt skälvande varma hjärta —
jag vill kämpa din strid, jag vill leva ditt liv,
jag vill känna din fröjd och din smärta!

*

Härliga höst! Guld blir allt vad du rör vid, guld och eld
och röda smycken.

Björkkronorna stå i luften som stora klargula, stilla lågor.
Rönnarna lysa som varma blodfläckar på hagarnas gyllene
sidenmantlar. Körsbärsträdens löv i vår trädgård skifta i alla

toner av rött, gult, orange — de klaraste, saftigaste toner, de finaste övergångar. Och över de djupgröna barrskogsbranterna och över de rötblåa höjderna ligger ett dallrande skimmer av sol, en sky av det finaste gullstoff, en genomskinlig, glänsande gyllenröd dimslöja.

Härliga, rika höst — ingen tid är som du full av färg, av glöd, av festlig och bjärt brokighet!

Hög, ren, fylld av vit klarhet välver sig rymden. Stilla och stor hänger solen däruppe som en mogen frukt, full av klar och sval saft. Och därunder ligger jorden som en palett, täckt av heta, lysande färgklickar — kadmium, guldockra, cinnober, krapplack och alla en glad friluftsmålares starkaste och klangfullaste färger.

Härliga höst, med dina gyllne solskensdagar, med dina blåa mänskensnätter!

*

Det lider mot kväll. Solen lutar mot sin nedgång, hon har redan delvis sjunkit bakom skogskonturen i väster.

Mitt emot, östan om dalen, står skogen flammande röd på den branta sluttningen. Men härnere i dalgången ligger skuggan över åkrar och gården, som ett väldigt vidunder. Orörligt och tungt är det, det sträcker sig från dalens norra ända till den södra, det breder ut sig över markerna mätt och lättjefullt.

Jag vandrar mellan havresnesarna, vilka stå på åkrarna runtom gården som lansbeväpnade vakter i långa räta led. Då stannar jag med ens — vidundret rör på sig, sakta, knappt märkbart. Det har vaknat ur sin dåsiga eftermiddagsdvala, det närmar sig ljudlöst och smygande den röda sluttningen i öster, som om det tänkte ge sig uppför den mot höjden.

Det tänker nog så. Det börjar långsamt glida uppför branten; det vältrar sig över björkhagarna längst ned, sträcker ut sig över barrskogarna högre upp, när småningom de kala stopen och klintarna närmast himlen. Och allteftersom det stiger, bleknar det röda berget; lövdungarna bli bruna, barrskogarna bli kallt gröna, klintarna bli stengrå.

Nu har vidundret klättrat sig trött, nu vilar det mörkt och tungt över både dal och höjder. Endast den högsta

toppen av berget i öster flammar ännu röd som en valborgsmässeld.

Då sjunker solen bakom Mässans skogskontur. I det samma slocknar elden på toppen, som om vidundret blåst ut den med ett kallt andedrag eller slukat den i sitt vida gråa gap.

Och kvällen mörknar snabbt till natt. — —

En stund senare. Jag går och väntar på månuppgången.

Himlen är klar. Endast i nordost, nära klinten där elden brann, sticker ett tjockt moln upp bakom skogen och stiger sakta över synranden. Det är som ett böljande rökmoln — som om en stor ugn låge däruppe på höjden, mitt inne i skogen — som om en jätte hölle på att smälta något grant där.

Och rökmolnet vältrar allt större mot rymden och färgas småningom gult på undersidan av skenet från den osynliga ugnen — allt bjärtare gult mot det blå som börjar skymta mellan molnet och skogen. Och genom hål i den mörka skogsväggen, mellan de högsta trädens stammar och kronor, tränga gyllene glimtar fram. Det tycks snart vara färdigt nu, det där som smältes i ugnen; rökmolnet skiftar allt grannare och stiger allt snabbare — nu blir det fritt från skogsbrynet, svävar sakta upp i rymden, bort över åsen, och bleknar.

Där kommer ingen rök mer. I stället färgas den svarta skogskonturen gul med en svag skiftning i rött; den är som ett påtänt papper, kolnat svart ini, med den trasiga, naggade kanten glödgd. Och så höjer sig ett stort bländande gult klot bakom trädkronorna — en glödande guldkula som kommer direkt ur smältugnen därinne i dunklet. En ballong, full av lysande gas, vilkens sken strömmar ut genom det genomskinliga omhöljet.

Den stiger, stiger. Närmast omkring skiftar rymden i klart grøngult, en jämn rundel kantad av en rostbrun valk, mot vilken dunklets vågor slå, tysta, djupa, gråblåa. —

Nu står månen över sjön och kastar sitt bleka och kalla blågröna ljus över himmel och jord, över de skvalpande vågorna, över de röda byggnaderna på udden, över skogar och åkrar.

Havresnesarnas skuggor ligga långa och smala över åkerstubben. De stå där stumma och orörliga runt omkring gården — som vaktsoldater, stödda mot lansarna. De stå omflutna av det kyliga, klara skenet och den stora, vilande tystnaden; de se upp emot stora salens upplysta fönster och lyssna — därinifrån strömmar dämpad musik ut i natten, och genom den tränga stundom ett par enstaka klara toner av en sång. Av en hög och stark kvinnoröst . . .

*

Härliga liv! Att vandra i skogarna och bergen med bössa och hund, långa vägar, vilda vägar! Att höra drevet gå, skallande, klingande grant, så det ropar och sjunger i bergen — närma sig, slingra sig i bukter, gå utom hörhåll och förtona i fjärran, och närma sig igen . . .

Att poja och hojta, att blåsa smattrande fanfarer på jägarhornet och höra osynliga kamrater svara långt inne i tystnaden — en efter en — långt, långt bort — —

Att se haren komma tumlande som ett ljusgrått ullgarnsnystan, ur det gröna dunklet — att höra en stor tjäder lyfta djupt inne i snåren och skrämd flyga bort med tunga, mäktiga, klatschande vingslag . . .

Jag är glad om jag någon gång vänder hem med ett byte i jaktväskan, men lika glad om den är tom. Livet och äventyret är huvudsaken, dödandet på sin höjd bisak. Leben und leben lassen!

Jag är för resten nybörjare både som jägare och som skogvaktare och djurkännare. Vad är det jag förut sett och känt i skog och mark? Dimmiga stämningar, grumliga spegelbilder av mina egna tillfälliga små känslor och drömmier. Nu lever jag mitt uppe i alla dessa härligheter, vilka förut endast skymtat förbi mig ett ögonblick ibland, oftast på avstånd. Och nu först börjar min skamliga okunnighet skingras en smula, nu först börjar jag komma allt detta liv in på livet!

Jag står som ett törstande och lyckligt djur vid Naturens, Verklighetens klara, outtömliga källa. Jag har endast läppjat på hennes vatten än, men denna droppe har redan låtit mig känna en försmak av saligheten; jag känner med jublande visshet att

detta är livsens vatten, och jag längtar lidelsefullt att dricka det i fulla klunkar, att dyka ned i dess djup, att vandra omkring på botten och undersöka dess hålor och gömslen. Att bli bekant med alla dess myllrande invånare och att dyrka de eviga lagar, vilka styra dess mäktigaste strömmar liksom dess omärkligaste krusning, dess gudaskönaste nymfer liksom dess minsta osynliga kryp. —

”Nil humanum a me alienum.” Det är för litet. Utbyt ”intet mänskligt” mot ”intet i världen”, ”intet kosmiskt”! —

Jag går i blå höjder.
Inunder mig ligger en leende jord,
full utav röda fröjder,
av brinnande tankar och glödande ord.

Jag går i vakna drömmar —
ikring mig en strålände himmel står.
Ur höstkyllig luft där strömmar
emot mig en flod av ljus, av vår.

Högt över vidder vida
jag vandrar salig och stark och fri.
Och mörka och mumlande skrida
mig höstens skyar förbi, förbi — —

Däruppe i höjderna ligga mossar och fall. Där växa enbuskar och dvärgbjörkar, där lysa lingon och blåbär, gyllene hjortron och röda tranbär, deras syrliga smak är frisk som ett bad.

Många träd finnas där icke — endast en skara tallar, höga, smidiga, med en liten rund krona i toppen. De stå glest, de vilja ha rymd omkring sig; ett par granar ha skjutit upp bland dem, men de äro redan torra och magra; det är för mycket sol och luft för dem — det fordras stor växtkraft, stor längtan och solkärlek för att kunna leva där i höjden. Säkert fäste i jorden tarvas där också mot stormarna; många stammar ligga fallna i ljungen, kullblåsta och störtade; deras rötter sticka upp ur riset som drakar och vidunder, med svarta horn och betar, med slingrande knotiga armar och stora, knöliga utväxter.

Mycket villebråd finnes icke heller däruppe. En hare kommer stundom skuttande över fallet, en spillkråka kommer skriande och sätter sig att hacka på en stam med sin starka, raka näbb. Eller några orrar komma flaxande och slå ned i ljungen eller i talltopparna — en tupp spelar i tystnaden, det ljuder vida, vida omkring, och hönorna sitta tysta och lyssna, orörliga, liksom bedårade...

Eller älgarna komma dragande över bergen — ila fram med långa jättesteg, stanna däruppe i höjden och lägga sig i mossen närmast tallungen. De äro släkt, älgarna och tallarna. Storvulet, tystlåtet, tankfullt folk.

Å, att stå där på en hög sten och se och höra — det är gudstjänst!

Din själ formar sig efter den vida, stora synen. Den får höjder och djup, får berg och dalar, och den vilar under en oändlig rymd med de fjärrblå höjdernas enkla, lugna böljkontur.

Dina tankar skjuta mot skyn som tallarna, med raka, smärta stammar. Och dina drömmar — som älgarna komma de ilande över berget med jättesteg, lägga sig ned i mossarna och se sig omkring med stora, allvarliga barnaögon. — —

Så vandra vi hem igen.

På trappan står Storgårdens husfru och vinkar en välkomsthälsning. I stora salens spis är höstens första brasa av väldiga stockvedsklabbar tänd.

Vi sjunka ned framför den i länstolarna. Sitta och lyssna till det glada sprakandet och se flammande världar skymta mellan våra halvslutna ögonlock.

Sitta och tänka med själen full av vidder, med ögonen fulla av stora blåa syner och öronen av tallarnas högä, entonigt sjungande brus.

Vi höra samma brus här i det lågande bålet. Det är samma tonande klang här i de röda glödens sprakande som i sommar-nattens sus genom den gröna krona stockveden bar, när den ännu stod på rot och växte. Och det är denna klang som är kärnan och grundtonen i alla livets ljud. Det är endast bitonerna som växla.

Så höra vi alla världens ljud och klanger, samlade i några brinnande vedträns knastrande. Och vi se syner; de leva, lågorna, de bli gestalter, väsenden. Vajande tågor av havstång — fint böljgröna nere vid skaftet, för övrigt gullgula med röda kanter. Ormar och ödlor med gyllene skinn, vilka slingra sig uppför den svarta järnväggen. Smidiga armar, vilka sträcka sig i våldsamlidelse mot höjden ur det flammande bålet. Kaskader av jäsande vin, vilka spruta mot skyn ur de förtrollade röda lustgårdarna. Frigjorda själar, vilka fly ur de brunna feslottens ruiner och sväva bort i mörkret...

*

Broder Bruno!

Tack för ditt brev.

Ja — i ett par saker är jag fullkomligt ense med dig.

Så däri, att lidandetröns föregående strider varit barnlekar i jämförelse med den som stundar. Att hon i detta, som på sin fana för orden evolution, monism, världsfröjd, för första gången sedan sitt uppträdande på jorden fått en verklig farlig motståndare.

Vidare däri, att denna lyckoreligion är "humanitetens högsta möjliga uttryck" — är "Antikrist som skall lyckliggöra människorna under devisen: mitt rike är icke av denna världen, och lyckliggöra dem med de skönaste mänskliga känslor, hemkänsla, familjekärlek, vetenskapens och konstens alla lyckaligheter".

Det blir ett nytt giganternas anfall mot himmelen, säger du slutligen. Men giganternas tankar ha vuxit. Det gäller icke mer att krossa himlen, utan att "rycka ned den till jorden".

Och i trots av allt detta tror du på lidandereligionens seger!!

Där slutar vår överensstämmelse.

Hela ditt försvar för den kan förenklas till och sammanfattas i påståendet: Lidandet är ett faktum.

Men vad säger du därmed? Mindre än intet. Slaveriet och livegenskapen voro även fakta. Att jorden var världsalltets medelpunkt, att stjärnorna voro fästade i olika kristall-

sfärer; att Minerva sprang fram färdig i ett ögonblick ur Jupiters huvud och att världen skapades på sex dagar av intet — det var allt fakta.

Lyckoreligionen kan endast tillfredsställa de lyckliga, säger du — har intet hopp att ge de olyckliga: intet tröstens ord för de svaga. Misstag. Den är visserligen byggd på lagen om de starkas, livsdugligas, utvecklingsdugligas seger. Men den vill icke förtrampa de svaga — vill tvärtom besegra dem genom att göra dem starka. Icke draga vinst av någons olycka — utan förvandla den till lycka. Icke göra kampen för tillvaron än vildare och hetsigare — utan höja och förädla den till ett samarbete för tillvaron.

Var säker på att jorden har rum för oss alla. Här finnas ännu oöverskådliga öknar att odla och befolka! Här finns plats för oräkneliga liv att växa och blomma utan att tränga ut och trampa ned varann, att bära frukt och vissna lugnt och gå sin väg med tacksam glädje i tidens fullbordan, att med ödmjuk andakt inför de eviga lagarna lämna sin plats åt dem som komma efter!

Och varför ta sin tillflykt till diktade sagohimlar och ett fullkomligt okänt och opålitligt liv efter döden när den värld vi se är så bedärmande härlig, när vi kunna utveckla detta jordeliv till fullkomlighet och till överensstämmelse med "idea-len"! Om vi endast äro armstarka nog och inte ge oss i slapp likgiltighet eller sjuk misströstan! Och inte tränga ihop oss i storstäderna, dessa livets själva smitthärdar, dessa offerkultens underjordiska tortyrkammare, dessa den blinda, lumpna livskampens slagfält och högkvarter. —

Du tror på ett annat liv — och tror blint, ty varken du eller någon annan har någonsin sett en glimt av det, och du kan icke framlägga ens skuggan av ett bevis för det. Jag tror på detta liv — och tror seende. Jag vet, genom min och andras erfarenhet, att jordelivet kan vara och i regeln skall bli så rikt, så fullt och helt, att det blir en fysisk omöjlighet att drömma yrande feberdrömmar om ett annat liv. All vår livslängtan skall bli tillfredsställd här. Och den alltkännande, alltfamnande lycksalighetskänslan skall bli människans oavbrutna vardagskänsla. Icke någon hänförelse, som flammor

upp ett ögonblick då och då, som oväntat kastar sig mot skyn och lika oväntat sjunker samman och slocknar igen. Utan en ständig stämning av helg och högtid, en hänryckning, vilken som en lugn, varm, ljus soldager ligger utbredd över hela livet, över alla dagens minsta handlingar och alla nattens dunklaste drömmar. En våglinje, som böljar mjukt i sänkningar och höjningar, men aldrig brister — mina bergåsars mjuka, stora horisontlinje! Och alla små vardagsbekymmer skola likaväl som alla stora livshändelser smälta in i denna soldager, bli toner i detta rika, ständigt ljudande ackord!

Jag har redan sett en gryning till denna dager i fjärran, redan hört preludier till detta ackord.

Mitt liv är en sång, jag har diktat den själv,
om alla jordens fröjder.

Den flyter fram som en brusande älv
mellan skogar och blånande höjder.

Den dansar fri
till en hög melodi.

Vart år är en vers, vart dygn är en rad,
deras klang är klar, deras gång är glad.

Ett flammande ord är var flyende stund,
en dallrande ton var sekund.

Mitt liv är en låt på näverlur
om våren och vårens gamman.

En visa om älskog i klingande dur,
två röster sjunga den samman.

Och tankarna gå
i rim två och två

och lyss till varann och svara varann,
och den ena rösten är hög och grann,
och den andra har klang av en näverlur,
som joddlar och jublar i dur!

Mitt liv är en sång om sommar och sol
och om jordens bävande längtan.

Jag står på berget och stryker min fiol

i viss och lycksalig väntan.
 Och natten går,
 och ur djupet mig när
 i en mångstämmig kör all den strålande sång,
 som ur jorden skall stiga mot rymden en gång,
 när i samklang försonas allt larm och allt kiv,
 och en hymn blir var levandes liv!

*

Din tro allomfattande, din lära uttömmande?

Handen på hjärtat, yngling: vilken kult står högst: den vars musik uteslutande består av psalmer, eller den vars andakt tar sig uttryck i och näres av allt som klingar skönt: glada visor likaväl som allvarshöga hymner, danser, likaväl som psalmer, brusande dryckessånger likaväl som blida kärlekskväden.

Den som skänker målare och diktare endast ett fåtal åter och åter upprepade motiv, eller den, vilken öppnar hela världen och livet för sina dyrkare att ösa ur, att befruktas av och omskapa!?

Den vilkens gud endast uppenbarat sig en gång — eller den som anser allt levande vara gudsuppenbarelse; den som talar om den eviga döden — eller den som ser att intet dör, att endast livet är evigt; den som tror — eller den som vet? —

Å, det är ju det fegaste av allt fegt, den småsintaste och tarvligaste själviskhet, detta rymningsförsök ur livet som din och hopens blinda "barnatro" är!

Utveckling, mänsklighet, efterkommande, sägen I med hånton och axelryckningar. Deras lycka gör ej oss lyckliga. Utvecklingens mål ligger för långt bort för att kunna tillfredsställa oss och locka oss att tro på det, att känna oss lyckliga med den tanken att det en gång skall hinnas — och hinnas åtminstone till en liten del med hjälp av vårt arbete. Jag får ingen glädje av att målet är hunnet — jag är då längesedan död och begravnen. Och för övrigt — vem ansvarar för att det någonsin skall hinnas? Varför skulle vi fylla våra lampor med olja för en brudgum som kanske aldrig kommer? säga de fåvitska jungfrurna.

Ja, jag kan inte hjälpa jungfrurna. De må gå i kloster.

Men jag känner ett annat slags människor, och jag vill av alla mina krafter sträva att närma mig dem, bli en av dem.

Vi — i vår visshet om framtiden, i vår kunskap om alltings enhet, i vår till samkänsla med mänskligheten, med alltets utvecklade självkänsla njuta vi redan en försmak av den lycka och fullkomlighet, som vi hoppas på för våra efterkommande. Blotta aningen om gryningen är oss en vällust — en dunkel drömbild av framtidens människa fyller oss med glädje. Vi skälva av hänryckning vid blotta tanken på att våra frågor en gång skola få svar, våra gåtor en gång lösas — och lösas av människan själv, i detta jordeliv. Vårt härligaste arbete och enda tidsfördriv är att forma och forma de marmorblock vi alla bära inom oss — de, ur vilka i tidens fullbordan guda-människornas gestalter skola springa fram i naken härlighet! Förr eller senare allt efter vår idoghet, vår skaparkraft!

Denna väntan, detta arbete är den enda salighet som finns för oss. Men vi behöva ingen annan, ty någon större kan ej tänkas.

Denna tro på människan är den enda människovärdiga religionen. Denna strävan att föra sig själv och andra i riktning mot henne är det sanna prästadömet, den sanna gudstjänsten. Och denna andakt — en fast hoppsmält förening av två känslor: längtan bort från det lilla och fula och svaga vi äro, samt förtröstansfull tillbedjan av det stora och sköna vi kunde vara och skola bli! — den är långt djupare, innerligare, livsfullare, evighetsfullare än någon åkallan av alla himlars härskaror, av änglar och helgon!

Vill du höra en bit ur en predikan? Den är skriven av Strindberg:

”De unga, de tro icke på den personliga fortvaron, men de tro på fortvaron i släktet, och när den tron blivit levande*, skola vi se en annan moral än den själviska, som avlar goda gärningar och en tarvlig välgörenhet i hopp om en personlig belöning efter detta. — —

Alla ramlade illusioner medföra sorg. Därför bort med illusionerna! Utgå ifrån att solen slocknar, och du skall bli

* Kursiverat av mig, brevskrivaren.

glad att den lyser ändå, utgå ifrån att vi skola åldras, och vi skola förvåna oss över att vi äro så unga! — —

— — Lek, spring, åk skridskor, slå boll och var ung med de unga! Du skall få en sund kropp och en sund själ, som skall tro på livet och med mod gå i kampen, ty kampen skall komma, men den skall icke bli så vresig, så gallbitter; det skall slås friska sår, så att blodet rinner rött, men där skall icke förgiftas, så att blodet stannar svart och tjockt! Och du skall slåss med glädje, ty din sunda kropp skall ge dig hopp om seger, och om du ligger som en slaktad kalv, skall du ändock känna att det kittlar i vänstra sidan och drar i mungipan, ty då har du livsglädjen i nervändarna, och de hålla ut i det längsta; ja, ända fram till den dagen då vår ande får en ny luft att andas och våra själar få en annan föda, och då ha vi livsglädjen på fullt allvar, men först då! Jag har läst för mycket av Thomas a Kempis för att få vara med om den, men jag vill ändock arbeta för den, ty jag tror på det kommande släktet!"

Amen. —

Och vill du höra en morgonpsalm?

En vilans natt har åter flytt.
Ur sömnens djupa, dunkla schakt
vi stiga upp med fröjd på nytt
i dagens ljusa, gyllne prakt.

Därnere djupt i gruvans schakt
vår oro sjönk i stillhet stor.
Där bredde dunklets milda makt
för våra ögon mjukt ett flor.

Där steg och sjönk ett stilla sus,
en lugn, av jorden gnolad sång,
och stundom glimmade ett ljus
djupt i en låg och dunkel gång.

En skugga stum, en skepnad hög
i skymningen förbi oss gled.
En gnista genom mörkret flög —
ett sprängskott ljud i nattens fred.

Vi darrade som löv och strån,
och jorden bävade och skalv,
och bergen rämnade med dån,
och malmen klang i djupets valv.

Och droppars fall och släggors slag
där mätte nattens timmar lugnt,
och natten går, i ljusan dag
vi stiga upp med sinnet ungt.

Med vaknad blick, med vilad syn
vi möta solens fulla ljus.
Vi lyss till livets sång i skyn
med själen full av tystnans sus.

Var hälsad, sol i himlens sky!
Din glans, din eld är evigt ny.
Oss i ditt varma sköte tag,
o Gud, o höga, klara Dag!

*

Hemmet är den enda kyrka och familjen det enda samhälle vi erkänna. Det kan också sägas så, att världen är vår kyrka och hemmet dennas allra heligaste.

Vi ha symboler, även vi. Majstången och julgranen äro två av dem. Tvenne fyrbåkar, resta på de två poler kring vilka varje vårt år vrider sig, midsommar och jul.

Majstången, denna härliga bild av ståndaren, befruktaren, livgivaren — det är livet självt vi dyrka i honom, smyckad med all den jordiska sommarens mäktiga fägring och färg, med löv och blommor, med kransar och band, med urblåsta äggskal och med en förgylld tupp, en hane, högst på toppen!

Ned med korset — upp med majstången i stället! . . .

Och julgranen, med sin aldrig vissnande grönska, med sina ljus och äpplen och stjärnor, dem hon bär som en mor på sina armar — vi dyrka evigheten i henne, livets seger över död och förgängelse, ljusets över mörkret. Det levande grönas och det brinnande gyllenrödas över det kalla vita, det döda svarta. —

Vi ha också sakrament. Varje morgon undfå vi i vår klara, djupa sjö den nya födelsens bad. Och varje vår måltid är ett glatt och högtidligt anammande av jordens lekamen och blod.

Alla sommarens bär och alla höstens frukter — de äro klara droppar av detta blod, de äro saftpärlor, pressade ur jordens fulla barm, ur vår gamla moders stora varma hjärta.

Du som törstar och försmäktar — lägg dig ned på marken, sug de röda pärlorna, drick din moders starka, rena blod!

Känner du icke varma floder strömma genom dina uttorkade ådror — känner du icke unga krafter sjunga i muskler och nerver? —

Vi ha även fester och högtider.

Alla de glädjeämnen dem våra fäder älskade och odlade, men vilka legat gömda och skendöda i skräpvrårna, dem skola vi draga fram och väcka upp igen. Alla dessa gamla festseder, detta firande av helger och bemärkelsedagar, som stelnat i tomma former och blivit livlösa ceremonier utan innebörd, grant påklädda skelett utan hjärta och hjärna — det gäller att tillföra dem nytt blod, vårt eget blod, att gjuta ny glödande metall i formarna, att blåsa in i dem en ny själ, en ny mening och betydelse.

Så skall varje årets tid ha sin fest. Vi skola för varje solvarv fira om igen livets liv, från dess födelse genom dess blomning och mognad till dess vissning och insomnande.

Så här fira vi en av höstens högtider.

När svalor och ärlor ha lämnat oss och flytt undan nordanvindarna till södern och sollugnet; när löven ha fallit och björk-kronorna stå bara och brunvioletta, liksom avbrända, slocknade; när havresnesarnas vakter tågat in i ladornas baracker, skrämnda av frosten — när vi bärgat våra äpplen och päron, burit in trädgårdsoffor och gungbräden, kräftburar och met-spön under tak, gödslat sängar och rabatter och brett granris över jordgubbar och pioner, snödroppar och brandgula liljor — då samla vi ihop våra trogna vänner och goda grannar en klar och vacker morgon att med oss taga farväl av sommaren, begå den stora höstningen och göra vår kyrka till en borg mot snö och köld och mot vinterns hårda stormar.

Vi stoppa till alla springor och hål och breda mattor och hudar över golven. Vi kasta ut alla visnade blommor i vaserna och sätta tall- och enkvistar i dem i stället. Vi sätta in dubbeldörrar och innanfönster; och i varje fönster skapa vi landskap mellan rutorna, av alla slags vackra mossor, av tall-, gran- och alkottar, av röda och gula löv, av vackra stenar, malm-bitar och bergkristaller. Det första solen ser, när hon tittar in genom våra fönster, är dessa stenar, och det är en fröjd att beskåda hur de glittra och flamma i skenet, hur varje stråle slår gnistor och brokiga lågor ur dem, där de ligga mjukt bäddade i fina vita drivor av bomullsnö.

Och det går under sång och glam och glädje, allt detta arbete!

När det är fullbordat, taga vi av oss sommarkläderna — hoppa i Vessman för sista gången i år, att hämta styrka och hälsa till den långa natten — stiga upp och kläda oss i varma, tjocka vinterkläder.

Så gå vi in och stänga dörrarna efter oss. Påtaga röda skinntofflor, draga förhängena för fönstren. Ordna oss i en ring kring stockelden som flamar på kyrkans altare — den är solen, kring vilken vårt liv kommer att kretsa nu, när den andra solen bleknar för en tid.

Tända långpipor eller cigarretter, blanda ångande varma, gulbruna toddar . . .

Berätta sagor och spökhistorier, läsa dikter och lyssna till höga sånger, sjungna av en varm kvinnostämman — Sindings Løv och Høst paa heien, Sjögrens Høstvisa, Suckarna, I dødens tysta tempelgårdar, I de sidste Øjeblikke, denna den under-skönaste sång, som ännu stigit från jorden mot stjärnorna en månblå höstens natt.

Det är stilla runt omkring. Det brusar endast långt borta, i någon fjärran skog. Och Vessmans vågor glida gnolande in mot stränderna, och sjunka suckande tillbaka igen.

Genom den röda brasskymningen, genom det stigande suset därute, droppar stilla den entoniga melodin i Høstvisans ackompanjemang — droppe efter droppe, alla med samma klang, i evigt samma lugna, jämna takt . . .

Och bruset nalkas — det hinner fram till skogen bortom

åkrarna och svävar av och an där i höjden. Och Vessmans vågor gnola allt högre — och Suckarnas tunga ackord och mjuka tongångar fylla stillheten med harpklång, och den varma stämman ropar — sjunker — dör bort —

”Tag dem, i evighet, till sist!
Vårt liv ett vindkast är som hastar.
Det skakar i ditt träd en kvist
och blommorna i stoftet kastar...”

Och bruset nalkas än mer. Nu dånar det runtom, nu krammar det vår kyrka i sin starka, skälvande famn, och Vessmans vågor sjunga högt och vältra sig mot stränderna, och ur pianot kommer Griegs Efteraarsstorm tumlande, mäktig och vild —

”Hvor blev du af, du milde Sol?
Stormen har tagit din Kongestol!
Blegnet er hver en Rosensblomme,
Somren er omme — Somren er omme — —
Alt blev plyndret en Efteraarsnat,
nu holder Vintren sit Indtog brat — —
Men lad Vintren kun være streng og haard,
der kommer engang saa lys en Vaar! — —
Det ved hvert eneste lille Skud:
engang raaber Solen ’spring ud, spring ud!’ —
Eia, hvor blier det sødt at se —
eia, hvor blier det sødt at se
den første Blomst i den sidste Sne!” — —

Våra gäster ha farit.

Vi äro ensamma — jag och min kära.

Vi sitta och se in i brasan, nu en gniströd glödhög, ur vilken stundom en klarblå låga slår upp, för att ögonblicket därpå blekna och slockna.

Vi känna mörka, molntunga tider stunda. Stormiga nätter, kalla grådisiga regndagar.

Men vi hysa ingen fruktan, vi bära ingen sorg.

Vi älska stormen som med ena handen sopar bort allt gammalt vissnat och förtorkat och samtidigt med den andra strör nya frön över all jorden, hoptals, milliontals.

Vi njuta såsom jordens mylla av regnet, det rensande och förfriskande, det saft- och kraftförynande.

Vi höra en vårbäckes porlande klang i höststormarnas brus. Vi veta att det ej finns någon död, endast sömn, ej någon förgängelse, endast förvandling. Att även stormen är solens son, att även den gråa dimman och de tunga svarta molnen äro former av solljus . . .

Och stilla ber jag en bön:

Min sommarbrud, min vårnatts älskarinna,
kom, fall vid altaret på knä med mig!
Där skall som offer all vår längtan brinna —
Allmakten, alstrande, evinnerlig,
Han som är en, är allt, är kraft, är lag,
är sol och blixtnad och storm, är natt och dag,
skall i vår kyrka stolt och ödmjukt dyrkas!
Böj knä med mig och bed min sommarbrud,
om nåd att bli en jordmån för hans styrkas
befruktande och rika sådd! . . .

O, Gud,

du höstens hårde, vårens milde Gud,
o, se i nåd till dina sälla barn!

Vi äro svaga, äro löv och flarn . . .

Du gav oss liv och lycka — makt oss giv
att leva såsom du, att föda liv,
att skapa lycka — Gud, oss styrkan giv!

SONFJÄLLETS SISTA BJÖRN.

Han går och lunkar i fjället
en gammal skygg eremit,
som stjal sig var höst vid fäbovalln
en fattig läckerbit.

Till fjälls att bädda sitt ide
han stiger när vinter är när
och går mot sommarn igen till dals
att mumsa myror och bär.

Man jagar honom och lurar
i snären med hanen spänd —
en gammal ädling, en avsatt kung,
vars borg är härjad och bränd.

Jag låg i fäbstugan
vid fjällets fot en natt.
Jag hörde det tassa och lunka tungt,
där andlös i britsen jag satt.

Han hade gått och snokat
kring vallen senast i går,
i skogens driva och stigens mull
jag sett hans breda spår.

Jag hörde det andas och nosa
och krafsa på fönstrets glugg —
Nu skymde en mäktig skugga bort
all dagern blek och njugg.

Jag mötte två ögon, där stilla
en gnista i djupet brann.
Jag mötte dem fast och länge och varmt —
då vände han om och försvann.

Jag såg honom gå mot fjället
sin gamla vanda stig
och raskt klättra upp för stenig brant,
oformlig men spänstig och vig.

Jag såg honom ligga däruppe
på klinten mörk och tung
och se ut över sitt nattliga land,
en avsatt sagokung.

Ej nog att han stötts från tronen —
skall också i landsflykt gå,
skall ur ett bakhåll dolskt och lömskt
en kula i skallen få.

Mig tycktes att samman han växte
med själva sitt gamla fjäll,
att han blev sten och fjället blev björn,
väldig med grånad fäll.

Och hinner honom en kula,
då rämnar vårt sista fjäll,
då spränges vårt sista sagoslott
i luften en molntung kväll.

* * *

EN GAMMAL VANDRARES VISOR.

1.

Tung sitter godsherrn på sin gård,
själv slav i sitt palats,
en jordfast häll, en hörnsten hård,
som sitter där han satts.

En gammal gravhäll grå och nött
och full av kylig frid:
Här Hvilar Lifvet tungt och trött
och dött till evig tid! —

Tung, tung står grändens arme son
i kammarn, mörk och låg,
och lyss till sus långt fjärranfrån,
ett träd med vissnad håg.

Ett träd som klipps och fjättras fast
på nytt var stormig vår,
ett dvärgträd som bär frukt i hast
och snart förtorkat står. —

Jag har väl också hem och härd
och hus och gård och grund.
Mitt hus är rymdens sagovärld,
min gård all jordens rund.

Mitt hem är varje vidsynt vrå,
var höglandshäll min härd,
min grund jag själv — där skall jag stå
trygg i all vilsen färd.

2.

Av frisk och frodig ogrässkörd
min äng står brokigt grann.
Dess blomsterfest blir aldrig störd
av någon lieman.

Min skog är hög en tempelhall,
där aldrig yxan gått,
dit aldrig skövlande ett svall
av mäklarguld har nått.

Ej stängs min vida öppna mark
av grind och gårdesgård,
och om förvildad sagopark
har ingen troman vård.

Mitt rike har ej gräns, ej strand,
mitt hav har ingen hamn.
Min ärvda gård, mitt drömda land
har aldrig haft ett namn.

3.

Är ock mitt hjärta tung en sten —
 en röd granatkristall,
 dess liv är dans i regnbågssken
 i fjällets fors och fall.

Och är min själ ett träd, så brast
 i mulln dess rötters grepp —
 det står som rak och högrest mast
 på världsomseglarns skepp.

4.

Jag är en lo, på skogens tak
 jag vandrar luftig stig.
 En mård, i kronornas gemak
 jag leker snabb och vig.

En gammal skäggig högbent älg,
 jag strövar het och yr
 i höstens gyllenröda helg
 milsvitt i mo och myr.

En åldrig ren med raggig fäll,
 som aldrig tämjas kan,
 går vädrande från fjäll till fjäll.
 Jag går mot vind som han.

Och som ett lemmeltåg drar fram,
 rakt fram mot fjärran hav,
 fram över älv och klint och kam,
 bort mot en okänd grav —

så bär mig gåtfullt stark en makt
 rakt genom eld och is,
 bort mot en dröm av dunkel prakt
 i horisontens dis.

5.

Jag leds vid dagens larm och prat,
jag trivs ej i min tid,
dess torra bröd på gyllne fat,
dess gnat och glåpordstrid.

Jag ville bli en bonde god,
en stilla såningsman.
Jag dugde ej. En rastlös flod
i mina ådror rann.

En jökelälv, en högfjällsflod
in i sitt brus mig spann,
och allt mitt höstligt tunga blod
av vårens oro brann.

Det spinner än, det brinner än,
det glöder och förtär.
Så låt mig gå, ni såningsmän,
dit vind och våg mig bär!

Så låt mig komma, låt mig gå,
som bäst jag kan och vill,
och upp till tack ert fönster slå
åt vildmarkshället till!

6.

Och är jag skygg en fågelsjäl,
en höstvind hård och fri,
så vingklipp ej min rygg och häl,
låt mig dra bort — förbi!

Flyttfågelsjäl som flyger långt,
men ständigt längre trår,
som fann vart gammalt bo för trångt
och bygger nytt var vår. —

Så kom, min höstdröms sista vår,
ditt är mitt vida land!
Jag ser hur du i bidan står
i fjärran grynings brand.

Din är var vacker väg och vrå,
 var solig höglandsstig.
 Kom, härska över vidder blå
 och gröna djup med mig!

Blir du min goda följesven,
 du diktens frusna fe,
 så har min skog väl bränsle än
 och skydd mot vägens ve.

Så skall jag gå med gråa hår
 en gosses glada gång
 och gnola än, när bort jag går,
 en vårljus vandringsång!

* * *

EN GAMMAL GÅRD.

En gammal gård av timmer glansigt grått
 som aldrig silver, hundraårigt tenn.
 En krans av låga stugor — längesen
 har deras hemfolk tyst ur tiden gått.
 En bondeborg på jordfast urbergsgrund
 i höjdens skogsluft, kraftig, ren och sund.

Är den väl byggd av mänskohand? — Den står
 som vuxen upp ur holens hårda mark,
 som klintens eget krön — en sekelstark
 murkrona, välvd kring bergets gråa hår.
 Det är som klippan själv fick denna form
 av jordens första höga skaparstorm. —

Nu sjunker skymning lätt kring stugor grå
 och sveper timrets silver i sitt dok.
 En ensam lykta hänger i sin krok,
 portlidret gapar mörkt, i hörn och vrå
 det rör sig skymtande gestalter små,
 i loft och trappor tassar det på tå.

Står ej en tomte där vid fäjsets knut?
 Står ej en åldrings vålnad hög och rank
 i tankar lutad lätt mot loftets skrank?
 Och blicka ej två barnaögon ut
 i skymningsdunklets värld, mot stjärnströdd sky
 emellan gröna rutors gallerbly?

Därinne tänds ett skimmer varmt och rött —
 ett stockvedsbål i brasuspisens ugn.
 En spinnrock surrar. Dalkarlsklockan lugn
 slår sina slag. — Allt somnar ljuvligt trött.
 Fullmånen stilla över gården går
 och strör sitt guld i alla skumma vrår. —

*

Jag står därinne — sjunker själv i samma
 dvallika ro, men den är full av drömmar,
 av skönhetssyner som i festprakt flamma,
 och under dem en sångens högflod strömmar.
 Jag ville tyst få sjunka djupast ner
 i denna flod och aldrig vakna mer.

I stora skuggor, mina höga fäder,
 jordfasta bergsmän och besutna bönder —
 jag är ett lossnat löv, en tappad fjäder,
 en kugge i ett urverk som gått sönder.
 Mig driva dagens vind och tidens våg
 än hit, än dit med tung och vilsen håg.

Nu julens kväll sin varma stillhet breder
 kring höstens jäktade förpinta trälar. —
 Å, jag vill bort, vill hem, vill gå till eder,
 I skuggvärldsfurstar, fria höglandssjälar,
 som sväva tysta än kring stugor grå,
 hur vågor vandra och hur vindar gå!

— * —

K. G. OSSIANNILSSON

1875

KITCHENERS JAKT.

Mylord har fått spleen, han är stungen av sol,
han vill dränka sig blint i Sudan.
Är han led vid sitt liv, gott, han har sin pistol!
Varför dö i en sandfylld orkan?
Du förleder oss ej — vill du sälja åt hin
din eviga frälsning, så sälj!
Men vi andra, som inte ha solsting och spleen
— å, för tusan, de blåsa revelj!

Det är han, det är han — vart ord är ett ris,
han har helvetets makt i sitt tal.
Han har läppar av järn, han har ögon av is —
nog kan han få en öken sval!
Han rider, han håller för frontens mitt,
hans panna är bister och hård:
”Vem har lust att fresta en hundramilsritt?”
Då brusar det: Alla, mylord!

Vi ha lust, om det bure till näckens bol,
vi ha lust, om det bure till hin,
ty med er ha vi alla stungits av sol,
och med er ha vi alla fått spleen.
Vi hålla er kär som en äkta britt,
ni är iskall och hånfull och hård:
vi ha lust att fresta en tusenmilsritt,
bara ni är i spetsen, mylord. —

Trehundrade hästar satte i trav
mot vågor av rykande sand,
mot öknen, som låg som ett nyckfullt hav

och såsom ett klipphårt land —
 där luften steg som en grytas rök
 mot himmelen dallrande vitt —
 där tystnad med väldiga käkar slök
 trehundra galningars ritt.

Längs kullarnas rand ett töcken gled,
 det växte, det vidgades ut —
 ett glödhatt stickande nålregn spred
 sin pina i nästa minut.
 De stridde för luft i ett berg av damm,
 där hettan på mörken sög.
 Med honom i spetsen de grävde sig fram,
 och i spetsen hans gångare flög.

De redo i dag och de redo i natt,
 de buros av viljans makt,
 och var strupe vart eld, och vart öga blev matt,
 men allt vildare skarans jakt.
 Det flåsade tungt ur flämtande bog,
 och trött klang hovarnas stål,
 men sporren en blödande rispa drog,
 och springaren ven mot sitt mål.

Mylord, tolv hästar stöpo i går,
 bara benknotor ha vi igen,
 vår hud är skrumpen och trasad av sår,
 och en öken är synranden än.
 Mylord, ni har fört oss i fara och nöd,
 giv oss rast av nåd en sekund! —
 "Well, rast skall du få, när du väl är död,
 så att än kan du följa en stund."

Mylord, vi förgås utan vatten och bröd,
 det är ni, som oss hungrar ihjäl,
 på ert samvete kommer vår vända, vår död,
 ni skall svara för allt med er själ. —
 "Well, så klaga din orätt en annan gång!

Har ej tid att ha samvete nu!
 Har du lust till ditt liv, sätt din fåle på språng,
 och gnaga på knogarna, du!"

Allt glöder och flämtar — han är som en is,
 och han smälter ej ens i Sudan.
 Hans läpp är som järn, och hans ord är som ris
 för hans dignande dödskaravan.
 Han ser, hur de sakta sitt stormlopp smått
 och svindla och krama sin töm —
 han ser, hur de stupa, han småler blott
 och flyger förbi som en dröm.

Det faller en stillhet stor och stum
 kring hans benrangelsliknande tropp.
 Hans hästar sköljas av svett och skum,
 men mer rasande viner hans lopp.
 Och hans spanande blickar ila framåt,
 som de såge och anade allt.
 Allt tystare varder hans ensamstråt
 och hans öga allt djupare kallt.

Mylord är dock innerst en irisk hund,
 hans fröjd är att pina en britt.
 Han står med den onde i vänskapsförbund,
 det är han, som leder vår ritt.
 Den är ej mer en ära, vår färd är en skam,
 den är vår och hela vår tropps.
 Är där ingen som har, där vi vackla oss fram,
 en kula till överlopps?

Dock nej, det vore en mänsklig nåd
 för en hund, som skall tyna av törst.
 O Gud, spinn på med vår levnads tråd,
 tills vi honom sett döende först.
 O Gud, det skall läska vår strupes brand,
 när vi lyss till hans klagoljud,
 när hans blick skall smälta i glödhet sand,
 när han törstar ihjäl, o Gud!

Än ilar han undan — nu vacklar han —
 nej, än kan han hålla sig rak —
 han är djävulen själv, han är mer än man —
 ah, nu faller hans tygel slak!
 Nu håller han in — han pekar framåt —
 hans tunga har intet ljud —
 där borta är gränsen för öknens stråt,
 där grönskar vårt mål, o Gud!

Och vitnade läppar färga sig lätt,
 det går fram med hans viljas makt
 de sista stegen på dödens slätt
 av hans susande hundramilsjakt:
 Nu äro vi sextio kvar, mylord,
 av trehundra som väpnade sig! —
 Han rider för fronten iskall och hård:
 ”By Jove, det gläder mig.”

* * *

TIGGARNAS FOSTERLAND.

Vårt hemland, det är våra trasor,
 vårt hemland vår tiggarekost.
 Blott sommaren tänder oss brasor
 för vinterns och vårarnas frost.
 Vårt hemland är stenhårda marken
 och stenhårda herrars förakt,
 vårt hemland är knuffen och sparken
 av envar som har lust och har makt.

”Vårt hemland, vårt land är i fara,
 till vapen att värna vårt land!” —
 Det är rikemans fosterland bara,
 som kan fresta en rövares hand.
 Låt de rika för mat och för brasor,
 för kläder, för njutningar slåss —
 vårt hemland, det är våra trasor,
 vårt hemland tar ingen från oss.

”Förrädare, skälmar I ären,
 som ej ömken ert land i dess nöd!”
 Drag i fält, ni vid rikemanshären,
 vårt hemland är tiggarebröd.
 Drag i fält, ni som diats av spenar,
 edert land är en kelande mor —
 vårt hemland har närt oss med stenar,
 vårt hemland har smekt oss med klor.

Drag i fält, ni, när trummorna rulla,
 och när fanorna braska sin ståt —
 drag i fält: ni ha ränselarna fulla,
 och befordran skall följa er stråt.
 Drag i fält, ni som valt edra fäder,
 ni som ärva en rikemansbörs,
 drag i fält, ni, i nysydda kläder
 och försvara ert land, om ni törs!

Drag i fält — när ni vunnit bataljen,
 skall ni mötas med blommor och tal,
 och den tappraste höstar medaljen,
 och en greve blir nämnd general.
 Och freden ger ära och byten
 och ämne för dikt och för dröm —
 ja, freden belönar rekryten
 med träben och tidningsberöm.

Drag i fält — när ni tappade slaget,
 när ni komma som hemlandets skam,
 då, kamrater av tiggarelaget,
 då är tiden att våga sig fram.
 De ha flyktat för slagfältens fador,
 de ha svikit sin kelande mor:
 vårt hemland, det är våra trasor,
 det skall värnas med tänder och klor.

Till vapen, ni tiggarkamrater,
 för luften, för hånet vi slåss!

Vi äro som födda soldater,
ty intet förloras med oss.
Vi tarva ej valthornens toner
och trummans förledarelåt —
vi föddes till mat för kanoner
och dö utan liktal och ståt.

Till vapen, försvarom vårt rike,
kamrater vid traskompanit —
än sen, om man dör i ett dike,
man var nära att ta batterit!
När kanonerna upphört att dundra
och granaten att plöja upp sand,
skall man hitta de trasiga hundra,
som försvarat sitt fädernesland.

* * *

AMERIKANER.

I söner av formen och frasen,
I barn av madame Etiquette
med hjärtfel och bleksot i rasen,
ur vägen för framtidens ätt!
I själar, som lärt ur romaner
er urblekta konversation,
I kallen dem amerikaner,
som gnola på framtidens ton.

Indeed, de ha ångan i blodet,
you know, de ha stenhårda knän,
all right, är ej dräkten på modet,
snart kommer det ändå därhän.
De spela om livet på lotto,
de tappa, men giva sig ej:
ur vägen, så är deras motto —
vad gör så ditt öknamn "plebej"?

Well, ögonen skimra så kalla,
de kyldes i tillvarons kamp.
I striden de lärde befalla
bland tusendes knuffar och tramp.
Med målsäker vilja de forma
av farorna medel till makt
med islugn, där angreppen storma
och isköld för lättjans förakt.

Du bär på det passandes börda
var gång, du vill våga ett steg:
de djärvas att så och att skörda
sin självplöjda nybyggarteg.
Du sitter och ironiserar
ditt dimdunkla drömmaremål:
du hör, legionen marscherar,
och musklerna äro av stål.

Du hör, det är ånga i gången,
du ser, det är värme i blod,
du hör, det är mening i sången,
fast dräkten ej passar ditt mod. —
Där skälvde väl också en sägen
kring truppen i vardagens damm,
innan livet gav lösen: "Ur vägen,
här ta vi oss rätt att gå fram!"

Det klang väl i spädare strängar
i bröstet en glömd melodi,
fast det nu är "Fortuna" och "pengar";
som trumma sin stormmarsch däri,
fast det nu är mot jordbyggda fästen
de resa sin stege till storm,
fast de nu ej ha vingar på hästen
eller tränser på sin uniform.

Hurra, där är ungdom i blodet,
om marschvägen ha de besked

och — ställa sig hinder mot modet —
petarder att splittra dem med.
De känna ej tvivlet och skräcken,
ej val mellan mål eller mil,
de dra sin revolver på fläcken,
om i gräset det rörs en reptil.

Det är framtidens aristokrater
med ära och sköld av sig själv,
fast salongen ej skapt deras later,
men kampen med berg och med älv.
De ha ingen fritid att spana
i evighetsfrågorna blint,
de unna er edert nirvana,
er skepsis och eder absint.

De se inga knyckar på nacken
eller gester av gammal-förnäm:
ett stenhus har mer än baracken
av framtidens crème-de-la-crème.
De välja sig fritt sina säten,
när segrande målet de nå,
och trängs det för digra beläten:
"Giv plats eller hyra för två!" —

De kallas för amerikaner
i nutidens finhyllta stat,
de hava ej fått ur romaner
sitt märke av aristokrat.
Du sitter och ironiserar
ditt dimdunkla drömmaremål —
giv plats, legionen marscherar,
och musklerna äro av stål!

* * *

ULYSSES.

Jag är Ulysses, den mångförslagne,
 jag, den villade, aldrig bedragne,
 jag, den lockade, aldrig betagne,
 innan min skrovliga ö jag hann,
 innan Penelopes tro jag fann —
 jag är Ulysses, den mångförslagne,
 gudars och människors överman.

Så var spådomen av Cassandra:
 ”Si, den där skövlar hemmet för andra,
 hemlös skall vandra, rolös skall vandra —
 skrapar hans bronsskodda stäv mot land,
 främlingars rök skall stiga från strand” —
 så var spådomen av Cassandra
 inför det heliga Ilions brand.

Så var spådomens ord i natten:
 ”Plundrar du gudar på tempelskatten,
 stigen, du går, blir som gungande vatten,
 himmelen torr och var källa tom,
 tungan klibbar vid saftlös gom” —
 så var spådomens ord i natten,
 så var ödet och Klotos dom.

Mer än människors barn jag provat,
 gudar jag plundrat, tempel jag rövat,
 långt på gungande stig jag strövat:
 halvvägs sannades Klotos dom!
 Stigen glänste av vita blom;
 mer än människors barn jag provat:
 aldrig fann jag en källa tom.

Vindar föddes, och vindar dogo,
 men otaliga morgnar logo,
 när vår bronsskodda stäv vi drogo
 upp ur den hägnande buktens våg,

gästvänsröken jag stiga såg —
vindar föddes och vindar dogo,
medan i hägnande hamn jag låg.

Havet talar med allas tunga,
lärde mig viska, lärde mig sjunga,
smila, smeka, rulla och runga,
lärde mig läka med sällsam tröst,
lärde mig tonen ur allas bröst —
havet talar med allas tunga,
havet lärde mig allas röst.

Många främlingars sinn betog jag,
alla tjuste jag, alla bedrog jag,
djupt i listiga hjärtat log jag,
när jag förtalte vadan och vem,
vann mig värme i hug och lem —
många främlingars sinn betog jag,
hemlös ägde jag tusen hem.

Aldrig hålla gudarna sämja,
ingen de krossa, ingen de främja,
mannen, som vågar, kan gudar tämja —
se, när mitt Itakas rök jag ser,
djupt i mitt listiga hjärta jag ler:
aldrig hålla gudarna sämja,
spådomens gudar, jag hånar er!

* * *

VINLAND DET GODA.

Leif, son av Erik Röde
å Brattalid,
ej ville han lykta sitt öde
i namnlös frid.
Han betslade upp sin drake
att fresta en färd,
att ingen dristat dess make
i samtid och eftervärld.

”I män, där jorden lutar
 mot Helhem ned
 och Midgårdsormen sprutar
 i västerled,
 där ligger en kust, en kulen,
 otrampad än:
 där vore ett dåd om julen
 att tälja för djärva män.

”Det dådet skulle gå vida
 till Nidarälv
 och bringa hjärtat att svida
 på Bjarne själv.
 Ty förrän jag halvvägs vände
 som Härjulvs son,
 då ville jag finna min ände
 i jöklars och bränningars dån!”

Ej länge nöddes han sjunga
 för likar sitt ord:
 då sprungo alla de unga
 med fröjd ombord.
 Dem alla det lyste att draga
 i giljarfärd
 till konungadottern Saga
 och drottningen Eftervärld.

De hissade segel och foro
 i dagarna sju
 å havet, som svallar i oro
 i väster ännu.
 De foro i dagar och nätter,
 de foro i tolv
 å böljornas bergiga slätter
 och vattnens gungande golv.

Å krälände drake de hunno
 omsider ett land,

där bäckarna spelande runno
å solfager strand,
där daggen smakade honung
och luften gav rus
och järneken, skogarnas konung,
bland palmer välvde sitt hus.

Som blommor skimrade fjärlar
och gyllene bin.
Som blod, medan rödast det pärlar,
föll rankornas vin.
Där lekte laxar i fallen
och harar i korn,
och hjortar gingo å vallen
med nyfiket lyftade horn.

Där bägnade aplarnas grenar
för äpplenas skull.
Där strålade bäckarnas stenar
av klaraste gull.
Där vilade ödlor med pansar
i regnbågens prakt,
och fåglar med skimrande svansar
där lockade ögat till jakt.

Där varsnades sjölimjor flyta
som mjödskar i rymd
och näckblad på sjöarnas yta,
att ytan vart skynd.
Där fördes av sötaste klöver
en lukt ifrån land,
och himlen, som skälvde däröver,
brann vit som den vitaste brand.

Tyrk Söderman kvad: "I fränder,
vad ljuvlighet är
att leta på fjärmare stränder,
som icke finns här?"

Vi skulle vi möda och bloda
oss hug eller lem?
Ty detta är Vinland det goda
och västanvindarnas hem.”

Och redan från draken, i fåran
av floden förtöjd,
skeppsroddarna sprungo från åran
i sorlande fröjd:
”Vi skulle vi bloda och möda
oss hug eller lem?
Ty detta är Vinland det röda,
här vilje vi bygga oss hem!”

Leif steg från den målade stäven
med lagom hast,
när skeppsmännen virade väven
om knakande mast.
Leif kvad: ”Här vilje vi tälta
vår månad i frid.
Dock sedan smakar mig sälta,
och sedan lyster mig strid.

”Sin trollsång palmerna sjunga
i alfernas nejd:
men böljornas brusande tunga
har starkare sejd.
De jordfasta ekarna vila
vid rötternas garn:
men likasom skumblommor ila,
vindjagade, människors barn.

”Och ville vi timra oss hallar
å främmande gräs,
jämt steg över vågornas vallar
blott hemlandets näs.
Blott mumlet av fjordarna ljöde
i flodsorlets frid.

Bland palmerna ginge de döde
från tunet å Brattalid.

”Må kvinnor och veklingar stanna
i drömmarnas dal
och leka som Balder och Nanna
i Breidablicks sal.

I män, när draken får loda
i hembygdens tång,
då skänka vi Vinland det goda
ett fräsande horn en gång.

”Där skären och eldbergen brinna
och renlaven gror,
där skreden och jöklarna rinna
och Hårfager bor,
där vintervindarna draga
på Vinlandsfärd,
I fränder, där bor mön Saga
och drottningen Eftervärl!”

* * *

TORVRÖK.

Du doft av torvrök, du smeker så skönt
som skönaste doft, jag nånsin rönt,
som rosens ånga och flädersnäs lukt
och dunsten av vin och doften av frukt
och lindarnas blommor, som mogna till frö,
och kåren bland fång av nyslaget hö,
som allt och som intet, jag ännu förnam —
i torvröken skymtar min barndom fram.

Där upp den slungar sig, lekfull och ljus,
jag anar en grind, jag varsnar ett hus
med limmad skorsten på spåntäckt tak
och täppa omkring och en stia bak.
I fönstret lyser en tvärhängd gardin
över krukornas eviga blomstervår.

Men ute bland hagtorn och buxbom står
 som blommande blod en grann georgin
 och över lavendelns rikedom
 en kejsarkrona som eld i blom
 och innerst vid kalkväggens vilda vin
 en muntert surrande kupa med bin.

De ligga, där vägen ormar sig hän,
 som glimtar av sol bland laviga trån,
 en klunga av stugor med grind och brunn
 och det svalaste vatten, som läskat en mun,
 och aplar, som digna på krokiga knän
 av de vackraste äpplen att titta på,
 som lockat en pojke till snatteri,
 och den ledaste surkart att bita i,
 som ställt honom sedan att skämmas i vrå —
 de ligga där, kyrkbyns tysta små hus
 i torvrök, som dansar munter och ljus.

Men prästgårdslängan på backens brant,
 som hägnat en gång min barndoms fred
 med ändlös åsrygg och stenfot sned,
 den nickar mig till som kärast bekant.
 Dess vänliga, gula fysionomi
 bak vägens alléer av lönn och alm
 den klänger sig fast, den biter sig i
 som mossans kuddar på takets halm —
 den kan plötsligt komma och glida förbi
 som en vaggvislåt, en psalmmelodi,
 fast vackrare blott än vislåt och psalm.

Än ser jag gubben, hur fin och from
 han levde sin dag vid böcker och bön
 med minnen blott till sin rikedom
 och blott ovan skyarna hoppet om lön.
 Vi tu, som bäst förstodo varann,
 en parvel jag och en åldring han,
 vi hade för vana, när aftonen föll,
 att vanka på salsgolvet av och an.

Och än kan jag känna, när trofast han höll
min barnhand sluten i handen sin,
dess krökta fingrar och ådriga skinn.

Än går jag i kvällningens rosenbad
ur de trenne väggarnas fönsterrad.
Än hör jag min egen trippande gång
och gubbens svaga, nunnande sång,
fast orden, han gick och gnolade på,
jag aldrig lärde mitt öra förstå.
Än minns jag färgen på var tapet,
var möbel i morfars prästgårdsrum
och varje historia och hemlighet,
som mötte en främling förteget stum.
Än ser jag mig åka i morfars karet
till kyrkes och gilles så mången stråt
och på blomsterplockning oss följas åt —
fast mycket jag anar och litet jag vet
och mycket är toner blott i en låt,
den ingen, hur vida han söka vill,
är mäktig att finna orden till.
Men anat som känt, jag håller det kärt,
det outsagda, som snuddar förbi
med gossårens doftande melodi,
med anletet, milt och vördnadsvärt,
av honom, som parveln stava lärt.
I kyrkmullen sover den gamle, hans fot
har stannat för ständigt. Den tilja han trätt,
har hackan brutit, har sågen frätt.
På tomten bygger en annan ätt.
Och röken, som lekfull slår mig emot,
den doftar ej torvrök, den luktar sot.

*

De karlar, som titta ur stugan, en gång
som pojkar de mönstrats vid prästgårdens dörr,
och hon med en väppling av små på sitt fång
har varit vår leks marketenterska förr.

Och dessa jag kallat för du
 och övat med ett och med tu,
 de följa betänksamt i fåran sitt järn,
 de känna mig icke, de kalla mig herrn.

Men tappra soldater de voro en gång,
 och så vis general har ej funnits som jag,
 och trumman drillade muntert sin sång
 till ilande marsch och till stormande slag,
 och fanan den gula och blå
 sken aldrig så blågul som då,
 och alla rekryter, så många vi ha,
 ej gällare skria sitt svenska hurra.

Vi byggde oss fästen bland törniga snår
 för fiendens styrkas och farlighets skull,
 vi sökte hans tillhåll och funno hans spår
 med mordisk och träsabelväpnad patrull.
 Och eho som föll i vårt våld,
 han var spilld, han var slut, han var såld,
 och fasan gav vingar åt ankor och höns
 för överste Olov och korporal Jöns.

Vi överrumplade fort Bigarrå,
 vi togo med hurrarop fort Astrakan
 och njöto som segrare frukterna, då —
 Fortuna vände sig, som hon är van.
 Och ilsket som sommarens mygg
 föll snickarens påk i vår rygg,
 och hela den segerberömda armén
 besteg sina lika beryktade ben.

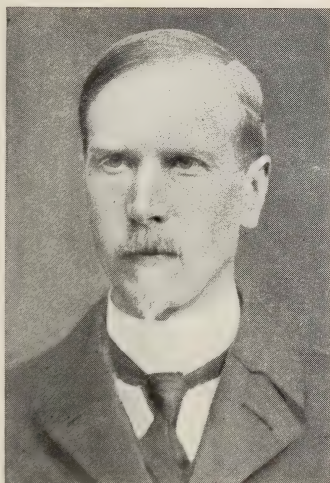
*

Minnena få glans som skyn om kvällen,
 söndagssol förgyller timmar grå,
 och den tröge sämjes med den vilde sällen,
 blott de kivats i sin barndoms vrå,

blott de ha ett blekt gemensamt då —
minnena få glans som skyn om kvällen.

Barndoms vägar äro kära ställen,
som ett guldkorn glimmar varje stoft,
och av slätten borna eller fjällen
under stjärnigt eller molnigt loft,
länge minnas vi vår torvröks doft —
barndoms vägar äro kära ställen.

VILHELM EKELUND

1880

HEMDRÖMMAR.

Där ligger ett fång på bordet
av späda kvistar av sälg,
ur fjuniga knoppar det stiger
som doft av ro och helg.

Det var där borta i kanten
av vimlande stadsallén,
jag smög mig tyst till att bryta
en blommande vacker gren.

Så sitter jag nu i drömmar
och ser på min vackra skatt
och doften jag andas är doften
ur hembygdens snår och kratt.

Jag ser den ljusa vägen,
som vit i vårtorkan låg,
jag hör det susa drömligt
i vångens vajande råg.

Jag går under blommiga pilar
med svärmar av surrande bin,
jag lyss från mossar och mader
till vipornas fjärran skrin.

Och in i gömdaste vråar
av själens lönnliga schakt
det dallrar av toner som binda
med minnenas stumma makt.

Jag känner det ljusa jublet
av vårens unga fest,
jag känner det spira sakta
vad allt jag älskat mest.

* * *

SKÅNSKA VINTERKVÄLLAR.

I.

Nu faller stillhet vida
och kvällens ro blir ljus,
den vita slätten sover
med tystnadssänkta hus.

Bak åsens dunkla skogar
står skenet rosigt rött.
Snart sista dova ljudet
av bygdens slagor dött.

Och skuggan sträcket djupsvart
av kyrkans vita torn,
det gnistrar över skaren
med silverblåa korn.

II.

Det är den stund då karmosinmörkt röd
det flämtar till mot rutans frusna is
en sista ton av solnedgångens glöd,
där tyst den glimmar genom kvällens dis.

Det är den stund då varje skälvning hörs,
när minsta kvist i gårdens ask och alm
av vindens tysta slag och vaggning rörs
och sakta prassel går i stackens halm.

Det är den tystnadsstund då lent en ström
emot en slår av slättens kvällningsro,
då allt är skär mystik och vaken dröm
och diset rosigt står kring mad och mo.

* * *

ENSAMHET.

I.

Genom slutningens täta blommande hasslar
lyser havet vårligt mörkblått.
Inne i snärjena
slår vårdoften mot mig
fin, svag,
och de blåsippkantade ränilarne
blixtra som silverstreck
utefter slutningarna.

Ensamhet,
smärteljuva.
Vårdoft för min själ . . .

Som en genomskinlig rymd
sluter du dig om mig,
djup, stilla,
och jag känner min vilja spännas
mot oändliga mål,
kraft genomströmma mig,
och mitt bröst lyfter sig
som från en kvävande tyngd.

Lättad andas jag,
min rygg rätar sig,
min ande traktar
mot omätliga rymder,
mot min egen slumrande
daggfriskt vinkande värld —

Ensamhet,
smärteljuva.
Vårdoft för min själ . . .

II.

Silvermattblå
vårdagg glimmar
över gärdets
mossiga stenar;
sakta mellan
nakna grenar
stjärnljus vitt och
darrande simmar.

Som tysta svala händer
stryker långsamt vårnattsvinden över havet.

Som tysta mjuka händer
känner jag den snudda mot mitt ansikte,
stryka lent över min panna.

Kring mig
i det svala, sammetsbruna mörkret
darra stjärnorna.
Och en oändlig frid sänker sig över mig,
genombävar mig,
bär mig som på stilla böljor
hän genom rummet, hän genom oändligheten,
känsellös, gripen av naturens egen
saliga ro.

III.

I middagsstillhet sänkta
nu vila bygd och hav,
i samma klarhet dränkta
av julis vita glans.
I havet jämnt och stilla
ej minsta dyning slår
och ej från när och fjärran
en ton, ett ljud mig når.

Och vattnets jämna yta
och luftens fina glöd

tillhopa lena flyta
 i en oändlighet.
 En enda mäktig himmel
 är luft och hav och berg
 av samma ljuslätt blåa
 och sidenskära färg.

Som vita punkter,
 luftigt bäddade
 i de fjärran strändernas
 skirt töckniga blå
 skjuta fisklägenas
 vita skorstenar upp.
 Som fläckar av
 töande vit snö
 i en aprildags
 berusande friskhet...

Och på den sidenmjuka
 ljusdruckna himmelen
 böjer sig över horisonten
 den svävande bruna skuggningen
 av en osynlig ångares rök.

En enda mäktig himmel.
 Som dröm och syn är allt,
 i översinnlig, strålande,
 förklarad ren gestalt.

Och havets svala vindar
 mig nya sånger bära.
 Min själ är glad, är stilla,
 min själ är himlen nära.

IV.

I kärrets stjärnljusa
 örörliga vatten
 stå de blommande slänen speglade,
 stilla, slumrande

som vita skyar —
den tystaste timmen . . .

Och daggen faller.
Blåtindrande
lysa ängarna runt.

Och i varenda droppe
speglar sig oändligheten,
den blåtindrande oändligheten.

* * *

TILLÄGNAN AV "MELODIER I SKYMNING".

Alltid var mig din sång helig i sorgens tid,
som en levande röst ofta vid sidan ljud den,
när ensam i dunkla floden
främling gick jag och allting teg;

när mitt hjärta med skräck isande kölden slog
och förintande klar sanningens ljungeldslika
skrift böjde mig ned till jorden,
fridlös, hemlös och utan mål.

Aldrig mötte en själ hälsande lika klang,
alltid rann som i sand dyraste hjärteblodet
bort fruktlöst, och alltid var vår
längtan vilsen och utan hem.

Ensam rinner min väg tystnadens hav emot,
ensam vandrar jag hän mot det eviga mörkret; —
ack, frostiga fläkten kände
redan ofta förstummad själ.

Nu, det skymmer en kväll, gatornas buller dör,
låt mig höra igen vänliga stämmans lena
blitt sjungande tysta dyning
här mot främmande fjärran kust.

Sommarns blånande bris likna jag vill din dikt,
källors välljud och tyst fladdrande rankans skugga,
svalt lysande marmorgårdars
sus — oändliga havens glans.

Hjärtats heliga kraft, ensamma sinnets eld
väldigt fyller din sång, — ingen förnam dess stämma:
ack, skälvande hjärtats visa
ohörd alltid i larmet klang!

Medan lättare sång skördade tidens lov,
själens eviga ord sjöng du förgäves ensam,
sjöng mitt ibland spe och skratt din
djupt allvarliga starka sång.

Fast av ringare ätt, vågar jag nalkas dig,
fastän enklare sång mig förunnades: dock den
svårmodiga starka lågan
sjunger högt i mitt hjärtas valv.

Stundom ljud i min sång kanske ett hjärtas slag,
stundom darrade väl levande röst i orden;
högt ljudande rena klangen
stundom fångade ock min själ.

* * *

KASTANJETRÄDEN TRÖTTA LUTA —

Kastanjeträden trötta luta
efter regnet sina tunga
vita spirors blom.
Syrenernas
stora våta klasar
sakta gunga.
Skyggt och tvekande
börjar redan
näktergalen sjunga.

Hjärta, och du känner
 pånyttfödelsens,
 stillhetens oändliga lisa
 strömma över dig:
 hjärta, och dock är din sång
 denna molltons-
 denna stumma längtansvisa.

* * *

PSYKE I GRÄNDEN.

Åter kommer du, morgon, utan svalka!
 Som en ångest utan tårar hänger
 dovt ditt vita skälvande töcken över
 brännhet allé och gatornas stenar.
 Som av vådeld svedda, sitta löven
 krympta och svarta i det heta dammet,
 luften darrar, och träden stumt i vädjan
 sträcka mot himlen skruppna grenar.

*

I ett fönster i gränden står hon lutad,
 handen tryckt mot värkande tinning, nyss ur
 rolös slummers drömmar vaknad —
 står och stirrar tomt mot dag, som väntar
 grå och öde, i en öde blick av
 dödstrött leda och tårlös saknad. —

I dina ögon innerst inne, lik en
 ensam blomma mellan svarta stammar
 i en skog som elden härjat,
 ännu en fattig rest av en vacker längtan
 undan skövlingen, undan livets stora
 skonlöst härjande brand sig bärgat.

Stum, orörlig som du står där, syns du
 mig förmer och högre än de andra,
 får ditt anlet en förklaring,

i en smärteglorias bleka strålar
högt omfluten står du för mig som en
Själens egen uppenbaring.

Dina blickars jagade ångest, dina
ögons stumma rop och maktlösa vädjan
svider mig i bröstet, svider
som en gråt som fåfängt söker bända
sig förlösande fram och all sin vända
ut i flämtande jämmer kvider.

* * *

LÖNN.

Så lätta och ljusa mot vårluft blå
i rader lönnarnas kronor stå
med blom i gula fransar,
i spelande ljus från stam till stam
längs glada soliga vägen fram
en sjungande sunnan dansar.

Du gyllne träd, jag älskar dig över allt,
du är med din ljusa lätta gestalt
som en barndomssöndags minne,
en vit och lång och ändlöst ljus,
ett majväders sunnanljumma sus
om blånande åsens tinne.

* * *

HÅN.

Orörlig, tung den varma luften står,
ej fläkt, ej pust i dunkelt löv sig röra,
osynlig hand vill andedräkten snöra
i dov beklännings vända hjärtat slår.

Och jorden törstar som ett brandhett sår,
och grenar prassla sprött och visset sköra,

som var det höst; ej annars ljud att höra.
I ångest timme efter timme går.

Då blixtrar det. Och redan stort och nära
hörs plötsligt mullrets klanglöst hårda dån.
Snart blixt på blixt igenom mörkret skära.

Men ej en droppe faller. Natten lång
ej rörs en fläkt i lövets mörka fång.
I blåa blixtar lyser himlens hån.

* * *

INSPIRATION.

Dock aldrig så som nu i denna sena
och bleka vårens natt förnam
jag dig, du tysta ton, du tysta lena
emot mig ljuda lönnligt fram,

min hembygds ton, min ungdoms bleka visa,
du ton av mystiskt vårnattssus,
min själs musik, min andes ve och lisa,
till hälften dunkel, hälften ljus.

Med hjärtat vekt jag hör dig le och gråta
i vaken syn och halvljus dröm;
min levnads ord, min egen gåta
är gömd i dessa toners ström.

* * *

TRÄDET.

Blå som ett hav var luften bakom trädet,
blå som ett hav och djup av mäktig stillhet
och eftermiddagsglansens stora klarhet —
Ett träd som alla andra, och dock — sällsamt!
förnimmer än jag varje linjes dallring

i detta stumma spel av ljus som rann;
 och som en blix, en gåtfull uppenbaring
 stod denna stora sjäfullhet för mig,
 vars väsen ej jag tyda kan men gläds
 att kunna närma mig och ana.

* * *

RO.

Den svåra dagen redan
 nu lutar mot sitt fall;
 en dunkel sky — där nedan
 är himlen klar och kall.

Min själ, var tröst, var stilla,
 mitt hjärta, kväv ditt skri!
 Hur snart blir allting stilla,
 hur snart är allt förbi.

* * *

ÅSEN.

Du är det glada solskensland,
 du ås med ljusblå tinne,
 som löser hjärtats trånga band
 och blåser sol i sinne;
 till dig, till dig min längtan går,
 när i min själ det skymmer,
 när sorgens hand mitt hjärta slår
 och all min livslust rymmer.

Helst ser jag dig som nu i dag,
 när smält är snön den sista,
 när vinden blåser blid och svag
 och bokens knoppar brista.
 Där simmar på ditt krön en blå
 och lätt och flortunn slöja,
 i skrean gula sälgar stå,
 som mjukt i vind sig böja.

Runt om är luften full av sus
 av vattusprång som sjunga,
 från dæld till dæld slår ekos brus,
 och alla grenar gunga . . .
 Du är mitt glada solskensland,
 du ås med ljusblå tinne,
 du gör mitt hjärta fritt från band
 och högt och lätt i sinne.

* * *

DÅ VORO BOKARNA LJUSA.

Då voro bokarna ljusa, då var ån av
 simmande vit ranunkels öar sållad,
 ljus sin krona häggen gungade här, där
 gosse jag vandrat. —

Tyst det regnar. Himlen hänger lågt på
 glesa kronor. En vissling, tåget sätter
 åter i gång. Mot sakta mörknande kväll jag
 färdas vänlös.

* * *

NÄR SKOGEN SPRANG UT.

Långsamt, tövande faller regnet,
 luften är töcknig och ljum,
 skogen sover i stillhet vida,
 sover djup och skum . . .
 majmorgon tida. —

Sjön i dimman vilar stilla.
 Långt ifrån,
 långt ifrån
 stundom hörs en
 koltrast drilla.
 Åter faller
 tystnad, knappast rörs en
 gren i trädens galler. —

Långsamt, skimrande faller regnet,
 röken stiger blå och ljum,
 skogen susar i dunkel vida,
 susar sval och skum . . .
 majmorgon tida.

* * *

KÄLLAN.

Här under dessa träd med höga
 och mäktigt bredda jättekronors valv
 är luften tung och full av giftig dunst,
 som strömmar upp från kärrens skämnda vatten.
 Den ruttna vassen prasslar av och till
 oroligt för en plötslig vindils stöt,
 som plötsligt gjorde mörkret levande,
 ett mörker som av tomma ögonhålors.
 En källa lever här mitt ibland träskan
 men rör sig knappast, tyckes ängsligt tveka
 om väg och riktning, tröttna och bli stilla,
 förtvivlande om räddning och om utgång.

Dunkelt dess vatten är, men detta mörker
 är det som speglar stjärnorna.
 Och detta kyliga och öde mörker,
 som tyckes ruva endast på sig själv
 och på sitt eget mörker, kan ibland
 bli levande av längtan efter ljus. —

Mitt ibland träskan lever här en källa.

* * *

LJUS.

När kväll i själens himmel skymmer,
 när livets sista stjärnljus rymmer
 och själen vänder om på öde färdan
 och vill gå hem och har ej hem i världen . . .

O räddande försvar! o höga
och klara fäste i det svarta bruset:
o ljuva styrka uti ljuset,
heliga skönhet, av ditt öga!

* * *

DET SNÖAR.

Det var midnatt. Lampan sjöd.
Över boken jag lutad satt.
Då plötsligt spratt
jag upp. Något ljöd
prasslande, lent och lätt
mot rutan fint, tätt...

Det snöar.

Så tyst, så tyst är allt,
och tysta träden stå,
och mjuk och ljus och grå
är himmelen — och stilla.

Och stilla det plötsligt var
i själen djup och klar.
I tystnaden där ute
något mot mig ler:
min barndom på mig ser.

* * *

FRÄMMANDE STAD.

När tåget i åskdov svart oktobernatt
for in i den väldiga staden, satt
jag trött och stirrade mot blänk och ljus.
Väntar mig sorgen, väntar ljus
på mig i dessa dunkla hus?

Då såg jag hur något sken
vänligt och ljust och skönt

emellan vitt och grönt
och jätteblommors höga varma glöd,
och glad jag mina ögon vilade
på denna dunkla blomoas
i öknen av sten.

Då plötsligt med ett all himmelen brann,
det sköna dunklet svann,
i blixstens låga såg
jag hur i oändligt myller låg,
kors vid kors och vård vid vård,
en stum begravningsgård.

* * *

ETT BARN I NATTEN HEMÅT FÖRES —

Ett barn i natten hemåt föres;
i mörkret svarta hästars trav;
det längtar hem till svala vita bädden —
och sover snart
till morgon full av klockors klang och ljus.

Ack, kan jag, kan jag,
när den dunkla stund mig för,
ack, drömma då om ljuvligt mål?

* * *

STADEN.

I detta buller kom min själ till sällsam ro,
i detta larmet var det något trött och pinat i mig som fick vila,
något alltför vaksamt lyssnande, som för första gången sov.
Jag hörde icke mer såsom förr min egen stämma,
jag hörde icke mer såsom förr mitt blods sus.
Min själ såg ej mer så ängsligt fast i sitt eget öga,
min själ gick ut och vilade i andras sorgsna ögon
och var glad att sörja med dem alla.

Och när dunklet kom om kvällen med frid åt trötta anleten,
 syntes mig stjärnorna ej mer de samma,
 i deras ljus och stillhet över dunkla mänskofyllda gränder
 såg jag broderliga tysta blickar: låt oss gå tillsammans,
 se, i alla ögon, se: du själv —
 bröder, bröder alla på vår dunkla resa.

* * *

NÄR I LIVETS NATT DU DIGNAR . . .

När i livets natt du dignar,
 skräck omvärver bleka pannan
 och du beder, beder, stammar:
 hjärta, skälv för sista gången,
 hjärta, brist då, brist då äntligt! —
 är i denna tanken —
 icke räddning — men en lindring,
 glimt av stjärna, skymtan av en tröst:
 blott ett skådespel jag är ju,
 av vars tusen dunkla smärtetrådar
 mystiskt fattad, jag förgätit
 friheten, mitt rena väsens källa;
 lyft dig, lyft dig, o mitt öga,
 ifrån detta marterspelets skuggbild,
 över dessa moln och dunster mörka:
 se, bortom allt detta ler ju
 stillt, orubbligt fast det underbara
 klara blåa, som beskiner
 själens sanna verkligheter!

* * *

EJ MED LIVET TVISTA . . .

Ej med livet tvista, gå ej bort i vrede!
 Snart, o snart ju allting
 tystnar. Ingen minnes mera.
 Och din vackra kind!
 där så klart det rena livet lyser,

skall av år och smärta blekas,
skönhetslinjens smekande begränsning,
där så ömt naturens goda
omsorgsfulla hand har vilat,
skall ock falla, falla.

* * *

BLÅTT OM DITT HUVUD . . .

Blått om ditt huvud en höstrymd blänker,
tindrande, strålfylld och sakta bestänker
blekgyllne håren och hjässan len
varmt med sin daggiga friskhets sken.

Aldrig, när en gång i livets kyla
icke du vet var ditt huvud skyla,
ana du skall att dig önskat väl
flyktige irrande främlingens själ.

* * *

LIVET FÖRRINNER —

Livet förrinner och ungdomens tider.
Åter nu året mot aftonen lider.
Döde skald, på min vandring igen
är du min ensamhets tyste vän.

Silvrade fält som i aftonen glimma!
En gång skall en i den mörknande timma
se mot mitt ögas fjärmade ljus —
Strålar och skimmer och vemodssus.

* * *

HAVETS STJÄRNA.

Tunga förtvivilade molnens lågor
sjönko i floden av svartnade vågor,
hän under kvällens brusande rand
svallar min andes ödsliga strand.

Dagen den gråa bortfladdrar och släckes,
rymden av mörker och stormsus betäckes.
Hälsad, o aningens timme, var!
Hell dig, havets stjärna klar!

* * *

ENDAST KVALET ANDENS BLOMMOR NÄR . . .

Endast kvalet andens blommor när
endast kvalet hjärtats eldflykt spänner,
blott omvärld av fasors midnattshär
själen djupt sitt hemlands vinddoft känner.

O, var blommar stranden, vilkens bild
smärtan fram med dunkla järnen bränner,
var den hembygd, från vars strömmar skild
här jag vandrar mållös utan vänner?

* * *

VANDRAREN.

Här ur mossiga klippans famn uppväller
ren och kall en melodisk källas vatten,
här ej ofta beträddes
gräset av människofot.

Aldrig skönare böjda grenar såg jag
sträcka bävande, fina bågar, tyngda
rikt av daggiga rosors
välluktberusande mängd.

Källa, du som vakande milt min sömn beskyddat,
tyst och lätt hänsorlande sakta silvervågen,
dig beprisade skaldens
korta melodiska sång.

* * *

JAG DIKTAR FÖR INGEN —

Jag diktar för ingen —
 för vinden som vandrar,
 för regnet som gråter,
 min sång är som blåsten,
 som mumlar och går
 i höstnattens mörker
 och talar med jorden
 och natten och regnet.

* * *

LUNARIA.

Här tätt vid den yppiga klyftan
 flammar din ensamma prakt,
 sig hög i skuggan reser
 din spensliga ljusa växt.

Din gestalt, så lätt och så kraftig,
 aldrig beundrar jag nog,
 ett ädelt barn du är
 av den blomsterrika dunkla jorden,
 dess klara safter välla
 i din höga friska kropp
 så genomskinliga rena,
 där spänstigt fri och stolt
 i skönhetsbräddad kraft
 du över svarta grunden strålar
 det levandes symbol.

Så skild från de andra du synes stå,
 så främmande och tyst,
 och din blick är egen och kall;
 men djupet är tungt av längtan.
 Ingen ditt lynne liknar.

Men soliga klyftan upptill
 är full av den sorlande sommar,

där dallrar törnros, konvolvel glad
och kaprifol i flamma;
de spela i vinden, de vaja mot varann,
de le och sjunga,
och alla blommor äro glada mot varandra,
och alla blommor äro vackra mot varandra.
Ingen dig ser,
ingen märker dig av de andra.
Var har du din vän, du blomma kall?

Eller kanske, när allt i slummer sänkts
och djupen blanka darra
och den tysta klyftan fylls
av svart och hemligt sus,
med stjärnorna du talar?

* * *

HAVET.

O tillflykt, säkra ro!
Hur själen än har tröttnat,
du ständigt dock, o hav,
i härlighet är nytt.
Hur månget hjärta glömt
vid denna djupa syn,
hur mången själ har stillnat!
Och mänsklighetens ädle, tankens
och sångens väldige, ha mättat sina själar,
o heliga, av dina brus, som sjunga
i morgonbrus ur Pindaros och mörkna
med Psaltaren till väldigt aftonbrus!

* * *

JAG SÖRJER ATT HJÄRTAT LÄKS.

Jag sörjer ej att nätter
i yrande kval förgå,
jag sörjer ej att hjärtat
har hög svällande nöd.

O gifter, gifter skarpa,
bedövande smärterus,
min själ er älskar alla,
min själ är släkt med er.

Min själ blev född att kämpa
i brusande natt,
att strid och rop behärska
och segrande försona
i sin höga strålande sång.

Jag sörjer ej nätter blinda
av sömnlöst yrande kval.
Jag sörjer att kallt och rått
i hjärtat redan sakta
det mörknar över din bild.
Jag sörjer att hjärtat läks.

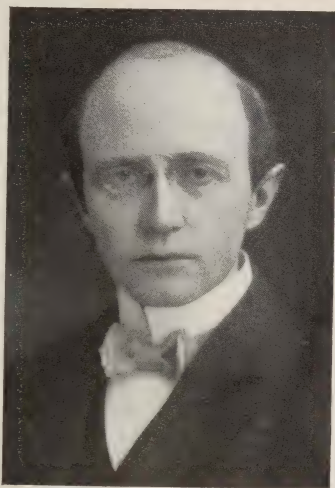
* * *

UR "NORDISKT OCH KLASSISKT".

Jag var född i ett skogigt landskap — just "där Sverige börjar", som Strindberg säger. När blåsippornas knoppar skjuta upp ur myllan på sluttningarna av Rönneådalen och tjälen smälter under blommande hasselbuskar, då är det ett härligt land där uppe mellan Söderås och Ringsjö. Ån strömmar djup och svart, nu tillbakaträngd i sin fåra igen, som den svämmade över på hösten och vintern, läggande sköna banor till skridskoåkning. Nu lyser ljuset vitt genom bokarnas kronor, det tindrar om blanka grenar och fina knoppdun. Och nere i dalen på en isig och glittrande brink, där frosten ännu ej släppt taget, där har den härdiga vitgrå Petasites trängt sig upp trots allt och strömmar ut sin underbara friska vällukt i morgonen. Var det icke som kastades en skugga över livet, som hade luften blivit tyngre den dag man lämnat dessa lyckliga hagar och lundar. Var det icke som vilade alltid en melankolisk tanke vid synranden över slätterna; hur tungt föll skymningsdunklet i svårmodiga våraftnar på sinnet, som var

vant till det livliga ljusspelet genom skogslid och hasselgården, till blomstermattans tavla i nylövad sommarskog, den klassiskt sköna freden vid lundarnas källsori. Och själva sommarens ljusöversvämning i dessa vidder utan vila för synen kunde verka som en svindel för tanken, likt hemlöshets- och rötlöshetskänslan i Ola Hanssons ungdomsdikt. Slättens natur, hur ensam, fattig, blomlös är den ej med all sin oändlighetspoesi. Här har myten inga rötter; naturens väsen ha rymt med de sista fällda lundarna; ingen Syrinx flyr för Pan, ingen vårkväll hör hans vassrör klaga bland de skymmande träden.

ALBERT HENNING

1881

RUINEN.

Ett minne ifrån forna dar,
förödd men mäktig dock,
med sten på sten och block vid block,
står tung ruinen kvar.

Den står där som ett trots av sten
mot övermäktig tid,
vars kamp är ro, vars våld är frid
men vilkens frid ett sken.

Du trampas skall av tidens hälar
en gång i grus, ruin,
men tapperhetens dygd är din
och din den tappres själ.

En viljeburen dröm, du står
förstenad i förakt
inför en lumpen övermakt
av långa, tysta år.

* * *

KUNGSTRÅDET.

En dröm av sällsam harmoni,
av hög och härlig makt,
du lyfter över skogen fri
din kronas ädla prakt.

Din stam är stark och linjerät,
högt är din krona fäst,

och jämnmått är ditt majestät
din åsyn är en fest.

Jag drömde bort invid din fot
en stund, av skönhet sval,
och tog uti mitt hjärta mot
ditt konungliga tal.

Och sviker nu mig mod och hopp,
jag minns till solig tröst,
hur fri din höga dröm steg opp
ur jordens tyngda bröst.

* * *

HARMONI I GRÖNT.

Längs fält, som i kvällsljus flyta,
och sävgrönt skuggande brädd
vilar, kristallgrön yta,
ån i sin skimrande bädd.

Och ön, som ur spegeln stiger
med dungen av ljuset krönt,
lyser som allt och tiger
i glorior av grönt.

Så vilar, av svalornas skara
omkretsad i tystaste sus,
den speglade ån, den klara,
ett under av grönska och ljus.

* * *

RESUMÉ.

De fördes hop på ödets våg,
av hemlig lag,
och började med hopplös håg
sitt spel en dag.

Det blev ej någon munter dust,
för honom minst.

Det smärta blev, blev hård förlust
och föga vinst.

Först spelade han bort sin frid,
sitt hjärta sen,
han vann en kyss, det blev därvid
en enda en.

När ur hans hand hon spelat bort
hans levnadsmod,
hon glömde hålla ögat torrt
och kallt sitt blod

och sade, gripen av hans ve,
ett ord så milt,
att mer därför han velat ge,
än han förspillt.

Han glömde, vad han plikta fått,
och allt på jord,
han glömde allt och mindes blott
en kyss, ett ord.

* * *

DET STILLA VATTNET.

Här vidgas floden till en stilla sjö.
Dess lugna yta livets bilder speglar,
det ljusa molnet, som därovan seglar,
och kvällens dagnar, som i mörker dö.
Det låg ej alltid lika klart som här,
det lugna vatten, som den genomströmmar,
det sjöd en gång i brusande begär
och forsade i vårdagsyra drömmar.
Ett mål det anade, det ville fram.
Det bröt sig väg, men grumlat utav slam,

och blott bedrägligt speglade dess vågor
den klara solnedgångens rena lågor.
Långt vart dess väg, och villsammt vart dess lopp,
en tveksam trevan utan kraft och hopp,
tills på sin färd mot havets fann det hann
den öppna vidd, där denna ro det fann.
Nu vilar tyst dess sommarstilla sjö
omkring sin gröna, sävomslutna ö,
och inga vågor av en självisk vilja
förgöra här dess drömvärlds vita lilja.
Lugn speglar den uti sin ensamhet
— en stjärnrymd själv i stjärnenatten vorden —
den ljusa himlen och den dunkla jorden,
med öppen vidd, i rofylld ödmjukhet.

* * *

FRÄMLINGEN.

Du går bland jordetingen
din kända väg, själv ett av dem.
Du lever inom ringen
av dessa ting, ditt hem.
Du äger dem i vanda ord,
de stå så trygga på din jord,
förtroliga som vänner.
Du skådar dem med välbehag
år efter år. Ditt eget jag,
dig själv i dem du känner.

Men plötsligt rymden tiger,
och tyst står världens glam.
En okänd främling stiger
utur ditt väsen fram.
Han träder gåtfull, hög och stum
ur själens bottenlösa rum
med fjärrglans i sitt öga,
och tingens välbekanta drag
de vika med ditt eget jag
och växa gåtfullt höga.

Du undrar ej och frågar,
 du finns ej mera nu.
 Men himmelen, som lågar,
 och bergets träd är du.
 Och främlingen, som, gåtfullt stum,
 steg fram ur outgrundligt rum,
 med vidgat öga följer,
 omsluten av en namnlös frid,
 en värld långt bortom rum och tid,
 som jordisk skymning höljer.

* * *

MEDITATION.

En sommardag i gångna år uti en solljus stund
 en slända glänste för min blick mot insjöns blåa grund,
 och i mitt sinne, lekande med drömmar och med hopp,
 föll skuggan av dess lätta flykt och steg i tankar opp.

Jag följde den, dess värld blev min, och i en snabb vision
 mitt eget liv sig tänjde ut till vidd av en eon.
 Jag steg från sländans tid till min, och emot dennas mått
 jag såg den mikrokosmosvärld, där nyss min aning stått,
 och livet, som framför mig låg i anad härlighet,
 mig syntes som en underbar, ofattlig ändlöshet.

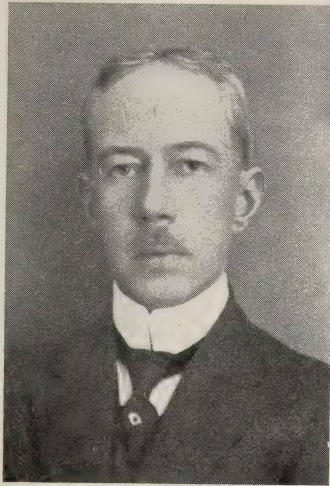
Nu dröjer jag en höstlig kväll på främmad kyrkogård,
 där bladen gyllne virvlas hop vid mossbelupen vård.
 Mitt hjärta, ryckt ur världens hets, är vilande och still
 och trädens brus en kvällskoral, som tyst det lyssnar till.

Och medan bladen blåsas tätt i gyllne skyar ner,
 min blick blir plötsligt seende: i dessa blad jag ser
 förbrukad livets luft, som tung, i andedrag av år,
 i stormomvärvda höstars tid från jordens läppar går.
 Och seklen, brusande åstad med jättevingars slag,
 de bliva i ditt liv, o Jord, till måttet av en dag,

— — — — —
och sländan från en fjärran stund, den sländan den är jag.

Och dock, o mänska, stundens barn, o säg, vem är du väl,
att seklers och eoners mått de rymmas i din själ.
En skärva av den evighet, vari en tidens värld
bespeglar, dunkelt anande, sin undersamma färd,
en tavla utav vax, som blott en flyktig tid består,
och där Guds finger skriver ned en text, du ej förstår.

GUSTAF ULLMAN

1881

LILLA ÅNGAREN JOHANNE.

— En toi gémit toujours
la grande voix des mers.
("La Conque") Heredia.

Lilla ångaren Johanne
sjönk en stormnatt djupt i mörka havet.
Och kaptenen, född uppå Johanne,
ensam räddad blev av alla.
I det djupgrönt dunkla, kalla
lilla ångaren med man och allt försvann.

I en fjärran värld och stad
lever nu kaptenen. Men begravet
är hans hopp och han är aldrig glad.
— När han hör en stormnatt tjuta
eller båtsignaler tuta,
blek och ångestkall han går längs husens rad.

Lilla ångare, Johanne!
Varför sjönk han ej med dig i mörka havet,
han, kaptenen, född uppå Johanne?
Dö med dig han trofast kunnat,
livet ensamt honom unnat,
han i fjärran värld och stad ej leva kan.

* * *

FISKEFLOTTILJEN.

Mot hösten, då havets brusande värld
i mörknande färg, med dovare sång
rycker an mot stränder, mejade nakna,
och breder längs kusten ett bälte av tång,
då pröva de röda seglen sin färd
— och fiskelägena vakna.

Hur präktigt att se dem från bergen då
för stigande vind, ur buktens hamn
styra ut, som till härnad i fordomtima.
Så glida de fjärmare hän i det blå
i västerviddens oändlighetsfamn,
där skyarne guldrött glimma.

Men natten, som slöjan skymmande slår
kring sorlande hav och tigande strand,
plånar ut av de svinnande varje känning.
Och ingen vet, var bittrast står
den hårda brottning, som bär mot land
en skummig, rytande bränning.

— Och ändå. I väntande tillförsikt glad
går spejande blick över vågor i dans
västerut, där de svunnit, seglen de röda,
och hälsar jaktens och skutors rad —
när i höstligt flammande gryningens glans
de karga stränderna glöda.

UR PRÄSTER.

TRADITIONEN.

En gnistrande frostklar januaridag stod på prästgårdsplanen, som glänste isbegjuten, en vid ring av olika slags åkdon; droskor, sufflettvagnar, trillor, kärror och karrioler.

Den vitmenade, långsträckta, eljest så tysta byggnaden genljöd av dovt, men oavlåtligt sorlande röster, och i dess låga, sedan årtionden fridlyst tomma rum trängdes en ständigt växande samling av svartrockar och svarta högtidsklänningar med eller utan släp. Ungdom fanns där också gott om, men den höll sig stilla.

Avlidne kontraktsposten Schaafs jordiska kvarlevor skulle helgas åt den sista vilan. Han hade vilat rätt länge redan innan döden kom. Det var lika mycket ålderdomssvaghet som den nyss förlupna julhelgens växling av ovanligt skarp köld utomhus, värme och välfägnad inomhus, som äntligen slutat hans trötta liv. — Dödsbudet mottogs då också i kontraktet och över hela stiftet utan bestörtning, men såsom ej utan otålighet väntat.

Schaaf hade föga hävdadt den avundade ställning, han självk art intagit såsom stiftets äldste och det bästa pastoratets innehavare. Med sin gamla prostinna och en även redan grånad fosterdotter — egna barn ägde de ej — hade han levat i fredlig tillbakadragenhet och gjort så litet väsen av sig som möjligt. Stilla och fridfullt hade han nu gått bort, efterlämnande makan förstenad av sorg över den enda oersättliga förlust, som kunde drabba henne, och ett officiellt tomrum, som åtskilliga av hans ämbetsbröder ivrigt längtade att få fylla. — Den stora förmögenhet, Schaaf fått med sin fru, hade fördelats mellan hans två efterleverskor och ett antal välgörenhetsändamål. Bland

dessa senare märktes särskilt en lysande donation för understöd åt stiftets teologie studerande vid universiteten.

På grund av dessa vördnadsbjudande fakta var det en sällsynt talrik skara präster av alla åldrar och grader, med hustrur och barn, som infunnit sig till begravningen. I den väldiga salongen, där tyska kristusbilder hängde sida vid sida med engelska färgplanscher och fotografier av gotiska katedraler — Schaaf hade i sina yngre år varit legationspredikant — där hade nu kring det stora mahognybordet bildats ett högkvarter för prostar och kyrkoherdar, medan komministrar och adjunkter garnerade väggarna. Smårummen och förstugan fylldes allt tätare av barnfloccar, sockenbor och andra lekmän. Genom pratets viskande brus hördes från den ännu stängda salen slamret med silver och porslin, det bråda skrapandet med stolar, springandet av fötter, utdelandet av order och hetsigt framflämtade svar — där dukades den storartade begravningsmiddagen.

Ute i en liten glasveranda, ett slags vinterträdgård i miniatyr, stod kistan mellan solfjäderspalmer och kandelabrar. Där låg mitt i fladdrande ljussken den döde kontraktsprosten, liten och torr, med lugnt slutna ögon och ett fint, förstulet leende på de infallna, tunna läpparna. Pannans rynkor hade liksom slätats ut, men på den vassa näsan lyste ett rött märke efter glasögonen. — Han såg ut, som om han låge i halvsommer och lätt förvånad lyssnade till detta ovana mullrande i hans stora våning — i förströdd njutning, som om han, lyckligt i land efter en lång sjöresa, hörde bränningen bryta i skum mot stranden. Han tycktes ligga och mumla så sakta för sig själv: ja, låt dem nu stimma, så mycket de behaga, bara jag slipper vara med! —

Vid kistans fotända satt i en vilstol änkeprostinnan Schaaf, liten och spröd, också hon, snarlik ett sjukt barn, utstyrd i svart silkesschal och spetsmössa. Alldeles överksam satt hon i sitt av gäster överfulla hus. Hälsningar och handtryckningar besvarade hon med ett skyggt och förläget leende, men hennes tårlöst förgråtna blick stirrade fullständigt frånvarande in i ljuslågorna.

Makarna Schaaf voro beryktade för en rent av svärmisk

äktenskaplig kärlek. De hade varit allt för varandra. Den eljest så plikttrogne gamle prästen kunde, när hustrun var klen eller av något skäl önskade hans närvaro, visa en glömska av tjänsten och allt, en liksom blind och döv slapphet, som hos en mindre aktad och vördad församlingsherde skulle väckt både klander och åtlöje. Ännu som vithåriga åldringar kysstes de som nyförlovade och sutto ofta hand i hand, som vore de rädda att tappa bort varandra. — Men ingen kunde ta illa upp. Gubben och gumman Schaaf kringstrålades av ett slags luthersk-evangelisk helgongloria. Dock hade de vandrat så förteget, så ödmjukt och förnämt på en gång, sin väg genom livet och alltid hållit jämna steg. Man kunde nu också tro, att de ännu voro lika levande båda, eller lika döda — gubben i kistan, gumman vid hans fötter. Lika främmande här, lika långt borta. Men det fanns andra som visste att göra sig gällande.

Man väntade nu den för dagen tjänstförrättande ämbetsbrodern, som skulle representera biskopen i egenskap av stiftets nye senior, prosten och andlige ledamoten av kungl. nordstjärneorden, teologie och filosofie doktorn Jonas Peter Amandus Somling.

Plötsligt stegrades sorlet, tvärsänktes så lika plötsligt och blev ett sus av hemlighetsfullt dämpade röster.

Bjällror klingade utanför, och alla packade sig kring rutorerna. Uppför den nakna, rimfrostglittrande björkallén, som för stormen västerifrån bugade inåt gården, körde prosten Somlings stora tvåspända kursläde på argt gnisslande medar fram till sorgehuset. — Det var visserligen barvinter med endast bristfälligt före, där vattengölarna frusit till småkrusig och kullrig is. Men prosten kom som han helst ville, med ljudande bjällerkransar och gungande slädnät på de svarta, blanka parhästarna.

Schaafs fosterdotter — en grå och knotig halvgammal flicka — samt tillförordnade vice pastorn — en ung, smidig präst med knivskarpt ansikte — klämde sig skyndsamt ut till stora trappan, slog upp dörrarna på vid gavel trots kylan och hälsade vördnadsfullt den ivrigt väntade välkommen. — Allas hjässor sänktes och med samfällid ansträngning tryckte sig ungdomsskaran in i förstugans vrår och upp i vindstrappan, för att ge tillbörligt rum åt den nykomne.

Prosten Somling steg flåsande in och nickade med sitt blåroda huvud, som var uppsvällt och alldeles kalt, liksom skållat. — Han lyfte av sig pälsmössan och släppte den i fosterdotterns händer, stötte av sig lappskena, vilka vice pastorn fick dra försorg om, och anförtrorde sin silverkryckade käpp åt de närmast stående svartklädda och vithandskade unga prästtelningarna. Utan att se sig om vräkte han så av sig den väldiga respälsen och traskade med värdig tyngd på varje steg in i salongen. — Tätt efter honom hade hans äldste son och äldsta dotter kommit in just lagom för att hinna gemensamt lyfta faderns päls från golvet och hänga den på en krok, som vice pastorn beskäftigt gjort ledig. Sedan drogo de tyst av sig sina egna ytterplagg och blevo anspråkslöst stående därute vid dörren bland de andra jämnåriga. — Några yngre präster och kandidater nickade åt unge Somling och vice pastorn, som med Schaafs fosterdotter delade värdskapets börda, slog dem förtroligt på skuldrorna och trugade in dem samma väg som faderns omfångsrika gestalt banat. Vice pastorn hade varit studentkamrat och samtidigt vid universitetet med Somling, men denne var icke färdig än, ty hans studier voro inriktade på större mål än en vanlig prästexamen.

Somlingarna tillhörde en av landets äldsta och främsta prästsläkter, med ett par biskopar, flera domprostar och otaliga kyrkoherdar bland sina anor. — Gamle Jonas Peter Amandus hade trots sin stora lärdom likväl icke hunnit högre än till prostvärdigheten, dels på grund av sin tidvis ytterst svaga hälsa, dels av andra orsaker, vida allmänna kända än han själv tycktes ana. Alltid hade han farit fram för fulla klutar, men aldrig kunnat hålla kursen säker. Blindskär och rev lurade över allt, och han var så barnsligt omisstänksam, så storslaget oförsiktig. I ett ständigt rus av ärelystnad gick han omkring och skröt för vem som ville höra och andra med. Ingenting dolde han — alla visste, vad han gick för. Men i hans närhet föll det ingen in att klandra eller kritisera — hans namn och hans orubbliga självtillit gävo honom en utomordentlig personlig makt där han för tillfället befann sig. Han fyllde ett rum, ett helt hus med sin sällskapliga hänsynslöshet.

Äldste sonen och hans framtid var prosten Somlings älsk-

lingsämne. Han skulle bli allt, vad fadern bort och förtjänat bli, skulle nå så högt en Herrans man kunde stiga, i rikaste glans och fullaste mått återupphöja det Somlingska namnet till vad det varit — ja, varför icke mer än så?

Varför skulle icke med honom komma — en ärkebiskop Somling?

Han skulle en dag stå såsom en av kyrkans yppersta märkesmän, en lutherska lärans väktare, en ära och välsignelse för sitt land, sin bygd, sitt stift, sin far. Kort sagt, han var den utkorade återupprättaren och fullkomnaren av traditionen.

Detta visste alla, ty prosten stack inte under stol därmed. Den ende, som inte såg ut att veta det, var sonen själv, Petrus Samuel, i vardagslag kallad Per. — Litet krokryggad som under ett osynligt ok, i urvuxen bonjour gick kandidaten runt salongen och hälsade. Något av den fäderneärvda pussigheten tryckte honom redan, men hans skägglösa anlete var lika blekt som faderns var färggrant. Det släta, mjölblonda håret föll snett ner över pannan och dolde blygsamt dess höga, vita välvning. Och de närsynta, ljust gråblå ögonen höllos envist halv-sänkta.

— Min son, Petrus Samuel, presenterade prosten högljutt för all världen, fast det inte fanns en själ i hela sällskapet, som inte längesedan kände honom.

Dottern däremot lämnades alldeles ur räkningen. Tyst och smygande, som dresserad, följde hon far och bror, men med omärklig vaksamhet iakttagande allt.

Glömsk av dagens och ställets helgd skroderade fadern: — Min Petrus Samuel — vår äldste. — Har nyss tagit sin filosofie kandidat. Den teologie kommer efter. Först därmed begynna hans egentliga studier. Det har varit oss kärt att låta vår äldste åtnjuta hela den utbildning, steg för steg, som jag och före mig min älskade fader, domprosten, och min vördade farbror, biskopen — som en gång de, före mig —

En piga med en oerhörd tebricka tystade prostens svada för en stund, och sonen gled sakta ut på verandan, där den lilla änkeprostinnan Schaaf satt orörlig och sluten vid makens bår. Längre stod kandidaten där, lätt böjd ner mot den döde, som ville han söka tolka de vissnade dragens fina, stumma

löje. Unge Somlings forskande blick rörde där, att först nu fann han prosten Schaaf verkligt avundsvärd. Men vid salongens tröskel dröjde systern och följde med en sjukvårdarinna ögonkast fadern och brodern.

Sedan prosten druckit te, bröt man allmänt upp och ordnade sig för processionen.

Kistlocket skruvades på, och likvagnen körde fram på gårdsrundeln. Vice pastorn ledde ut prostinnan, som skulle påpälsas till kyrkogårdsfärden. Fosterdottern måste stanna hemma för att lägga sista hand vid middagen. — Då erinrade sig gamle Somling, att han hade på sig några oavsända brev, drog upp dem ur kaftanen och såg sig omkring. Så vaggade han stånkande bort till ett par bondgubbar, som med händerna på rygg stodo och trampade i dörren till en kammare.

— Å, var snäll någon här och gå med dessa till stationen, bad prosten och sträckte breven rätt ut i luften. Men ingen tog dem.

Hans blodsprängda ögon blänkte till i häpnad, som om de inte trodde sig själva. Då skakade en krum och skäggig gammal bonde sitt snövita huvud:

— Vi ha nu inte kommit hit för att gå till stationen med herr prosten Somlings brev utan för att följa herr prosten Schaaf till graven, sade han tryggt.

Somling blev dunkelröd och kastade huvudet bakåt, så att kragen skar in i halsens hängande fetma. Men han fann sig snart, stoppade ner breven igen, och i det han tungt vände sig på klacken, genmålde han högtidligt:

— Ja, även jag har kommit för att följa eder prost till graven.

Han var ombedd att förrätta jordfästningen, och alla förstodo, vilken betydelse han tillmätte denna sin uppgift.

Kistan bars ut.

Jämte bärarnas dova steg hördes endast snyftningar och suckar samt prosten Somlings astmatiska stönanden, medan han ordnade kappan och prästkragen. Endast han och änkan skulle åka till kyrkan, de övriga skulle gå efter. — I ett av de sista leden mellan en gymnasist och en torpare valde kandidat Somling sin plats. Fröken Somling höll sig bland bond-

hustrurna. Båda syskonen tycktes vilja i all stillhet taga avstånd från faderns stoltserande, åtminstone för egen del undandraga sig det uppseende, han på alla sätt framkallade. —

Vinterblåsten ven med makt, så att den långa, svarta människokedjan sviktade. Unge Petrus Samuels vitgula hår flög om hans tinningar, som skulle det slitas bort, och hans blekhulliga kinder skiftade i blåviolett. Men det egendomligt kloka, förlästa gossansiktet uttryckte nu med en ofrivillig grimas en gnagande och kväljande leda, som tycktes göra honom likgiltig för köldens bitande skärpa såväl som för hela den sorgfest, vari han deltog. — När man hunnit in i den vitrapade kyrkan, som klätts med granar, och prosten Somling ståtligt svept i sin prästkappa steg fram till den i koret parade-rande lilla kistan, och allas blickar andaktsfullt riktades dit — sänkte kandidaten sitt huvud och förblev under hela akten stående så med blicken mot golvet, som för att intet se. Men man kunde ju mycket väl tro, att han lyssnade så mycket uppmärksammare. —

Begravningsmiddagen med dess många, lantligt stadiga julrätter hade tinat upp de av kyrkvandringen frusna gästerna. Man började litet varstans längs de genom halva huset uppdukade borden tala om saker, som hörde det vardagliga till eller åtminstone hade föga med den nyss jordade kontraktsprosten att skaffa. Det blev då en halvt generad, halvt motvillig tystnad, när prosten Somling mödosamt reste sig och knackade i sitt glas.

— Vid griften hade han för den kalla väderlekens skull sagt endast några avskedets ord till den hädangångne och en tröstande maning till tålmodig undergivenhet åt hans närmaste. Nu ville han göra sig till tolk för den djupa tacksamhet, som samtliga närvarande och alla kyrkans sanna vänner måste ägna en sådan arbetare i Herrans vingård, en sådan herde och väktare, som den man, de nyss ledsagat till den sista sabbatsvilan. — — — Schaaf hade i liv och död, i stort och smått varit ett mönster för dem alla. Var och en hade utesägligt mycket att lära av honom. Sina redan grånade ämbetsbröder hade han givit ett ovanskligt föredöme i trohet och nit, ödmjukhet och fromhet. —

Här hörde alla utom talaren en dämpad hostning från de yngre prästmännens hörn.

— Ingen, fortfor prosten, ingen visste sin hädankallelses stund, men måtte den Högste i sin nåd finna dem, alla och en var, lika väl beredda för räkenskapens och belöningens möte med den evige vingårdsherren, som de vågade vara förvissade, att Han funnit Schaaf. —

Talaren gjorde här en paus för att snyta sig. Som på signal trycktes en hel rad näsdukar mot upphettade ansikten. — Med höjd röst och en ovig halvsving ner åt de yngres, komministrarnas, pastorsadjunkternas och barnens krets fortsatte han:

— Ej blott åt de gamla, i livet mognade, i tjänsten prövade hade den bortgångne lämnat ett ovärderligt minne. Också de unga — ja, kanske främst de unga och oerfarna, som ännu stodo i spirande växt, kunde och borde hålla klar och strålände för sina ögon bilden av denne trogne och gode Guds tjänare. Just dem hade han haft i åtanke, in i det sista, och velat med frikostiga gåvor stödja och främja deras arbete för framtiden — deras och kyrkans, den evangeliskt-lutherska kyrkans framtid. Och i denna kärleksfulla omtanke måste de unga se en uppmantran till flit och iver på vägen mot stora och fruktbringande mål! — prostens flammande blick sökte över fat och terriner, flaskor och glas sonens huvud. Det var böjt, liksom förut i processionen, djupt och orörligt böjt ner mot tallriken.

Med dovt förebrående tonfall talade fadern vidare.

— Men — också en maning skulle de se däri! Ett manande och varnande väckelseord skulle de höra däri, klingande till dem från andra sidan graven. Det skulle hjälpa dem att icke svikta i kampen mot den nya tidens otrosmakter, mot våra dagars hedendom, vore den så skamligt ohöjd eller illslugt förtäckt i vetenskaplighetens frestande förklädnad. När svekfulla och fräcka röster sökte förvilla deras sinne, fånga deras hjärtan och locka dem bort från deras faders och hembygds rena, fasta bibeltro och oskrymtade gudsfruktan — då skulle den gamle givmilde kontraktsprostens svaga stämma ljuda än högre genom tidens svallvågor och hålla dem kvar på den enda rätta vägen eller kalla dem tillbaka, om de redan vacklat åt ena eller andra sidan, varifrån Gud, den barmhärtige och alls-

mäktige, i sin nåd måtte bevara dem. Och då skulle Schaafs minne, trots död och förgängelse, bära levande, välsignad frukt till evig tid.

Prosten lade huvudet snett bakåt och slöt sålunda: — För-
enen eder då nu med mig, gamla och unga, ja främst I unga
i en tacksamhetens och löftets skål för vår kära och vördade
gamle broders minne! —

Glaset höjdes och sträcktes mot änkeprostinnan, som hop-
krupen och stum satt vid talarens sida. Men denne sökte på
nytt sonens blick — fortfarande förgäves. Då sade han i myn-
digt kallande ton: — Petrus Samuel!

Kandidaten spratt upp, nickade bort till fadern, lyfte
glaset, men icke ögonen.

Fröken Somling kramade i förstulen ängslan sin servett
och sneglade från far till bror med ett ögonkast, ilande snabbt
och skyggt.

*

Sensommardagen glödde i kvav hetta. Genom alla de
vidöppna prästgårdsrutorna trängde ingen svalka, blott skörde-
tidens tungt sövande ångor utifrån fälten.

Salig prosten Schaafs efterträdare skulle nu installeras i
sin tjänst. Den lycklige, kyrkoherde Vattling, var gammal
ungkarl, försynt och anspråkslös liksom sin företrädare. Hans
ålder både som människa och präst gjorde honom förtjänt av
en sådan belöning som stiftets bästa pastorat. Nedtryckt av
sin framgång gick han nu nästan skamset småmysande av och
an i den stora våningen och välkomnade sina gäster. F. d. vice
pastorn, som under mellantiden skött platsen, var ännu kvar
och hjälpte den förtumlade nyutnämnde och hans gamla hus-
hållerska att ordna allt på värdigaste sätt.

Man väntade biskopen och den nye kontraktsprosten,
doktor Jonas Peter Amandus Somling.

Ja, Somling hade såsom stiftets äldste fått ärva kontrakts-
prosttiteln efter Schaaf. Det dova ljudet av vagnshjul och
hästhovar lockade sällskapet — ungefär detsamma som vid
Schaafs jordfästning — till fönsterna. F. d. vice pastorn stod
bugande vid trappan och vinkade ivrigt in efter värden.

Gamle Somling nästan föste biskopen framför sig. Pösande i känslan av sin nya värdighet såg han ner på alla omkring för att njuta det intryck, hans ankomst gjorde. Hans stora huvud, skinande som en blankskurad kopparkittel, höjdes sedan förnämt bakom biskopens lilla bengula kranium i svart kalott, när de två högvördigheterna stego in i prästgårdssalongen.

Tyst och stilla, nästan spöklikt smygande, gled fröken Somling in i faderns fjät. Han tycktes knappt veta, att hon var med. — Inte ägnade han heller biskopen någon avsevärd uppmärksamhet, men när han nödgades göra det vid passerandet genom dörrar eller placerandet i soffor, var det med en blundande nådig min, som sade, att hans nåd och biskopens nåd trivdes måttligt väl under samma tak. Stiftets överherde fann sig däri med stumt, självmedvetet överseende.

Kyrkoherden Vattling halvsprang från matsalen, där han haft något slags Martabekymmer, som en liten kypare in emot de båda prelaterna och krökte sin magra rygg så färrt, som hade han aldrig gjort annat än övat den konsten. — Innan biskopen hann besvara värdens välkomsthälsning, började Somling högljutt gratulera honom. Deras lille förman fingrade besvärat på sitt kors och dess kedja, men Somling såg sig forskande om i det stora, människofyllda rummet. Ingen hade ännu frågat efter hans son, hans äldste. Han sänkte sin runda kropp i en rymlig emma, som knastrade därvid, och utbrast flämtande:

— Ja, min son, Petrus Samuel — vår äldste — han har just begynt sin andra termin som teolog. Han är nu upptagen av sina verkliga studier. Helt visst ivrigt fördjupad däri. —

F. d. vice pastorn, som stått på tröskeln till verandan, viskade något till en annan ung ämbetsbroder och de gingo ut tillsammans. Kontraktsposten utbredde sig över sitt älskingsämne:

— Förr brukade han alltid skriva hem minst en gång i veckan, den käre gossen. Vi ha önskat det. Det har glatt oss och varit honom till nytta. —

En gång i veckan! ljöd som ett dovt eko ett beundrande sorl runt salongsbordet.

— Men nu knappar han in på korrespondensen? sporde biskopen med sin tunna, vassa nasalröst.

— Han gör det, ja, sedan förra terminen, bekände fadern i lätt vemodig ton, men inom sig högst smickrad av att saken dryftades.

— Nå, inföll den lille värden, ängsligt plockande på sina prästkragar, arbetet går före allt.

— Mycket riktigt, kära Vattling, stönade Somling gillande, och arbetet är sin krona värt. Jag hoppas också att det stipendium av vår dyre Schaafs vackra donationsfond, som min Petrus Samuel nyligen erhöll, både har glatt och eggat honom. Men — men som sagt, det har annars städse i vår familj varit sed att de bortavarande sönerna —

En piga med tebricka störde det viktiga samtalet. Somling bevakade med obehärskad spänning sin rätt att bli serverad direkt efter biskopen. Denne tömde hastigt den heta drycken och sade med ett fint, lätt mästrande löje i munvinklarna: — Låtom oss tro gott om de unga, men likväl icke vänta oss för mycket av dem. Deras tid kommer. —

Gamle Somling stirrade först oförstående över sin kopp, nickade sedan litet trögt, som för god ordnings skull.

Från en vrå avläste hans dotter var min och skiftning i hans feta, rödflammiga drag. —

Biskopen hade rest sig ur soffhörnet. Hela sällskapet lydde signalen. Somling gurglade i sig teet och kom med en våldsamt krystning på fötter igen. Så slog han biskopen och värden på skuldrorna och sade, såsom något självklart och odisputabelt:

— I dag tjänstgör jag förstås för altaret, mina käre. — Den nyutnämnde kyrkoherden svängde oroligt hit och dit.

— Hm! Ja — det vore ju — — men —

Biskopen vände sig bort för att slippa svara. Vice pastorn hade hört frågan, sett de andras bryderi och kom nu fram och svarade med en ursäktande liten bugning:

— Förlåt, farbror Somling, pastor Fuchtel här och jag ha blivit anmodade att gå för altaret i dag. Och han visade med en åtbörd på den unge prästen, som med honom druckit sitt te på verandan.

Somlings blick flammade.

— Du och pastor Fuchtel! — och — vasa? Den stackars

lille kyrkoherden vände sig med flaxande kaftanskört och såg vädjande på biskopen, men denne skred orubbligt lugn mot förstugan.

— Ja, vidhöll vice pastorn, se, vi ska ju mässa, Fuchtel och jag.

Vattling instämde, brådskande, mäklande.

— Just det, ser bror kontraktsprosten — de ha ju sångröst båda. De ska ju mässa. —

Somling var oemottagligare för skäl än någonsin.

— Gott och väl — gott och väl — flåsade han, dunkelröd ovan kragen, som skar djupt in. — Men jag får verkligen säga, att ännu aldrig har jag närvarit vid en installation, där jag icke själv tjänstgjort. —

Han hade tvärstannat mitt i förstugudörren, hindrande alla att komma ut. Fröken Somling smög bakom de andra längs väggen för att nå fadern. Innan hon hunnit fram hade biskopen, redan i hatt och kappa, återvänt till Somlings sida och med sin förnämt hesa, ordnande röst yttrat de salomoniska orden:

— Kontraktsprosten kan ju såsom tredje man i dag stå för altaret — utan att sjunga. —

Men under mässningen stod gamle Somling mellan de två sjungande prästerna för altaret och gapade i takt, för att inbilla församlingen, att han verkligen sjöng med.

Efter installationsakten i kyrkan vidtog festmiddagen i prästgården.

Den bedövande värmen dämpade till en början sällskapsglädjen men medverkade omsider till den höga, fylliga stämning, välfägnaden liksom i smyg frambragt. — Bland festtalarna märktes som alltid kontraktsprosten Somling.

Att icke vid ett tillfälle av detta slag få yttra sig offentligt skulle kunnat kväva honom eller menligt inverka på hans matsmältning. — Med illa dold otålighet lyssnade man till hans snirklade haranger.

— Han ville än en gång på denna brodern Vattlings högtidliga installationsdag erinra om hans företrädare, förre kontraktsprosten Schaaf. När hans begravning samlade dem till detta herdetjäll, låg vintern hård över nordanlanden. Nu stod

allt i ljuvligaste sommarfägring. Förhoppningarna från den gången voro också lyckligen uppfyllda. Schaafs verk hade blivit anförtrott åt en man, som med samma trofasta kärlek och nit skulle föra det vidare, till Guds ära och församlingens eviga väl. Därmed var ännu en länk knuten till den traditionens kedja som aldrig borde brytas. —

Nu höjdes glasen mot kyrkoherde Vattling, som bugade åt alla håll, med fuktiga, plirande ögon och svettigt blek om de magra kinderna. Efter en krampaktig harskning besvarade han Somlings skåltal.

— Också Somling hade på sina skuldror övertagit en stor del av Schaafs verk, då han efter honom mottagit kontraktsprostvärdigheten. Däri kunde man även se ett gott omen för framtiden. Ingen ägde i högre grad än Somling betingelser att fylla de krav, som följde av denna ställning. —

Åter klang och glitter av höjda glas. Somlings namn susade vördnadsfullt emot honom. Han nickade och svällde ut, så att han nästan undanskymde sin bordsgranne, biskopen.

Vid kaffet bad Somling i nådig ton vice pastorn vederkvicka dem med litet musik.

— Du är ju utrustad med sångröst. Låt oss höra!

— Ja, det vore utmärkt snällt, instämde värden och slog tjänstaktigt upp pianot.

Vice pastorn var trött efter mässningen och middagen och tycktes inte mycket villig att lyda. Men med en knyck på nacken slog han sig ned vid instrumentet och klarade strupen.

— Nu får vi sång, ropade kontraktsprosten och tystade med en faderlig åtbörd de sorlande grupperna. Pastorn stämde upp en av Wennerbergs hymner ur psaltaren:

— Görer portarna vida och dörrarna höga. — Lutad i en soffa, bågande av välmåga och självbelåtenhet, vaggade Somling efter den ståtliga rytmen och stämde in då och då med ett stönande, rosslande ljud. När musikanten slutat och rummet fylldes av tacksamt beundrande viskningar, blev Somling orolig. Han krängde sig upp ur sin halvliggande vila och vacklade bort till pianot.

— Det var ganska skönt — ja. En rätt god röst också. Ack, ja — min Petrus Samuel, han har ärvt min klena hals —

eljest har han också mycket fint öra och sann musikalisk känsla, liksom jag och mina bröder — men sjunga kan han inte, den käre gossen. —

— Nå, genmälde biskopen torrt, det är ju inte heller alldeles nödvändigt. —

— Han kan så mycket annat i stället, bifogade iille Vattling, som sprang och bjöd påtår.

— Mycket rätt, medgav fadern och lade handen på vice pastorns axel för att stödja sig.

— Men det skulle under hans prästerliga verksamhet vara både kärt och lämpligt, att han kunde utföra vår vackra mässmusik.

Vice pastorn vände sig förvånad upp till kontraktsprosten.

— Men bäste farbror, Per Samuel har ju slagit om?

— Slagit — — om?

Fadern stammade och stötte pastorn ifrån sig, stirrande.

— Ja, det vet väl farbror! — Jovisst! Det hörde ju Fuchtel sist, när han var nere vid universitetet. —

— Vad — hörde — — vad för slag —?

Prosten skrek orden så gällt som i en domedagspredikan. Hans dotter kom ilande från ett av smårummen, följd av en skara nyfikna småttingar.

Vice pastorn kunde inte dölja en viss skadeglad häpnad.

— Har inte Per underrättat farbror, att han avbrutit de teologiska studierna — för att bli filolog.

— Ack, Per har ju inte skrivit hem på länge, svarade nästan kvidande fröken Somling och trängde sig fram mot fadern. Men denne stod ett ögonblick stel, oroväckande purpurfärgad ända upp till hjässan, vacklade plötsligt till ett slag, så att nordstjärnan dinglade på kaftanen, svängde sedan halvt om och föll med en ovig knyck snett bakåt ner över pianot, som skrällde till med en disharmonisk klang.

En larmande förvirring uppstod, och i kören av förskrämda röster hördes dels klagande rop: Kontraktsprosten dör! Prosten Somling dör! — — dels lugnande och beskäftiga: Det är inte farligt! Det går över! Det är bara ett svimningsanfall! — —

Den medvetslöse bars på vice pastorns, Fuchtels och några andra yngre prästers armar in i världens sängkammare. Den

stackars nyinstallerade kyrkoherden smågrät och mumlade som i bön, medan han trippade före och slog upp dörrarna.

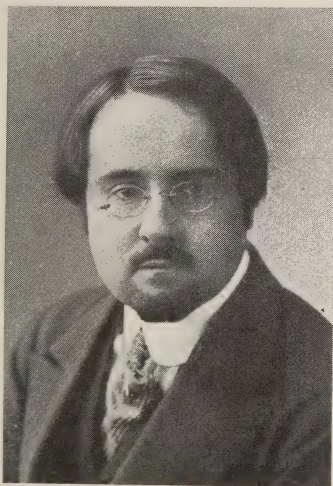
Efter följde fröken Somling, kritvit om kinderna, med de blågrå ögonen uppspärrade i skräck och tårlös förtvivlan. Oavvänt betraktade hon faderns askgrå, blundande huvud. Utan att själv veta det, upprepade hon blott: Varför har inte Per Samuel skrivit? Varför har han inte skrivit om detta? —

Biskopen stödde hennes arm och viskade som till ett litet barn: — Seså, var inte rädd! Jag skall tala vid pappa sedan! Seså, seså!

Men hon tyckte inte höra. Hon frågade endast, utan att vänta svar: — Varför har inte Per Samuel skrivit?

Senare på aftonen avled kontraktsprosten utan att ha återfått medvetandet.

LUDVIG NORDSTRÖM

1882

UR BORGARE.

GUBBEN, SOM KORKADE BUTELJER.

Nu var det höst, och stjärnorna glödde underligt; det var kväll, och hundarna jämrade och skällde nere i staden.

Även de nakna popplarna på gården jämrade, och telefonsträngarna jämrade, och ute på havet tutade lastångarna.

Det var så längesen det varit augusti månsken. Månen var försvunnen, och i stället glödde bara stjärnorna genom kvällens kalla dimmor.

I dag hade det blåst hela dagen. Dammet hade virvlat, och löven hade dansat över husen, och flaggstängerna hade gungat fram och tillbaka, fram och tillbaka, och flagglinorna hade slagit mot stängerna. Smisk-smisk! Smisk-smisk, lät det.

Men Tomas hade sprungit i kapp med sitt vindhjul, hela aftonen. Marken var torr och hård, och hans steg ljummade som på nyfrusen is, och hopp sade hjulet, nu hoppade det över ett fruset hjulspår, och så surrade det i väg, bort, bort! Bort med vinden, som tjöt och skrek.

Och nu var det kväll. Solen, som brunnit så blårod och kall, hade sjunkit bakom bergen, husen hade sakta upplösts i mörker, och fönstren släppte ut ett svagt ljus.

Då ökade dånet av bränningarna, och hela jorden gungade, och stjärnorna gungade, och det blev högtidligt och besynnerligt.

Tomas stod i grinden, och några ensamma människor gingo förbi. De lutade sig framåt mot vinden, och Tomas undrade: Vart skola de gå! Hem! sade han för sig själv.

— Hem! sade han lågt. De gå hem!

Där gick en gammal gumma, det var bestämt mamsell Henriksdotter, ty hon hade en säck på ryggen.

Var bodde mamsell Henriksdotter?

Och där gingo två små flickor med var sin tunga hämtare i handen. Var bodde de?

— Nu gå de hem! sade Tomas lågt. Och då tänkte han på far och mor. Far satt vid sitt skrivbord, och den gröna lampskärmen lyste matt och gjorde rummet skumt. Spegelns förgyllningar glänste som gnistor i skymningen, och röken från cigarrkoppen på skrivbordet steg rätt upp.

Så satt han i går, och så satt han förra veckan, och så satt han i fjol, och så hade han alltid suttit.

Och mor satt i ett hörn i salen och sydde på sitt handarbete. Och det var tyst i hela huset. Bara klockan i salen, som gick så långsamt: ticktack, och slamret i köket, när jungfrurna diskade.

Och småsyskonen sovo i sina järnsängar, med röda kinder; och gapade, och ibland blinkade ögonlocken till.

Så var det i fjol, och så var det i år, och så skulle det bli nästa år, och alla år.

Klockan skulle gå, långsamt: ticktack! Ticktack!

Men vid fars skrivbord, där satt Tomas, och cigarren rök på askkoppen, och pennan raspade på papperet och pratade med sig själv, alldeles som glöden i kakelugnen.

Och ute jämrade popplarna och telefonsträngarna, och lastångarna tutade långt till havs, och bränningarna brusade i mörkret.

Men klockan sade bara: ticktack, ticktack!

— Alltid, alltid! Många, många, många år!

Det upprepade Tomas högt för sig själv: många, många, många år!

Då kom Adrian på gatan med en hämtare i handen, och han stannade, när han fick syn på Tomas.

— V-v-va gö-gör du där, To-Tomas? sade han.

— Jag tänker! sade Tomas.

— V-va tänker du på? frågade Adrian.

— Jag tänker på ingenting! svarade Tomas.

— Tä-tänker d-d-du då? sade Adrian.

— Jag har tänkt! sade Tomas.

— Ja-ja-så! sade Adrian. Ska-ska d-d-du följa med till br-br, ska du fö-följa med till br-bryggeriet, o-och köpa jäst?

— Jag får inte gå ut. Det är för sent! sade Tomas.

— D-du får e-en vi-vindsnurra, o-om du fö-följer med! sade Adrian.

— Du har ingen! sade Tomas.

— Jo, jag har en he-hemma! sade Adrian.

Då satte sig Tomas i rörelse och följde med Adrian. Ty han var inte svårare att förleda.

De båda gossarna gingo uppför gränden, och den var mörk med brusande träd på sidorna.

— D-d-det blåser duktigt i kvä-kväll! sade Adrian.

— Ja, svarade Tomas, jag är rädd, om det blir eldsvåda.

— Då bri-brinner stan o-opp! sade Adrian. S-se där bri-brinner det! utropade han och pekade på en låga, som flammade upp i mörkret.

Tomas stannade och blev kall över hela kroppen, men då såg han, att det var smedjan.

— Nej, sade han, det var bara smedjan!

— D-det visste jag förut! sade Adrian.

— Varför skrämde du mig då? frågade Tomas.

— Dä-dä-därför att det var roligt! svarade Adrian.

— Här är stjärnorna mycket större än hemma på vår gård! sade Tomas, efter en tystnad. Och de röra sig, som om de levde.

— Ve-vet du inte, a-att det är änglar? sade Adrian.

— Inte alla! sade Tomas. Bara några stycken. Där är min ängel! sade han och pekade på Polstjärnan.

— D-du är du-dum! sade Adrian. Det är lan-lanternor, som Gu-Gud har satt ut åt sjö-sjömännen.

— Jaså! sade Tomas. Det säger du, därför att din pappa är sjöman!

— Och du sä-säger, att de ä-äro änglar, fö-för att fr-fru Harju sp-springer hos er o-och omvänder. Me-men min pappa har gå-gått i navi-vigationsskolan, me-men d-det har inte ho-hon!

Tomas var rädd, när de passerade förbi smedjan. Där inne pustade det och hamrade och klang, medan eld och gnistor yrde ur skorstenen och högt mot himlen; och där uppe lyste de stora och främmande stjärnorna, långt större än de, som tindrade hemma över gården.

Det var också en gata, som Tomas inte mycket kände till. Inga vänliga fönster skimrade på vägen, utan mörkret sänkte sig från himlen ända ner till hans fötter. Stora, osynliga träd brusade på ett helt annat sätt än hemma, och en ensam bågglampas sken fladdrade och flämtade och upplyste otydligt bryggeriets hus.

Inne på bryggerigården stodo höga tunnor och fat bland utkörarvagnar, och karlar i träskor och med en svängande lykta i handen gingo sjungande ut och in i bodar runt om gården. Men på gatan dansade två fullbusar, medan damm och torra löv virvlade omkring dem.

— Har du se-sett gubben, som korkar bu-buteljer? frågade Adrian.

— Nej, sade Tomas.

— De-det är en otäck gubbe! sade Adrian. Dä-ärinne håller han ti-till! sade han och pekade ut en dörr, som stod på glänt. Sk-ska vi titta på honom?

— Ja, sade Tomas och rös efter ryggen.

Gossarna gingo fram till dörren, och Adrian stack in huvudet.

— Ha-han är inte där! sade han. Titta bara!

Tomas steg in, och då sköt Adrian igen dörren efter honom och sprang.

Men Tomas såg något, som gjorde, att han inte kunde röra en fot. Det var ett stort, mörkt magasin, och ur mörkret, svagt belysta av en rökig lampa på en disk, skymtade stora tunnbottnar som en mängd uppblåsta jätteansikten.

Längst bort såg nu Tomas ett ljussken, som tycktes stiga ur jorden, och över faten reste sig en skugga; ett ansikte, som nådde från golv till tak, med en lång, nerhängande näsa och en hängande smal haka.

Skenet ökade, och skuggan steg från taket ner mot golvet och bugade sig för skenet. Då visade sig en varelse. Det var

en mager gubbskepnad med blekt, rynkigt ansikte och dyster som döden. Skepnaden bar en rykande lykta i handen och kom sakta upp, och den tycktes aldrig ta slut utan nå upp i taket, redan innan halva kroppen var över golvet.

Tomas ryggade mot dörren, och dörren flög upp. Då vaknade han och sprang, sprang, vad han förmådde, ut från bryggeriet.

På gatan låg den ene busen orörlig, och den andre stod och hötte med nävarna.

Han började förfölja Tomas under höga rop, och Tomas sprang, sprang, ty han kände skepnadens hand sträckas ut genom magasinisdörren och efter honom för att gripa honom och dra honom ner i jorden.

Hemma på gården stod barnjungfrun och ropade:

— Tomas! To-mas!

Med ens kom han springande in genom grinden; han löpte rakt fram till henne och grep om henne, kröp in till henne och skakade i hela kroppen.

— Vad är det med Tomas? frågade hon och blev själv förskräckt.

— Jag är så rädd, att han kommer och tar mig! sade Tomas.

— Vem? frågade flickan.

— Gubben, som korkar buteljer!

— Vem är det? frågade flickan.

— Jag vet inte, sade Tomas.

Då tog barnflickan honom med sig upp, och när han kom upp, fick han genast lägga sig, ty han hade feber och frossa.

Medan flickan klädde av honom, frågade han:

— Vad göra de under oss?

— Hos Smitthenners? sade flickan.

— Nej, sade Tomas, under oss, under jorden?

— Där bo de döda! svarade flickan.

— Där bor gubben, som korkar buteljer! sade Tomas, och han såg den hemska skepnaden hela tiden framför sig.

Lampan måste brinna, och barnjungfrun måste sitta vid sängen, ty Tomas var sjuk. Han glödde över hela kroppen, och han kastade sig oroligt av och an och talade om gubben, som nalkades, långt borta.

Efter kvällsvarden kom modern in, och när hon såg, att Tomas yrade, gick hon efter patron Lack.

Han satte sig vid sängen med klockan i hand och kände på Tomas' puls.

— Han har feber! sade han. Gossen har varit våt om fötterna som vanligt. Naturligtvis! Lägg kalla omslag på honom, och om febern ökar, får vi skicka efter doktorn.

Modern tog Tomas i sin säng, och ljuset brann timme efter timme på nattduksbordet, medan stormen skakade det tysta huset och alla andra sovo.

Tomas såg med glänsande ögon på sin mor och pekade och sade:

— Ser mamma, hur de släss?

— Ja, ja, Tomas! sade hon. Jag ser, men det är inte farligt. De komma inte hit.

— Gubben har hämtat upp dem från jorden! sade han. Allesammans, för där bo alla de döda! Se, de rida på hästar och ha stora spjut! Han bor också där nere! Och han sprang efter mig på gatan. Jag var så rädd. Han står utanför fönstret. Jag hör honom! Tyst! Han står utanför fönstret. Han har lyktan med sig. Men han törs inte komma in.

Vad det är underligt, mamma! Bo inte de döda under jorden?

— Jo, Tomas, de bo under jorden. Långt ner i jorden! sade modern.

— Men jag ser dem. Allesammans. Här! sade han och tog sig åt huvudet. De äro här inne, men de äro så små. De äro inte så stora som knappnålshuvun. I hela kroppen äro de. Här i bröstet, och i benen, och i armarna, och i fingrarna och överallt. De gå ut genom ögonen. Och då bli de stora, och gubben går framför dem allesammans, med sin lykta. Men de äro inte lika oss, mamma. Ha de varit döda länge?

— Mycket, mycket länge, Tomas! svarade modern.

— Voro människorna inte som vi äro, förr i världen?

— Nej, de voro mycket olika oss! sade modern.

— Hade de kläder, som om de hade varit fiskar? Och stora buskar på huvut? Och gingo de bara i trikaer och i kalsongerna? Och hade de pilbössor? Och sutto de vid långa bord? Säg, mamma!

— Ja, Tomas, just så voro de! sade modern.

— De äro här! sade Tomas och tog sig åt huvudet. Men det är underligt, mamma! Jag kan se in i mig själv, och där är det så mörkt, men stjärnorna tindra! Har man stjärnorna inom sig, mamma?

— Ja, ibland har man stjärnorna inom sig, Tomas! sade modern.

— Och långt borta går gubben! sade Tomas. Nu gå de allesammans! Hör du, att de gå, mamma?

— Ja, jag hör! sade modern.

— Nu är jag så liten; mamma, jag är rädd! Det är ett stort berg, som kommer! Hör du inte, hur det dundrar? O! skrek Tomas till och reste sig i sängen.

— Lugna dig, Tomas! sade modern. Jag är ju här. Berget kommer inte hit.

— Det är gubben, som skjuter på! sade Tomas. Mamma, det kommer närmare! Bed honom, att han inte kommer!

— Var äro de döda, Tomas? frågade modern.

— De äro borta! sade Tomas och kände sig på huvudet och på armarna. Jag känner dem inte längre.

— Då är gubben också borta! sade modern. Jag är säker på, att han är borta.

— Ja! sade Tomas, sen han lyssnat. Han är borta. Nu har han krupit ner i jorden igen till de döda!

Därefter gäspade han.

— Jag är så trött, mamma! sade han.

— Sov, Tomas! sade hon. Jag skall vaka över dig. Håll i min hand! sade hon och gav honom handen.

I samma ögonblick sov han; men hon låg länge och betraktade honom.

Det föreföll henne så främmande och besynnerligt i rummet, som om verkligen andar hade farit därigenom, och även hon tyckte nu, att skepnaden gick ute i natten.

Men vad hade barnet varit utsatt för? Hur kunde han se de döda? Varifrån kommo dessa syner?

Hela hans kropp tycktes ha upplöst sig i tusende små varelser, och han hade sett dem alla, känt dem och sett dem.

Fru Lack låg länge och betraktade det sovande barnet,

och medan ljuset brann orörligt och stormen skakade huset och tiden förgick, svävade hennes själ långt bort efter alla de döda, som Tomas sett i rummet, och i spetsen för vilka gick en gammal mager gubbe med en lykta i handen.

Slutligen släckte hon ljuset och somnade; och natten omslöt detta hus som alla andra, den jämrande höstnatten, som var full av underliga syner och av gamla, gamla minnen.

* * *

ÅSKVÄDRETS INFLYTANDE PÅ ETT ÄKTENSKAP.

Det var en sådan underbar sommardag, som man sedan brukar minnas genom åren. En himmel, som glödde och tindrade; ofantliga moln, som av lätta vindar räfsats fram över bergen; en värme, som pyrde i jorden; ett skimmer på vattnet, som om man öppnat locket till den kista, där vinterns alla stjärnor lågo förvarade.

Men som det är molnen, vilka sväva över denna historia, så låt oss först och främst minnas dem.

Redan på morgonen, när mjölkkärrorna började skallra genom staden, stodo de sätade på bergen, skära och gräddfärgade. De hade något avvaktande i sin hållning.

Solen steg på andra sidan himlen och glödde rött som en öppnad ugnslucka. Rök och dimmor svävade ur det heta gapet, och när en vindkåre kom glidande och skulle i en hast smyga förbi, så ändrade den genast riktning. Som röken från ett halmstrå, man stoppar i en eld, sköt den upp, trasades och blev borta i höjden.

Nu hade vindarna, som vanligt, kvällen förut dragit sig ut till havs och legat där och sovit under natten. De hade hela dagen arbetat med att lyfta upp molnen på bergen, ett arbete, ingalunda bland de lättaste, så mycket mindre som solen hela tiden öst sin hetta över dem. När den äntligen försvann, var arbetet i alla fall utfört, och vindarna dansade ut till havs, rivande upp ett porl och plaskande efter sig, varåt alla i Öbacka gladdes; detta kunde de förstå, ty när de foro i väg, stodo alla människor på kajen och stränderna med hatten i hand.

Men när de nu skulle återvända, kom solen emellan. De hade varit uttröttade, de hade försovit sig, och nu stodo de där vackert.

Ställningen var alltså följande. I väster på de höga bergen vilade molnen. I öster ute på havet lågo vindarna. Och mitt emellan dem gapade solen och flåsade ner på dem, så att de måste dölja sig i vattnet för att inte kvävas.

Långt, långt borta över den taggiga kusten sågo de molnen, skära, höga och orörliga. Hur skulle de komma dit?

De sända ett par unga, starka, härdade vindar för att pröva. Men de sågo med förtvivlan, hur de vacklade och flammade till och försvunno. Då susade det över hela havet som en suck.

Men de skulle till molnen, om de så skulle vandra genom öknar för att komma fram.

Med sin kung i spetsen begåvo de sig söderut, och på havet lågo en mängd fartyg. De vilade ut bakom varje sådant fartyg och flåsade av sig den värsta hettan. Och under färden drogo de sig sakta åt väster.

Solen följde dem hela tiden, men hur mycket snabbare voro de inte än denna gamla röda mastodont!

Till sist hade de nått stranden, och nu var inte vägen lång. I skydd av berg och skogar ilade de norrut, och då solen såg dem skymta i dalkjusor, raviner och över öppna myrmarker, bleknade den och uppgav hoppet.

Sålunda veta vi, att vindarna nu äro stadda på ilmarsch söderifrån.

Men hur var det ställt i den lilla staden? Ingen visste, var vindarna höllo till, och den ena människan frågade den andra: — Har du sett vinden i dag? — Nej, svarade den andra, jag vet inte, var den är. Av allt att döma kommer den inte i dag. Kanske framemot kvällen.

Den, som var mest orolig av alla, var byggmästar Unæus.

När han drog upp gardinen och såg himlen skimra som glas och såg molnen på bergen runt om staden, flög hjärtat i halsgropen.

Hans hustru gick ut på gården i en blommig kamkofta och pysslade med gurkorna i drivbänken.

— Sofi! sade byggmästar Unæus ut genom fönstret. Kan du se till någon vind?

— Nej, Gud vare äntligen lovad! sade hon.

— Hm! sade byggmästarn. Jag vet inte, att man behöver lova honom för precis allting, och om han bestod oss lite vind en så het dag, så vore det inte för mycket, så många tack-sägelsor, som man kostar på honom.

— Dra in ditt beläte till ansikte! svarade fru Unæus. Klä dig och borsta dig i huvudet, annars kan man ju inte se på dig!

— Nog märker jag, att smekmånaden är slut! sade byggmästarn.

— Ha-ha! skrattade fru Unæus. Smekmånad för oss två, gamla gorillor! Vi få tacka Gud var och en på sitt håll, att vi kunde finna en passande visavi. Annars ha vi smekt lagom.

— Ho! sade byggmästarn och drog på sig byxorna. Rätt, att du erkänner, att du ser ut som en gorilla. Om du såg dig nu, så skulle du undra, vad det var för en fågelskrämma, du hade ställt upp för att vakta drivbänken.

— Vad du är söt, lilla gubbe! sade fru Unæus och skrat-tade och kastade en slängkyss.

— Kasta hit hela mun, så skall jag pussa på den! sade byggmästarn och tog på sig västen.

— Är det ditt allvar? frågade fru Unæus och lade huvudet på sned.

— Jag skämtar aldrig! svarade byggmästarn.

Då kom fru Unæus fram till fönstret, och byggmästarn böjde sig fram och kysste hennes uppräckt mun.

— Tack, Sofi! sade han. Men fy fan, vad du är ful!

— Tack du, svarade hon; blir barnet, sade hon och lade handen på magen, lika skönt som du och jag tillsammans, då vill jag inte vara i dess kläder.

— Ja men det är du ju nu! svarade byggmästarn leende. För övrigt blir det tvillingar, en pojke och en flicka, så att var och en av oss kan skämmas för sig själv. Men jag tycker inte om molnen. Det kommer att bli åska i dag.

Fru Unæus såg sig om.

— Det är möjligt! sade hon och återvände till drivbänken.

— Gud vet, vad som finns i dedär molnen! mumlade byggmästarn för sig själv. Det kan vara åska och hagel och lite av varje.

När han gick till sitt kontor, såg han med fruktan, hur höga, hotande och orörliga de stodo. De tycktes färdiga att falla ner och krossa hela staden, och han väntade bara, att en ljungeld plötsligt skulle skjuta fram och ett brak skaka marken under honom. Och då!

Och inte en vind! Var voro alla vindar? Skulle det inte finnas en enda liten, stackars, usel vind i denna stad, som väl annars aldrig var utan?

— Något kommer att hända! sade byggmästarn för sig själv. Alldeles säkert kommer något att hända.

Och alla andra människor sade också:

— Något kommer att hända! Alldeles säkert kommer något att hända!

Sålunda var ställningen i staden den, att man kände sig belägrad och förgäves väntade att se undsättningstrupperna bryta fram.

När nu solen ostört fick handskas med molnen, så är det lätt att förstå, hur det gick. De svälde upp och började rinna över; de ändrade färg, form och läge, de kröpo långsamt upp mot solen, som begärligt drog dem till sig, och långt borta, som i bergens innandöme, började det murra och skramla och rassla. Som om man börjat ordna med någonting.

Fru Unæus var nere i stan, ty det var torgdag, och staden var full av fiskare och bönder.

— Det måtte bli ett förfärligt oväder! sade alla människor och stodo med ansiktena mot himlen.

— Det är betänkligt, sade en gammal man, att vindarna ska gå bakom bergen och skyffla fram mer och mer. Jag tror, varenda en som finns här i nejden hjälper till. De äro ju som bortblåsta! Se! Vattnet ligger ju blickstillt på fjärden och ångar av hetta.

Men fru Unæus gladdede sig för sina gurkors räkning och skyndade hem, så att hon i tid skulle hinna täcka dem mot hagelbyarna.

Nu var solen borta, och himlen var som en gammal drinkares uppsvällda ansikte med blåa kinder och röd näsa och

röda och gula och gredelina blommor; och detta ansikte reste sig över en kropp, som svettades och rös omväxlande.

Det var alldeles stilla. Fåglarna hade försvunnit, och kattorna sutto i alla dörrar och blinkade.

Då small det till med ens. Och det blev kolsvart, som i en tunna. Och ljungeldarna fräste, som om alla stadens kattor rukit ihop och spottat eld i mörkret.

Och det dånade, som om molnen varit av sten och ramlat ihop, och marken darrade, och fönstren skallrade, och hundar med svansen mellan bena gnodde som streck efter gatorna och yttrade inte ett ljud, fastän deras skall nyss hade hörts från tull till tull.

Just i detta ögonblick hunno vindarna fram. De stodo med ett sista språng på södra bergen, och då sågo de denna förödelsens styggelse. Allt stod i flammor, likt glödande pilar döko blixterna ner i fjärdarnas vatten, som sprutade upp likt ur valar, och staden påminde i mörkret om en samling människor, som väckts av elden och rusat ut i bara nattskjortan, ty så bleka voro husen.

Här brinner! tänkte vindarna. Vatten!

Och så öppnade de dörrarna till ett stort vatten- och hagelmoln, och nu öste regnet över staden. Och vindarna kommo som rasande hundar och gävo sig i batalj med de blixtrande och spottande kattorna; och det blev ett liv, som ingen mänsklig penna kan beskriva.

Alltnog: fru Unæus stod halvnaken och genomvåt vid sin dyrbara drivbänk. Hon hade täckt den väl, och hon njöt som träden och gräset av det ljumma regnet och de svala vindarna. Och åt livet uppe i molnen gladde hon sig.

Runt omkring var allting som utdött, inte en människa syntes.

Då såg hon en figur komma löpande. Det var en ynkelig syn! En man, som sprang med händerna för ansiktet.

— Vad är det för stackare? sade fru Unæus; och då var det hennes egen man.

Han sprang förbi henne, rätt in, och hon stirrade efter honom, där hon stod, en häxa lik, med stripigt, rykande hår, blöt och kringvärvd av blixtar.

Tjatt! sa det, och så gick hon in.

— Vad var det med karln? sade hon för sig själv. Det där var besynnerligt.

Hon gick direkt in i sängkammaren, och där fick hon se byggmästaren slita av sig kläderna; och han var blåblek i ansiktet.

— Vad gör du? sade fru Unæus. Men byggmästarn svarade ej.

— Vad gör du, frågar jag? upprepade fru Unæus. Men byggmästarn svarade fortfarande ej.

— Det var då en besynnerlig människa! utropade fru Unæus. Varför svarar du inte? Har du blivit dövstum, eller är du tokig?

Men byggmästarn hoppade upp i sängen, och då i samma ögonblick åskan föll som ett hammarslag och gnistorna yrde kring huset, dök han under täcket helt och hållet och försvann.

— Adjö med den hjälten! sade fru Unæus och ställde sig vid fönstret och såg ut bland blixterna.

— Jaså! sade hon för sig själv. Var det en sådan karl han var! Är det en sådan herre, man har gift sig med! Det var sköna papper!

Där vid fönstret blev hon stannande en god stund, urståndsatt att röra sig; och sedan gick hon ut till gurkorna.

Det vimlade en mängd stridiga tankar inom henne. Plötsligt reste hon sig från drivbänken och sade ut i luften:

— Det här var en trevlig historia! Gud vare tack och lov, att jag kan svära lite grand. En sådan förbannad stackare! Rädd för åskan som ett barn! Barn! Och han skall bli far!

Därefter lade hon fingret på pannan och sade:

— Sofi! Tänk nu efter! Vad skall du göra? Du kan inte skiljas, det vore för övrigt dumt. Har du äntligen fått en karl i sängen, så behåll honom med Guds hjälp, så länge du kan. Du hör inte till de skönaste här på jorden, och en karl har man i alla fall mycket gott av. Men hur skall du göra nu? Vad tror du, han gör, sen åskan gått över? Ja, det är det, det är just det, du skall se! Och sen kommer resten!

Fru Unæus avvaktade sålunda det ögonblick, då åskan upphörde och solen åter bröt fram. Då gick hon in i sängkammaren.

Där satt byggmästarn i sängen; han såg på henne och sade:

— Det var ett betydligt åskväder, Sofi!

— Ja, det var mycket betydligt! svarade hon.

— Ja, det var ett Herrans väder! sade han och strök mustascherna.

— Har du för vana att alltid bete dig på det här viset när åskan går? frågade fru Unæus.

— Ja, svarade byggmästarn, det är ett arv efter min far. Det var för resten det enda, jag fick.

— Bättre kunde du ha fått! sade fru Unæus.

— Sämre med! svarade byggmästarn.

— Knappt! sade fru Unæus. Du är ju en stackare.

— Ja, på sätt och vis! sade byggmästarn. Det lönar sig ju inte att förneka, efter du nu har sett symtomerna. Men det är ingenting ont i't!

— Å nej! sade fru Unæus. Men inte kan jag just se någon fördel heller.

— Du inser i alla fall, att jag inte menar något ont med det!

— Inser! sade fru Unæus. Vad skall jag inse, när jag ser dig krypa under täcket, om inte att du är feg? Att du inte kröp under sängen!

— Det gjorde jag förr i världen! sade byggmästarn. Men nu är jag för fet!

— Du kan skämta nu, efteråt! sade fru Unæus.

— Även före! svarade byggmästarn.

— Vad tror du, jag kan få för aktning för en sådan karl som du? frågade fru Unæus.

— Du behöver inte alls hysa någon aktning för mig, om du inte vill. Det är alldeles nog, att du är min hustru! svarade byggmästarn.

— Stig upp! sade fru Unæus. Och sitt inte där och stryk dig om mun!

— Jag tänker! sade byggmästarn och kastade av sig täcket.

— Jag tänker, att jag är mera karl än du! sade fru Unæus.

— På sätt och vis! sade byggmästarn. Gudskelov, bara

på sätt och vis. Det är, vad jag just tänkte! Just det satt jag och tänkte på, kära Sofi! Jag har för resten tänkt det mycket länge. Det var nästan bara därför jag friade. I ett hus, tänkte jag, måste det finnas åtminstone en med lite mod i barmen; och så friade jag till dig, Sofi. Inte för din skönhets skull!

— Stig upp! sade fru Unæus. Och prata inte lort!

— Nej, kära du! sade byggmästarn och började klä sig. Jag tänkte också, att, om ryssen kommer, så kan Sofi gå ut som marketenterska, och på det viset blir jag fri.

— Skall jag säga dig en sak! sade fru Unæus.

— Jag tycker alltid om att resonera med dig! Det vet du! sade byggmästarn.

— Vet du, sade fru Unæus, allt vad du nu gafflar om, det gör du bara för att stryka över med hartassen!

— Det har jag verkligen inte tänkt på, men det kan du ha rätt i! sade byggmästarn.

— Nu vill jag säga dig en sak! sade fru Unæus. Från och med i dag är det jag, som befäller här i huset.

— Ja, men kära du! sade byggmästarn och sträckte ut armarna, där han stod i sina kalsonger. Det är ju därför du har kommit i huset, vet jag!

— Vet jag!?

— Ja, visste du inte det! Inte duger jag till att befälla, inte! Inte vill jag gräla på pigorna och skura silvret och damma och städa och skrapa med möblerna och allt annat, som man måste göra, om man skall befälla i ett hus. Inte har jag tid med det! Jag måste ju arbeta, kära du, så att du får någonting att befälla över.

Då tittade fru Unæus ut genom fönstret.

— Det är verkligen vackert väder ute nu! sade byggmästarn. Jag tror bestämt, att gurkorna komma att skjuta efter regnet. Eller vad tror du, Sofi?

Fru Unæus vände sig om, och hon hade tårar i ögonen. Hon sade lägre än förr:

— Egentligen var jag ond på dig!

— Var du ond på mig? sade byggmästarn. Har jag gjort något galet! Nej men, gråter du, Sofi?

— Jag känner mig så rörd! svarade fru Unæus.

Halvklädd gick byggmästarn fram till henne och tog hennes ena hand.

— Är du rörd? sade han.

— Jag skulle egentligen vara ond på dig, för att du är feg, men jag kan inte.

— Nej, det kan jag väl tro! sade byggmästarn.

Då sågo de på varann.

— Fy fan, vad du är ful, Sofi! sade byggmästarn.

Då lade hon sig i hans famn, och han sade:

— Men nu får du stå vid ditt ord!

— Att befalla i huset? frågade fru Unæus.

— Ja! sade byggmästarn.

— Ja! svarade fru Unæus. Det lovar jag.

Därefter klädde sig byggmästarn, och sedan åt man middag.

Nu var himlen ren och blå, och vindarna lekte kring gatorna, där de voro hemvana sen gammalt, och solen stod i väster och nickade belåtet, och hela trakten ångade och doftade, och det var en sådan behaglig ro i aftonen.

Byggmästar Unæus och fru Unæus gingo ute i trädgården och inspekterade, och de voro milda som aftonen.

Men de voro inte riktigt samma människor, som de varit, när solen gick upp. De hade blivit lite förändrade. De hade kommit att ett ögonblick se in i varandra; fru Unæus hade sett, vad byggmästarn hade i hjärtat; och byggmästarn hade sett, vad fru Unæus hade i hjärtat.

Det var betydligt, tänkte han, vad hon är kraftig!

Och hon tänkte: nu äro möblerna mina!

Det var ju egentligen, från början, byggmästarns möbler, och fru Unæus hade känt en viss respekt för dem, liksom för ett slags släktingar till byggmästarn. Men nu hade byggmästarn med en enda gång blivit så liten, så svag och så obetydlig, trots allt, att dessa släktingar inte längre betydde något, om de ville ta parti för honom.

Möblerna äro mina! tänkte fru Unæus förnöjd och klapade byggmästarn på armen.

Det skymde redan. Allt var så grönt, att själva skymningen bredde sig som ett grönt flor över hus och buskar och gator.

— Nu går vi in och lägger oss! sade fru Unæus.

— Ja, kära Sofi! sade byggmästarn. Alldeles utmärkt. Jag tänkte också: nu går vi bestämt in och lägger oss.

— Du får hädanefter roa dig med att tänka som jag! svarade fru Unæus.

— Du finner just det rätta ordet, Sofi! sade byggmästarn. Det skall bli roligt att tänka som du. Ingenting skall roa mig mera!

Och så vandrade makarna in; byggmästarn lite linkande, och fru Unæus med sina blivande tvillingar och sin nya makt.

Men vi få inte glömma vindarna. När vi kasta en sista blick på trakten — sedan vi sett dessa två låsa dörren efter sig — se vi, att ibland krusas vattnet på fjärden, och ibland fladdra några löv.

Alla vindarna sova på bergen, som måsarna ute på skären, men liksom måsarna ha de en ensam nattvakt, vilken sakta flyger omkring och ser efter att allt är lugnt och stilla, och att ingen fara hotar från något håll.

UR TOMAS LACK.

DEN BRUNA KOSTYMEN.

I.

Nu hade Tomas Lack lämnat barndomen bakom sig, och nu kallades han herr Tomas och hade långa byxor samt gick i 6:1. Alltsen han blev fritänkare, hade han också vänt sina ögon ut mot världen, och hans mor frågade honom stundom, vad han tänkte bli, men det visste han inte.

Han fick numera patron Lacks avlagda kläder och därmed började för honom livets större och allvarligare sorger och bekymmer.

Va hundra gubbar! sade patron Lack, då han märkte sin sons dystra ansikte. Duger inte kläderna åt herrn? Är det något fel på dem? Se här!

Med dessa ord gnuggade han tyget mellan tummen och pekfingret.

Känn bara!

Tomas kände.

Duger det inte åt herrn? Va?

Jo, naturligtvis! svarade Tomas saktmodigt, men han hade annars en ganska avgörande grund för att tycka raka motsatsen, och det var hans numera ägande känslor för Ida Skedin mitt över gatan.

Sedan urminnes tider var det regel i Öbacka, att då man blev gymnasist, så måste man också bli kär, och Tomas hade icke undandragit sig denna tribut till traditionen, utan han älskade Ida.

Nu trodde han, att Ida skulle märka, att han bar patron Lacks avlagda kläder, och däremot uppreste sig allt i hans inre.

Han hade isynnerhet svårt med en blå överrock. Hur kunde man nu också göra en överrock av blått tyg? Alla män-

niskor buro rockar av annan färg, men blått, det var riktigt ett av dessa tusen infall, som ingen mer än hans far kunde få. Nå, nu måste han ha rocken i alla fall, och så till på köpet voro naturligtvis ärmarna för korta. Kavajens ärmar kröpo fram under dem, och Tomas kände fattigdomens förbannelse i hela dess vidd, och så mycket bittrare, som han alltid uppfostrats för rikedom och överflöd. Suckande vek han upp kavaj-ärmarna, men denna falskhet plågade honom ända till förtvivlan.

Inte heller fick han några fickpengar, utan han måste göra som andra fattiga gymnasister: läsa med dumma pojkar, och sedan gå upp till deras pappor och bocka sig, och så fick han då lite pengar.

Men världen lockade honom, han trodde, att innanför dess skal låg en underbar kärna av lycka, och den ville han åt. Och sättet, ja, det var kärleken. Därför älskade han Ida, hon skulle skänka honom lyckan. Men vad lyckan annars var, därom hade han icke någon klar föreställning.

Det skulle emellertid bli gymnasistbal.

Ska du vara med, Tomas? frågade hans kamrater.

Ja! svarade Tomas.

Vem ska du bjuda? frågade de.

Jag vet inte! svarade han.

Ha ha ha! skrattade de. Ida då? Ida!

Och då dallrade det i Tomas' bröst av ett hisnande behag.

Men nu levde fru Lack upp i minnena av sin ungdom. Tomas kunde inte dansa, och han hade inte haft råd att gå i dansskola, hade inte velat för resten, ty innerst i sitt hjärta var han blyg och mest tillgiven ensamheten med dess stilla funderingar.

Jag skall lära dig fransäs! sade fru Lack och blev med ens röd och ivrig.

Stolarna i salen placerades som visavi tillsammans med Tomas' fullvuxna halvsyster, och fru Lack blev Tomas' dam.

Och nu dansade de fransäs.

Fru Lack dansade med en redan förgången tids underligt svävande och sirliga rörelser, ett stelt leende låg över hennes ansikte, två röda fläckar brunno på kinderna, och ögonen blickade bort, bort med en vit och frånvarande glans.

Vad tänkte hon på? Vad såg hennes själ och mindes? Tomas kände, att han dansade en underlig fransäs med skuggor och minnen, ingen sade något, stolarna voro mycket tysta och allvarliga, och Tomas' halvsysster hade genom dansen kommit ihåg, hur gärna hon ville bli gift, och Tomas tänkte på de nya kläder, han fått löfte om till balen.

Och så lärde sig Tomas Lack fransäs av skuggor, stolar och fantomer.

Och så var det kläderna!

Men du bjuder naturligtvis Ida! sade halvsystemern.

Ja, det gör jag! svarade Tomas, men patron Lack tog honom med sig till klädeshandlaren för att se på tyg. Han gnuggade hela lagret mellan tummen och pekfingret, hade skjutit glasögonen upp i pannan och snusade ur klädeshandlarens dosa, sedan snusade klädeshandlaren ur hans, så drogo båda fram ett par jättelika röda näsdukar, som nästan nådde till golvet, böjde sig framåt emot varandra och utstötte samtidigt en så fruktansvärd trumpetstöt, att butikrutorna skallrade, och så sade patron Lack:

Ja, det där bruna bestämmer vi oss för, då, som sagt var!
Och då suckade Tomas.

Var det nånting! undrade patron Lack och snurrade som en blixht helt om och fäste sina svarta flammande ögon på Tomas.

Nej! sade Tomas stillsamt.

Tyget är charmant! sade patron Lack. Ta det bara och gå ut till Anna, så syr hon åt dig! Och därmed punkt!

Vid denna order trängde sig gråten i Tomas' hals. Varför skulle han aldrig få så som hans hjärta längtade? Varför skulle han alltid av ödet tvingas att på alla sätt vara olik alla sina kamrater? De fingo allesamman sina kläder sydda av ordentliga skräddare och fingo ha svarta kläder till balen, men han ensam skulle ha bruna och skulle få dem sydda av en sömmerska, som naturligtvis inte visste, hur sista modet var!

Så tung var Tomas Lacks väg till lyckan.

Men han löd, tog tygpaketet under armen och begav sig bort till sömmerskan; och hon tog mått och skrev upp.

Säg, Anna! sade Tomas Lack. Tror Anna, att tyget ser mycket brunt ut i lampljus?

Nej, nej, kära herr Tomas! svarade sömmerskan och skrat tade gott. Det kommer att se så fint ut och alldeles som om det vore svart.

Och Anna vet precis, hur modet ska vara i år?

Ja då! Se här, herr Tomas! Det är sista modejournalen från utlandet för i år! och hon visade Tomas en färglagd plansch, och där bestämde de modellen, och tankfull gick Tomas hem.

När han åter satt i sitt rum, var det mörkt, och tvärs över gatan lyste det i Idas fönster. Tomas tog kikaren, satte sig vid skrivbordet och riktade kikaren mot det upplysta fönstret. Då kunde han se, hur Ida läste sina läxor, hukad över böckerna, medan läpparna rördes och hon med blyerts-pennan kliade sig i håret.

Så satt han länge utan att tänka en tanke, endast försjunken i åskådan av detta älskade ansikte, detta blonda hår, dessa blå ögon, denna röda mun och denna ädla, rena profil med den fint böjda näsan.

Så tog Ida lampan och gick, och endast mörkret gapade i kikaren. Tomas vände den mot stjärnhimlen, och de glödande punkterna lyste så stort och klart i cirkeln och framför allt så avlägset — alldeles som Ida!

Emellertid måste Ida bjudas, ty annars kunde det hända, att Tomas blev förekommen. Där var Lukas Åbygge och Torsten Lomark och alla de andra.

Hela rasterna debatterades balen uppe i skolan.

Nå, Tomas! sade en gammal gymnasist, som redan hade sträv skäggborst och ansiktet fullt av de manligaste finnar. Ska du på balen?

Ja.

Har du bjudit?

Nej.

Då får du, ta mig tusan, bjuda lektor Sjölings Ebba!

Nej! sade Tomas, enkelt.

Du får balavgiften gratis?

Nej.

Ett par handskar dessutom?

Nej.

En halv punsch . . .

Nej.

Och fem riksdaler . . .

Nej.

Men en av studentkandidaterna, som hört på avstånd, vad det rört sig om, närmade sig nu, han hade pincené.

Gör du affärer, Tomas? log han. Säljer du din kärlek för en grynvälling?

Nej, svarade Tomas.

Hör du, du, Kalle! sade nu den finlige, som var gymnasieförbundets ordförande. Ska du gå på balen?

Nej, det har jag då aldrig tänkt mig!

Jo, ta mig tusan! Och du ska bjuda Ebba Sjöling! Jag betalar avgiften, och dessutom får du ett par handskar, en halv punsch och . . . ja . . .

Fem kronor kontant! tillade Tomas allvarligt.

Ja . . . jo . . . ge mej si! sade Kalle, och så blev affären uppgjord, men sen sade den finlige ordföranden:

Nu är du fast, Tomas! Ha ha ha! Nu bjuder jag Ida!

Och sen han yttrade dessa hånfulla ord, gick han sin väg, men Tomas, han tänkte:

Det ska vi väl ändå bli två om!

Och i detsamma beslöt han sig för, att omedelbart efter middan skulle han gå tvärs över gatan och bjuda.

Med anledning av detta beslut var han mycket allvarlig vid middagsbordet.

Fru Lack och halvsystemern sneglade till varandra, och det ryckte litet i deras mungipor.

Ja, vi börja närma oss balen nu, Tomas! sade fru Lack vid kaffet och såg med ovanligt intresse på blommorna i fönstret.

Se, jag tror nästan rosen har knoppar! fortsatte hon i samma andedrag, vänd till halvsystemern.

Ja, minsann! svarade denna. Nå, Tomas, tror du inte, att Ida redan kan vara bjuden?

Men Tomas skrattade till, ett litet kort skratt.

Varför skrattar du, Tomas? frågade halvsystemern.

Jag bara skrattade!

Ja, det hörde jag väl, men varför?

Jag tänkte på nånting.

Du är rädd, Tomas, du är rädd.

Jag! Rädd! För vad då, om jag får fråga?

Du vågar inte gå och bjuda Ida.

Vågar jag inte?

Det ser så ut!

Adjö! svarade Tomas, reste sig och gick hastigt ur rummet.

II.

Fru Lack och halvsystemen gömde sig lika hastigt bakom gardinerna.

Titta! sade halvsystemen skrattande och pekade tvärs över gatan, där satt Idas äldsta syster i ett fönster.

Hon håller visst också utkik! sade fru Lack, och i detsamma såg Idas syster upp, såg Tomas Lack på bron och hans mor och halvsystemer i fönstret, och då begrep hon och nickade omärkligt; Tomas' halvsystemer nickade tillbaka och log, och så logo alla de tre kvinnorna i hemligt förstånd, varefter Idas syster försvann ur sitt fönster.

Nu gick hon och förberedde Ida! sade Tomas' halvsystemer och skrattade igen, medan fru Lack hjälpte till.

Se! sade halvsystemen. Se på Tomas!

Så ogenerad! sade fru Lack. Ingenting kan beröra honom mindre än bjudningen. Nej, för allt i världen!

Nu ser han uppåt himlen, och se, nu ser han bortåt gatan! sade halvsystemen.

Så obesvärat! Så världsvant! Vilken kavaljer man kan vara! sade fru Lack, och båda skrattade gott.

Ty Tomas hade gått ner till grinden, steg för steg, liksom tänkte han på ingenting alls, och nu tog han en överblick av gatan. När han stått så en stund, drog han sig över till motsatta sidan, rättade till gymnasistmössan, sträckte på sig, och så försvann han in på Idas gård.

I detsamma rörde fönstergardinen tvärs över gatan, Idas syster tittade fram, och nu skrattade alla tre kvinnorna och nickade.

Tomas' halvsyster öppnade sitt fönster, Idas syster öppnade sitt, och båda lutade sig ut.

Är Ida beredd? frågade Tomas' halvsyster.

Hon bara går fram och tillbaka, fram och tillbaka i salen. Jag har stått här och rapporterat: Nu är han på bron, nu är han i grinden, nu är han ute på gatan, nu är han på gården . . . och nu, nu ringer han. Hur är han?

Såg du inte, att han var likblek!

Jo visst. Tror du, att Ida är bättre? Hon är blodröd!

Tomas har inte sagt ett ord vid middagsbordet och bara petat i maten.

Ida har bara druckit vatten. Mamma frågade henne: men, kära barn, så du dricker! Och då hade hon naturligtvis gått så fort från skolan, och det var så kolossalt varmt ute. Nu är han visst inne . . . nej, jag tog fel!

Tomas hade emellertid gått uppför trappan och ringt på, efter en god stunds tvekan, hjärtat flög i hans bröst, och så torr som hans gom var i detta ögonblick, ja, så torra saker finns det gudilov inte mycket av i denna syndiga värld.

Det var verkligen alldeles som om Ida stått på lur vid salsdörren, hon kom som skjuten ur en kanon, och mycket riktigt, hon var röd som en krutflagg.

Nu öppnade hon dörren, Tomas bockade, hon sträckte tveksamt fram handen, Tomas grep den fumligt och bockade en gång till.

God afton! sade han.

God afton! svarade Ida.

Jag skulle fråga, sade han, jag skulle fråga, om Ida vill bli min dam på gymnasistbalen!

Jag skall fråga mamma! svarade Ida. Vill Tomas inte stiga in i salen?

Nej tack, sade Tomas. Jag är så dammig om fötterna, jag kan lika gärna stanna härute.

Ja, om Tomas vill vänta ett ögonblick då!

Och så försvann hon, men inom ett ögonblick var hon tillbaka igen.

Vill Tomas inte stiga in och dricka en kopp kaffe? frågade hon. Mamma hälsar och frågar.

Nej, tack, svarade Tomas, jag har just alldeles nyss druckit kaffe hemma.

Men en påtår?

Nej, tack, jag dricker aldrig påtår.

Ja, då hälsade mamma och tackade så mycket! Men kan jag inte få bjuda Tomas på ett äpple åtminstone?

Jo ... tack! svarade Tomas till slut.

Och det blev fart i hans älskade, hon störtade sig direkt på vedlärn, slog upp locket och dök huvudstupa ner, så att hennes ställning mera tolkade den vänligaste sinnesstämning än egentligen uppfyllde skönhetsens krav, och när hon med håret rasande ner över det brinnande ansiktet åter vände sig mot Tomas, hade hon en stor påse i handen, och den räckte hon fram.

Var så god! sade hon och tillade i övermått av sin glädje: Ta så många Tomas vill!

Han tog emellertid bara ett äpple.

Ett till! trugade hon, och då tog han det också.

Och ett till! trugade hon igen, men då bockade han och svarade nej.

Och därefter tryckte de än en gång varandras händer, och så gick han sin väg.

Nu ville emellertid ödet, att samtalet mellan Tomas' och Idas systrar lockat fram Tomas' småbröder, och som de hastigt kommit underfund om vad som tilldragit sig, hade de beslutat att också få sitt ben med i det stora kalaset.

Sälunda hängde de nu på staketet, då Tomas åter visade sig på gatan, och när de fingo syn på honom, ropade de med full hals:

Har du varit nu, Tomas?

Ursinnig sökte Tomas fly förbi dem bortåt gatan, men med fördubblad kraft skreko de:

Har du varit nu, Tomas? Säg, har du varit?

För att rädda sig själv genom att inkasta tvedräkt i fiendelägrat slängde då Tomas ena äpplet över staketet, och medan småbröderna under höga stridsrop drabbade samman, flydde han bort, men i fönstren skrattade systrar och mödrar, och Ida själv dansade med röda kinder i salen.

III.

Men det heter, att mycket vill ha mer, och även här be-sannades denna gamla regel. Saken var nämligen den, att sedan Tomas känt och prövat med vilken ringa fara det var förenat att framställa en hövlig och smickrande fråga, så fick han dels en viss förnimmelse av självständighet och dels en däremot svarande förnimmelse av maktbegär. Nu var efter alla konstens regler Ida hans dam till den beramade balen, men hans anspråk voro i själva verket något större; han tänkte nämligen, att liksom han nu reserverat henne åt sig för detta tillfälle, så kunde han väl rimligen också, på samma sätt, reservera henne åt sig för framtiden och hela livet, och, vad man än i övrigt kan ha att invända mot denna hans syn på saken, logiken däri var i alla händelser odisputabel. Och det är inte utan att logiken var nästan hans starkaste sida, icke minst i känslolivet.

Nå, sagt och gjort!

Tomas vaktade på ett tillfälle att sätta sin plan i verket, och det lät inte vänta på sig. Som Ida och han hade samma väg hem, hände det så gott som varje afton, att han blev hennes följeslagare nerifrån kajen och gatorna, då ungdomarna skilts och var och en drog hem till sitt.

Dagen efter bjudningen, som var ett par tre dagar före balen, kommo alltså Tomas och Ida vid 8-tiden långsamt vandrande nerifrån stan.

Det var ett klart och vackert månsken, gaslyktorna voro släckta, och staden var redan tyst, överallt i de mörka husen lyste det, men endast en och annan människa syntes på gatan.

Tomas hade bestämt sig för att tala, då man hunnit till Idas knut, och när de nu stodo där, belysta av det vackra månskenet, sade han:

Tycker Ida, det är roligt att bli min dam på balen?

Jo, visst...! svarade Ida, något undrande.

Tror inte Ida, att fast vi är unga, så kan vi ändå ha all-varliga känslor! fortsatte Tomas.

Jo... visst...! svarade Ida, inte mindre undrande.

Och nog förstår Ida, att, om jag bjudit Ida till balen,

så har jag gjort det bara därför att jag helst ville bjuda Ida av alla flickorna.

Ja, jag ville också, att Tomas skulle bjuda mig, helst av alla gossarna! svarade Ida.

Varför ville Ida det då?

Ja, varför ville Tomas helst bjuda mig?

Därför att jag tycker om Ida.

Ja, jag tycker också om Tomas.

Tror Ida, att Ida alltid skall göra det?

Tror Tomas, att Tomas alltid skall göra det?

Ja, det gör jag.

Det gör jag med, Tomas.

Kan vi inte lova varandra då att alltid göra det?

Jo.

Lovar Ida det då?

Lovar Tomas?

Ja, Ida, jag lovar.

Jag med lovar det, Tomas!

Kan Ida ge mig sin hand på det?

Ja, här!

Och här är min, sade då Tomas.

De togo varandra i hand och sågo varandra allvarligt och trohjärtat i ögonen, och slutligen sade Tomas:

Nu lovar jag Ida att alltid vara Ida trogen, så att Ida alltid kan lita på mig.

Och jag lovar, att Tomas alltid kan lita på mig! svarade Ida.

Tack då, Ida, och god natt! sade Tomas.

Tack, Tomas, och god natt själv! svarade Ida, och sedan Tomas lyft på mössan, skildes de; Ida sprang hastigt nerför gården, rädd att komma för sent till bordet och få snubbor, men Tomas gick långsamt hem till sig, och nu kände han sig definitivt ha besegrat den högmodige ordföranden i gymnasieförbundet och motsåg balen med tillförsikt, de bruna kläderna till trots, och var full av lycka.

IV.

Man måste kanske vara småstadsbo född för att till fullo kunna fatta, vilken uppenbarelse av livets fröjd och härlighet denna gymnastibal representerade för Tomas Lack och för Ida. Deras fäder och förfäder hade före dem i tur och ordning öppnat livets festlighet med dylika gymnastibaler, och dessa baler hade en gång i tiden symboliserat blomman av hela landsändans kultur.

Nu var det lika definitivt slut med barnbalerna som med knäbyxorna, genom hela nederskolan hade man klass för klass bytt vedertaget öknamn, men gymnastisten var, från den yngste till den äldste, endast ett, han var "herre".

Tomas Lack var alltså herre, och det var inte minst i känslan därav som han friat till Ida, och det var, emedan han var herre, som Ida kunnat ta frågan under prövning och svarat: ja. Ty en gymnast är redan en man i staten och första knoppen till vilken hög ämbetsman som helst.

Sålunda, någon barnslighet kunde här icke vara fråga om, samtalet vid knuten och det bekräftande handslaget voro av statsborgerlig karaktär.

Och när nu förberedelserna till balen begynte, präglades även de av samma allvar.

Kvällen före balen samlades man, alla de gymnastier som skulle delta, uppe i gymnastiksalen, förut på aftonen hade man lånat landskapssköldar, målade på papp, från hushållningssällskapet, stora nationalflaggor från sedan många år stadfästa hus, silverkandelabrar från andra, stolar och bord från ännu andra, en bonde levererade granar, och musikanter samt restauratör voro ordentligt vidualade.

Snart var salen prydd, och på den förnämsta platsen hängde gymnasiiförbundets fana av siden så tjockt som läder med en apollinisk lyra i guld broderad på mitten inom tunga lagerkvistar.

Ingen gymnast kunde se denna fana vecklas i dagen utan hjärtklappning, en gång var höst och en gång var vår fladdrade den framför en skinande och stormande mässingsorkester i spetsen för gymnasiet under gevär, som, följt av

nederskolans portörbehängda skara, tågade utom staden till lek och stridsövningar. Den dagen kommenderas fana av gymnastikläraren i parad med Svärdsorden på bröstet och fejad, dragen sabel, och den dagen fingo även studentkandidaterna bära sabel som underbefäl, och fanan fladdrade stolt och glatt för konung och fosterland. Under denna fana hade många marscherat, som nu voro professorer eller rådsherrar, och den fanan symboliserade för var gymnasist hans hemligaste och mest högtflygande dröm om framtida dater och ära.

Och när den nu fästes på salens förnämsta plats och hängde där, stor, vit och grann, samlades alla gymnasisterna på golvet i en andäktig flock och betraktade den; nu var arbetet färdigt, verket krönt, den stora högtiden stod för dörren.

Man skildes efter att ha tillsammans dansat en fransäs och några valser, och var och en gick genom den mörka natten hem till sitt. När Tomas stod på sin bro och just skulle gå in, fick han en idé.

Han vände sig om och lyfte på mössan för det svarta fönster, bakom vilket Ida sov; sen gick han in.

Medan han klädde av sig och ännu sedan han släckt lampan, var hans sinne uppfyllt av de känslor, som den vita fanan uppväckt.

Han drömde om att en dag själv vara förbundets ordförande och under fanan hålla det stora talet för damerna, att få bära den på utmarschen, och hela tiden skymtade i inbillningens dunkel bakom det hela Idas ansikte med av kärlek, stolthet och beundran strålande ögon; och med deras blick vilande på sig somnade Tomas äntligen.

Följande middag, då han kom hem, var hans första fråga:

Ha kläderna kommit?

Ja! svarade fru Lack, och sömmerskan Anna trädde fram med kostymen på armen.

Ja, nu få vi se, vad herr Tomas kommer att säga! sade hon leende.

Tomas granskade kostymen — den var brun som kalvlever!! Hjälplost såg han först på Anna och sen på sin mor.

Men den är ju brun! utropade han, och tårarna kommo trots allt i halsen.

Ja, kära hjärtanes! svarade Anna. Tyget är ju brunt, och då måste ju kostymen vara det!

Ja, men Anna sa ju, att den skulle bli alldeles som svart . . .
I lampljus, ja! Men nu är det ju dagsljus.

När nu pappa har köpt brunt tyg, sade fru Lack, så måste du lyda honom, Tomas.

Ja, hade jag bara pengar! muttrade Tomas. Så nog vet jag, vad jag gjorde.

Tro på mig, herr Tomas, sade Anna, det kommer inte att märkas!

Det säger Anna bara!

Ja, nu resonera vi inte mera om den saken, Tomas! sade fru Lack. När du blir stor och får råd att skaffa dig kläder för dina egna pengar, då får du köpa dig svarta, men så länge du bara är barn, får du vara glad, att din far är nog godhjärtad att låta dig gå på bal. Hur många få inte stanna hemma!

Jag är inget barn! sade Tomas förtrytsamt.

Vad är du då?

Jag är kunglig gymnasist!

Ja, men ännu står du under husagan! sade fru Lack, och så var det resonemanget slut.

Tomas gick in till sig, slängde böckerna, så att de flögo i golvet, och hade all möda att ej brista i gråt.

Aldrig annat än gnat i detta hus! mumlade han. Och aldrig ska man få som andra!

Och han var ett ögonblick färdig att gå in och säga till modern:

Jag vill inte gå på balen! alldeles som då han var liten och mitt i veckan stundom i vredesmod ropade:

Jag vill inte ha kaffe på säng på söndag!

Men nu hade han gudilov en regulator i Ida — ja, gud signe kärleken, den är bra att ha!

Så blev det då middag, och Anna åt vid bordet, samtalet var livligt, men ingen brydde sig om Tomas, han var som luft, och han tänkte med bitterhet:

Det är precis, som om en gymnasistbal inte vore nånting alls!

Men därmed var inte måttet rågat. Fru Lack hade åtagit

sig att skaffa Tomas vit halsduk och vita handskar, och eftre middan, då han skulle börja klä sig för balen, sade hon:

Kom in hit, Tomas, får jag visa dig! Se här! De här handskarna har pappa bara haft en enda gång, och nu har jag tvättat dem med bensin. Och eftersom pappa och du ha $7\frac{1}{4}$ båda två, så går det ju alldeles utmärkt.

Tomas tog handskarna och undersökte dem.

Det stinker ju bensin av dem! sade han, och nu var han verkligen så nedslagen, att alltsammans började bli honom likgiltigt. Han begrep bara en sak, och det var, att balen, den skulle bli en plåga i stället för, som han drömt om, en lycka och ett nöje.

Men fru Lack svarade:

Stinker bensin! sade hon. Det går snart bort.

Halsduken då? frågade nu Tomas.

Du får ta den här!

Den såg ut som . . .

Är den ny? frågade Tomas.

Pappa hade flera dussin, som han ropade in på en konkursrealisation en gång, förrän vi gjorde konkurs, svarade fru Lack, och jag upptäckte dem lyckligtvis i dag.

Men såna använder man inte nu! inföll Tomas.

Vad använder man för slag nu då?

Piké!

Inte gamla herrar då! svarade fru Lack. Jag såg åtminstone flera av herrarna på middan hos Smitthenners nu sist, som hade såna här!

Ja, sade Tomas filosofiskt, det hjälper ju i alla fall inte ändå, så . . .

Var inte barnslig nu, Tomas, sade fru Lack, pappa ringde på i dag och hälsade, att du skulle få ha hans bröstknappar av guld! De här! sade fru Lack och tog fram knapparna ur en liten glasdosa.

Tomas vägde knapparna i handen och betraktade dem. Det var fina knappar, de voro från tiderna före konkursen; ett hjulkors var stämplat på plattan, de smekte Tomas' ögon. Han kände sig redan gladare och såg upp på modern.

Tack, mamma! sade han.

Du får tacka pappa, då han kommer hem, svarade fru Lack. Och du ska vara tacksam emot honom, han tänker så mycket på dig och gör vad han kan, men han har inte så mycket att ta av nu mera!

Och då blygdes Tomas, och så var det sol i hjärtat igen. När han klätt sig, samlades fruntimmerna omkring honom, och Anna rättade och ryckte i ärmarna, sträckte om byxorna och drog ner västen.

Nå, är herr Tomas nöjd? frågade hon sen.

Kostymen sitter alldeles utmärkt! sade fru Lack.

Ja, du kan vara fullkomligt lugn, kära Tomas! sade halvsystemern. Jag minns från mina gymnasistbaler, att flera av kavaljererna voro klädda i urgamla, gröna bonjourer.

Inte nu för tiden, då! sade Tomas.

Men nog är herr Tomas nöjd, ändå? Med kostymen? frågade Anna omigen.

Jag är alldeles nöjd med Anna! svarade Tomas.

Ja, nu är det tid att gå! sade fru Lack, och Tomas drog på den fatala blå överrocken.

Se! sade han och måste le mitt i eländet. Blå överrock och brun kavaj! Nog har jag färger åtminstone! Adjö!

Adjö, adjö! ropade alla efter honom. Och mycket nöje! Tack! sade Tomas, och så gick han.

V.

Gymnastiksalen strålade som ett bloss långt in på natten, och musiken ljöd taktfast genom ett och annat fönster, som stundom öppnades, varvid ånga strömmade som ur ett badhus.

Vid dörrarna stodo timme efter timme, hela tiden balen varade, de gymnasister, som ej deltog i balen, och en mängd sutto på kavaljerernas läktare. Deras huvud hängde i rad, som halshuggna, på balustraden, och deras ögon följde obönhörligt allt, som hände nere i den strålande salen.

Sättom oss bland dem och skådom som de!

Längs ena långväggen, mitt emot fanan, voro soffor placeerade — det var de gröna sofforna som annars stodo i övre skolkorridoren — och de voro behängda med och dolda av svenska flaggor.

På dessa soffor suto damerna.

Vilken syn för unga ögon! Vilken fest och glans! Vita klänningar med blåa sidenband bildade den kompakta fond, mot vilken några röda klänningar och några blåa klänningar avtecknade sig.

Och håret hängde i alla kulörer ner från damernas huvun, där var spanskt svart och det blondast blonda, där var brunt och cendré, och hur det än var, vackert var det, alltsammans.

Under fanan samlades kavaljererna i en stor flock, under ständigt tummande på handskena, och främst bland alla var ordföranden, lång och smärt och finmig, idealet för en ordförande.

Där var också Tomas. Han stod lite för sig själv, och han föreföll liten och späd, hans bleka ansikte syntes olivgrönt under det korpsvarta håret; han liknade icke sina kamrater, han var en ensam art för sig. Det föreföll från läktaren, som om han inte riktigt skulle känt sig hemma bland de andra.

Franske lektorn, som var den snällaste av lektorerna, gick under aftonens lopp fram till honom, lade sin hand på hans axel och pratade med honom, som om han tyckt synd om honom; och ett var då visst och säkert, han spelade ingen framträdande roll under balen.

Den allmänna uppfattningen på läktaren gav sig också klart rog till känna.

Har du sett på hälsicke! utropade Kalle Bistock, som satt där och troget följde sin vän Tomas.

Va? frågade Pippi, som satt bredvid honom.

Ida ger tusan i Tomas!

Detta utrop fälldes under supén. Förklaringen var den, att Ida fick äran sitta vid — ordförandens sida, medan Tomas och de andra 6: 1-orna fingo svälja skammen och utan damer äta ensamma för sig.

Hörru du, Pippi! sade Kalle Bistock. Vet du vad?

Nej?

Jag ska tala med Tomas.

Om va?

Va i hälsicke! Vill hon gå med karln på bal, så är det hennes fördömda skyldighet att äta i hans sällskap och inte ge sig i lag med 7: 2-orna.

Ja, det har du rätt i.

Jag talar me'n. Ta mig fasen. Annars säger vi opp bekantskapen me'n!

Ja, kyss till! bekräftade Pippi, och bådas ögon gnistrade av 6:1-ornas solidaritet mot 7:2-ornas tyranni.

Men Tomas hade gjort ganska egendomliga erfarenheter.

Ida hade dansat med honom de danser, hon var skyldig honom som dam, men för övrigt hade han ej sett röken av henne.

Däremot var där en annan flicka, och det var Anna Hökert. Hon var den vackraste av alla, hennes stora mörka ögon glittrade som vatten, och ansiktet var betäckt av en underbar, djup, mörkaktig rodnad, helt olik Idas genomskinligt klara hy.

När Tomas såg på henne, darrade hans mellangärde, och han måste vända sig bort.

Alla de äldre gymnasisterna voro kära i henne, men hon hade stundom, trots all uppmärksamhet, ett egendommeligt jagat uttryck i sitt ansikte.

Plötsligt stod hon framför Tomas, hon såg med sina sugande ögon på honom.

Varför är ni så allvarlig? sade hon.

Tomas fann inget svar.

Kom och hälsa på oss någon gång! sade hon, och sen hon sett Tomas ett ögonblick rätt i själen, som han tyckte, nickade hon och gick.

Då kom Ida.

Talade du med Anna Hökert? frågade hon spörjande.

Nej! svarade Tomas.

Men det såg jag väl! svarade Ida.

Jaså! sade Tomas.

Säg, Tomas!

Hon talade med mig! svarade Tomas.

Då böjde sig Ida fram.

Inte vara sur nu, Tomas! viskade hon, och så var hon borta.

Men dessa ord retade Tomas, och sen kunde han inte ta sina blickar från Anna Hökert; och en gång skulle deras öde knytas samman, det var, som om aningen berört både Anna själv, Tomas och Ida.

Men den stora lycka, Tomas trott sig skola få av denna bal, var fanns den?

Inte hos honom åtminstone!

Och han stod länge och tänkte på ett gåtfullt problem.

Ida lovade mig att vara trogen, tänkte han, och ändå ser hon inte åt mig, utan är bara med ordföranden. Anna Hökert däremot, som inte lovat mig nånting alls och som inte är bekant med mig, hon ser på mig jämt . . . Är det kanske hon, som är kär i mig? Och är Ida kanske inte kär i mig alls?

Men plötsligt mindes han sin bruna kostym, och då kände han en hetta över hela kroppen och begrep med ens alltsammans.

Ida skämdes för honom, och Anna Hökert tyckte synd om honom.

Och balen var förstörd.

VI.

Följande dag vid frukostbordet frågade halvsystemen, om han hade haft roligt på balen.

Nej! svarade Tomas.

Men varför det? frågade systemen. Det måste vara ditt eget fel, för jag har ännu aldrig hört någon människa, som haft tråkigt på en gymnasistbal.

Nej det får jag säga! sade modern också.

Ja, men jag hade det! invände Tomas.

Då var det ditt eget fel! upprepade halvsystemen.

Nej! sade Tomas. Det var inte mitt fel!

Vems då?

Ingens.

Men nånstans måste väl felet ligga, ändå!

Ja.

Nå, var?

Hos den bruna kostymen.

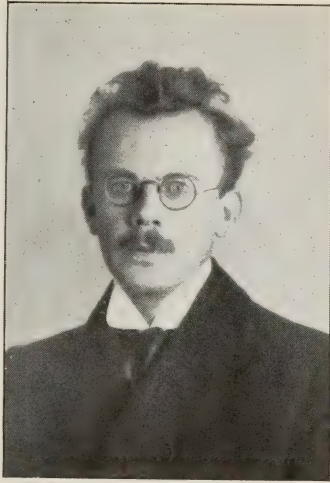
Nej, vet du, Tomas, nu är du barnslig! sade halvsystemen och skrattade.

Jag är inte barnslig, svarade Tomas, men det är omöjligt att ha roligt, då man är olik alla andra.

Ja, vet du, vad den saken beträffar, sade halvsystemern, så är jag rädd, att du får bära din bruna kostym hela livet igenom!

Och som Tomas inte begrep halvsystemerns mening med dessa ord, teg han, och därmed var saken slut; men halvsystemern fick rätt: Tomas bär sin bruna kostym ännu och skall bära den till sin död!

SVEN LIDMAN

1882

MYT.

Ur havets stillhet stego de —
och på den våta sanden blevo deras fotspår
av havsdagg fyllda och i solnedgången
som pärlopaler skimrande av dunkel glöd;
och nattens stjärnor lika silverögon
förälskat speglat sig i deras svaga skimmer. —

Men när den nya gryningsolen kom förklarad,
vart steg var plånat ut och död
den glans, som glött i deras djupa spår. —

Säg, var det havets döttrar, eller var det
Selene och Endymion tillsammans,
som vandrat vägen här mot nattens möte? —

Vi veta ej —
och våg och sol och sand förtiga
sin ljuva hemlighet.

* * *

I MÄNNISKANS HJÄRTA SÅ MÅNGET TING...

I människans hjärta så månet ting
blir tyngre och större med åren:
vad en gång tycktes ett ingenting
kan få hennes hjärta på båren.

De ord, som man en gång talat i rus,
kunna bliva till domar och öden,
och en lustelds bråda och fladdrande ljus
kan bränna ett väsen till döden.

Vi människor växa som blommor och träd
och växlande vindar oss piska,
men aldrig finna vi ro och fred
för de ord som vindarna viska.

* * *

NU HAVA VI TROTSAT SÅ MÅNGEN STORM...

Nu hava vi trotsat så mången storm
att vi längta till lugnare vatten —
från världens växlande färg och form
till den vida, vilande natten.

Det ljuvaste gift och den bittraste lust
våra törstande läppar fått smaka;
nu längta vi åter till hemmets kust
mot drömmens stillhet tillbaka.

Väl kändes det ljuvt att i stridens glam
få gripa faran vid strupen,
men de starkaste känslorna stiga dock fram
ur de stora, stillnade djupen.

* * *

ASTYANAX.

Smärtans och tårarnes son, förbleknade du, Priamid,
barn av en lidelses natt, länk mellan dagar av strid —
nörd av Andromaches gråt, sorgernas senfödda barn,
Parcen i gryningens stund skurit ditt livsödes garn.

Lycklig du är som ej ung fördes till främmande gård
för att föraktad och glömd lämnas åt trälarne vård:
ve, Andromache bär främmande kedjors guld,
främling i fiendeland blev hon en främmande huld.

Men i din tidiga död minnes du endast det bröst,
som under barndomens sol skänkte dig näring och tröst.
ser du i minnet allen fadern, som skönvuxet stor
än som en hjälte alltjämt väldig i sagorna bor. —

Barn, som i bleknade drag burit förgängelsens glans,
vräkt ifrån Ilions torn, stungen av segrarens lans,
prisa ditt öde, som dock lät dig förgås med din stad,
sluta som modig och fri friborna konungars rad! —

— * —

UR THURE GABRIEL SILFVERSTÅÅHL.

I.

Enligt de få invigdes förmenande var friherrliga ätten Silfverstååhls glans, ära och ursprung att datera till en het junidag år 1830 ombord på fregatten Hogland — chef kommandörkapten Stromberg — och denna ugnsheta junidag liggande för slaka segel och vindstill på Medelhavets silverblänkande vågor, medan de sysslösa med kikare och tub vid horisonten kunde urskilja kustlinjen av det dagen förut lämnade egyptiska landet.

Det var, som sagt, en mycket het dag, och på kommandodäcket dåsade i en fällstol vakthavande officeren löjtnant Gerhard Silfverstååhl, och röken från hans cigarr var det enda märkbara tecknet på rörelse och liv vid hans plats.

Gerhard Silfverstååhl — sonson till hovrättsassessorn herr Johan Jacob Silfverstååhl på Stensborg och den mellersta av framlidne kammarjunkaren Johan Peter Silfverstååhls tre söner — var denna dag tjugutre år gammal och yngste löjtnant på Hans Majestäts fregatt Hogland. Dessa båda inbördes beroende egenskaper förskaffade innehavaren mycken extra tjänstgöring ombord samt stor och intensiv njutning av permissionstimmarna i anlöpta hamnstäder.

Hade ej löjtnant Gerhard Silfverstååhl ärvt gods och ägodelar efter far och farfar — fideikommisset hade ju tillfallit den äldre brodern, Jacob — hade han desto mera ärvt av sin farfars munterhet, spjuveraktighet och erotiska böjelser. I Orientens hamnstäder frossade Gerhard Silfverstååhl, med hela sin obrutna fysiks förmåga av receptivitet, av allt det i lust och last, som en hamnstad kan erbjuda en nyfiken och hungrig, av myndigheterna beskyddad främling.

För sig själv och kamraterna erkände han utan samvets-

förbräelse och med det välbehag, som fysisk mättnad och friskhet skänka, att han i land förde ett fullkomligt "okristligt" liv. Det var för litet att säga "hedniskt" och för mycket att kalla det "oanständigt", då han aldrig berusade sig med alkohol och troget fyllde sina mångahanda plikter ombord, utan slarv och slapphet.

Detta sista sade han själv alltid med ett häftigt övertygande tonfall, ehuru han eljest icke var någon etisk grubblare och över huvud taget utan reflexion och bekymmer levde försänkt i den yttre världens rika och soliga verkligheter.

Världen och tillvaron voro honom något underbart friskt och muntert, och något roligare och innehållsrikare än det fysiska livets funktioner kunde han aldrig tänka sig.

Äta — ligga i solen — andas — sova — älska — skratta — hitta på tjuvpojksstreck för kamraterna — exercera — röka — segla i storm eller solsken — simma — jaga — dansa: tillvaron rymde i sanning en underbar skala av ständigt nya njutningar och intryck, och Gerhard Silfverstååhl kände ofta en ödmjuk hänförelse och tacksamhet, när han sjöng med i psalmen vid korum och hundratals skrovliga mansröster läto dess ord eka i den ljumma Medelhavskvällen —

O må vi då besinna
dess dyra ögonblick!

Det var som en faderlig varning av all denna härlighets allgode skapare att ingenting försumma och förglömma av den jordiska välfägnadens håvor. —

Sådan var Gerhard Silfverstååhl, sådan hans religion, och han stod sålunda på lika god fot med sin gud som med hans skapade verk. — Att han denna junidag dåsande halvsov vid sin cigarr i minnet av det nästföregående dygnets upplevelser hos en turkisk handlande i Alexandria, var ej någon pliktförsummelse:

Det var över huvud taget ingen ombord som värmen och vindstillan höll vaken till arbete och rörelse.

Allt var dåsig vilande frid, då äldste löjtnanten kom vaggande över kommandodäcket fram mot Gerhards plats. Äldste löjtnanten var en greve Henrik Clerck, ende son till framlidne

generalamiralen greve Hans Otto Clerck och systerson till befälhavande amiralen i Karlskrona friherre Adolph Bjelkenstjerna.

Enligt en av Gerhard's små elakheter i gunrummet hävdade Henrik Clerck på ett mönstergillt sätt sin ätts traditionella oduglighet som marinofficerare.

Dessutom tyckte Gerhard särskilt illa om sin förman på grund av dennes snålhet och den speciella omständigheten, att han var skyldig honom tvåhundra riksdaler banco på en skuldsedel löpande mot fem procents ränta — att vara rik och taga ränta av en fattig skeppskamrat ansåg Gerhard vara, enligt sin terminologi, "en malproper sysselsättning". —

Henrik Clerck hade ett sävligt fett ansikte med en trög, godsint mun, barnsligt stirrande ögon och därtill något av bekymrad hundvalp i sina drag, där han försiktigt stegade fram emot yngste löjtnanten. Hans dialekt var en fasaväckande blandning av skånska och karlskronitska, då han efter ett par ögonblicks försiktigt mönstrandet tystnad tilltalade Gerhard:

"Hör du, Silfverstååhl — jag fick brev ifrån Adolphine Bjelkenstjerna i förrgår."

"Jaså." —

Gerhard tänkte på sina egyptiska kvinnobekantskaper och orkade knappt i minnet framkalla den omtalade damens utseende. Adolphine Bjelkenstjerna var enda dotter till befälhavande amiralen i Karlskrona och av släkten förutbestämd att vid Hoglands hemkomst äkta sin kusin Henrik Clerck. —

"Ja — hon skriver ett långt brev — här skall du få se — se här står det: — och jag skulle vara mycket glad därest min kusin kunde i någon av hamnarna inköpa en liten äkta kamel, men den skall vara äkta, för ej alltför dyrt pris. — Ser du — där står det: c—a—m—e—l — fast l'et ser då ut som ett e — hon skriver bra slarvigt, Adolphine."

Gerhard Silfverstååhl och tjuvpojken i honom voro samtidigt spritt vakna. Han läste ordet *camée* i Adolphine Bjelkenstjernas brev, och därmed beseglade han, utan att ana något, sitt livs och sin ätts öde. —

Han iakttog med en flygande skarp blick Henrik Clercks

tröga, ärliga ansikte, drog några väldiga bloss på sin cigarr och mätte med ögonen avståndet till kustlinjen i söder, medan han brådskande gjorde ett överslag av Henrik Clercks naturliga, ohindrade dumhet och möjligheterna av ett jätteskämt. —

”Ja” — sade Gerhard dröjande med tankfullt rynkade ögonbryn — ”skrev hon liten äkta kamel?”

”Ja, jag förstår det inte, vet du — Adolphine är ju annars så finkänslig — men så står det — en liten äkta kamel för ej alltför dyrt pris — men äkta skall den vara. — Nej, Silfverståahl, vad jag är bekymrad! —”

”Ja det låter ju underligt.”

”Ja, vet du — aldrig trodde jag hon kunde ha såna pretentioner — det förvånar mig med en så fin och förmögen flicka. Hon måtte väl veta, hur de se ut — tänk på dem där i Alexandria.”

Gerhard Silfverståahl är med ens idel vaken livlighet och ordrikedom:

”Nej, det där har du alldeles missförstått, Henrik — hon menar naturligtvis en sån där liten äkta lyxkamel.”

”Dem har jag aldrig sett!”

”Nej du, nej — du lever ju som en och inte som jag — men de rika turkiska fruntimren, du, de ha vareviga en en sån där liten lyxkamel i knät, när man kommer på visit till dem, och som man måste mata med apelsiner, medan man gör deras ägarinnor sin cour.”

”Ja — ja — du känner ju kvinnorna, men tänk, tänk — apelsiner, sa’ du — de’ ä’ ju så dyra där hemma.”

”Men kära bror — en sådan liten silkeskamel är ju också ett förtjusande djur att ha för en fin kvinna!”

”Ja, men de äro väl förfärligt kostsamma?”

”Ånej — i Smyrna kan du nog få en för hundra riksdaler hamburger.”

”Hundra riksdaler — ja, men det är väl pengar i alla fall!”

”Kära bror — du kanhända får den billigare — men du får naturligtvis anhålla hos chefen att få ha ett levande djur ombord.”

”Ja, det har du sannerligen rätt i — det står i reglementet.

Tack skall du ha, min bror — du lyfte ett stort bekymmer från mitt huvud.”

Löjtnant Clerck vandrade stilla ned från kommando-däcket, och med den samvetsgrannhet och rädsla för att glömma, som voro honom egna, knackade han några minuter efter på dörren till chefens avdelning.

”Vad nu då? — Stig på! — Vad vill löjtnanten vid den här tiden?”

”Kommendörkapten, löjtnant Clerck anhåller om tillstånd att få ha en kamel i sin hytt!”

”Vad menar du — en kamel — har du fått solsting?”

Löjtnant Clercks breda ansikte lyses upp av ett välvilligt överseende och förlåtande löje:

”Nej, nu förstår kommendörkapten mig inte — jag menar inte någon så'n där stor puckelryggig kamel. Jag menar en så'n där liten lyxkamel, som de turkiska fruntimren bruka ha i knät, när man gör visit hos dem, och som man föder med apelsiner — det är en dyr föda.” —

Nu var kommendörkapten Stromberg klarvaken. Han var en man med ett farligt lynne och en våldsam herre, ombord som i land. Vågade man väcka chefen en sådan dag som denna för att skoja med honom!

”Vad är det här för dumheter, som löjtnanten hittar på?”

Chefen stod framför Henrik Clerck med de små grå ögonen skarpa som värjklingsor. Äldste löjtnanten tog ofrivilligt några steg tillbaka, hans röst blev grötig och stammande:

”Ja — kommendörkapten — Adolphine Bjelkenstjerna ba' mig — och Silfverståahl sa', att man kunde få köpa dem i Smyrna — —”

Stromberg lät höra tre höga visslingar:

”Sa' Silfverståahl det?”

”Ja, kommendörkapten, han sa', att de fina turkiska fruarna äro så begivna på dem.”

Chefen vände sig hastigt helt om och ställde sig att stirra genom motsatta sidans fönster.

När han vände sig om igen mot löjtnant Clerck, var hans ansikte glatt och älskvärt, endast hans ögon gled med en

osäker darrning över äldste löjtnantens drag och fästes krampaktigt vid barometerstället.

Chefen harklade sig, spottade och vände denna dag för andra gången ryggen åt sin äldste löjtnant, i det han hastigt svarade:

”Löjtnanten får taga den lilla kamelen ombord, men endast på ett villkor: att löjtnant Silfverstååhl får bestå apelsinerna. — Farväl, löjtnanten. — Adjö, säger jag — ge sig i väg bara! — —”

Henrik Clerck var ute genom dörren, han hörde ett förfärligt buller bakom sig i chefens salong och gick en smula osäker och förvirrad in i sin hytt. —

Men så som det den kvällen skrattades i fregatten Hoglands gunrum, hade där aldrig skrattats förr eller senare, och chefen bjöd på vin över lag och på morgonkröken döpte han Gerhard Silfverstååhl i en arracksbål till kameleonten:

”För han är den roligaste rackarn på den här båten!”

Men från nästa hamnstad skrevo ”alla där akter över” brev hem till Sverige, ända från chefen till skeppsläkarn, och varje brev berättade och utlade från brevskrivarens synpunkt historien om lyxkamelen.

Till Adolphine Bjelkenstjerna skrev Henrik Clerck, att löjtnant Silfverstååhl visat sig vara en fähund och en hundsfott, som icke blott lånade pengar av kamraterna utan även beredde dem obehag. Men den unga nittonåriga amiralsdottern, en änklings enda barn, ville icke gifta sig med en karl, som var ett åtlöje icke blott inför människor i allmänhet, utan även inför hela Karlskronas officerscorps och civilmilitära personal. —

Hennes stolthet var för djupt sårad och hennes häftighet för långvarig för att hon ej skulle vinna seger över sin faders vilja.

Det blev inget giftermål av mellan henne och Henrik Clerck.

Men från den junidagen var Gerhard Silfverstååhl en ständig gäst i Adolphine Bjelkenstjernas tankar. Hon hade aldrig observerat honom förut, men nu hatade hon honom som om han personligen förolämpat henne, längtade att förödmjuka

honom och göra honom beroende av sig för att riktigt få frossa i sin hämnd och sin ovilja.

På samma gång var hon honom i hemlighet tacksam för att hava befriat henne från den tråkige, dumme Henrik Clerck; och efter Hoglands hemkomst gjorde Gerhard Silfverståahl hennes tillvaro innehållsrik och spännande under en hel vinters umgängesliv:

Hatade hon honom eller var hon honom tacksam för historien med lyxkamelan — höll hon av honom eller var det endast tacksamhetskänslor hon hade för den unge, fattige löjtnanten?

Hon måste oberoende av allt detta erkänna för sig själv, att Gerhard Silfverståahl var en vacker, ung man, full av liv och munterhet — och därtill obestriff garnisonens bästa valsör. —

Gerhard Silfverståahl blev den första irrationella faktorn i Adolphine Bjelkenstjernas liv, och han blev även den enda.

Hösten därpå gifte sig Adolphine Bjelkenstjerna med löjtnant Gerhard Silfverståahl, en man, som hon en gång hatat mer än någon annan människa i denna världen och i Karlskrona. Det ansågs vara ett lysande parti för den fattige, unge löjtnanten och han var avundad av de fleste. Det blev ingen egyptisk vällust mer, men det blev relationer och släktförbindelser med de maktägande i en grad, som han aldrig drömt om, och när hans svärfar, den gamle amiralen, lagt sina ögon tillsamman, var Gerhard Silfverståahl redan kommandör.

Han var populär som sjöman, blev omtyckt vid hovet och satt i flera år på sjöministertaburetten, som han lämnade med friherretiteln till minne av kunglig ynnest och nåd och som bevis på fäderneslandets tacksamhet.

Men den, som lyft honom så högt och lyckligt lotsat honom genom de svårigheter, vilka möta på höjderna, och på vilka Gerhard Silfverståahl med sin burdusa rättframhet och böjelse för *laissez-aller* varit förutbestämd att förlisa — det var Adolphine Bjelkenstjerna.

Hon tillförde ätten Silfverståahl ett kapital av seg vilja och praktisk förmåga att övervinna och kringgå motstånd, egen-

skaper ärvda genom generationer av sjöbjörnar och administratörer, och därtill en het ärelystnad och social fåfänga, på vilka hennes och Gerhard Silfverstååhls ättlingar genom många led kunde bereda sig en tryggad tillvaro på samhällets höjder.

Men från Gerhard Silfverstååhl hade hans ättlingar ärvt något för tillvaron lika värdefullt och väsentligt:

Tur — en egenskap som kanske endast är tecknet på en individs överflöd av fysisk kraft och omedveten harmoni.

Det är möjligt att orsakerna till den friherrliga ätten Silfverstååhls storhet och glans voro andra och lågo djupare, men överste-löjtnanten Claës-Otto Silfverstååhl älskade att datera den stora vändpunkten i ättens historia till denna sommar dag på fregatten Hogland.

Han berättade också och utlade den lilla anekdoten så många gånger för sin son Thure-Gabriel, att den för denne nästan hade det upplevdas realitet och en historisk händelses ofrånkomliga sanning. —

II.

Amiralen baron Gerhard Silfverstååhls yngre broder hade burit namnet Johan Theodor, i sin ungdom avlagt kansliexamen och blivit inskriven som extraordinarie i finansdepartementet av Kungl. Majestäts kansli.

Men varken det förhållandet, att han många år ägde en broder i statsrådet, eller hans goda släktskapsförbindelser i övrigt kunde övervinna den tyngdens och tröghetens lag, enligt vilken Johan Theodor på grund av oövervinnelig lättja blev fastsittande på de lägsta pinnarna av byråkrationens jakobsstege.

Theodor Silfverstååhl älskade över huvud taget icke onyttiga ombyten och förflyttningar.

I mångsyssleriets förlovade tid tjänstgjorde han endast som extraordinarie i ett verk. Han ville icke göra för många visiter och uppvakta allsköns generaldirektörer, presidenter och expeditionshefer. — Han älskade över huvud taget icke nya ansikten och långa samtal.

Han blev därför så småningom kvarsittande i sin dubblett,

där han snabbt återföll till sina forna Uppsalavanor: helan, halvan och tersen till frukost och middag, till eftermiddagen mahognybrun toddy och brädspel med en tystlåten och lika-sinnad medspelare — till kvällen ölost med loppsup.

De små inkomsterna voro tillräckliga för de enkla levnadsomkostnaderna, och Johan Theodor skulle slutat sina dagar i ro med det lilla slaganfallet under pågående brädspel, därest ej olustkänslorna vid att se främmande ansikten och motviljan mot ombyte hade kommit honom att längta till en trofast städerska på livstid.

Den lilla dubbletten på Fredsgatan var hyrd av husets ägarinna, en burgen hökaränka, Amanda Julia Björkbom, född Timelén, av en ålder närmande sig de fyrtio och av ett anseende och en dygd, välrenommerade som hennes lybska skinkor och charkuterivaror. Som hon icke blott kunde tillhandahålla kunglig sektern bostad och städning, utan även genom ett gott bord befria honom från besväret att två gånger dagligen uppsöka matstället och där onödigt ondgöra sig över tråkiga nya gäster och oduglig uppässning, blev hon Johan Theodors ideal för en hustru.

Eller — som han formulerade problemet för sin ilskne broder och moraliske förmyndare, amiralen: —

”Hon blir en bekväm samleverska och ett ovanligt gott kök.”

Baron Gerhard hade svurit, rasat och förskjutit sin yngre broder, som tog exkommunikationen med fullkomligt jämnmod och ostörd sinnesro. —

Julia Björkbom hade sett upp till sin man, om ej som till ett högre väsen så dock som till en ande av ovanligt hög rang. Hon var imponerad av hans böcker, hans bildning, hans brädspel och hans belevade talesätt, vars ironiska innebörd hon aldrig blev mogen att förstå.

Johan Theodor var icke heller någon vanlig döddansare. Under hans naturliga tröghet slumrade ett gott huvuds borgerliga skepsis, han ägde en gammal kalenderbitares systematiska minne, och han hade adelskalender, statskalender och svenska arméens anciennitets-, tour- och rangrulla som kvällslektyr till

sin död. Vid brädspellet förmådde han dessutom utveckla en ansenlig fond av humor och lustigt kombinerade glåpord, som länge gävo eko i hustruns allt beundrande och allt gömmande själ.

Men Amanda Julia Björkbom skänkte sin man ej blott beundran och ett gott bord, utan på tredje året av deras äktenskap även en son, som i dopet erhöll namnet Thede-Julius.

Thede var faderns smek- och kamratnamn och Julius bar han efter modern.

Fadern förvrängde ytterligare Thede till Toddy, och detta lockrop löd den unge ädlingen ända till sitt tolfte år, då fadern dog och modern fick på sonen helt överflytta sin beundran för ätten Silfverståhl och sin tacksamhet över att få tituleras hennes nåd. —

Thede-Julius blev försynens straff för föräldrarnas mesallians och ett levande ris för sin moder.

Thede-Julius blev genealog. —

I faderns boksamling hade gossen redan i sitt elfte år funnit den bok, som skulle bliva hans livs öde och skänka hans tillvaro ett överrikt innehåll:

Första delen av Anreps Svenska adelns ättartavlor i klumpigt pappband med grön tygrygg — det var livets och tillvarons faddergåva till Thede-Julius vid den tid, då han nyss lärt sig läsa redigt innantill. Den var det huvudsakliga arvet efter fadern, och moderns besparingar och obegränsade eftergivenhet för sonens önskningar hade möjliggjort, att inga nya livsintryck och livsproblem fingo grumla den världsbild eller negera den syntes av tillvaron, som dessa fyra volymer skänkt den bokhungrige gossen.

Thede-Julius såg från barnaåren världen som ett enda gigantiskt riddarhus, där de ofrälse voro en obehaglig lägre verklighet, nödvändig för att fullgöra vaktmästare- och städerskesysslorna i genealogiens heliga tempel, vid vars högaltare Thede-Julius var officierande överstepräst.

Anreps ättartal var bibeln.

Barnaåren voro fyllda av ett verkligt genealogiskt fantasir, och alla från skolan lediga timmar voro upptagna av en

enda sysselsättning: sammanskrivandet av ändlösa genealogiska tabeller över uppdyktade släkter med ättartal, som gingo från Odin och slutade i det tredje och fjärde årusendet efter Kristi födelse.

Hela världshistorien och jordklotets kommande öden voro infångade i maskorna av detta genealogiska nät, och Thede-Julius var världssammanhangets klarögde tolkare, som i numererade tabeller inregistrerade alla tillvarons livsyttningar.

Ädlingarne i Anreps ättartavlor hade inte för inte varit människor och haft mänskliga svagheter: vad Thede-Julius barnaögon fingo läsa om horsbrott och lägersmål, dråp i hastigt mod, dueller och malversationer, det överflyttade han även på hjältarna i sin diktade genealogiska värld, där brott förövades och skändligheter begingos så hemska och hemlighetsfulla, att de jagade rodnaden på Thede-Julius kinder och en sällsam glans i hans ögon.

Men där funnos även ädlingar med okuvliga heraldiska samveten — genealogiska etici — som aldrig trädde utom de snäva gränser, som den adliga ätt- och pliktkänslan draga kring individen. Det var hjältar med tvåtusenfyrtioåtta anor, som icke ville förmena sonen förmånen av fyratusennittiosex, utan offrade sin ungdoms kärlek för den genealogiska plikten mot barnet.

Män och kvinnor med sextiofyra och hundra-tjuguåtta anor hade sedan länge för Thede-Julius tillhört det adliga småborgardömet, vilket den verkligt högättade endast kan betrakta som en välbehörlig och nödvändig isolationsmassa mot den hemska ofrälse smutsen och ynkedomen.

Men i denna skam och smuts sjönk han oförskyllt ned, så fort han ett ögonblick lämnade sin heraldiska värld och steg ned i den tarvliga verklighetens.

Där satt ju hans moder, Amanda Julia Timelén, änka efter högkaren Anders Björkbom och i sitt andra gifte förenad med välborne herr Johan Theodor Silfverståhl.

Amanda Julia blev tragiken i Thede-Julius liv, hon var den ständigt stingande törntaggen i hans själ, lidandets språngbräda ut i diktens värld:

Det var hon, som gav hans ynglingaår sorgespelens mörka skimmer och patetiska glans. —

Men det var ett lidande, som för Thede-Julius saknade varje skymt av komik, ett lidande av en ohyggligt bitter och ofrånkomlig verklighet, ett lidande, som var lika betydelsefullt och ärligt bittert för den förläste gossen som ynglinga-årens lidanden av ärelystnad, fattigdom och förödmjukelse äro det för andra begåvade och känsliga ynglingar.

Ty detta var den verkliga tragiken i Thede-Julius öde: — den löjlige och naive gymnasisten hade ett ömt och känsligt hjärta och en allmän begåvning, som, inriktad på andra livsområden, säkerligen skulle fört honom till framgång och anseende.

Så gick Thede-Julius' gossår och första ungdom i hemliga o h fördolda sorger och njutningar, utan att han vågade släppa in en förtrogen i sin diktade värld eller gråta ut sin verkliga sorg för ett deltagande hjärta.

Men Thede-Julius' mor visnade bort så småningom under den instinktiva känslan av sin ende och dyrkade sons hemliga förakt och aldrig utsagda förebråelser, hon förstod endast, att hon på något sätt var i vägen, att det var för hennes skull som Thede-Julius aldrig såg några jämnåriga i sitt hem eller skaffade sig en förtrogen vän.

Hon dog lagom till sonens filosofie kandidatexamen, och ekonomiskt och socialt fri skyndade sig den unge mannen tillbaka till huvudstaden för att i praktiken få tillfredsställa sina genealogiska passioner och heraldiska böjelser.

Hans första steg i och för detta var att göra visit hos sin kusin, den yngre baron Gerhard Silfverståahl, släktens hopp och stolthet och den nyligen avlidne amiralens ende efterlevande son.

Det var år 1875, och den friherrliga ätten Silfverståahl genomgick under dessa år en allvarlig och betydelsefull kris.

Den gamle amiralen hade dött året förut efter ett fjortonårigt änklingsstånd, vars frihet han begagnat på ett för hans släkts vidkommande synnerligen olämpligt sätt.

Adolphine Bjelkenstjernas död hade givit fria tyglar åt den gamle amiralens halvkvävda och nästan glömda böjelser för kvinnor och spel, och den nyförvärvade friheten hade gjort

tillfredsställandet av dessa drifter dubbelt njutningsrikt. Den äldre Gerhard Silfverståahl hade genomlevat en ny och intensivt syndfull ungdom i sällskap med sin åldrande monark, hos vilken han blivit personligt fäst genom en hög hovcharge och till slut genom giftermål med en av den svenske kungasultanens älskarinnor.

Den nya friherrinnan Silfverståahl hade emellertid snart fått följa sin förste älskare i graven, och den gamle amiralen hade ej heller länge överlevat de båda dödsfallen.

Han låg nu i jorden med en prunkande gravsten, uppräknande alla hans titlar, ordnar och förtjänster om monark och fädernesland, men i livet spökade han alltjämt med spelskulder, förfallna lån och tre efterlämnade fruar till vänster, vilka alla krävde rikligt underhåll för sig och barn för att ej väcka offentlig skandal.

Det var Adolphine Bjelkenstjernas förstfödde son, som hade att ordna och utreda dödsboets vidlyftiga affärer och bringa det havererade friherrliga linjeskeppet på rät köl och iståndsätta den sorgligt medfarna tacklingen. —

Den yngre Gerhard Silfverståahl var sin moders äkta son och sjöbjörnars och administratörers värdige ättling. Han hade ett kallt hjärta och ett klart, redigt huvud, han visste vad pengar var och hur man skulle begagna människor, vare sig de voro över- eller underordnade.

Amanda Julia Björkböms son blev vänligt mottagen och snart befunnen lämplig att utnyttjas. Thede-Julius fick frossa i umgänget med friherre Silfverståahls förnäma släkt- och vänkrets. Han var över bekrivning hänförd och sin ädle kusin ödmjukt dyrkande tillgiven för att denne velat öppna för honom, den ovärdige, portarna till det jordiska paradiset härligheter.

Släkt- och vänskapen fick han betala med allt vad hans moder samlat på banken under ett mer än sextioårigt livs trägna och trogna sparsamhet.

Det var summor, mycket större än Thede-Julius någonsin vetat, men då han aldrig fått njuta inkomsterna av dem, saknade han dem ej heller, sedan de under form av räntefria lån transporterats på hans kusin. Han ägde ju i alla fall kvar

huset vid Fredsgatan och vad det inbringade i hyror, och till hans trettionde födelsedag hade hans kusin betalat igen lånet på det för Thede-Julius lyckligaste sättet.

Baron Gerhard hade begagnat sin ställning som statsråd till att begära en liten ynnest av sin monark, och Thede-Julius Silfverståahl var vorden titulär kammarherre, och med frackskörtets gyllene nyckel låste han resolut igen dörren till det förflutnas dystra, ofrälse skam och smuts.

Amanda Julia Björkbom, född Timelén, var definitivt struken ur annalerna, och hennes son var den friherrliga ätten Silfverståahls livegne trotjänare, hagiograf och genealogiska samvete.

Som hos alla gamla trotjänare gingo Thede-Julius' känslor i arv i släkten, och hans lidelse, tacksamhet och hänförelse för medlemmarna av den friherrliga grenen slog ut i full blom, då hans kusins enda ättling, dåvarande löjtnanten vid Generalstaben Claës-Otto Silfverståahl, äktade den högvälborna fröken Anna Frédrique Ulla Amalia Caroline Dahlberg, dotter till greve Carl-Gustaf Dahlberg på Urup, Stegeholm och Finneröd.

När efter en ettårig förening en son föddes i detta högvälborna äktenskap, steg Thede-Julius' tillgivenhet till vanvettets yttersta gräns. I tre veckor levde den gode kammarherren i en känsloparoxysm, som hindrade honom att äta, sova och samtala med människor.

På tredje veckan av den nyfödde Silfverståahls-ättlingens jordiska existens smög sig Thede-Julius tyst som en tjuv och darrande av sinnesrörelse in i den lilles barnkammare och trädde högtidligt fram till den blivande baronens vagg, på vars broderade sängtäckte han nedlade tvenne på pergamentspapper nedtextade dokument.

Han avlägsnade sig lika tyst och obemärkt efter en kyss på den nyföddes panna, en kyss, som var så brinnande av hängiven offervillighet som någonsin en moder skänkt den åt sin förstfödde, och så full av religiös vördnad och hänförelse som endast en äkta hovman kan trycka den på sin åldrige monarks och väns hand på dödsbädden.

Med detta barn hade Thede-Julius inträtt i den jordiska salighetens högsta stadium, och med de två på vaggan ned-

lagda urkunderna hade han sakramentalt besvurit sin kärlek till den nyfödde och avlagt sin tro- och huldhetsed till denne blivande huvudman för den friherrliga ätten Silfverstååhl. Den unge ädlingen, som två dagar förut döpts till Carl Thure-Gabriel, hade minuten efteråt lyckats sparka dokumenten i golvet, där de hittades av löjtnant Claës-Otto, som gömde dem efter att hava fått sig ett gott skratt på deras upphovsmans bekostnad.

Den ena av dessa urkunder — och den som Thede-Julius ansåg dyrbarast — var ett av honom själv ritat och färglagt anträd med den unge Thure-Gabriels sexton adliga anor. Den nyfödde var ju den förste Silfverstååhl, som ägt sexton frälse anor — den förste: — endast detta var ju nog för att binda Thede-Julius' hela brinnande kärlek vid den benådade pilten — Thede-Julius som ej en gång ägde två anor.

Det andra dokumentet, som Thure-Gabriels fader behandlade med större aktning och mer tacksamhet, var ett testamente, enligt vilket Thede-Julius insatte sin faders brorsons sonson välborne herr Carl Thure-Gabriel Silfverstååhl till arvinge av sitt hus vid Fredsgatan samt allt, pengar och lösöre, som han ägde eller komme att förvärva. —

Testamentet blev deponerat i familjens kassaskåp, och anträdet blev prydligt inramat till Thure-Gabriels andra födelsedag och lyste från den tiden med sina trettioett färglagda adliga hjärtvapen på väggen över Thure-Gabriels säng.

Varje dag glädde deras klara färger gossens ögon, och varje kväll insomnade han med blick och fantasi fyllda av de heraldiska bilderna och emblemerna, som blevo trägna gäster i barnets nattliga drömmar.

UR KÖPMÄN OCH KRIGARE.

I.

Gamle Abraham Herner stod i salongsfönstret och tittade nyfiket och iakttagande ut över den sena timmens gatuliv.

Det var släckt i våningen. Det var tyst i hela det gamla Hernerska huset. Butikerna på nedra botten voro längesedan stängda. Kontorslokalerna två och tre trappor upp voro dödstysta. Vindsvåningens fotografiateljé sov övergiven och speglade endast i takfönstrets runda glas, som i ett stort öga, hörnrestaurangens elektriska ljusglober och den blå septemberhimlens måne.

En nattvandrande poet skulle kanske liknat huset vid en sovande stencyklop. Abraham Herner gjorde det i varje fall icke. Dels hade han aldrig i sitt liv hört talas om en cyklop och dels skulle det aldrig hava fallit honom in att likna ett hus vid vare sig en död eller en levande varelse.

Abraham Herner hade grundat sitt liv och sin maktställning på en säker kunskap om tingens verkliga väsen och värde och en osviklig förmåga att urskilja och hålla i sär vad han såg.

En så barock liknelse skulle ju endast tjäna att förvilla hans öga eller kanske rentav ha förringat hans hus' värde i andras ögon.

Det gamla Hernerska huset var endast det gamla Hernerska huset och liknade varken något annat hus eller något annat ting i denna världen.

Han blossade på cigarren och pustade föraktfullt ut röken, som ville han blåsa den i ögonen på människorna, som skuttade omkring och skräpade till därnere på hans torg.

Abraham Herner betraktade torget nästan som sin egendom — ett slags förgård eller farstu till hans eget hus. Han höll av sitt torg som han höll av sitt hus och tyckte ej heller att hans torg liknade något annat torg i världen.

Det var i hans ögon vackert — ett konkret bevis på hur hans stad växt och förändrats och blivit en stor stad under alla de årtionden som han idkat köpenskap med dess invånare.

Därför var det ett vackert torg.

Stora väldiga galgar sträckte elektriska trådar och ledningar kors och tvärs över det. Prydliga upplysta spårvagnar kilade ständigt fram och tillbaka framför hans ögon, och under jorden låg en bekvämlighetsinrättning, som i komfort och snygghet kunde anses enastående, åtminstone om man jämförde den med de stora metropolernas motsvarande inrättningar. —

Det var endast ett fel med den — och det felet delade bekvämlighetsinrättningen med hela staden och hela landet och alla dess invånare.

Den var byggd på utomlands lånade penningar och inredd med utländskt material. Stod där ej utländskt firmanamn därnere: Doulton & C:o! Ända ned i bekvämlighetsinrättningen trängde ekot av Sveriges oförmånliga handelsbalans, även där måste man avläsa vittnesbörden om landets ekonomiska beroende av det utländska kapitalet och den utländska industrien.

Även om Abraham Herners yngre son, bankdirektören, hade varit en av kommunallånets förmedlare och därav dragit tillbörlig profit, så ogillade den gamle dock denna utländska skuldsättning. Dock ej så mycket ur patriotisk som ur affärs-moralisk synpunkt.

En man med skulder är en ofri varelse — och Abraham Herner älskade sin ekonomiska frihet över allt annat.

Han hade all rättighet och anledning att älska den. Den var ju resultatet av ett helt livs strävanden och drömmar — frukterna av ett halvsekelslångt arbete — från dag till dag — från år till år. Den gamle Abraham Herner hade rättighet att vara stolt över sig själv, sitt liv och sina millioner. —

Men det folket bland vilket han hade förtjänat dem, det folket var sannerligen inget folk att vara stolt över.

Åter blåste den gamle föraktfullt ut cigarröken mot rutan, som ville han blåsa den i ögonen på människorna därutanför, och underläppen putade ut i vämjelse.

Det var det där folket om vilket någon av dess vise sagt, att det sov bort sina möjligheter.

Det här kunde väl inte kallas sömn. Inte sovo de om nätterna och om dagarna åto de frukost.

I hörnet vid cigarrbutiken stod en flock halvdruckna unge män — bodbiträden och småexpediter om dagarna, men nu spelande förmögna gentlemän, med livrockar köpta på avbetalning och billiga höga hattar, som voro smälta för ett ösregn.

I ljuset från cigarrbutiksfönstret igenkände han till och med en av dem från kryddboden på Norrlandsgatan.

Dessa unge män skulle aldrig bliva annat än bodbiträden och expediter i tredje rangens småaffärer. De skulle aldrig kunna grunda egna företag — aldrig gifta sig och föda barn.

De skulle tillbringa hela sitt liv i denna olösliga konflikt mellan dagens ringaktade arbete och tjänareställning och skymningens och nattens illa burna magnificence inför kafévaktmästare och gatflickor, då den söta punschen lät all världens simili- och talmitillvaro hägra för deras talgiga ögon och om-töcknade sinnen.

Tänk om han — Abraham Herner — förste direktören för Aktiebolaget Svea-Magasinet — ledamoten i Industribankens styrelse — fadern till Moritz och Otto Herner, skulle gå ned till dem och berätta, att han varit fattigare än någon av dem och att han nu var Abraham Herner med hus i staden och villa på Saltsjöbaden och en årlig inkomst på minst hundra-femtio tusen kronor.

Berätta — ånej! — Man kunde nog tiga — munnen var till för att hålla tungan stilla.

Ånej — de behövde inte vara rädda!

Abraham Herner skulle inte göra sig besvär att kröka ett lillfinger till deras räddning — han hade aldrig i sitt liv tecknat en aktie i ett dåligt företag.

Frat!

Han fnös föraktfullt för att ögonblicket efteråt brista i ett godmodigt tyst skratt.

Han hade plötsligt kommit ihåg en situation — hörnet av Berzelii park — han var på hemväg från en middag — en yngre välklädd man hade snubblat och fått hugga tag i den gamle för att ej ramla omkull,

Mannen hade ej tagit av sig hatten och bett om ursäkt inför den andres åldriga ansikte och vita hår utan endast givit honom en argisint blick:

”Dj—a gubbe att stå i vägen!”

Det var en man i trettiären med kaisermustascher och utseende av civilklädd gardistkorpral.

”Ni talar vid en gammal man som ni varit nära att slå ikull,” hade Abraham Herner saktmodigt svarat.

”Håll käften — vet ni inte vem ni talar vid? — Jag är kapten Brahesvärd vid Kungl. Flottan — tag er i akt! —” Och mannen hade gått vidare med små fjantiga armrörelser och en imiterat spänstig militärgång. —

En månad efteråt hade den gamle Abraham återsett ”kapten Brahesvärd” i en idrottsaffär där den gamle skulle köpa en kälke åt sin yngste sonson. Mannen var tydligen äldsta biträdet där. —

”Kapten Brahesvärd vid Kungl. Flottan” besvarade den gamle herrns förfrågningar utan något igenkännande och utan något intresse för affären med ett slags slö och högdragen likgiltighet.

Abraham Herner hade gått utan att något köp blivit av.

Sundbergs och sons Idrottsaffär stod från och med den dagen på hans svarta lista över underhaltiga, vanskötta eller misstänkta affärsföretag. —

Men vad var nu detta?

En privatautomobil stannade på gatan.

Dess dörr öppnas — en herre stiger ut på trappsteget och vinkar till sig en gatans näringsidkerska. — Hörnrestaurangens glober belysa dem båda några ögonblick.

Det är ju grosshandlar Karmén — grosshandlar Karmén i egen automobil. I chaufförens närvaro — sedd av vem som helst — drar grosshandlar Anton Karmén, Firma Marcks Tricothandel, en gatflicka med sig in i bilen — och hans hustru är på Saltsjöbaden — och i morgon skall han hava ett högst viktigt affärssamtal med Abraham Herner på Svea-Magasinet kontor. — Ett avgörande samtal! —

Och nu är han ute, rödmosig och middagsdäst, och tar en sköka med sig i sin grannlåtsvagn och kör henne till sitt hem i staden. —

Alla Abraham Hernalers livs- och affärsinstinkter reagerade i avsky, medan han nyfiket pressade ansiktet mot rutan för att ej en detalj skulle undgå hans ögon.

Detta var en förbrytelse mot alla de lagar, som ledde och tryggade Abraham Hernalers tillvaro:

Ett brott mot hemmet och familjen — mot den sociala anständighetskänslan — mot chefskapets förpliktelser: vem som helst av hans underlydande kunde ju ha sett honom — men framför allt en oerhörd förbrytelse mot den kommersiella hygienens lagar: hur skulle en man, trött av skamlig vållust och tyngd av bakrus, kunna ha öppna ögon och klara sinnen för ett affärssamtal av den avgörande vikt som det, vilket väntade grosshandlar Anton Karmén fredagen kl. $\frac{1}{2}$ 10 f. m.

Automobilen var borta och Abraham Hernaler stod ensam i salongen och vred sina händer.

Vilket folk — så'na affärsmän — sådan oblyghet!

Och sådana skulle man lita på och lämna kredit åt och kanske till slut bliva lurad av, trots all försiktighet och klokhet, därför att dessa "schiner" inte hade den affärshedern en gång, att de vid medveten balans och ekonomiskt obestånd trädde tillbaka utan i stället fortsatte att med svikliga medel och svekfulla uppgifter — pappersväxlar, lögner och handlån — trassla härvan samman, tills Långholmen och Amerika väntade och hederligt folk finga betala resekostnaderna.

Abraham Hernaler hade blivit stilla och drog långsamt sin tunga mun till ett blekt och kallt löje:

Käre grosshandlar Anton Karmén — din morgondag skall du komma att ångra — och blir du inte den lurade så vill inte jag vara Abraham Hernaler. —

Den gamle gled tyst, utan att stöta emot, genom filen av mörka rum. — Först i sitt sovrum låter han de elektriska lamporna spela. —

Hans döda hustru gamla fattiga släkting Sally Grobgeld kommer nu in för att se till att allt är i ordning för vilan och

natten — kontrollera att huvudkudden ligger i rätt vinkel och ringklockan inom bekvämt räckhåll.

Sally är liten och rund, ett säreget konglomerat av fetma och beskäftighet, och medan hon pysslar och påtar kring sin husbonde pratar denne sorgglöst och självförnöjt om dagens händelser och upplevelser.

Sally är hans förtrogna. Hon har tjänat honom och hans hustru sedan den dag de gifte sig, och efter hennes död är hon den hemliga härskarinnan i hans hus, med en maktfullkomlighet utan gräns i det fördolda.

Hon är även Abraham HERNERS publik.

Den gamle älskar att briljera och visa för troget beundrande åhörare vilken matador han verkligen är. Han kan ej heller hava en tystlåtnare och trognare publik än Sally.

Här lägger Abraham HERNER också alldeles av sig sin mask och den ansträngda svenska, som dagens umgänge med landets infödingar tvingar honom till. Här bryter han ogenerat och belåtet på sin tyska dialekt, och Sally sekunder honom med sin ännu sämre svenska — en nationalistisk språkorgie med yiddish och judisk slang.

Plötsligt stannar Abraham samtalet i en konstpaus med ena pekfingret sträckt i luften:

”Den Silfverschtäl, du Sally — det var mig allt en liten finer lurifax. Det Ekensberg som Moritz sålde till honom fer tretti tusen — det haver han fersält. Du kan väl förschtä att Moritz gjorde sin måg den shtore favör för att have honom att briljere med och själv have ett schlott till sommarneje — det var ju flere våningar — ja det shtod naturligtvis ej i gontraktet och var ingen muntlig överenskommelse däröver — ovanpå heller — och nu haver den Silfverschtäl sålt Ekensberg för etthundradetrettitusen till den lille bleke bankir Roth — den lille man som börjede som springpojke hos oss och som sprang sin väg och jåppede i desse schwindelår, jåppede och jåppede tills han var en fermegen man — och som var så klok att han schlutede i tid.

Men den lille Ekensbergsaffär kunde Moritz själv gjort — och shtoppet de nittiotusen i egen ficke — på det Ekensbergschlott hade Moritz vid tomtstickningen bereknet hundrade och

tjugu — maximom — och nu seljer den schlingel det för hundert-trettio!

Pass mal auf — vi få heter av den Silfverschtål, fast han ej är en grefe.”

Den gamle Abraham HERNERS väsentliga invändning mot hans sondotters giftermål med hovrättsnotarien Henrik Silfverstååhl hade varit att den blivande mågen ej var greve. Skulle man gifta en Abrahams dotter med en svensk adelsman, så borde det åtminstone ha varit en greve — det högsta märket på marknaden — och ej en simpel adelsman.

Den åldriga Sally har suttit lyssnande:

”Den shtore — fete — med bengsinnén.”

”Just han” — Abraham drar en jättegäspning och börjar kläda av sig. ”God natt, Sally.”

”Herren bevarar de rättfärdiges sömn.”

Den gamla rultar ovigt men ljudlöst ut ur rummet, och Abraham HERNER stiger upp i den låga, väldiga mahognysängen.

Han sträcker sig, ordnar allt för vilan och ser sig till sist omkring i rummet med samma sälla känsla av ro och trygghet som han varje kväll känner här — en segerstämning, åt vilken medvetandet av den vederkvikande sömnens närhet ger en mild, olympisk ro.

På den motsatta väggen mot hans huvudgård hänger en gjutgodstallrik med två krönte huvuden.

Det är det sista Abraham HERNER ser av sitt rum, när han somnar om kvällen, det första, som möter hans klara bruna ögon om morgonen. Den är en fetisch han tillber, och när högmodet riktigt rider honom, kallar han tallriken sin adliga sköld.

Vad den betyder i hans liv och varför den hänger på denna hedersplats det berättar den gamle ständigt för sina judiska vänner och fränder — skrytande och skroderande som någonsin en gammal miles gloriosus över sina ärr och den rostiga huggvärjan på väggen.

Men medan den ljuva och kraftgivande sömnen sluter den gamle vandringsmannens ögon till lugn och drömfri slummer, må vi erinra oss gjutgodstallrikens historia. —

II.

Det var en gång en liten judegosse i den pommerska staden Pasewalk — en plats, ryktbar en gång i Sveriges och Tysklands historia för den, även för dåtida förhållanden, fasansfulla plundring som österrikiska trupper läto den undergå år 1631.

Den lille judegossen var äldst av sex syskon och hette Schmeril Lapinski och visste ingenting vare sig om Pasewalks eller Tysklands historia — och ännu mindre då om Sverige, guldkonungen från nordn och det trettioåriga kriget.

Han visste egentligen ej stort mer än att det var ytterst svårt men hänförande att äta sig mätt — att han hade sex syskon varav fyra voro bröder — och att hans moder var änka eller så gott som änka, då deras far var en kringvandrande polsk kittelflickare, som ej på fem år låtit höra av sig.

Han var åtta år, när fadern sista gången syntes hemma, och sålunda vid den tidpunkt, denna berättelse antyder, sina modiga tretton år. Han hade klipska bruna ögon och var onödigt mager och livlig på grund av otillräcklig föda och ständig åtrå att förvärva dylik för sin bråkiga mage.

Han hade redan försökt en del yrken för att bidraga till sin moders, sin egen och sina bröders utkomst. Men då den lilla staden Pasewalk erbjöd få tillfällen till långvarig och framtidslösnande verksamhet, gav sig den trettonårige Schmeril en morgon på väg till Stettin, följd av sin moders välsignelse och brödernas avund, och försedd med en reskassa av sjusilvergroschen.

Den sistnämnda hade han stränga förmaningar att endast tillgripa i yttersta nödfall, då det givs så många möjligheter för en vandrande trettonåring att få arbete och föda för en dag och logi för en natt, att reskassan till och med kunde anses grundligt tilltagen — från den lille Schmerils moders synpunkt åtminstone. —

Schmeril kom utan vidare märkliga äventyr till den stora staden Stettin, där han mötte sitt öde och sin framtid i skeppare Andreassons gestalt på galeasen Tre Systrars halkiga däck.

Han hade blivit på dålig tyska tillfrågad av denne för

honom okände potentat, om han ville ta hyra som kock på Tre Systrar och i ett ögonblicks överdriven oro för sin utkomst och rädsla för att få betala den förtäring, skeppare Andreasson rekvirerat på ölschappen, där överläggningen försiggick, på lika dålig tyska svarat ja. —

Över den lille Schmerils kompetensprov som kock och hans hälsotillstånd under en stormig höstresa från Stettin till Göteborg må den barmhärtiga historieskrivningens gudinna breda den tätaste slöja.

Vare endast nog sagt, att Schmeril visade sig tåla sjön lika illa som han lagade mat, och att han vid alla möjliga och omöjliga tillfällen hudströks, sparkades och nedskälldes av skeppare så väl som besättning på Tre Systrar, vilka hotade att kasta honom över bord till straff för att han hade tagit hyra för en uppgift, som han på intet sätt visat sig vuxen.

Det är nog möjligt, att hans utseende och sätt voro plågsamma för och retade dessa instinktiva germaner, dessa av havets faror till kärv och bister mandom härdade män. Lille Schmeril Lapinski var ju ej fager att se på med sin traditionella tjocknäsa, sina såriga köttläppar och sitt småknollriga hår — och därtill ett omedvetet inställsamt och fjantigt tillmötesgående löje. —

Stryk och misshandel hörde ju förresten ännu då till sjömanslivets vardagsbröd, och därtill kom för den stackars Schmerils vedersakare det nöje, som tillfredsställandet av ett rätt och instinktivt rashat skänkte.

Det var en lycka för den lille gossen, att det enda han begrep var själva misshandeln och de hotande gesterna — de förfärliga ord och uttalanden, som beledsagade dem, förstod han lyckligtvis ej. De hade kanske kunnat skrämma ur honom den lilla rest av liv, som satt kvar i den misshandlade kroppen.

Plågorna voro i varje fall så intensiva, att den lille Schmeril ännu den dag i dag är kan vakna mitt i natten vid att skeppar Andreasson står rödskäggig och brännvinsstinkande lutad över honom och måttar en spark åt den gråtande lille judekockens mage.

Men sparken i maggropen är nu för tiden ej förorsakad av skeppar Andreasson, som med galeasen Tre Systrar sedan

årtionden vilat sig någonstans på havsbotten söder om Bornholm; — det är det alltför ymniga förtärandet av gåslever en croute vid någon supé kvällen förut, som nu förorsakar smärtan och mardrömmen.

När Tre Systrar efter den stormiga överresan äntligen ankrat i Göteborgs hamn, beslöto skeppare och besättning enhälligt att man på kocken skulle statuera ett varnande exempel för alla pojklumlar och kockfän som förgifta sjömannens även annars vidriga tillvaro med stenhårda ärter och okunnighet i grötkokning. —

Indragandet av den utlovade hyran och misshandeln under resan kunde på intet sätt anses vara vedergällning nog för kockfäts förseelser.

Till denna offentliga bestraffning, som den lutherska religionen till ära skulle äga rum på söndagen klockan 11, inbjödos skeppare och besättningar från närliggande och "bekanta" skutor.

Varje närvarande skulle hava rätt till fem slag med daggen och under ceremonien skulle samtliga bisittarna fägnas med kaffe och gök och ha en munter söndag samman.

På detta sätt skulle man väl "hampa juden" ur Tre Systrars flyfördömda kock. —

Den ångest, som grep den lille Schmeril vid blotta tillrustningarna till denna moderna autodafé, var utan gräns och hejd.

Fastbunden vid Tre Systrars stormast — innan de första slagen fallit — vid åsynen av alla dessa väderbitna, skrattande och lystet grymma ansikten — hade han nästan hunnit skrika liv och anda ur sig i jämmerrop, intensivare och smärtfylldare än de med vilka "Rakel barnen begråter".

Han blev icke ens tyst vid en av de närvarandes av allmän förståelse och rättfärdig indignation hälsade utrop:

"Varför skriker du, ditt kräk? — Var det inte ni som korsfäste Kristus?" —

Räddaren kom emellertid — oväntat som vid all förlossning genom högre makters ingrepp.

Föreståndaren för stadens Israëlsmission, pastor Samuel Rosengren, gick nämligen denna dag och timme nere vid ka-

jerna för att improvisera en liten bibelstund på något av fartygen till fromma och frälsning för de gud- och tanklösa sjömännen.

Ledd av jämmerskrien kom han till Tre Systrars landgång, och djärv och modig steg han emellan den av ångest nästan vanvettige kockspojken och hans rättfärdighetshungrande vedersakare.

”Ska vi låta prästen känna efter hur långt det är till botten?”

Respekten för den kyrkliga dräkten och fruktan för eventuell polisinblandning togo efter många missnöjda ord ut sin rätt, och pastor Rosengren avlägsnade sig som segrare med den lille smutsige, av blåmärken och blodviten översållade, alltjämt storgråtande judegossens hand i sin.

På detta sätt gjorde Schmeril Lapinski sitt inträde på det blivande fäderneslandets fasta mark, och man må förlåta honom att han ej beträdde den med några känslor av hänförelse eller kärlek, och att han aldrig kunde glömma den första bekantskap, han stiftat med dess urinvånare, deras religion och deras känslövärld.

Men vare därmed ej heller sagt, att den lille Schmeril skulle ha älskat det mer om han på landgången hade blivit mottagen med blommor, musik och en påse konfekt.

Hjärtats hemlösa oro och känslans nyckfulla pendelsvängningar äro en gång för alla fjärmade från den unge Lapinkis förfäder och ättlingar.

Vad pastor Samuel Rosengren beträffar är det honom mer än förlåtet, att han i den lille judegossen såg ett av de kristnas Gud särskilt utkorat omvändelseobjekt och en effektiv möjlighet att i Israëlsmissionens glesa registratur och blanka sidor få anteckna en seger — en, men ett lejon.

När den lille Schmeril första kvällen gått till vila i pastor Rosengrens hem, steg han mitt i natten, när han försäkrat sig om att alla insomnat, upp ur sin säng och smög sig ut till gårdens soplår, ur vilken han upplockade sina av pastorn med vämjelse bortkastade skodon.

Ur den ena sulan drog han ut en liten smal linnebindel,

i vilken sex groschen på ett lika knepigt som stadigt sätt voro inlindade.

Sedan han väl gömt dessa små lyckohjul i ett hörn av sängen mellan brädan och stolpen, insomnade han tryggt och lugnt i den tröttes och slagnes dvaltyngda slummer.

I sömnen gallskrek han plötsligt så högt, att pastor Rosengren förskräckt kom in med ett ljus i handen för att efterforska orsakerna till dessa hemska läten. Den yrvakne Schmeril kunde endast framsluddra något om skeppar Andreasson och groschen. — Han hade ju i drömmen sett sig plundrad av denne sin plågoande. —

Om det som man drömmer första natten, man sover i ett nytt hus, i en ny stad, i ett nytt land, skall vara ett järtecken för drömmarens framtid på den platsen, då var den lille Schmerils nattliga syn det falskaste av alla falska järtecken.

Varken då eller sedermera har det lyckats någon att beröva den gode Schmeril ett enda öre, än mindre en hel groschen.

I fyra månaders tid åtnjöt Schmeril Lapinski undervisning i den lutherska religionen och i det svenska språket, och genom vetgiriga och kloka frågor visste han snart lika mycket om ej mer än pastor Rosengren om det svenska landet och dess förhållanden.

Han gick gärna och med iver ärenden åt sin vördade lärars hustru, och med samma intresse som han utfrågade dessa båda, dröjde han hos specerihandlarn och manufakturisten under det hans ögon spelade, hans öron lyssnade och hans mun frågade.

Han sög vetande som svampen vatten — omättligen på detaljer, outtröttligt i lärandet gömde han allt i sitt minne, sovrande och ordnande sitt kunskapsmaterial i ensamheten.

Pastor Rosengren förstod ej riktigt hans innerliga åstundan att lära sig regula de tri och decimalräkning innan dopets mottagande, men tillmötesgick hans passionerade böner härvidlag som rörande så mycket annat.

I den gossens hjärta anade han en missionärs och folkomvändares sinne.

När våren nalkades och den, efter många uppskov från Schmerils sida, utsatta dopdagen var nära, försvann pastor Rosengrens hoppgivande lärjunge ur pastorshemmet, kvar-

lämnande ett skriftligt meddelande att han på grund av religiösa tvivel ej vågade begå döpelsens sakrament.

Och därmed var den blivande missionären och troshjälten spårlöst försvunnen från den Rosengrenska horisonten.

Vid sitt avvikande var Schmeril Lapinski iförd den kostym och de underkläder, han fått av pastorn och dennes hustru — därtill ägde han fem riksdaler och trettiosex skillingar banko — en förmögenhet som han hopsamlat genom mångahanda goda och förståndiga knep.

Fem av sina sex silvergroschen hade han lyckats utprängla som svenska tolvskillingar, medan eftermiddagsskymning rådde i de butiker, som han utsett till experimentalfält för dessa försök — butiker utvalda efter noggrant vunnen kunskap om expediternas vårdslöshet att genast nedslänga mynten i respektive kassalådor.

Sin sjätte silvergroschen hade han efter mycket vägande för och emot och med en hemlig inre smärta på nyårsdagen i pastor Rosengrens närvaro nedlagt i den kollekt, som i Domkyrkan upptogs till förmån för Israëlsmissionen.

För sin rörde och hänfört lyssnande lärare hade han därvid berättat att denna silvergroschen var hans enda arv av modern. —

Soli Deo Gloria — med sådana andar erövrar man världen, hade pastor Rosengren sagt i sitt hjärta. —

Återstoden av de fem riksdalerna och trettiosex skillingarna hade han till största delen förtjänat genom tillfälliga budspringningar åt främmande personer, genom smågåvor i skillingform i pastorshemmet och genom att lyckas köpa varor för billigare pris än de, fru Rosengren var van att betala vid sina butikspromenader, och behålla differensen som kommissionsarvode.

Tre gånger hade han dessutom tack vare sina skarpa och uppmärksamma ögon hittat tolvskillingar ute — därav en på disken inne i en illa upplyst specerihandel på Heringsgatan, medan ägaren var ute och expediten mutade apotekarns piga med karameller. —

Men därtill tog han med sig från sin lärare något särdeles värdefullt — det nya namn varmed pastor Rosengrens katekumen skulle symbolisera sin övergång till den rena lutherska läran.

Schmeril Lapinski var vorden Abraham Herner, då han snyggt klädd, välnärd och piggögd trädde in på Malmgrens manufakturaffärs kontor och livligt förfrågade sig hos grosshandlarn om inte denne hade någon användning för en hurtig och rask sextonåring.

Medvetandet av, att hans judiska utseende gjorde honom äldre, och erfarenheten, att han med en högre ålder skulle hava lättare att glida över från springpojks- till expeditstadiet, hade låtit Abraham Herner ändra ålder på samma gång som namnet. —

Dessutom hade han ju varken dopattest eller legitimationspapper att oroa sig för.

Nu började Abraham Herner sin betydelsefulla bana i Sveriges ekonomiska liv som "alltgåtillhandapojke" i Malmgrens manufakturaffär för att så småningom avancera till "knodd" bakom disken, då han, trots sin ganska fula uppsyn, blev den av kamraterna som sålde mest och var mest eftersökt av kunderna, och till slut få kliva upp på en kontorsstol längst nere vid dörrn men inne hos gamle grosshandlaren själv.

Det var under dessa år Abraham Herner inhämtade alla sina slutliga kunskaper i handelns alla konster, knep och hemligheter.

Tre ting lärde sig dock aldrig Abraham Herner trots årtiondens arbete:

att tala ren svenska,

att stava sitt nya modersmål rätt,

att gå i stället för att vagga som en kamel.

Och därtill kunde han aldrig lägga bort en ovana, för vilken hans barn och barnbarn gruvligt blygdes:

att peta sig i näsan, då han var upptagen av viktiga tankar eller kände sig rörd. —

III.

I sju år tjänade Jakob för Lea, och lika lång tid arbetade Abraham Herner i Malmgrens manufakturaffär för att vinna kommersiell vishet.

När de sju åren gått ägde han, utom solida ekonomiska kunskaper och en vid personalkännedom, ett hopsparat kapital

på åttahundra riksdaler banko. Det sjunde årets sommar fick han följa en sin principals son till England, och i den goda staden Hull såg han för första gången på en auktion gjutgodstallriken över väggen och dess tusentals syskon.

Det var allsköns gammalt gjutgods och järnbråte, som såldes till nedskrotning, och i ett ögonblick av genial inspiratorisk klarsyn gjorde sig Abraham Herner till ägare av ett jätteparti gjutgodstallrikar med drottning Victorias och Albert, prinsens regentens, bild i botten — en gång tillverkade av en praktisk och patriotisk fabrikör till dessa båda personers kröning. —

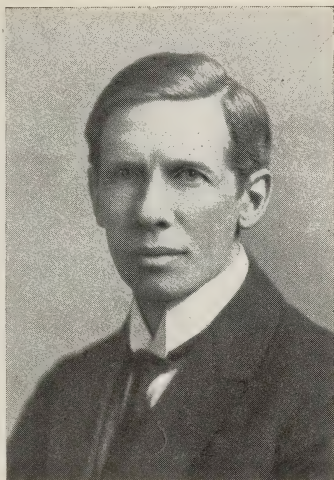
Det tillhör ej denna berättelse att i detalj skildra alla Abraham Herners omsorger, beräkningar och bekymmer för transport och frakt av denna tallriksarmé — hans faror och förargelser under återfärden — hans uppsättande av en liten manufakturaffär i Göteborg — hans byteshandel med Markernas och Knalledoniens gårdfarihandlande, som mot vävnader eller klingande valutor så småningom blevo ägare till alla dessa av Abraham Herner uppputsade och polerade tallrikar.

Vare nog sagt, att dessa vandrande affärsmän i sin tur så småningom spridde det engelska konungaparets bild över riket, i det de upprepade Abraham Herners försäkringar, att herrn och frun på gjutgodstallriken voro konung Oscar den förste och hans hulda gemål Josephina av Leuchtenberg.

Kanske har en och annan av denna historias läsare sett någonstans på bondlandet en sådan gammal gjutgodstallrik. Må han minnas den med respekt och ihågkomma, att det var med en armé av dylika tingestar, som Abraham Herner började sitt erövrar- och segrartåg genom landet.

En art av missionsverksamhet, som den gode föreståndaren för Israëlsmissionen aldrig drömt sin käre katekumen som utöware av.

SIGFRID SIWERTZ

1882

UR MÄLARPIRATER.

FÖRSTA KAPITLET.

EN BEKLAGLIG OLYCKSHÄNDELSE.

Det var första lovdagen.

När Georg vaknade i solstrimman från den rivna rullgardinen, så föll hans första blick på betyget, som låg fint hopvikt på nattduksbordet. Där hade han papper på sin frihet. Slut med de dystra morgonuppstigningarna, slut med de gnisslande läxorna, slut med det rädda, sjuka samvetet! En lång, grön, lat, härlig sommar. Han flyttade högra foten på ett svaltt ställe och spann som en katt i sängen. Det kröp ända ut i armar och ben av muntert välbehag.

En hes, snörvlande jämmer satte plötsligt i från sängkammarn. Aj, var klockan redan så mycket. Georg brukade alltid borra fingrarna i öronen, men nu låg han och lyssnade som till den skönaste musik. Det var farbror Konrad, som fick kalla avrivningen av tant Leontine . . . Utan den avrivningen skulle borgmästarn för längesedan varit död, ty han led av svår andnöd och var den fetaste i hela stan.

Georg smågnolade avgångspsalmen från skolan:

Herre! signe du och råde
och bevara nu oss väl . . .

Han reste sig till hälften i sängen. I sängen bredvid reste sig samtidigt ett glatt och rufsigt huvud.

— Georg du . . .

— Erik du . . .

— Vad ska vi göra?

— Jag tror jag ska laborera hela dan.

Georg laborerade som alla pojkar vid tiden för denna historia. Vid andra tider har man samlat frimärken, fågelägg,

öletiketter, priskuranter, autografer, klockfjädrar och utdragna tänder. Men nu voro kemikalier som sagt på modet, och Georg hade en hel uppsättning av gamla apoteksburkar och gick jämt omkring med fingrarna gula av salpetersyra.

Erik hade ännu inte vaknat för salpetersyran.

— Jag tror jag ska läsa något roligt, sade han och bollade med sängknoppen, som han skruvat loss. Men egentligen så låg han och tänkte på att hålla kysskalas med målarmästarns Margit därnere bakom fläderbuskarna . . .

Då flög dörren upp och tant Leontine stod där lång och sträng och slätkammad.

— Är ni inte uppe ännu? Hur kan man ha samvete att ligga och dra sig på det sättet! Ni ska inte tro att här får gå till som det gjorde i ert hem, inte!

Tant Leontine hade tunt, ljust hår och såg ut som benig kalvstek i ansiktet. Hon var svartklädd. Den smala, vita kragen liknade en hyllremsa. Hon var varken ung eller gammal, tant Leontine, för hon hade tagit ett förskott på evighet. Hon svängde ännu en våt handduk efter avrivningen.

— Hade man vetat, hurudana ni var, skulle man minsann aldrig ha tagit sig an er!

Det lyste bekymrat i Georgs blå ögon och en svag rodnad for över de litet utstående kindkotorna.

— Ja, men snälla tant, det är ju första lovda'n.

Erik vädjade:

— Ja, och Georg som fick så fina betyg!

Fru Leontine skakade på huvudet, misströstande om mänskligheten:

— Ni tiger, när jag talar. Om en kvart är ni klädda, annars blir det ingen mat. Hur kan man ha samvete . . .

Dörren slog igen med en skräll.

Georg mumlade i kuddarna:

— Sabla Kalvstek!

Erik ekade:

— Sabla Långkatekes!

Georg hoppade i byxorna som en panter:

— Vi kan välän inte rå för, att farsan och morsan är döda, vad?

— Hör du, hur tror du Långkatekesen var, då hon själv var liten?

— Vet du, jag tror aldrig hon har varit liten!

— Ja, men de måste hon välan . . .

— Asch, hon var väl blek och skraltig och kunde rabbla sina utanläxor.

Erik fuskade på trots med tvättningen kring halsen. Så stod han och stirrade med hängslena i handen.

— Tänk du, Georg, om morsan fick komma hit, bara en halvtimme, du, så hon fick höra, hur Långkatekesen är.

Georg blev allvarlig.

— Varför ska du prata så, när du vet, att det är omöjligt?

Erik stoppade en kudde innanför skjortan och gick flåsande och smackande med små, bredbenta steg:

— Det här är farbror Konrad!

Georg log nedlåtande åt skämtet.

— Farbror Konrad är i alla fall farsans bror. Och för honom får man åtminstone vara i fred . . . fast nog låter det bra otäckt, när han äter.

Erik föll i begrundande:

— Tänk att det kan vara en sjukdom att vara tjock. Men den har väl något annat namn?

— Det heter socker.

— Ja, men inte äter han snask?

— Du är dum, så'nt får man av att dricka.

— Jaså, då förstår jag.

Efter utfodringen med gröt i köket, där Kristin grälade, för att de trampade på hennes nyskurade golv, störtade pojarna ner på gården. Gården bestod av en fyrkantig sandplan med en grupp i mitten. En sådan grupp hade varje aktningvärd borgare i stan på sin gård. Det var fläckiga växter och växter bruna som levrat blod och växter med taggar och vårtor, allt ordnat i cirklar kring det traditionella majsståndet, fulhetens centrum.

Utanför det grönmålade järnstaketet drog Storgatan förbi, stekhet och dammvit i junisolskenet.

Storgatan var stadens raka gata. De andra gatorna voro smala och krokiga, och där bodde packet. Men Storgatan var

fin och utländsk. Mitt emot borgmästarns var det två fönster, där flugorna surrade mellan några hattar av fjolårets mod. Au bonheur des dames stod det med stora bokstäver på järnskylten. Litet längre upp var herrkonfektionen, så kom speceri-affären och fleuristen och så Hôtel du roi Oscar. Så hette det menlösa stadshotellet.

Georg stod och hängde mot staketet i sina urvuxna kläder. Han var redan litet kutig av skolbänken och blek av nattlig smygläsning. Men pigga, nyfikna ögon hade han och var ännu inte alltför djupt nedsjunken i den förläste gymnasistens djupa förnedring. Nu kände han sig plötsligt handfallen och tom i solskenet

— Vad ska vi göra, Jerker?

— Ja, vad ska vi göra?

— Om vi skulle ta och spela något?

Georg älskade att hitta på nya spel med invecklade regler. Han tittade prövande och kanske litet föraktfullt på Erik, som satt liten, knubbig och brunögd på kökstrappan och lapade sol. Nej, syster Erik var inte den rätte. Han förstod sig inte på spel, utan ville genast sluta, då han förlorade.

Fabian Scholke stod i grinden. Han var en mörk, smal pojke med långt ansikte, fräck, vacker flickmun och dystert välvda bryn. Hans pappa var stadens sotarmästare. Han spotade på grindstolpen och blinkade omärkligt åt Georg.

— Ska ni med och segla, fiblor?

Georg blev röd av glädje. Han hade alltid haft en slags underlig respekt för Fabian, ödets man. Han kunde till och med drömma om hans ansikte ibland om nätterna.

— Jo, vi ska bara in och byta mössor!

Fabian genomskådade och log föraktligt.

— Vad fan ska du fråga för, din Agust?

Georg och Erik störtade in i salen, men den var tom. Erik gjorde en lov efter sitt munspel, för där i stan var man alltid van att blåsa något på sjön. Så steg pojkarna försiktigt in i förmaket. Där ställde Kristin under fru Leontines gälla kommando de förgyllda rottingstolarna i en rad, och farbror Konrad var blårod i synen och hängde som en degig massa framför ett bord med bläckhorn, klubba och handlingar.

Georg kände genast åska i luften, och det var som om någon kramat ihop hans lovdagsglädje som ett vitt pappersblad. Han mumlade lamt och hopplöst:

— Snälla tant, få vi fara ut och segla ett slag?

— Gå och dränka er, kommer aldrig på frågan!

Georg stirrade blekt och sorgmodigt på tapeternas snusblommor. Rummets ombonade och unkna värme steg honom i halsen. Han talade dödsdömt, rakt ut i luften.

— Ja, men det blåser ju inte ett dugg, snälla tant Leontine.

— Har ni någon båt att segla i, ni då?

— Vi skulle få segla med . . . Fabian Scholke . . . snälla . . .

Georg visste redan, att allt var förlorat. Fabian var ingen persona grata.

Fru Leontine svängde dammtrasan.

— Fabian Scholke! Strykklassarn! Vara tillsammans med en så'n lymmel. Och sådana föräldrar han har se'n! Gement pack, som inte håller sig för goda att supa sig fulla tillsammans med sitt eget tjänstefolk! Ni understår er inte!

Georg drog sig sakta åt dörren.

Borgmästarn lyfte mödosamt en smörig blick från handlingarna och slog klubban i bordet.

— Hö, hö! Här ska skipas rättvisa. För ut ynglet. Låt dem säga ved, för det fick jag vid deras år.

Erik ville ha resning i målet och stack gråtfärdig in med sin gamla vädjan.

— Ja, men Georg som fick så fina betyg!

Georg hade redan avvikit, Erik försatte en knuff av fru Leontine utom dörren.

Det var inte roligt att träda inför den fågelfrie Fabian. Han rök på axlarna och spottade föraktfullt.

— Vad frågte ni för, era fiblor. Man ska aldrig fråga.

Fabian blinkade och gick med händerna djupt i byxfickorna, lömsk och värdig neråt hamnen. Vid plåtslagarns hörn kastade han en sten på en svart katt. Utanför nykterhetskaféet satte han två fingrar i mun och visslade mitt i örat på en liten förkrympt gumstackare, som blev alldeles vimmelkantig av skräck och hytte efter honom med sitt paraply. Så försvann den dystra och lockande skepnaden bakom ett plank.

Georg stod åter och hängde mot staketet. Han kände sig liten, eländig och full av maktlöst hat. Han hade velat göra krut på laboratoriet och lägga en bomb under tant Leontine, eller åtminstone borde man gå och dränka sig i en vattentunna för att reta henne.

Då hördes röster utanför porten åt gatan. Georg kikade om hörnet. Det var rådmännen Önell och Grenander, två breda heldäckare med krumma benställ och matfriska leenden. De torkade svetten ur hattarna, svuro över värmen och pekade med tummen inåt huset och mumlade tillsammans.

Så kom lektor Borelius om målarmästarns hörn med händerna på ryggen och cigarrn i mungipan. Lektor Borelius var en gammal lärd enstöring som gick omkring och teg på sju språk. Han hälsade förstrött på rådmännen och gjorde en stor lov, men undgick icke att tillropas, högt, för han var döv.

— God dag, broder Borelius, haver du hört på fan?

— Hm, hm.

— Han är för snål att ta vikarie, fast han inte orkar asa sig till rådhuset. Och ändå är han tätast i hela sta'n. Skön borgmästare man har!

— Så nu sammanträder rätten i hans förmak. Läckert!

— Hm, hm.

— Han sitter och dömer vid virabordet. Älskeligt!

— Bara han inte säger kodilj i stället för skyldig och betar för böter. Skandalon!

— Hm, hm.

— Bara inte Kuriren får upp ögonen, för då blir det misèrespel. Satans murvlar!

— Hm, adjö.

Lektorn vandrade vidare med cigarrn i mungipan och teg på sina sju språk. Rådmännen försvunno i porten.

Georgs pappa hade varit redaktör i Kuriren, så sista punkten oroade honom. Men han ställde allt grubbel häröver på framtiden, för här var verkligen stora nyheter. Han slog sig ner hos Erik.

— De ska hålla rådhus härhemma, du.

Erik blev ängslig och förtjust.

— Kommer de hit med bovarna då också?

— Ja, det måste de väl, om de ska kunna döma.

— Titta, titta!

Erik reste sig rak som ett ljus och stormstirrade neråt gatan. Där kom verkligen en misstänkt grupp med konstapel Blom i spetsen och följd av ett moln av ungar. Gruppen närmade sig. Blom och fångvaktarn ledde en karl emellan sig.

— Boven, viskade Erik och kramade Georgs arm, där är boven!

Nu voro de strax vid grinden. Ungarna skreko och hurade. Boven såg upp. Då slog Erik ihop sina händer i häpen besvikelse.

— Men det är ju bara Nicander!

Ja, det var deras gode vän från vedboden, Karl Johan Nicander, värmlänning, försupen änkeman, gammal trogen polis-kund, stadens enfant terrible, ett sångarhjärta i Norden. Han gick där slokörad och nykter och halvblundade med sina små sprickor till ögon, som brukade lysa av illmarig godmodighet. Gruppen skred sakta in på gården för att ta köksvägen. Erik tyckte han borde visa sig vänlig och ropade på försiktigt avstånd:

— Ska vi inte ut och meta löjor snart, Nicke lilla?

— De' tör allt dröje de', muttrade Nicander med en grimas och pekade med tummen på sina beskyddare. Erik retirerade, åthutad av Blom, men Georg skulle just dödligt spänd kasta sig efter den ödsliga konvojen, när tant Leontine dök upp i köksdörrn.

— Ni håller er ute till middan, era nyfikna ungar! Och ni understår er inte att göra någon odygd!

Georg vallade hängfärdig och sjuk av nyfikenhet runt gruppen med majsståndet. Han började redan misströsta om den första lovdagen.

— Om vi skulle gå andra vägen och försöka komma upp på vind, föreslog Erik.

Upp på vinden hängde pojkarnas trapets, och där fanns den vita råtten i buren, och alla kemikalierna. Men Georg förkastade otåligt alltsammans. Han visste sig ingen levande råd, hur han skulle få höra, vad de hade för sig därinne i för-maket. Då fick han en idé och smög sakta ut på gatan, dit

förmaksfönstren vette. Persiennerna voro nerfällda för solen, och en ruta stod på glänt. Han klev upp på en källarlucka och höll sig i skvellerspegeln, medan Erik stod nedanför och slet honom i rocken.

Först hördes otydligt farbror Konrads hesa grymtningar:

— Anklagade... hö, hö... Karl Johan Nicander... tillgripit... trenne pilsner... erkänner... hö, hö...

Så var det den ångerköpte syndarens spruckna falsett. Den hördes bättre.

— Ja' va' så torstig, så torstig, go'e borgmästarn. Ja' gick där och sjöng för mig själv, och de' var så hett i luften och så fick ja' si, att islårn stog öppen, snälle go'e borgmästarn... va' hade fru Killander inte stängt islårn för?...

— Anklagade... till saken... hö, hö... våld mot polis... hö, hö...

— Ja, men se Blommen va' inte på nykter kaluv själver, go'e borgmästarn.

— Hö, hö... prat... till saken... vittnen... tredje resan...

— De' ä' vådligt tråkigt söte, go'e borgmästarn, men ja' får väl ändå bli ve och såge borgmästarns ve', när ja' kommer ut från de häringa.

Någon högg Georg i rocken och drog honom omilt ner från fönstret.

— Ska du stå och lyssna, din otäcka pojke!

Det var apotekarfrun, fru Leontines bästa vän. Hon klev själv upp på källarluckan.

Georg sjönk ner på kökstrappan, mörk och upprorisk. Vem var han efter alla hutade åt honom? Fick han inte betyg i skolan, kanske! Varför var allt roligt förbjudet? Hur kan man ha samvete, hur kan du understå dig, vad skall det bli av dig, så lät det ständigt. Plösar! Han föraktade och hatade alla de gamla, som sammansvurit sig emot honom. Stackars Nicke som skulle åka in för några pilsner! Nicke var en hedersknyffel, som sjöng roliga visor, och Erik hade till och med fått en metrev av honom. Georgs pappa hade också åkt in en gång för något, som han skrivit. Det måtte ha varit något riktigt roligt, efter de inte kunde tåla det. Sabla plösar! Vad

de var fula och dumma med alla sina ordningar! Georg knöt nävarna och spottade. Det var det friska pojkhätet mot allt det slappa köttet, de tunga stegen, de döda ögonen, den instängda luften. Han kväljde sig åt borgmästarns tjocka, blå-röda läppar. Han förbannade tant Leontines ettriga tjat. Han hade velat sticka en gaffel i farbror Grenander, då han stod och idisslade vid smörgåsbordet och sparka Blom i ölmagen under uniformsknapparna och hugga tänderna i apotekarfruns små feta fingrar i halvvantarna.

Georg for upp och skrattade bistert, full av plötslig vild sympati för Fabian Scholke, strykklassarn, ödets man. Han högg Erik i armen.

— Jerker Trähoppa, vi smiter, det gör vi. Fabian har kanske inte givit sig av ännu!

Erik gick ögonblickligen med, för ansvaret var nu en gång Georgs. De sprungo så svetten lackade, ner till lilla hamnen. Därnere doftade det olja, vatten och solbränt trä. Det vågrumliga vattnet småskvalpade mot pålbryggan. Sumpar, ökor och ängsösnipor lågo nymålade i en lång rad och solade sig, och utanför red målarmästarns Evelyn stolt för sitt ankare. Målarmästarn var stadens ende seglare. Ja, det vill säga, ingen hade egentligen sett honom segla, men han stod varje vår i skjortärmarna och målade egenhändigt sin kära skuta, och varje regnfri söndagsmorgon var han nere och pysslade om henne.

I båthamnen stod ingen Fabian att finna. Georg kastade sig in på strandpromenaden, vars pilhäck dolde ångbåtsbryggan och den lilla lummiga målarfjärden. Åhøj, därnere låg verkligen Fabian och dāsade under en grå lapp i stiltjen. Han anropades och vrickade in i båten med rodret.

Det var en liten rankig barnlikkista med ett smutsigt lakan till segel. Fabian hade plockat den full med rullsten till barlast. Pojkarna funno fartyget härligt. Det var av andra skäl, som Georg ett ögonblick tvekade.

— Men det är ju hökarns öka, Fabian?

Fabian lugnade honom:

— Han är skyldig farsan pengar, så han törs inte mucka.

Lägg ut!

Erik började genast med munspelet: "Lugn vilar sjön . . ."
 Det var ohyggligt hett och de kommo ingenstans.

— Vi är i lä, mente Georg, och ville sticka ut en åra, men han stukades strax av Fabian, som satt vid rodet:

— Man rör inte i en segelbåt.

De drevo sakta förbi en slätprick, där kådan sprack ut av hettan. Erik hängde framme i fören, spelade, njöt och svettades.

Stockholmsbåten svängde in i en stolt lov. Kapten stod rak i blå kläder och guldgalonerad mössa uppe på bryggan, och det osade biffstek ur middagsröret. Stenarna i högarns båt rullade om varandra i svallet, och Erik blev våt till sin stora förtjusning.

Så kom då äntligen en liten fläkt, varm som ur pipen på en kaffepanna. Seglet svällde ut i en mjuk, smekande bukt, och det porlade vänligt vid stäven.

— Det går! skrek Erik, och Georg satt i skjortärmarna och fnittrade av hänförelse.

De voro mitt ute på den lilla stadsfjärden, vars eklum-miga och vassiga stränder voro strödda med små vita villor och röda lador. En stor vacker fjäril följde dem envist och lekte mot en fläck på seglet, alldeles som om den varit en blomma.

Över kyrkan i stan stod en vit, lustig molngubbe.

Vattenporlet blev allt muntrare, och skotet skar in i handen på Fabian, så att han måste lägga det om årtullen.

Nu voro de redan i sundet till den stora fjärden. Zink-tornet på borgmästarns hus syntes inte längre. Molngubben över stan hade vuxit och blivit grålurvig.

Georg pekade föröver, där den stora fjärden gick över i en annan och mumlade högtidligt:

— Ser ni, där syns inte land.

Alla som ha en droppe sjömansblod i sina ådror, veta vilka vidder som horisontens fjärrblå vattenlinje öppnar för fantasien. Pojkarna sutto stumma och stirrade, där strandskogarnas molnlätta strimmor löpte ut i ett soligt intet.

Då lät det som om någon rullat stora stenar på bergshöjderna akteröver. Den vackra, vita fjäriln var plötsligt borta. Vattnet mörknade och sprutade in i bogen.

Erik kom litet akteröver. Fabian svor av förtjusning. Georg kramade toften och gurglade i känslans fullhet. Hej, vad det gick! Äventyret susade vid hans tinning. Han såg sig om. Allt var nu grått akteröver. Men föröver var det skinnande sol. Låt det åka! Låt det åka!

Så for ett ilsna btt sken över seglet och dånet rullade sjufalt starkare mellan bergshöjderna. En underlig, ångande skur piskade tofterna, och det rann varmt som tårar över kindbenen. Men genom värmen kom det plötsligen små svala vinddrag med frisk och frän doft. Regnet slog ner sjön och vattnet småputtrade som långkok i en järngryta, och de stora bladdrorna lyste som döda fiskögon.

— Vi segla på bara, det går strax över.

Då blev det med ett aldeles nermörkt, och blyxt på blyxt for med väsande tunga och långa mullrande ekon under de svarta, rullande molnen. Erik kom mycket nära Georg och satt aldeles tyst. Men Fabian, han svor på, och Georg trummade i toften och hälsade varje blyxt med eldiga rop:

— Den var bra! Den var nära, du! Jag hann bara räkna till fem före knallen! Det här skulle Långkatekesen vara med om!

De voro nu mitt ute på den stora fjärden. Då upphörde åskan plötsligt, och det kom en ny vind, en lång, svepande, rå vind. Den rev strax upp sjö. Hökarns öka for som en pil genom skummet, och det blev oro bland kullerstenarna.

Erik mumlade:

— Bara vi hinner hem till midda'n, du Georg.

Georg såg akteröver. Landet var långt, långt borta i ett grått töcken. Han kunde omöjligt se, var sundet krökte in till stadsfjärden.

— Ja, vi måste allt vända nu, mumlade han.

— Å tusan! svor Fabian hest, men han lade i alla fall ner rodret. Ökan vräkte genast över och tog in massor med vatten, så att han måste falla av igen.

— Där ser du, din idiot! skrek Fabian för att kasta över ansvaret på Georg. Georg klev föröver för att lägga kullerstenarna till rätta, men ökan slirade, så han höll på att ramla i sjön.

— Tänk, vad det går ändå! ropade han för att bli modig och gjorde ett nytt försök, som lyckades.

Men sjön blev nu allt högre och högre. Vattnet började slå in akteröver. Georg kröp till Fabian.

— Vi måste allt försöka vända ändå, för annars kommer vi säkert inte hem till midda'n.

Fabian lydde. Ökan krängde över, så flera stenar rullade ur, och en väldig sjö slog in över stäven. Till all lycka revs skotet ur handen på Fabian, och seglet flög ut och smälde som en piska i stormen. Fabian släppte rodret och stod med ett stelnat hånlöje och stirrade på seglet, som redan började flyga sönder. Först när Georg skulle hugga rodret, kom han sig av ilskan:

— Ge tusan i rodret och gör dig inte viktig!

Georg stirrade åt alla håll ut över den gråskummiga, fräsande vattenvidden. Långt borta syntes en liten granholme.

— Försök att hålla på holmen, Fabian!

— Det har jag tänkt på hela tiden, röt Fabian, som alltid fann sig.

Farten minskades, sen seglet blåst från masten, och de hunno inte undan för sjöarna. Ökan började fyllas. Erik satt till magen i bottenvattnet och umgicks med en kallsup. Georg hackade tänder och tänkte på, att nu skulle man få ovelt, för man blött ner sig. Det blev nog alldeles omöjligt att komma hem till middan. Vi måste hitta på något . . . Men då såg han Fabian i ansiktet, och där var något som gjorde honom rädd. Det kändes alldeles, som han sväljt ett stort isstycke, och en stämma frågade plötsligt klart och högt inom honom: Hur går det med Erik, du, hur skall det gå med Erik?

Han kröp fram och tog Erik i handen.

— Jerker lilla, det är inte farligt, det är inte alls farligt.

I samma ögonblick kom en jättevåg, som alldeles fyllde ökan, och de stodo till magen i det iskalla vattnet, medan båten sjönk under dem. Erik gav till ett gällt, isande skrik och hängde sig vid Georg, som satte knät på relingen och började simma, halvkvävd av de yrande sjöarna. Då krängde ökan om, så stenarna ramlade ur, och hon for upp som ett skott med buken i vädret.

Pojkarna hängde sig vid kölrubbarna och andades mellan sjöarna.

— Håll fast bara, vi driver ner på holmen! röt Georg, men i samma stund såg han, att de skulle driva förbi; och blixlikt slog det honom, att det vore omöjligt att simma, om de finge sjöarna tvärs. De måste ge sig av i tid. Han kämpade några sekunder mot skräcken att släppa taget och kasta sig ut i svallet. Så slet han loss Eriks små nävar, som sutto klamrade till kölen.

— Du måste simma, Erik! Det är inte alls långt!

— Jag törs inte! Jag törs inte! skrek Erik och högg åter tag i båten.

Georg blev rasande och högg till honom över fingrarna, så skinnet sprack.

— Ge dig i väg, din sabla kruka!

Fabian plaskade redan mitt i det vita skummet på vågen framför dem. Erik gav sig efter och Georg var den siste, som kastade loss.

Erik var fyllig och lätt i blus och kortbyxor, och han simmade som en fisk. Han började redan köra om Fabian, som sträckte ut näven efter honom. Men då var Georg där och gav Fabian ett slag för örat, så han lät bli.

Efter en stund kom Georg efter de andra, för han var mager och simmade tungt. Uppe på vågtopparna såg han genom vattenstänk, att det ännu var långt till holmen. Annars knogade han blundande och halvdränkt med kläderna smetade som fjättrar kring kroppen. Var gång han kunde öppna munnen kved han över köldvärken i armar och ben. Och för var våg tänkte han: Nu orkar jag inte längre. Nu är det slut, nu är det slut. Men armar och ben arbetade ändå vidare.

Nu såg han, hur de båda andra började kliva på den långgrunda sandstranden, tumlande för sjöarna. Räddad, räddad, tänkte han domnande och slöt ögonen, nära att gå under på tron, att han själv hade fast mark under fötterna. Men strupkrampen vid en svår kallsup väckte honom till liv igen, och han arbetade sig stönande och rosslande fram till brotten.

Han måste krypa upp i land på armar och knän.

Det var en rykande grå vårstorm, som kommit åskan i hälarna. De spädgröna strandalarna visslade vilt åt detta skamliga återfall, och stammarna på en lyrvuxen tvillingfura vredos ihop och skreko mot varandra som om det gjort ont.

Pojkarna lågo ett ögonblick flämtande i sanden, men kölden tvang dem strax upp igen, och de kastade sig in på en liten våt barrstig mellan träden för att söka lä. Holmen var inte stor, och de kommo strax fram till andra stranden. Där låg i en glänta mellan gräsmattor, sandgångar och klippta buskage en röd och vit tvåvåningsvilla. Takflöjeln gnisslade och linan på flaggstången smällde enformigt. Villan var tillbommad med luckor för bottenfönstren, och inte ett levande liv syntes till.

Lydande någon gammal inbrottsdrift klättrade Fabian snabbt som en ödla upp på övre verandan för att kika in i rummet. Där såg tomt och öde ut. Det var tydligen ingen utflyttad.

Georg slank huttrande runt huset och neråt ångbåtsbryggan. Pang! Inne i bukten i skapligt lä red en stor blekingseka för sitt ankare. Hon var vit som snö och "Vindrosen" stod det med stora, rediga bokstäver på bogens breda ekbord. En liten jolle låg uppdragen på stranden.

Skönt, här var ett varmt håll att krypa in i. Georg satte två fingrar i mun och visslade, så gott han kunde med köldkramp i kinderna. Pojkarna kommo dyvåta, skvimpande utför backen, och man satte sig i jollen, rodde ut till Vindrosen, kröp in i ruffen och bommade för.

Vindrosens ruff! Det är ett under, vad den allt kunde rymma! Allt vad en gammal sjöbjörns praktiska förutseende och en söndagsseglares sybaritism kan uttänka fanns där med den tränade detaljhandlaren beräkning stuvat i lådor och skåp, i kojor, skans och kölsvin. Pojkarna sutto snart på de röda sammetsdynorna, Fabian iförd jättelika, vita segelbyxor och en sveater, som skulle gått på en bisonoxe, Georg i en uppsättning gula oljekläder, byxor, rock och sydväst, och Erik, draperad i röda faltar och med benen inlindade i ett snö vitt läsegel.

Ett blankskurat fotogenkök tändes av Fabian under kon-

serverade bifstekar, och han plockade med långa, vana fingrar fram engelska kex, marmelad, pilsner, rökt lax och stiltonost. Han bjöd generöst:

— Ta' för er, fiblor!

Georg såg tvekande upp från sjökort, dubbelkikare, mistlur och kompass, som han genast satt sig att varsamt undersöka.

— Ja, men hör du Fabian, törs vi?

— Är du i sjönöd eller inte, vasa?

— Man måste väl alltid ha middag, mente Erik oskyldigt.

Alla tre åto redan.

Efter middagen valde Fabian länge i buteljförrådet.

— Vi tar något sött, vad?

Han fick upp en portvinsbutelj. Man skålade.

— Jag tror det är samma sort, som när jag gick fram, mumlade Georg och smackade med kännarmin.

Fabian vräkte sig på dynorna i kladdigt övermod:

— Äsch, jag trodde det var värre att göra skeppsbrott.

Erik smålallade och blåste "Lugn vilar sjön" på sitt munspel, som räddats från skeppsbrottet. Men Georg blev plötsligt mörk, ty med välbefinnandet vaknade det onda samvetet. Vad i herrans namn skulle det bli av allt det här? Vad skulle tant Leontine säga... och farbror Konrad?... Han tänkte med rysning på Nicanders tredje resa. Nicander hade bara tagit några pilsner, han... Ruset och tröttheten förstörde ansvaret, och långt sedan Fabian och Erik somnat på dynorna, låg han där ensam i en värld av hot och faror och lyssnade till vågplasket mot stäven och regnets ödsliga skvalande över däck.

Pojkarna vaknade om morgonen vid ankarkättingens tvära ryck och båtens stampningar. När Georg stack ut huvudet i luckan svepte stormdånet in med en iskall pust, och han for tillbaka, som han fått en örfil. Gud, ett sådant väder! Stora, trasiga brottsjöar och piskande, snöblandat regn! Ingen landsikt! Vad skulle man ta sig till? Hur skulle man komma därifrån?

Erik ville, att de skulle hissa en skjorta på flaggstängen, för så hade han läst i böckerna.

Georg mente, att de måste gå i land och göra en stor eld. Fabian svepte filten bättre om sig och gäspade:

— Idioter! Vi äter och sover tills det blir vackert, och då seglar vi hemåt och lämnar båten någonstans, där vi kan landa, så ingen ser oss. Sen säger vi, att vi stälpte med ökan och inte kunde hitta hem i skogen, utan fick ligga ute och frysa hela natten, för då tycker de synd om oss, begrips.

Ja, Fabian var alltid den som kunde knepet. Georg föll genast till föga. Det lade sig en balsam på hans sjuka samvete, och han svepte filten om sig och somnade åter som ett gott barn och vaknade inte, förrn han blev hungrig.

Dagen tillbragtes i kojerna med utarbetande av gemensam försvarsplan vid hemkomsten. Man repeterade sina roller och lärde sig svara på försåtliga frågor. Fabian ömsom stormskällde och morrade av belåtenhet vid denna övning, där hans naturliga begåvning fick göra sig gällande.

Då och då avbröts tentamen av små livliga gräl, om vem som skulle gå upp och laga mat. Det blev Erik, eftersom han var yngst och svagast.

Framåt eftermiddagen hade den tvungna överksamheten och trångboddheten alldeles demoraliserat Fabian, vars övermod blev outhärdligt. Han var handgriplig mot Erik, och mot Georg slungade han så många nya och oanade skällsord, att dennes svarsförråd snart var uttömt, och han låg tyst och vred sig på dynorna med tusen förgiftade pilar i sitt hjärta. Men när Fabian så utan vidare sparkade ut Erik genom skansluckan och kastade konservbrytarn efter honom, då var Georgs tålmod slut och han rusade upp med näven i högsta hugg. Slagsmålet, som i anseende till det ringa utrymmet kunde blivit ödesdigert, avvärjdes endast därigenom, att Fabian plötsligt slog om till mild försonlighet, vädjande till gemensamma brott och faror.

Fram mot natten minskade regnet, och man kunde till allas lättnad ro i land ett slag.

Fabian inspekterade åter villa och uthus, men Georg och Erik hoppade, sällsamt utstyrda, som stengetter omkring på strandklipporna runt hela holmen. Inte ett segel, inte en ångbåtsrök syntes på den väldiga, järngrå fjärden, där böljorna

jagade varandra hals över huvud, som om de ville fly för det uppsmygande, isiga midnatts dunklet. På lovartsidan där man landat, lågo tallar och granar kullvräktade med rötterna i vädret, och här och där i skrevorna lyste det ännu spökvitt av halvsmält trindsnö, som man genast började kasta snöboll med. Det var en underlig sommarnatt!

Det kändes skönt för de utblåsta och frusna pojkarna att åter krypa ner i Vindrosens lilla varma ruff.

Nästa morgon var vädret lika svårt, men fram mot middan stack det blått mellan molnen och lugnade på.

Fabian rodde i land och slätade ut spåren i sandbädden med årorna. Så hissade de segel. De fingo hålla på i över en timme. Fabian satt hela tiden vid rodret och gormade, medan Georg och Erik arbetade. Det var att prova, tills man fann rätta ändan i den fladdrande härvan av fall och skot. Det var att klättra upp i masten efter tappade sladdar, att lossa benhårda knopar, att klara saxen och akta sig att få piken i huvudet. Vål tio gånger måste man hissa upp och ned, innan det blev något som liknade segel av de tunga, våta vecken, som svepte hit och dit med brisen och lade sig som kalla omslag om huvudet på den vimmelkantige Erik.

När Georg äntligen fått upp två segel och surrat ankaret, var han full av blåsor i händerna och hade samlat en god del bitter och hälsosam erfarenhet.

Vindrosen gled ut ur den lilla alskuggade bukten, där stora flak av gulvitt skum efter stormen ännu drev vid sandstränderna. Vål utom lä böjde hon sig mjukt för den lena sydvästen och satte god fart.

Fabian kramade mörk och stolt som en piratkapten rorkultens snidade mahognykula. Erik tutade festligt i mistluren, och Georg dök ner efter målarsjökortet och dubbelkikarn och forskade ivrigt efter kursen. Han rev sig i huvudet och såg flera gånger på kompassen. Till slut vågade han en fråga:

— Hör du, Fabian, du vet välan, hur vi ska styra?

— Har du brått hem till Långkatekesen, hånade Fabian, men han föll i alla fall småningom av mot en blå skogshöjd borta vid horisonten, dit Georg envist kikade.

Holmen var redan långt, långt borta. Den stora fjärden

låg tom och blå. Gud, vad solen stack skönt genom armar och ben efter kylan och regnet. Erik låg på rygg och stirrade rakt upp i himlen och småsjöng, och ibland var det som Fabian rakt inte kunde förmå sig att styra hemåt. Han blinkade och småmumlade för sig själv, och Vindrosen ritade stora obeslutsamma S i vattnet. Georg stuvade och putsade och gjorde fint överallt, och han smekte mässingsknapparna och de fina beslagen med handen, och det var bara en tanke som upptog honom, att nu, sedan Fabian fått landmärke, så måste de snart lämna den vackra Vindrosen, och hela sommarn fick man bara gå hemma på bryggan och kika på målarmästarns Evelyn . . .

Då syntes en liten brunaktig ångbåtsrök över ett skogshygge långt borta åt stockholmhållet, och snart kröp en vit ångare fram ur en osynlig vik och styrde ner på holmen. Dess kurs skar Vindrosens.

Det var en helt vanlig, sävlig liten vit ångbåt, föga olik stockholmsbåten, som låg därhemma vid stadsbryggan om kvällarna. Kapten stod rak och bred med guldgalonerad mössa uppe på bryggan, och det doftade biffstek ur middagsröret.

Men i skorstenens heta lä, fördjupad i sin tidning, satt laxhandlar Vinqvist, av vänner i Neptuniorden gemenligen kallad Ölgren, rätter ägare till blekingsekan Vindrosen, som var den enda romantiken i hans liv av ordnad och framgångsrik minuthandel. Han var just ute för att se om och till sitt ägande lantställe hemsegla sin fina eka, som stiltje och trängande affärer förra söndagen tvingat honom att förankra i viken nedanför hans vän osthandlar Fritzells ännu tomma villa.

Laxhandlar Vinqvist knycklade förargad hop sin tidning, som denna dag innehöll en ofördelaktig notis om norrlands-laxen, och kastade den över bord, där den simmade som en svan, kringvärvd av hungriga och besvikna måsar. Han söp in doften från köksskorstenen i ett djupt, prövande drag och mumlade:

— Aha, sjön suger, jag tror man går ner och tar sig en biff.

Hade laxhandlar Vinqvist inte genast satt denna plan i verket och krupit ner i den trånga och mörka matsalongen

föröver, skulle han fått skåda något, som kommit håren att resa sig på hans huvud: Vindrosen, hans egen finfina båt, med en spoling vid rodret, utan flagga och standert, med upp- och nervänd klyvare och illa pikat storsegel, svängande hit och dit, så att kölvattnets skumband slingrade som en lång orm bort över den soliga fjärden . . .

Pojkarna hade inte utan ängslan sett ångaren komma med tydlig kurs på holmen. När den äntligen hunnit förbi, syntes långt borta i det sakta aktersvallet något vitt, som gungade och seglade för vinden. Erik trodde det var en stor fågel, men Georg påstod, att det var en brödlåda av zink. De höllo ner för att avgöra grälet, men funno då, att det var en tidning. Georg fiskade upp den med båtshaken, slagen av en tanke och kastade sig genast över notiserna. Se på tusan! Stod det inte något om dem:

BEKLAGLIG OLYCKSHÄNDELSE.

Tre skolynglingar från vår lilla idylliska grannstad, Georg och Erik Schalén, söner till avlidne redaktören i Kuriren, Karl Schalén, samt Fabian Scholke, son till en sotarmästare med samma namn, försvunno under den svåra stormen i förrgår. Som man funnit båten, de seglat ut i, drivande med kölen i vädret vid stranden av Stora Björkfjärden, måste man anta som säkert, att alla tre funnit sin död i vågorna.

Erik läste över Georgs axel, och Fabian sprang från rodret och högg tidningen.

— Där ser ni, fiblor! skrek han blek av förtjusning, vi är döda och begravda! Ingen letar efter oss! Och ekan här har naturligtvis draggat i stormen och slagit läck och gått till botten. Ingen tror, att den finns över vattnet. Och kan ni säga mig, varför vi skulle stå upp igen och segla hem och få stryk och skäll? Nej, vi fortfar att vara döda! De kan gärna gå därhemma och lipa och ångra sig, att de var kymiga mot en.

Ekan svängde upp i vinden och bommen svepte över med en skräll i levangen, men Georg hörde det inte. Han stirrade ut över fjärden, som låg väldig och fri med strålande solgator

och kryssande måsar. Vad skulle han tillbaka till gnatet och äcklet att göra? Det fanns ingen, som sörjde honom och Erik. Ja, men hemkomsten sedan, för till slut måste de väl ändå vända hem? Asch, vad var det att vara rädd för? Hade han inte nyss svävat i dödsfara? Inte var det så förskräckligt, inte. Ingenting var så farligt, som det sades. Det var bara de gamla, som ville skrämma en.

— Låt det åka! skrek han med lysande ögon och två röda fläckar på kindbenen. Låt det åka!

Och Fabian, ödets man, log bistert och skönt och svängde Vindrosens klyvarbom upp mot den smala flik av horisonten, där skogarnas molnblå strimmor löpte ut i luft och vatten och intet land mer var att skönja.

TREDJE KAPITLET.

GEORG TAR RODRET.

Vindrosen låg för styrbords halsar och stävade över en stor fjärd uppe i västra Mälaren. Fabian satt och red grensle över rorkulten, otvättad, fet och solbränd. Fågelbössan låg bredvid honom, och han bommade då och då på en dopping. Så tände han en stor cigarr.

— Hör ni, fiblor, vad tror ni laxhandlarn skulle säga, om han fick se mig nu, mumlade han, grisigt förnöjd, och följde med blicken de sakta bortdrivande rökslingorna.

Man visste numera, vem Vindrosen med alla dess sköna förråd tillhörde, ty man hade funnit en adresslapp på en buteljorg.

Georg stack upp ett bekymrat huvud ur luckan:

— Du ska inte vara så förbaskat säker, Fabian, för vi tog jollen också, och den kan då omöjligt ha sjunkit, eftersom den låg uppe på land. Bäst som det är, så är vi fast, du.

Fläckig som ett måsagg, för färgen hade inte räckt till ommålningen, låg jollen där akteröver och svängde härs och tvärs och hackade i skvalpet och följde dem ständigt, som det onda samvetet följer brottet. Men Fabian fäste intet avseende.

— Asch, det kom en våg och tog den, begriper du, mum-

lade han och lät Erik dra fram dynor och kuddar, så han låg som i en säng och styrde med stortån.

— Ja, men det är stört omöjligt, Fabian, för jollen låg uppdragen i lä, envisades Georg.

— Håll käft, och lät mig röka i fred, din ynkygg! Är det inte tid att laga middag snart?

Fabian hade tagit sitt parti. Han mådde gott och gav tusan i allt.

Georg kröp ner i ruffen igen och satt på sammetsdynorna och grubblade med huvudet i händerna. Han var dyster och missmodig, ty han kände, att allt inte var, som det skulle vara. Han led av sin maktlöshet men inte ärelystet utan sakligt. Det var det bättre vetandet, som kränktes i honom.

Fabian hade genast i början gjort sig till kapten, och ingen hade det fallit in att bråka om den saken. Några goda och listiga förslag och snatteriet av färgpytsarna hade givit honom ett sken av förbluffande förutseende. Men Georg började se klart i saken nu. Fabian var nog bra till att slå grodor i folk, för fräck och knepig var han. Men det där hjälpte honom inte alls på sjön, vid seglingen. Sjön fick man allt ta på annat sätt, den. Där fick man inte vara lat och göra allt på känn, för då kunde det ta hus i helsike. Och nu på sista tiden, så dög Fabian visst inte ens till tjuvknepen, för vällevnaden hade gjort honom slö för alla faror, och han var inte alls så lömsk och bra som förut. Han satt bara och åt och drack och rökte och utdelade befallningar: — Pumpa! Det pumpades. — Duka! Det dukades. — Diska! Det diskades. Och han rökte vidare och gick an och skällde, den tusan. Men gud vet, om han ens skulle fått upp storseglet eller surrat ankaret, om det kommit till kritan. Och kompass och sjökort det såg han då aldrig åt, så det var minsann en guds lycka att vädret varit så vackert, annars hade de väl seglat i åkern för längesen.

Redan strax efter den stora middagen hos greve Leerhousen hade Georgs lidande börjat. Den gången var det förstas inte värre än att de mötte en stor vacker kutter full med skålande och skrattande herrar i vita sweaters; och den fetaste och rödaste av allesammans, som satt vid rodret, reste sig upp och knöt näven åt pojarna och ropade:

— Släck på dirken, era krabbsaltare! Är ni ute och seglar med morsans särk, vad, snorgärsar!

Nu var det så, att Georg hade släckt, men då hade Fabian skällt honom för landkrabba och befallt Erik att hala an igen.

Dagen därpå lågo de för medvind i ett smalt sund och då skrek Georg:

— Akta dig för gippen, Fabian, bortom talludden får du annan vind!

Men Fabian trummade i däck och spottade i lovart så det stänkte på Georg och gav fan.

Nå, så kom gippen, och Erik fick bommen i huvut, så han låg nere på durken och stönade, och strax efter så stodo de på grund i leran och kunde inte få loss båten, förrn en bogserare kom och gav ett ryck.

Nästa dag så skrapade de i ett stengrund, så kaffet rann över i pannan och skällade knät på den stackars Erik, som snart inte hade en hel fläck. Men Fabian bara skällde för att han spillde ut kaffet.

Efter den betan var det som Georg vaknat ur en dröm. Och han tog strax på allvar i med att lära sig navigering. Han satt nere i ruffen med laxhandlarns handböcker för seglare, och snart visste han på pricken, hur flaggan hissas, hur seglen ska stå och hur högt man får hålla på kryssen. Ingen kunde kugga honom på kompassrosen och prickar och stångmärken och sånt, och signalerna kunde han och regler för undvikande av ombordläggning och sjökortets alla förkortningar. Så praktiserade han i hemlighet och lärde sig hitta på sjökortet, och han tog pejling och för- och aktermärke och lärde sig att hålla två uddar överens.

Men när han så var färdig, och det gällde att använda all denna kunskap, då var det något som gav efter och brast hos honom. Han såg Fabians alla felgrepp, men orkade inte längre åtvärna i godo utan framgång och var alltför beskedlig att göra myteri. Därför kröp han ner i ruffen och led i tysthet, dock i hemlig förvissning, att hans tid skulle komma . . .

Georg genomgick i tankarna allt detta, där han nu satt lutad mot en brödlåda nere i Vindrosens ruff, och det var

med hemligt självförakt och stumma anklagelser för feighet, som han började rensa fotogenköket till middagskokning.

Då ramlade plötsligt brödlådan ner på durken och Georg kom på huvut över köket. Vindrosen krängde våldsamt, och solknippet från ventilen var borta. Georg for upp efter en sidoblick på den lilla mässingsbarometern, som stod på 740.

Det var grått på vindsidan, men ännu ingen hög sjö. Georg visste hur överriggad Vindrosen var med topp och klyvare till, och han stirrade frågande på Fabian, men aktade sig väl att säga någonting. Nu ska du få sköta dig själv, tänkte han.

Fabian satt uppkrupen på sargen i lovart och kallsög på cigarren och visslade övermodigt. Men, när det började stänka honom i nacken, blev han arg.

Vindrosen doppade redan däckets, och det var svårt nog att hålla sig kvar i lovart. Fabian hade släckt av på storskotet och kunde inte få hem igen, så seglet stod med halv bukt och smällde som skott, när han lovade. Vindrosen tappade farten, och när han föll igen, lade hon sig till salongsventilerna.

— Det blir visst vått, mumlade Fabian.

— Du är ju kapten! Vad ska vi nu göra! skrek Georg.

— Är du rädd, ditt kräk, mumlade Fabian. Det här går galant.

Vindrosen fick ingen fart, utan låg och stampade med dånande segel i ett enda yrande skum. Georg var vit i ansiktet av ilska, men han höll sig ändå stilla och satt nerhukad och genomvåt och spände ögonen i Fabian.

Mössan blåste av Fabian och en vågtopp sköljde honom över ryggen.

— Tusan, jag faller av i medvind! På det här sättet blir man ju våt som en sill!

— Vet du, hur det går om du faller av? Georg var så rasande, att rösten skar sig, och han trodde han skulle kvävas. Han tordes inte sitta stilla längre, utan for upp som ett skott och sprang fram till masten, balanserande på skandäckskanten mitt i det yrande skummet. Han lyckades få ner den tunga toppstången och surra den hjälpligt på däck. Klyvarn lät han gå i sjön, men bärgade den med skotet.

Med fock och storsegel redde sig Vindrosen någorlunda.

Georg kröp akteröver dyvåt, darrande av ansträngning, och dök ner i ruffen för att ta en titt på sjökortet. Så satte han sig åter tätt intill Fabian.

— Vet du, hurudant vatten vi har föröver, Fabian? röt han.

Fabian satte armbågen i sidan på Georg och skuffade undan honom.

— Här är fint, din fårskalle! Du ser välan något själv.

Georg mätte med ögat avståndet till nästa lövholme i lovart och drog en rät linje mellan den och bergudden på det fjärran lälandet. Hans öga stannade envist på en punkt ute i vattnet, och han knöt näven mot Fabian.

— Jaså, här är fint vatten här! Går vi på grund i den här sjön, är vi dödens, vet du det?

Fabian var grå i synen och hackade tänder, men han sög sig ändå fast vid rorkulten. Två minuter till lät Georg honom hållas, men så pekade han föröver, där vågorna blevo tvära som berg och brusto i en lång strimma av rykande skum. Och han reste sig och drev till Fabian med all sin kraft, så han tumlade huvudstupa ner på durken, och så tryckte han rodret i lä med foten och fick hem storskotet med båda händerna. På en tio båtlängders avstånd från brottet lyckades han verkligen vända mot vinden, vilket inte var lätt i den höga sjön.

Georg visste att lövholmen i lovart var skapt som en mänskära och gav draglig hamn. Efter några timmar lyckades han verkligen ta sig ditupp, med båten halv av vatten.

Här pumpades och togs dubbla rev, medan Fabian såg på, stum som en fisk. Och så seglade man vidare, ty Georg visste, att vind som kommer så häftigt, går ofta kompassen runt, och då vore det slut med deras lä och båten komme i fara.

Med lagom segel låg Vindrosen som en fågel på sjön, och det var ett nöje att sitta till rors. Georg hade alldeles glömt att vara ond på Fabian längre. Han satt där med tindrande ögon och såg på de spända, svällande seglen och njöt av kryssens listiga spel mot vind och våg. Och han smekte rorkulten, som på en väl trimmad båt liknar en visare, på vars rörelser i handen man liksom kan sitta och avläsa elementen deras finaste hemligheter.

Inte heller föll det den gode Georg in, att Fabian kunde

vara rasande på honom. Han satt där utan baktankar och misstänksamhet och frossade i sköna facktermer och berömde sin båt som en gammal kännare.

— Fabian du, det går bra! ropade han i sin oskyldiga glädje. Tycker du inte, jag klarade vändningen bra? Hon har sina nycker, Vindrosen, ser du, men bara hon behandlas med lämpor, så går det galant. Man ska inte lägga rodret alldeles tvärs i vändningen, ser du, för då tappar hon bara farten och kommer inte runt. Och så ska man hålla in storseglet i det längsta, förstår du. Ja, det är en stilig skuta ändå att segla i . . . Vill du vara så snäll och räcka mig kortet!

Fabian satt i lä på bästa platsen, struntade i skoten och gnisslade som ett torrt block. Han knuffade ner Erik efter sjökortet. Den gode Georg märkte fortfarande ingenting.

Det började redan vackra litet. Kvällssolen kom, stor och röd, och lade sig på en storskog långt i nordväst. De höllo i lä av en lång, susande skogsö.

Då började Fabian maka sig närmare rodret.

— Hör du, nu skulle det smaka gott med mat, framkastade han med dämpad ilska.

— Jaa, nog skulle det, mente Georg och såg åter på kortet.

— Ska du inte gå ner och göra i ordning då?

— Gör't själv, sade Georg. I kväll ska jag styra oss i hamn, för det är svårt vatten.

Fabian kröp allt tätare in på Georg. Han hade redan sin hand på rodret. Men då for det som stora, svarta flammor över vattnet, ty det var slut med lälandet och vinden friskade i ett slag igen i solbärgningen.

Fabian kröp tillbaka i sitt lä.

Men så mojnade det ånyo ut, och då kom Fabian akteröver för andra gången och sökte knuffa Georg från rodret.

— Hör du inte, att jag är hungrig!

Georg teg och sög sig fast vid rodret. Erik kände att det låg något i luften och kröp ner till Georg på läsidan. Han var röd i ansiktet och stampade i durken och knöt sina små nävar mot Fabian, morsk som en tätting.

— Akta dig du, din . . . din stryckklassare! Hur kändes det, när rektorn la' upp dig, vad?

Fabian stod ett ögonblick stum med dystra ögon och vägrade sina chanser. Han inskränkte sig till att nypa Erik i armen och sjönk åter ner på sin plats.

Georg tog inte sina ögon från landet föröver. Han kände, att gick han på grund nu, så var han förlorad.

Men allt gick väl. Fint som en svan gled Vindrosen in bland grynnorna, och ankaret gick i en rund, speglande bukt med mjuka sävband under de mörka grankanterna.

Att ligga ombord var inte att tänka på, ty allt var dyvått. Man stuvade i jollen för att tälta och göra upp eld under granarna och torka sina grejor. Georg satt redan vid årorna för att frakta in första laddningen, då Fabian motade undan Erik, som skulle med, klev ombord själv och stötte ut.

Georg rodde sakta in mot land. Hans hjärta bultade, så det kunde sprängas. Nu gällde det, nu skulle det komma, det oundvikliga. Han stirrade på Fabians ansikte, de mörka, välvda brynen, den vackra, elaka flickmunnen. Det var det där ansiktet han drömt om ibland om nätterna. Han hatade det inte. Det lockade honom som en gåta. Och han kände på samma gång ett slags underligt medlidande, ty längst inne var det som en aning tillviskat honom det förfärliga: Den där gåtan kan ingen lösa . . . ingen. Ingen kan rädda Fabian, göra honom gott. Det är bara att försvara sig, kuva, slå ner . . .

Georg aktade sig väl att vända ryggen åt Fabian, medan han drog upp jollen.

— Hjälp till att bära upp grunkorna nu, sade han så lugnt han kunde och kände efter, att han hade stadigt fotfäste. Fabian kröp tätt inpå honom.

— Du, din djävel . . . du . . .

Georg tänkte: Ger jag honom det första slaget, så har jag ett gott övertag. Och jag måste ju ge honom smörj. Hur går det egentligen, om inte jag blir den starkaste? Men han kunde inte. Det var honom alldeles omöjligt att slå till.

Då gav Fabian honom plötsligt ett hårt slag i huvudet och satte samtidigt krokben, så att han tumlade tillbaka. Men han föll inte utan halkade bara ner på knä på de hala barren. Fabian kastade sig strax över Georg för att få honom på rygg, men han lyckades resa sig och fick båda undertagen vid brottningen.

— Stå på dig, Georg, stå på dig, Georg! ropte Erik halvgråtande ute från båten.

Georg kramade Fabian intill sig med knogarna i hans rygg och spände varje sena i kroppen för att mota den andres svängar och ryck. Fabian stönade hest i det sugande greppet. Han dunkade sin skalle mot Georgs och bet honom i axeln. Men det hjälpte inte. Sakta och obönhörligt pressades han ner mot marken och föll slutligen jämrande tvärs över en knotig tallrot.

Då tyckte Georg det kunde vara nog. Han släppte Fabian och reste sig. Fabian for genast upp med förvidret ansikte och störtade ner på sandbädden och tog en rullsten, stor som ett barnhuvud, och kastade den med all kraft mot Georg. Det hade varit döden om den träffat. Men när Georg kände den kalla fläkten av kastet alldeles vid sitt öra, då greps han av raseri, ett iskallt, träffsäkert, förfärligt raseri. Han gick rakt på Fabian, vilken stod där som förlamad av hans vrede. Och han slog honom med all sin kraft i arsiktet flera gånger, på ögon, näsa och mun, ända tills hans knogar domnade och Fabian, som aldrig fått ett riktigt kok stryk, kröp ihop som en igelkott och gastade på hjälp:

— Mamma, Erik, hjälp, hjälp!

Då sparkade Georg ner honom i jollen och befallde honom att hämta Erik och de återstående tältdonen. Och Fabian tvättade blodet från näsan och baddade sina igensvullna ögon, och sedan lydde han snabbt och tyst.

Efter detta var han blott ett lågt redskap.

Man gjorde upp stockeld och riggade upp ett tält med läseglet, allt under stirrande, dyster tystnad. Ingen svor muntert över myggen, som man var van. Intet smätrevligt gräl om vem som skulle hämta vatten, intet uppfriskande skryt över dagens äventyr och dater.

Georg och Erik höllo sig tätt bredvid varandra och räckte bortvända maten åt Fabian.

Fabian åt föga, rullade ihop sig och sov.

Men Georg kunde inte sova. Han låg och vred sig i sin fuktiga filt och slog förgäves efter myggen, som sjöng i örat, och stirrade på den fjärran, isgröna himmelsfliken i läseglets

öppning. Han hatade sig själv och den kalla himlen och de svarta träden och hela den vilda världen. Att det fanns sådana där som Fabian! Att man måste slå sig till allt. Att man måste bulta sönder ett ansikte, ända tills knogarna domnade.

Stackars ynklige, fördömde Fabian!

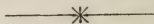
Georg reste sig och lade sin filt om honom och rodde ut till Vindrosen. Där satte han sig att splitsa toppfallet, som han måst kapa under stormen. Härute blev han strax litet lättare till sinnes. Ja, det var som om han inte kunde trivas annat än ute på sjön. På sjön hade han nu stått sitt första avgörande mandomsprov, åt den hade han förskrivit sig med hull och hår, det kände han.

Ja, Georg tyckte, att nu hade han blivit man. Han kände dunkelt mannens glädje åt livets vildhet och rikedom, där han satt med sitt knåp ute i den stora, kalla försommarnatten. Tack, att allt ej är trångt och ljumt som i stugan hos mor! Tack för farorna och ansvaret! Var på din vakt mot allt, Georg Schalén! Du stack väl inte ut för litet kätting? Ser du det stora, rodnande, vackra morgonmolnet. Under moln är vind. Båten kan dragga och slås sönder mot hållarna. Se till dina don, Georg Schalén! Brister ett fall kan syster Erik få bommen i huvudet. Du är en av dem, som ska arbeta i livet, du. Du är en utpost mot det okända, alla de tusen möjligheterna och de tusen farorna, du. Du är som en gränsridare mot vilda stammar, du, ska något farligt göras, så är det du som ska göra't. Inte en tum får du ge dig. Ska man bli dig tacksam? Dum fråga, arbeta på bara!

Georg reste sig i båten med sammanbitna tänder, och han knöt sina nävar och stirrade hotfullt mot det stora, vilda, framrullande morgonmolnet.

— Det ska gå! Det ska gå! mumlade han och grep hårt om rorstången, stolt som en viking.

Men molnet upplöstes i den nya sommardagen, och Georg somnade lutad mot Vindrosens mast i den första, späda solvärmnen.

UR VINDROS.

DEN STÖRDA COMMEDIAN.

Våren 1745 stod den venetianska societeten på Korfu inför utsikten att få uppleva en karneval utan teaterföreställningar. Då erbjöd sig skälmen och äventyraren Casanova — för tillfället klädd i ärans livré och fänrik vid regementet Bala — att hämta skådespelare från Italien. En feluck ställdes till hans förfogande, och han uppbringade mycket riktigt i Otranto ett sällskap av neapolitanska komedianter. Adria visade sin bästa uppsyn och ödet tycktes unna en gunstig överfart. En eljest föga sjöstark Colombina såg med nöje Thespis' kärra förbytt till en båt. Vad är då naturligare än att man om aftonen på feluckens däck repeterade en commedia dell'arte! Lyktor, svarta halvmasker, piruetter, plumpa spratt, kyssar, smällar av träsvärd, bastonader och allehanda liderligheter! Hela den gamla muntra tidens brokiga skålmväsende är ute och seglar i kvällens smältande blå oändlighet...

Se här commedian, dess fart är rask:
Vår Colombina, spelets vackra mask,
ger granna horn åt rutig Harlekin...
gunås, han har ej bättre drömt!...
Men älskarn, Pulcinella, skelar ömt
åt Pantalones penningskrin,
som listig Zanno dock till hälften tömt.
Därom vet Pantalone ej ett knyst;
glad i sin oskuld åt ett lätt förvärv
av en förgråten änkas sista skärv
på fingrarna han räknar vinsten tyst
men låtsar lyssna med förnumstig min
till en pedant, som rullar sitt latin
och med ett hornslut knäcker själva hin...
Den gjorde Aristoteles till gäck...
Men nu Fracassa stampar vilt i däck:
"Prim, ters och kvart! Där rök ett huvud av!

Vid denna röda pamp och tusen turkars grav,
 giv hit ert guld, vareviga sekin,
 och hit med frun, din hanrej Harlekin!"
 "Bravissimo!" Man gläder sig åt smällen,
 som man ju kan, när allt är lugnt om kvällen.

Se där commedian! Från akt till akt
 det skryts och stjåls och älskas oförsagt.
 Sju bjärta dockors plumpa fastlagslek
 mitt i den djupa, blåa viddens famn!
 Av alla stygga svek
 och alla ömma namn
 går ekot över Adrias stjärnespegel . . .

Då sticker där i söder upp ett segel!

Ett spetsigt segel mitt i månens glöd,
 där tung av hot han rullar stor och röd!
 Det växer, buret av en sunnanil,
 den lömska skuggan nalkas mil för mil.
 Nu tvekan, mummel, spring och hesa skrin:
 "Diavolo, en turkisk brigantin!"
 "Släck lyktorna!" "Till åran hela vakten!"
 Men med en dystert spefull kännarmin
 stod Casanova mitt i teaterprakten
 och såg på stackars rädda Harlekin:
 "Din konst är stor, vid mina söners far,
 men ödet är en svart korsar,
 som haver hela makten.
 Aj, Colombina, vackra intrigant,
 hur all vår lusta rinner oss ur livet!
 Och Pantalone, se, nu minns han grant,
 vad om den rike mannen det står skrivet!
 Och ni, Dottore, var är ert latin?
 Finns inget djupt citat som hjälper?
 I putten all er lärdoms sträva vin,
 så går det när en kruka stjalper!
 Och du, är du så fästad vid din puckel,

att nu du tjuter, fula Pulcinella?
 Och Capitano, stor i skryt och ruckel,
 hur är ditt mod, där skotten smälla,
 du ger ju upp och darrar blek och skral
 för samma turk, du slog i tusental..."

Nu voro plötsligt både måne och stjärnor försvunna. Samma vilda väder,
 med vilket sjörövaren kom farande, kastade sig över felucken och de
 arma komedianterna.

Ja, så kom där en natt av den vildaste nöd,
 då sciroccon väste och Adria sjöd,
 och mittför den svarta korsarens stäv
 en handfull män i en rutten feluck
 fingo pumpa i ett under dubbla rev.
 Vår Harlekin låg där med skälvan och suck
 i brokiga klutar, styva av salt,
 och lovte madonnan i Bergamo allt...

Tills äntligen den rödaste sol stack opp
 över klippor och fort på Korfu...
 då rann synden ånyo till i var kropp
 men mest hos Harlekins fru,
 ty knappt var hon pudrad och hunnen i hamn,
 förrn hon gav Pulcinella de ömmaste namn.
 Evviva commedia! Flöjter och vin!
 Här dansar den hornpryde Harlekin;
 han sätter sitt träsvärd i pant för ett rus,
 men madonnan får vänta på krona och ljus.
 Och här ha vi tillbaka Dottores latin
 och Fracassas heroiska mod!
 Och vem säljer sin själ för en blank søkin?
 Pantalone, gott folk, i sin bod!
 Med alla de stygga spratten
 går spelet, ni dockor sju.
 Och tog er ej turken om natten,
 så leva ni väl ännu.

212

ELIN WÄGNER

1882

UR ÅSA-HANNA.

V.

KOPPARKITTELN.

Det var midsommartid och om två dagar skulle bröllopet stå på Åsen. Utför backarna neråt byn kom en ung kvinna körande med ett flyttelass, det var Hanna, som lånat mårren av far, för att skjutsa sina ägodelar till det nya hemmet. En liten blå kista stod bredvid henne på framsätet och bakpå en stor gråmålad med platt lock och stora järnbeslag. Den var då hederligt rymlig, och ingen kunde veta, att den inte var full, tänkte Efraim. Ovanpå kistan låg en säck med sängkläder, och för resten innehöll lasset en trebenapanna, två vävskedar och två levande hönor. I den lilla kistan hade Hanna sin personliga utstyrsel, allt namnat och med virkade spetsar jämte ett klänningstyg, som mor under heta tårar klippte ner ur väven kvällen före tredje lysningsdagen. I den större kistan låg åtskilligt av det, som suttit i mors vävstol och legat på mors bleke de sista åren, lakansväv och handduksväv, drälldukar och servetter. Fast det var till ett rikt hem Hanna kom, hade den gamla mor Fia i Mellangården varit mån om att sonakvinnan skulle vara väl försedd. — Jag hinner väl ställa mig själv, det som fattas, hade Hanna sagt, men gumman hade genast med många ord överbevisat henne om, att det skulle bli omöjligt, när hon också måste hjälpa till med att sköta boden. — Men ni hann ju så mycket själv i unga dar! — Hann jag? Som aldrig hann någonting!

— Ni sa själv häromsistens att huset var naket, när ni kom dit.

— Jag har nog reda på vad jag hade med mig, och det ska skrivas på mig, så mycket ni vet det.

Hanna behövde inte mana på märren, eftersom det bar utför nästan hela tiden, för resten var det så härligt att åka, friskt, doftande och dammfritt, att hon ingen brådska hade att komma fort fram.

— Som guldet uti elden prövas, så prövas själen genom kval, sjöng hon glatt. Hon hade verkligen kommit åt att pröva guldet, och det höll, och med det var saken klar. Två gånger under vägen kom hon till en punkt, varifrån hon såg nerutöver ända till byn, som låg på båda sidor om ett smalt sund, där två sjöar, de så kallade östersjön och västersjön, gävo varandra handen under en bro. Hon såg inte Mellangården i den lummiga gröna fläcken därnere vid bron, men hon visste, var den låg, tätt intill bygatan, där skjutsar ständigt foro förbi och ofta stannade. Hon visste, att man inom stängda dörrar kunde höra hästhovarna dåna mot träbron och nästan känna skillnad på vem som kom, om det var lass eller åkskjuts, enbet eller tvåbet, unghäst eller gammal sliten mär, ny vagn eller gammal. Hon satt och undrade för sig själv, hur det skulle bli att flytta ner till byn och liksom bo i händelsernas mittpunkt. Ty fastän man från bygatan, som låg djupt nerskuren med trappa upp till gårdsplanen, inte såg mycket till folket i Mellangården och vad de förehade, så såg man själv allting därifrån, och hörde allting och visste allting, det hade Frans sagt. Hanna hade klagat på att den höga svarta granhäcken ner mot ån, den hindrade bära utsikten. Den hindrar folk att glo in på oss, hade han förklarat. Men var du lugn, att du ser vad du behöver och mer till.

Allt var så olika mot hemma. Där kom aldrig någon, som inte hade gratis ärende, och det kunde dröja veckor mellan var och en. På sommaren kom herrskap dit ibland för att se på utsikten, när hon tjänade i prostgården fick hon komma hem extra ett par gånger på sommaren för att visa vägen och peka ut de fyra kyrkorna och de sju sjöarna från ladugårdsbacken. Det visste en ju, att där var ovanligt vackert hemma, men när en gick och hade det beständigt under ögonen, så tänkte en inte så mycket på det. Nog kunde en stanna en gång emellan på vägen mellan lagårn och köksdörren och titta bort över skogstopparna och undra hurdant väder det

skulle bli till söndan, och då kunde det komma för en att så vackert och fritt och storslaget, som staborna sade, var det ingen annanstans. Men det var om våren det och sommarn. Den långa svarta hösten, innan snön kom, och den mörka vintern, då var där dystert och ensligt på Åsen både ute och inne, och dagarna blevo långa.

En tanke som gärna kom för en däruppe på Åsen var den, att världen måtte vara obegripligt stor eftersom dessa stora marker bara var Lycke härad, en liten del av ett litet landskap. Man kände sig ringa inför Skaparen av allt detta, men jag behöver väl inte bli högfärdig nere i gatan för det, tänkte Hanna.

När hon tjänat i prostgården, hade hon också sett rätt mycket folk, men sällan hade hon hunnit hälsa på eller tala med dem, och det var ju inte till henne de kommo. Nu skulle det bli så annorlunda. När skolbarnen gingo förbi och kommo in efter en sill eller ett skålpund socker till mor, då var det hon, som kunde ge dem en pinne eller två, hon rådde nu över lika stora förråd som pinnakäringarna på Backamo marken i världen. Handelsresande kommo, skulle trakteras, ibland ligga över natten. Och ville hon själv ha kaffe eller sviskon eller vanilj eller vad som helst, så var det bara att gå ut i boden och dra ut en låda och ta vad som behövdes. Hon tänkte på allting, på hur hon skulle indela sysslorna, på hur hon skulle behandla sin piga — ungefär som prostinnan sina — på de gamla, på maten, på allting utom på brudgummen. Nog för att hon tänkte på honom annars ofta, men i dag var hon så lätt om hjärtat, så förveten på sitt nya liv och benägen att se dessa ljusa sidor, hon ville inte för ögonblicket tänka på mannen.

Och ändå, så fort hon blev medveten att hon inte tänkte på honom, måste hon ju i samma stund göra det. Det fanns inom henne liksom en plats, från vilken hon såg sitt liv klart och utstakat som Lycke härad från lagårdsbacken hemma. När hon arbetat sig fram till den platsen, så att säga, då visste hon utan tvekan, att hon ville och förmådde rädda en odödlig själ genom att inför hela pastoratet gå i borgen med sitt kommande liv för hans oskuld.

På den platsen stod hon för första gången den dagen, då Frans svor med två fingrar på läsebibeln, att han inte hade sak i Stinas död. Det hade gått så underligt till alltsammans. Frans var hemma i affärer, han köpte ungnöt av far för stora pengar, han lovade 80 öre för helslakt av grisen, när den blev färdig, han var så roliger, så själva mor drog på munnen. Det blev tal om Magnus i Nygård, han hade skrivit ett brev till Hanna från skolan, där han var; far påstod, att han skrev bättre styl än själva prosten. Frans ville följa med oppepå och se på brevet, men brevet det låg i läsebibeln, och på så sätt kom den fram. Frans talade mycket väl om Magnus, att han var så duktig, han trodde nog att han ämnade sälja gården och läsa till präst eller kanske han tänkte blilänsman. Om han velat nöja sig med att vara bonde, då hade han inte behövt resa på skola. Och medan Hanna stod där och tittrade på det fina brevet och tänkte på den tiden då hon fick bjuda Magnus maten i prostgården, som om han vore herrskap, och hur framstående han blivit sen de voro barn, så började Frans tala om sig själv och om Stina och rannsakingen och allt ledsamt som varit. Hans breda, lite dryga, godmodiga sätt slog om i allvar. Hanna kände, att hon blev röd som ett krösen av blyghet över att han talade så fritt om detta, hon trott han ville begrava så djupt som stod till. Till slut frågade han, om Hanna ville tro honom, ifall han svure på bibeln sin oskuld i Stinas död. — Jo, nog ville hon det, men att man kunde bry sig så mycket om hennes mening just. — Varför? Därför att han satte mest värde på henne av alla han träffat, därför att han tyckte hon var den vackraste flicka han sett, därför att han ville giftas med henne, och det i rappet.

Hon hade stirrat på honom, alltför häpen att få fram ett ord.

— Mig?

— Ja, var hon kanske förlovad med någon annan?

— Nej, ingalunda, men — — —

— Ja, men då fanns ju inga hinder! Det kunde vara ett sätt att visa att man trodde på en ärlig karl, som folk misstänkte och viskade om bakom ryggen. Seså, nu lägger jag fingrarna på bibeln, och nu svär jag — — —

Hon tänkte på Magnus om det manne var sant, att han ville studera och var för fin för en simpel och fattig bondflicka? Ja, tänkte hon, han vårar inte mig, annars hade han väl nånstins sagt ett ord om å giftas. Dum har jag varit, som bara gått och trott att det skulle bli så, vet jag vem han vill ha och vad han tänker!

— Nå Hanna, tror hon mig nu?

— Ja.

— Säg: ja, Frans.

— Ja, Frans.

Och Frans talade och övertalade, reste och kom igen, far tjabgade bitti och sent, och så blev det ja efter bara tre dars betänketid.

När han rest med ja-ordet, grät hon först men till sist blev hon lugn och nöjd, då hade det klarnat för henne att hon handlat rätt. Hela tiden vid allt som sedan skett, vid mors tårar och prostens förmaningar hade hon vetat att om hon bara orkade tänka igenom allting igen, så var det rätt och riktigt vad hon tänkte göra.

Den vissheten var hennes tröst och styrka, var gång det kom för henne, att hon inte ville ha Frans egentligen. Det var rätt, därför att det var svårt, och det svåra och det rätta var detsamma. Men i dag, efter det hon suttit och räknat över alla världsliga fördelar med giftet, då vacklade plötsligt, märkte hon, hennes visshet om att hon handlade rätt. Ty hur kunde det på samma gång bringa henne världsliga fördelar och vara rätt? Den, som målade ut det så bra för sig, som Hanna på lasset i dag, den hittade inte vägen till sitt hjärtas offerplats. Den fick snöpligen hålla sig till det, som rost och mal förtär, det man kunde hålla i handen och stoppa i munnen.

Hon fylldes av ett slags trots. Nu är det, som det är, och jag får gör mitt bästa och hålla efter mal och rost, så det inget förtär, tänkte hon.

När hon vikit ned på stora häradsvägen, mötte hon sin morbror, kommunalordförarn i Ljungheda socken, Anders Petter i Vitamossen. Han gick bredvid ett dynglass och såg lika adlig och ärevärdig ut, som när han satt i kyrka eller höll stämma. När han blev Hanna varse, sade han ett ord

till sina oxar, och de stannade ögonblickligen med största tacksamhet.

— Det var längesen, började han, att jag såg de. Och det har hänt mönna ting dessemellan.

— I har ju varit sjuker, sade Hanna generad. Så gott det var, att I har kommit opp igen. Hur mår flickerna?

— Flickerna di reder sig till bröllop på Åsen, sade han, och bakar ostekaka och smörbakelser, och sömmerska har di haft hemma, och fått nya klänningar båda två. Men en vet allri förrän i sista stund, om de får för sig, att de ska resa eller ej. Kanske kommer vi alla, kanske kommer ingen. Ingen ordning här, säger jag, som katten, som blev utkastad jul-afton.

Med dessa smått spefulla ord syftade han på sitt livs olycka och tunga börda. För sju år sedan steg hustrun upp från mannens sida en morgon, gick efter yxan och höjde den i plötsligt vanvett mot honom. Han värjde sig, och hugget tog på vigselringen, men hann inte hindra, att hon rusade ner till brunnen och störtade sig ner . . . Den ena dottern var då sjutton år, den andra femton. Efter den dagen voro de lite svaga, som folk sade, de skydde människor och ruvade över olyckan som hänt. Den äldsta satt nu med ett barn, som hon inte hade far åt, och tillsammans skötte de gårdens innesysslor, så pass de förmådde. På Anders Petter själv märktes först långsamt verkan av händelsen. Det visade sig att, när sjukdom kom på, var där inte den kraften att stå emot, man kunnat vänta, och lunginflammationen nu på våren hade tagit ganska hårt. Välståndet i hemmet tärdes starkt av läkararvoden och badortsresor. Men med allt detta var hans gård en av de bäst skötta i socknen, hans åkrar jämnast, hans skördar tidigast och vackrast bärgade. Han var en Job som bröt sten, när det blev för gruvligt, hellre än att skrapa sig med stenskrävor. I de famntjocka höga stengårderna kring hans släta åkrar låg en del av hans livskraft och det mesta av hans smärta.

— Hälsa di från mig, att di gärna kan komma, sade Hanna litet skyggt.

— Ber du inte mig? frågade han med sitt sorgbundna

småleende. Det är kanske för att du väntar, att jag ska lyckönska dig först. Men, som jag sa till brudgummen, när jag mötten i går, och han fråga, om jag inte skulle lyckönska. Jo, nog kan jag lyckönska handelsman, sa jag, men jag tövar lite med å lyckönska min systerdoter.

Hanna blev röd. Morbrodern var inte den förste, som bar fram för henne, att Franse for efter vägarna och frågade alla han mötte, om di inte tänkte lyckönska honom.

— Jaja, kära barn, tillade han, du får själv hösta det du sår, och inte ska jag stämna ner de, nu när det är som det är. Men en sak ville jag riktigt be de om. Äss du skulle råka i någon belägenhet, så du inte vet varsken ut eller in, så förhastad dig inte och tänk dig väl före. Det kan komma så mö utå ett enda misstag. Och längre är det inte opp te Vitamåsen, än att du kan resa därom å söka ett gott råd. Många har rest dit opp och sökt för bå djur och mänsker på din morfars tid å inte ångrat vägen. Än kunde där kanske vara ett gott råd å hämta i den gamla gården, där mor din är födder.

Efter detta nickade Anders Petter, smackade åt oxarna och fortsatte vägen i sakta mak.

Nu mötte Hanna både skjutsar och gående ständigt och jämt under återstoden av vägen. För varje möte blev hon mera blyg, hon tyckte att alla tittade så besynnerligt på henne, och hon förstod på deras uppsyn, hur de talade och beskärmade sig över detta giftermålet i hela häradet. Det var ju ingenting att skämmas för att ingå ett kristligt äkta förbund med en man, som var fri, och ingen förhandssynd med Franse hade hon att slå ned ögonen för, men likväl skammade hon sig, och resan som börjat så muntert, blev en plåga, innan hon nådde byn. Men det svåraste mötet kom sist.

Medan Hanna ännu var på vägen, hände att Magnus i Nygård kom körande nere i bygatan med mor Sara. De tvis-tade om vem som skulle ur vagnen för att gå in och handla, men gumman fick till sist ge vika och krångla sig av. I bodörren stod en stor, grann, mörkhyad karl, med självsäker hållning och förnöjd uppsyn, det var Hannas brudgum.

Han steg ur vägen för gumman med en gemytlig hälsning och kom ut på bodtrappan.

— Ska du inte stiga inom? frågade han i inbjudande ton.

— Nä, det ska jag inte, svarade Magnus. Han var arg så det kokade, och det syntes.

— Du var inte så förnäm av dig förr, svarade Franse utan att ta humör.

— Av skadan blir man vis.

Franse skrattade: — Nå ska du inte gratulera mig till mitt gifte?

Detta blev för mycket för Magnus. Giftermålet som han sport först på första lysesöndagen, när han kom hem från skolan, var honom en skam och en styggelse. Samma söndag hade han rusat ner till prostgården och bett att få anmäla jäv emot att lysningen fullföljdes, emedan Franse var en skojare — men det är inget äktenskapshinder, sade prosten. När han genom prosten hört om Hannas himmelska avsikter med att rädda Franse hade han uppfyllts av förakt över ett sådant skrymteri och vägrat att ens gå bort till Åsen sen sin hemkomst. Han hade sport, att hon i dag skulle resa ner till byn med sin utstyrsel, och han förstod att det var efter henne, som Franse stod och tittade, sprickfärdig av högfärd och välbehag.

— Nej, så ta mig fan, om jag gratulerar dig, sade han med en svart blick.

— Jag trodde annars, att du skulle gilla mitt val, sade Franse med försmädlig älskvärdhet.

Magnus stegrade sig som en häst, som fått en spik i seltyget.

— Jag kunde så gärna lyckönska den Onde till å ha fått en odödlig själ i sitt våld, brast han ut.

Och när han sagt det, ångrade han sig genast. Han såg Franses ansikte svartna av vrede, som en giftig svamp, när man bryter den, och han tänkte i ömkan på henne, som nu var på väg neråt med sina kistor.

— Säg om det där en gång till, din förbannade rännstensunge, svor Franse, å jag ska lära dig att kalla mig för den Onde!

— Jag ska inte säga om det, det flög ur munnen på me, sade Magnus ursäktande. Jag får la bju te å tro, fast det

inte vore likt de, att du inte bara ser på de själv, men på henna lycka å.

— Henna lycka hit å henna lycka dit, jag vill ha henne, å jag ska ha henne, mumlade Franse med svart röst, och orden liksom slog i bojor och järn henne, som nu kom i sista svängen.

I detsamma kom mor Sara med sitt knyte, de båda männen utbytte en mulen hälsning och skildes.

Varför for den stolte Franse kring vägarna och tiggde lyckönsknningar av dessa sockenbor, som han såg ner på? Han hade inte frågat efter vad folk tyckte, när han förr tagit sig någon kvinna, men med giftermålet hade han en särskild avsikt: att riktigt komma alla sladderkärningar på skam. Det hade retat honom och något litet skrämt honom, att han var så känd, att alla trodde han ött Stina Snabb, även sedan länsman måste släppan. Nu skulle han visa, att han kunde få den vackraste och sedesammaste flickan i pastoratet, vilket passade utmärkt, emedan han själv hade lust till henne, och se, det gick som en dans!

Nu ville han veta, om folk också förstod vilken nernäsa de fått, och då hade han ingen annan utväg än att fråga rakt ut. Det blev nästan ett ordstäv sen efter honom: Ska I inte lyckönska mig? sa Franse i handelsbon. Han lyssnade efter klangen i deras röst, som mötte honom på vägarna eller steg inom boddörren, han forskade efter deras ansiktsuttryck, och så småningom kom han att lägga en obegriplig vikt vid de svar han fick. Kompassnålen darrade i hans själ och visade inte kurs, därför styrde han efter andra. Nästan alla förklarade med mer eller mindre ärliga miner, att nu kunde de väl inte tro annat än att handelsman skulle komma i stillhet, och Hanna för sin del, hon trodde ju att han skulle börja ett nytt liv, stackarn, fast det dära nya livet, det var nog hon själv, som skulle pröva det, hejsan. Men för allan del, en gift kar har det ju så ställt, att han kan leva utan att gripa till grova synder och lättfärdighet. Och om den gifta karn dessutom är förmögen, har pengar på banken och ute på bygden och köper sina varor kontant, så bör han kunna nöja sig med att driva in sitt och ta skälig vinst av affärerna. Det var alltså inte

otänkbart, att Franse Adamson efter sin glada ungdom nu vid trettiosju år kunde bli ett riktigt mönster av sedesamhet och oförvitlighet, och det kunde ju ha sina fördelar.

Så långt hade han kommit, då Magnus i Nygård, utan att väja för vem han talade till, dristade svara, att han kunde så gärna lyckönska den Onde som Franse Adamson. Och se, då kände han i ursinne och välbehag på en gång, att det ordet gav eko inom honom, som ett sant och ärligt ord ger eko.

Magnus oförskämdhet väckte som ett slag på porten ett väsen, sovande i hans hjärtas hus. Det rörde på sig och sträckte på lederna och Franse, som inte var van att känna så noga efter, förnam dock på ett besynnerligt sätt sig själv såsom uppdelad, så att han var både härskare och slav. När härskaren behagade vakna och tala, då var det han som bestämde. Den där lille osynlige anden, han tålde inte knyst och lyssnade inte till vad som var klokt och vettigt, men det var ruter i honom i stället.

Det varade blott ett ögonblick, så var denna förnimmelse borta, och Franse skrattade själv åt sina fantasier. Vad han nu kände, var bara en stor munterhet och kraftkänsla, och när Hanna nu kom, förskräcktes hon över hans glittrande ögon och bullrande skratt: var han drucken, måntro?

Men när han grep om henne för att lyfta henne ur vagnen, och hon kände hans hand mot sitt hjärta, som darrade ännu efter det snäva mötet med Magnus, då förstod hon, att han var så vida nykter, att han inte förtärt sprit.

Mor Fia kom ut på förstugubron i vita strumpsockar med svarta tygböter på.

— Ska I nu släpa in bråtet stora vägen? sade hon. Skulle det inte kunna duga åt köket.

— Ja, men di ska ju oppepå.

— Ska di oppepå, di måtte väl kunna stå härnere?

— Seså, lugna se mor, sade Franse, gå nu ner till sitt och titta te gubben så kommer Hanna å hälsar på.

— Nä si det blir då ingenting av i dag! skrek gumman.

— Göre, som jag har sagt mor, för så blir det.

Hanna hade aldrig sett sin svärfar förr. Han låg för det mesta till sängs på sin ålderdom och kom inte ut ur sin kam-

mare. Gammalt folk menade, att han inte vågade visa sig, emedan han hade oförsonade brott på sitt samvete, men de historierna hade avspelat sig, innan Hanna föddes och om hon erinrat sig någon antydan därom, hade hon tänkt, att det var väl med det pratet likasom med Stina Snabb. Men likväl blev hon rädd för gubben, där han satt i sängen inne i kammaren. Gamla brukade alltid krypa ihop inför döden, men han föreföll ännu vid sjuttiosju att vara lika väldig som Frans vid trettiosju. Hans hull var slappt och dött, man såg att han varit slagrörd. Denna förfallna gamla hydda, så nära sitt sammanstörtande och sin förvandling, var heller inte riktigt snygg, trots att besöket var väntat. Gumman, liten och rörlig, snusbrun och rynkig, sprang omkring och gjorde uppmärksam på allt obehagligt. Men när en ble utkörd ur sitt hus och fick flytta ner i ett sånt härje så. Däremellan sysslade hennes tankar med Hannas kistor, och hon avbröt ideligen Hannas mödosamma samtal med gubben med frågor om innehåll, om när hon skulle packa upp, och var hon hade nyckeln. — Va säger du, har du inte nyckeln me de?

— Nej, vad skulle det tjäna till, när jag ändå inte ska packa upp, förrän jag kommer hit på allvare.

— Ha, ha! lät Frans och även från ruinen kom ett ljud, som skulle föreställa skratt. Gumman fnurrade till och lämnade rummet. Så fort hon var utom dörren, blev gubben med ens livligare, han makade sig bättre upp i sängen och böjde sig fram för att titta på Hanna.

— Är du van att rykta gamla? frågade han.

— Nej, men jag tyr väl lära mig, om I tränger hjälp.

— Ja, sir du, sade gubben, ja sa så de en ting. Fast hon ser hörker ut, så tror jag hon tryter rätt vad det är, knall och fall så att säga.

— Hoppas inte på det far, hon är så illbattig, så hon lever nog över oss allihop, di vill inte ha henne varsken i himmelen eller helvete, och Frans skrattade gott åt sitt skämt.

— Säger du det? suckade gubben och nu gick det äntligen upp för Hanna, att de talade om makan och modern.

— Tror inte far för resten, att fru Adamson får annat

att göra än passa er? Hon ska stå i bon och expiera eller sitta på virandan och virka, när hon har tid.

— Nej, men Frans, sade Hanna, nog vet du att jag gärna vill — — —

— Men si, nu är det frågan om vad jag vill.

— Det kvalmar me å höra de, sade gubben, men kanske fru Adamson vill ändå göra sig så gemen och fly mig mjölkakrukan?

Hanna gjorde som han bad och frynte litet åt dess ruskiga utseende. Hon tog med sin rena näsduk och torkade av de värsta skovorna, där gubben skulle dricka.

Frans stod otålig och såg på.

— Gubben har levt i smuts i sjuttiosju år och mått bra av det, sade han. Så bry dig inte om att införa någon ny-modig renlighet här nere hos de gamla i stugan. Annars får du vara så go ve di som du vill.

I köket uppe i stora byggningen stod gumman och trätte för pigan över Hanna, som inte tagit nyckeln med sig. Hanna låtsades inte höra, hon steg in och framförde sin hälsning från mor om en kopparkittel mor behövde till låns för bröllopet, och så var det så, att mor inte ägde mer än ett halvt dussin silverskedar, och så många var bara prostens och pastor Sime-liuses och länsmans — — —

— Det är jag, som har nyckeln till silvret, sade Franse.

— Fly mig na då, bad Hanna, så ska jag ta fram själv, vad jag behöver — — —

— Ska du ge henne nöckeln, skrek gumman, när hon inte en gång tör ta sin med sig hit!

— Var lugn, mor, sade Frans, den nyckeln behåller jag, och jag ska ta fram vad som ni tränger.

Hanna blev stående när han lämnade köket och såg sig om. Det var inte så vackert som det därhemma, på långa tag. För det första var det inte så rymligt, och inte alls så hemtrevligt. Här stod en vanlig kokspis med kupa i stället för den stora välvda vita murspisen därhemma som sköt ut i en väldig halvcirkel i rummet. Den var ju gammaldags förstas och tarvlig, men där fanns plats för allting på tegelmuren och den hamrade järnplattan, och kaffe och allting höll sig

varmt. Bakugnen var så liten här också, hon kunde undra om draget var så bra som i den därhemma. Besynnerligt nog, här kom hon från ett fattigt hem till ett rikt, och så förlorade ändå allting på jämförelsen. Golvet var grått fast ny-skurat, fällbordet och gardinerna likaså, hon tyckte att vråarna sågo svarta ut. Jo, det skulle bli ett arbete att skura upp allting, i stället för att hon borde ha tagit emot det strålande blankt, förstås. Och sen de gamla — — —

Men en sak hade de då bättre här än hemma, och det var kopparn. Så mycket och så grann koppar fick man sällan se, och blankskurad var hon också.

Hon steg, utan att närmare tänka därpå, upp på en stol för att själv ta ner kitteln hon ville ha.

— Kan du inte bida, till dess vi fått kaffe? frågade gumman misslynt, men Hanna hade redan tagit kitteln och lyft ner den.

— Å Jesus! utbrast hon.

Hennes tonfall väckte gummans uppmärksamhet, där hon stod och vaktade kaffepannan. Hon tittade upp och såg Hanna, den nya härskaren över det kära kök, där hennes livs arbete var nedlagt, såg henne stå där uppe på stolen liksom förstenad, med kopparkitteln i sina höjda armar. Hon hade upptäckt, att bara den halvan, som stod vänd utåt, var blank, den andra var ärgig, smutsig och trög, som man aldrig rört den med en trasa. Och hon hade upptäckt än mera, att det samma var förhållandet med vart enda ett av de vackra koppar-kärlen, som hon beundrat nyss, när hon stod därnere.

— Vad står du och glor efter? frågade gumman buttert, en hinner inte mer än en hinner.

Hanna tycktes liksom vakna ur en dröm, hon ställde upp kitteln igen med den blanka sidan utåt, och hennes kalla händer föllo ner utefter sidorna.

Allt som hänt under dagen, Anders Petters allvarsamma tonfall, där han stod vid sitt oxlass och rådde henne att aldrig förhastad sig, mötet med Magnus, Fransa munterhet, hans grovhet mot far och mor, den obestämda vantrevnaden i den rika gården, allt hade förberett sinnet på något som skulle komma, på ett slag — utan att hon rätt märkt det. Men det

var denna rad av kopparkärl, som öppnade hennes ögon helt. Med ens begrep hon vad det var för hus, på vars tröskel hon stod, färdig att gå ditin för alltid. Ett lögnhus, ett bedragarhus, ett hus som gömde på något, som teg över något, ett hus där man icke förstod det som den enklaste husmor hade i blodet, att ha sina kärl blanka på alla sidor.

Med sanningen följde fruktan. Hon var ung, hon var långt borta från mor, hon var en, de voro tre. Hon hade velat friköpa och var själv såld, rädda och var själv förlorad. Hon skulle inte lära dem att blanka kopparn runt om, men de skulle tvinga henne att följa husets sed. Mor hade sagt en gång: hustrun får allt bli som gården.

Varifrån kom denna vanvettiga förskräckelse så plötsligt? Fanns det i rummet någon mer än den slamrande gumman och hon, något verkligt fast icke synligt? Hon kände det som när man inne i ett mörkt rum förnimmer den tysta närvaron av en gammal elak katt.

Var det framtiden, var det hennes egna år med pina och kval, som allaredan funnos färdiga och ofrånkomliga i det hus, där de skulle ingå i tiden och utgå ur den?

— Hanna, ropade Frans i dörren. Kom och säg, om det här silvret hinner?

Hon klev ner från stolen, ovigt som en stelfrusen. Silvret? Hade han hela tiden bara suttit och plockat i silvret? Var det inte länge sen? Nu satte gumman pumpan i fodralet, så kan världen förvandlas medan en kaffepumpa kokar.

— Vad går åt dig, frågade han inte utan vänlighet, har mor varit ilak? Det brydde honom inte att gumman hörde vart ord. Nå, varför svarar du inte, har ni redan kommit ihop er?

— Inte än, sade gumman, men det kommer väl.

Hanna ville till varje pris intala sig själv mod, hon blev plötsligt kavat.

— Det behöver vi inte göra nån gång, om det bara får bli jag, som styr huset, sade hon. Och det är väl din mening också Franse, att det ska bli så. För två viljor kan inte råda, och jag behöver inte vika, mor har sitt därnere i stugan.

Han spärrade upp ögonen.

— Är du av den ullen? Har det redan stigit dig åt huvet att bli matmor här på stället? Han skrattade till. Då hade hon så smått lurat honom tillbaka, han hade trott, att hon var from och ovärldslig som ett lamm. Men det misshagade honom inte, att hon försökte ta makten från gumman, som ännu ingen dödlig kväst. Han var viss, att han ändå för egen del skulle kunna köra raka fåror, mycket raka, eller också krokiga, men hans krokar, med mamsellen.

— Drick kaffe först, sade gumman och låtsade märkligt nog, inte om utmaningen. Hanna krusade inte. Hennes enda fega längtan var nu att fly, att komma bort, ännu hade hon rätt att lämna detta stället, när hon själv fann för gott. Hon drack kaffe i största hast, trots att hon retade Frans med sin brådska: vad har du för ko på isen, Hanna, kan du inte lugna dig? Märren är trött.

Han hade tänkt, att hon skulle bli slagen med häpnad av så mycket gammalt silver, men hon tänkte inte på, om det var mycket eller litet, tungt eller lätt. Hem till mor bara, hem till mor. Kitteln nämnde hon ingenting om, hon hade tänkt att säga till mor att hon glömt den. Mor kunde ju låna på Nygård, där hade de blanka kärl. Men när hon kom ut stod den på lasset, blank runt om.

Till Hannas förskräckelse satte sig Franse upp i fram-sätet och tog töm och pisk. Inte må du tro, att jag låter dig resa ensam på vägarna med silver för flera hundra kronor, sade han strävt.

När de satt i gång vände han sig om och sade till gumman: jag stannar hos na över natten.

— Nej, vad ska de nu tjäna till! sade gumman.

Och för en gångs skull tyckte Hanna, att svärmor hade rätt.

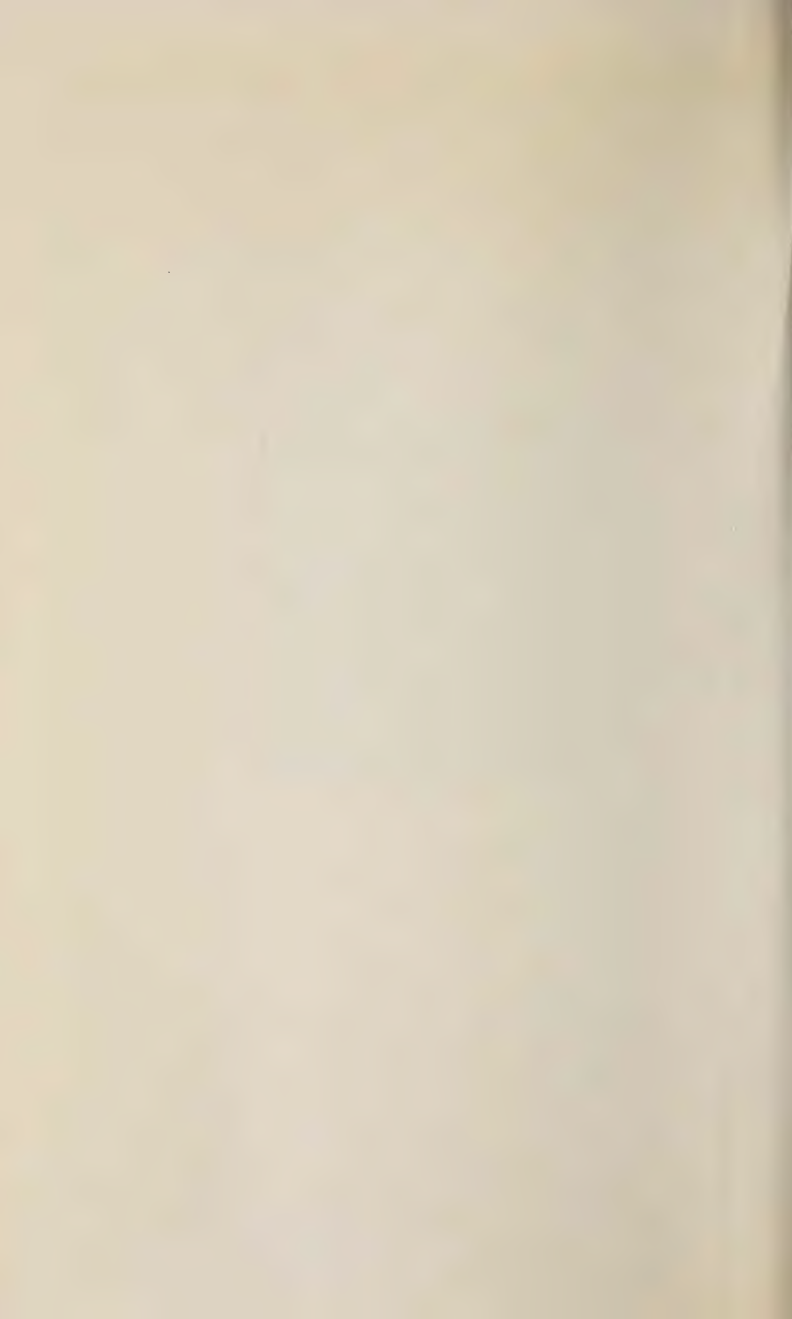
Hade Frans anat, att hon hade funderat på att resa raka vägen till prostgården?

GUSTAF HELLSTRÖM

1882

UR KUSKAR.

Det var en gång tre kuskar: Dick, Tommy och Frank.

Det var ingen brinnande entusiasm för yrket, som lyft dem upp på kuskbocken. En dag hade de börjat köra sina droskor på Londons gator och utbjuda sina tjänster åt en välklädd allmänhet av på det hela taget samma skäl, som de fötts: av en tillfällighet. Sedan de en gång börjat därmed, hade de fortsatt för att fortfarande kunna leva detta liv, i vilket de så plötsligt och oväntat funnit sig försatta.

Om Franks och Tommys barndom och ungdom är ej mycket att säga. De hade lärt en hel del, som de snart glömde, och åter en del, som det tagit dem längre tid att förgäta. De hade fått mera stryk och mindre mat än de ansågo sig själva behöva. För övrigt hade de varit så lyckliga som pojkar äro mest.

Och så blevo de män.

*

Men Dicks fader, John Brown, hade fört en drinkares förvirrade liv. Han hade ej varit en man utan grundsatser. Men felet var att han aldrig förmått leva i enlighet med dem.

Bland annat hade han alltid ansett, att en mänska, som håller på att supa för länge, aldrig bringar det till något lysande resultat här i världen. Men olyckan hade på samma gång varit att han för sin egen personliga del ansåg sig ha ännu många år att vinka på.

Och så hade det blivit för sent.

Den stora omvändelsen, han då och då drömt om, blev aldrig verklighet. En dag, då han i ett nyktert ögonblick kommit till insikt om att han dränkt sin viljas styrka i whiskyn,

greps han av en outsäglig ångest, drack sig lagom berusad igen för att hämta mod och drog sig diskret tillbaka till vedboden, där han lade en snara kring sin hals.

John Brown tog steget in i det okända med en stank av alkohol kring sin kropp.

Vid hans enkla kista stodo hustru och åtta små barn. Ty även om John Brown aldrig följt något annat av de många bud som anbefallts honom av den Gud, efter vars beläte han ansåg sig själv vara skapad och på vars existens han därför ej tvivlade, hade han dock förökad sig och uppfyllt den del av jorden, han i fordringsägarnas frånvaro brukade kalla sin egen: den lilla trerumsstugan. Men ej ens detta faktum kan räknas honom till någon synnerlig förtjänst. Det stred nämligen på det allra starkaste mot hans principer. Han hade alltid hållit före, att en stor barnskara utgjorde ett allvarligt hinder för en familjs välstånd. En tid skylldes han på naturen och förbannade den. Men allt som åren gingo och erfarenheten visade honom, att många av hans grannar ej hade mera än tre eller fyra barn, sköt han med en mans hela moraliska indignation skulden på sin hustru.

Man kan knappast säga, att John Brown sörjdes av dem, han så hastigt lämnat efter sig. Naturligtvis undgick ej heller han, att av sina närmaste betraktas med den vördnad, som omger dödens majestät. Där han låg rentvättad och nyrakad, gav han verkligen det intryck, en död bör ge: intrycket av en mänska, som äntligen sjunkit in i det djupa lugnet, den aldrig störda vilan. Och lugnet hade under hela hans levnad varit något för hans personlighet fullkomligt främmande. För alla, för hustrun såväl som barnen, ja, till och med för hela den lilla byn, som åsett hans förvirrade och stapplande steg mot graven, hade hans tillvaro och hans framfart inneburit ett ej så litet mått av skräck. Han hade i sin krafts dagar gärna dragit kniven, han hade uppfattat meningen med söndagen som vilodag så, att man på den borde hämta sig från lördagskvällens dryckeslag och slagsmål.

Han hade varit en vild sälle, John Brown. Men nu hade han, som sagt, kommit till vila.

De känslor, som behärskade hans hustru, medan hon grå-

tande pysslade om honom och gjorde honom snygg i kistan, fingo ett fullt motsvarigt uttryck i de ord, hon riktade till Dick, den äldste i barnskaran:

— Dick, sade hon, lova mig här vid din fars öppna bår, att du aldrig, aldrig ska smaka starkt.

Dick lovade under tårar. Ty han var endast fjorton år. Huru han höll detta löfte, skall denna berättelse bland annat visa.

John Browns grav grävdes i ett särskilt hörn av kyrkogården, där maskrosorna fingo växa som de själva ville.

Där var ingen procession efter vagnen, som körde kistan. Modern och så många av barnen som kunde gå, följde i en förskrämd flock ett stycke efter. Nyfikna ansikten stucko fram bakom fönsterrutornas gardiner och pelargonier. Barnen, som lekte på bygatan, sprungo förskräckta undan och gömde sig. Man kunde se på allas ansikten, att de tänkte:

— Nu begravs den fyllekajan John Brown. Ett sådant liktåg får man, när man super ihjäl sig.

På hans grav restes intet minnesmärke, som kunde vittna om att han en gång levat och verkat. Men på kullen satte hans hustru en bukett förgät-mig-*ej* i en bleckburk, på vilken där fanns avbildad en neger, som tvättade sig vit . . .

— — —

Med John Browns död slutade Dicks barndom. Veckan efter gjorde han sitt inträde i samhället som man, ehuru hans armar och skuldror ännu voro ett barns. Han fick tjänst på herrgården, som låg en halvmil bortom byn, för att skaffa uppehälle åt sig själv och i sin mån bidraga att hålla den månghövdade familjen på benen.

Under flera år utgjordes hans sällskap huvudsakligen av en stor skock får och två kloka hundar. På den stora heden vandrade han omkring med en gammalmansstav i sina händer och hundarna i sina hälar.

Det var en sådan där hed, vars ödslighet ingenting tycks kunna förjaga. Nakna vita vägar skära den sparsamt. Ser man en mänska vandra längs en av dem, känner man sig beklämd. Det är som om denna vandrare, detta stycke liv, som rör sig, gjorde allting omkring ännu dödare. Ej ens den blåaste

sommarhimmel, den mest välsignade vårsol kan förta dess ensliga majestät. Det är tvärtom som om denna blå sommarhimmel först riktigt visade hur tröstlös den är, som om dessa solstrålar lyste upp varje tumsbredd av dess mark för att framhålla hur enahanda den är.

Det var en sådan där hed, som Gud tycktes ha skapat då senhösten gick över i vinter. Den fuktiga tunga senhöstluften och decembers dis passade den och dess tunga svärmod bäst. Då skyldes dess hemska, magra nakenhet i slöjor, som kunde komma en att drömma om vekare, rundare linjer därbakom.

Det var här Dick gick omkring och tänkte på de ting, som hänt honom under hans korta levnad. Ur den lilla ungskog av upplevelser, hans dagar sått, reste sig ett gammalt träd, härjat av stormen, bisarrt i formen, födande fantasin med skrämmande bilder. De vindvridna, stormridna grenarna tycktes göra fruktlösa försök att nå en klarare luft, ett starkare ljus. De sågo ut som armar, sträckta utåt, som om de vädjade till världens alla väderstreck med aldrig hörda böner om hjälp och stöd . . .

Det gamla trädet var fadern. Minnet av honom fyllde Dicks själ med skräck. Så långt han kunde minnas tillbaka hade han endast hört förbannelser ösas över fadern. Brown, det svinet — så kallades han där hemma. Din far den fyllkajan — så hette det borta. När John Brown kom raglande och skrålande längs bygatan, utmanande Gud och människor till envigeskamp, sprang Dick förskrämd undan och gömde sig. I skolan, i hemmet, i hela den lilla värld, som var hans, förföljdes han av ständigt samma tanke: fadern.

Över allt detta grubblade Dick här ute, grubblade med hela sin barnasjäls envishet. Om John Brown från den plats han numera intog i den stora världshushållningen (hur John Brown skulle ha fröjdats sig åt själva ordet världshushållning!) hade kunnat läsa sin äldsta sons tankar, skulle ett leende, ett gott och vackert leende, ha spelat över hans drag. Han skulle ha förstått, att han trots allt ej levat förgäves.

Ty för Dick blev hans liv en läxa, en sådan där läxa som är så lätt att lära just för ett barn, därför att den är tryckt

med så stora bokstäver, förklarar sig själv och ej åtföljes av några anmärkningar eller undantag. John Browns liv var en klart talande regel. Det var så enkelt som additionstabellen. Det utgjorde förkroppsligandet av det snart sagt med matematisk noggrannhet åsamkade eländet, den självförvållade olyckan.

För Dick blev John Brown Guds eget stora pekfinger, som hemskt varnande riktades mot flaskor med alkoholiska drycker, som om det ville säga: låt aldrig något starkt komma till dina läppar.

Av dessa intryck och de få, som heden gav utan att han själv visste eller märkte det, formades och växte hans själ. När han vid laga ålder avancerade till dräng och fick högre lön, var han redan en karaktär, tyst och sluten, med något av hedens tunga allvar i blicken. Världen låg för honom klarare än för de flesta av hans jämnåriga och hans klass. Hans värld var moralistens, obevekligt hård men också obevekligt rättvis. Den gav envar, vad hans gärningar förtjänade. Det gällde endast att välja. Och det var lätt att välja. Med en sådan far som Dicks behövde man ej vara en Herkules. Utan tvekan fann man sig vandra längs den rätta vägen. Och vad som mera var: man fann den bred och jämn och banad, fri från alla faror, ett mönster av vägbyggnadskonst.

*

Mary hette flickan, som Dick blev kär i. Hon var allt det han aldrig drömt sig kunde finnas. Då han såg henne första gången, stod hon för honom som det ouppnåeliga. Därför blev hon också så mycket mera åtråvärd.

För ett opartiskt öga var hon väl ej så underbar. Men man skulle i alla händelser ej ha kunnat undgå att lägga märke till henne. Hon stack av från alla de andra kvinnorna, bland vilka hon rörde sig. Hon var en av dessa tjänstefolkstyper, man ej så sällan träffar på i herrgårdarnas grannskap. När man ser dem, visslar man till ett slag och tänker: se på fan, var han av den kalibern. Och med honom menar man den förre godsägaren, vars stora, tunga, kupiga ögonlock brukade till hälften dölja en trött och likgiltig blick.

Mary hörde till dem.

Hennes benstomme var tilltagen efter andra mått än dem, som tillhandahållas i statarkojor och torparstugor. Ett smalt bäcken, smala vrister och små händer, ett litet nätt ansikte med en näsa, som slutade i en lustigt retsam spets, ett par bruna ögon, där livsnyfikenheten spelade ett lockande och farligt solo, två rader små gnagartänder, som höllo sig så vita, att man nödgades taga till hypotesen om en tandborstes tillvaro bland hennes enkla toalettutensilier. Det hon närmast påminde en opartisk betraktare om var en liten skåpmus, med de där pigga, spelande ögonen och de små tänderna, med de kvicka rörelserna och de där små händerna, som bibehöllo sin näpenhet, även när de handskades med kökets avfall.

Hon kom i tjänsten en höst, när Dick var tjugofem år.

En av hennes sysslor bestod i att passa upp i drängstugan. Hon gjorde det på ett särskilt sätt. Där var lätthet i allt hos henne. Hon langade in tallrikar, temuggar och rykande fat med ett uttryck, som om karlarnes rovdjursaptit var en ständig källa för hennes glada förundran, som om hon sade: Hur i Herrans namn kan ni äta så mycket? Var i all världen tar alla dessa kvantiteter vägen? Där var alltid skratt bland männen, när hon svepte in genom dörren. Där var alltid ett: vänta lite, ha inte så bråttom, när hon svepte ut igen och i dörren slungade åt dem en sista liten förolämpning genom att vrida på huvudet och visa dem sin impertinenta näsa.

Och ändock fick Mary ej några riktiga vänner. Att fruntimmerna ej tyckte om henne, kunde knappast förvåna. Märkligare var det, att ej heller karlarna brydde sig om henne. De tyckte om att skämta och retas med henne. Men därvid stannade det. Ingen ville ens skryta med att han tagit henne om livet och kysst henne. Instinkten sade dem, att hennes blod ej var deras. Och hos människor, som ständigt trampa Guds nakna jord, blir instinkten säker och stark som myrans.

Sådana små hybrider som Mary höra ingenstans riktigt hemma. Med sina små trippande steg söka de lösa det omöjliga tyngdlagsproblemet att hålla den ena foten bland trätofflor och dyngstövlar, den andra bland lackskor och höga klackar. Det går — till dess de falla. Där ligger i deras natur något,

som ständigt söker sig tillbaka till det liv, deras dagars upphov levt. De vandra omkring som detroniserade prinsessor. Varje liten vindpust, som stryker över ankdammen, röjer svanblodet i dem. De sträcka fram halsen, lyfta på vingarna, tysta, för-
tvivlat sånglösa, medan ankorna snattra runt omkring. Mannen av folket känner det. Någoting inom honom säger: akta dig för kitt, den där duger inte till arbetarehustru, hon passar bara att leka med. Men hos mannen i blankkläder väcker hon upp ett lömskt driftliv. Hon ger honom känslan av att han ej går alltför långt utanför det naturliga urvalets gränser, om han beblandar sig med henne.

Sådan var Mary. Och det var henne Dick blev kär i.

Det vore för billigt att säga att Dick var allvaret, som sträckte sina armar mot leendet och skrattet. Det vore knappast heller riktigt. Han var snarare tyngden, som känner sig tyngre, orörligare, mera kompakt, då den plötsligen får en aning om lätthetens existens. Men han gömde också samtidigt på tyngdens djupt rotade misstanke, att denna lätthet är alltför fjäderlätt, alltför villig att följa världens väder och vindar. Allt inom honom var en blandning av beundran och farhågor inför henne. Hur spenslig hon var! Henne skulle han aldrig kunna ta om livet som han kunde med de andra. Då skulle hon brytas trodde han. Sådana små händer hon hade! De skulle helt försvinna i hans egna stora nävar.

Och så var det med allt hos henne: från midjan och händerna till skrattet och de näbbiga lustigheterna.

Det hände ofta, då hon smällt dörren igen efter sig, att någon av karlarna sade:

— Den där, hon kommer att gå till helvete, så sant som jag sitter här.

De andra nickade.

Dick rörde sig ej. Han kände en dov beklämning stiga, breda ut sig.

— Varför ska hon behöva gå åt helvete, frågade han.

— Hon! ska vi slå vad! Slå vad om så mycke du vill! Hon! Med de där ögonen och det där skrattet! Det kittlar en ända ner i stortån.

— Ja — — — ja — — — tänkte Dick. Kanske det var så.

Han gick omkring i sitt arbete och undrade för sig själv. — Men varför ska det behöva gå henne illa? Varför ska just hon förstöras. Hon som var så liten och spenslig och inte hade händer och krafter som de andra att försvara sig med? Varför skulle över huvud taget någon behöva gå åt helvete?

Dick tänkte på sin far. Han hade gått raka vägen dit, hur slingrande hans stråt än hade synts. Men han var karl och borde ha vetat bättre. Mary var bara en liten kvinna. Han tyckte sig ibland kunna se, hur det runt omkring henne lades planer, sattes ut giller för att fälla henne, hur hela mankönets lömska, lurande driftliv stod gömd bakom en husknut för att en vårkväll, då månen gått i moln, rusa fram och böja henne till marken efter ett par skrin och ett litet ynkligt livtag.

Det brann för hans ögon, när han såg den synen framför sig. Någoting darrade inne i bröstet på honom, darrade av beskyddarens vilda planer och sorgsna ömhet.

— Varför ska det gå dig illa, du som har ett så klingande skratt . . .

Men det skulle inte ske! Inte så länge han fanns kvar på gården. Han skulle hålla sitt öga stadigt på henne . . .

Annandag jul brukade herrskapet ge en dans för gårdsfolket. Det var Marys första vinter på gården.

Där fanns mycken mat och starka drycker, som Dick inte rörde. Snart slutade han också upp att dansa, satte sig i ett hörn och följde Mary med ögonen. Hon var ständigt i farten. Hennes kinder brände, ögonen glänste med en farlig glans. Karlarna skockade sig omkring henne. Där var sprit i deras hjärnor. Den stadiga, starka bondinstinkten hade gått hem så gott den kunde och lagt sig att sova. Nu var det fest och helgdagslustar. Man började handskas en smula hårdhänt och fräckt med henne, som om man ville ha bekräftelser på alla sina misstankar. Och bekräftelserna tycktes skänka tillfredsställelse. Det var inga vackra skratt som höjdes kring Mary. Fruntimmerna viskade med varandra och började ge henne blickar.

Fram mot tolvtiden kommo några av de unga herrarna dit ner från corps-de-logiet. Det var släktingar och vänner

till äldsta sonen, som eljes låg vid universitetet. Där var röda middagsrosor på deras kinder och frackslag. De singlarde snart ut Mary som dansens drottning. Dick förstod med ens, varifrån faran skulle komma, förstod, bland vilka ögon hans knyt-nävar skulle framtrolla solsystem och fallande stjärnor. Han satt och följde henne med ögonen. Hans struphuvud rörde sig ständigt, som om han försökte svälja något. Det var andra och varsammare och farligare tag än drängarnas, de där herrarnes. Det var en sådan där mjukhet, som smälter allt motstånd. Marys nyfikna ögon skiftade glans. De blevo mattare, tröttare. Hon såg ut, som om hon slutligen funnit ro mot dessa vita skjortbröst, kommit i hamn i dessa svartklädda armar. Efter danserna, när de slogo något i ett glas åt henne, drack hon och neg, som om hon tackade för allt. Hade hon ingen stolthet?

Viskningarna och de betydelsefulla blickarna började åter kastas fram och tillbaka som näsduken i skeppet är lastat. Hushållerskan och de små kammarsnärtorna kände sig förbigångna och drogo sig förnämt tillbaka med en uppsyn som om hon demoraliserat julglädjen. Gårdens karlar började stiga ur dansen och kläda väggarna likt karyatider.

— En sådan liten satan!

— Va va de ja sa? Va?

— Den där, hon dansar ju rakt in i det röda helvetet.

Mary såg ingenting.

Dick reste sig upp och gick ut för att hämta luft.

Han gjorde ett slag runt stallar och logar. Vinterdiset hängde som en slöja kring allt. Stjärnorna gömde sig. Han tittade in i stallarna. Hästarna vaknade, grimskäften rasslade, huvudena lyftes. De gävo honom en blick som om de frågade: är det redan morgon? Korna lågo i långa rader. En och annan idisslade ännu trött, slutade upp vid ljudet av hans steg och fortsatte att tugga på nytt. Från logen hördes prassel i höet. Det var råttor som lekte kurragömma.

Dick vände tillbaka till drängstugan, där dörren stod på glänt och släppte ut en ljusstrimma, fötternas släpande tramp mot golvet och fiolens tunna gnäll.

Han gick in, kröp tillbaka i sin vrå. Mary dansade ännu.

Hon hade tre röda middagsrosor fästa vid barmen, vissna, med bladen virvlande mot golvet, när hon svängde kring eller när de krossades mot kavaljerens bröst. Dick såg ej på de andra, ville inte möta ögonen från dem som stodo och hängde kring väggarna. Också de hade fått något hotfullt i blicken. Men om hotet gällde Mary eller hennes kavaljerer var ej lätt att se.

Plötsligen hördes där ett gällt skratt. Mary hade fallit omkull med sin kavaljer. Hon hade svårt för att resa sig. Men hon fortfor att skratta, högt, lössläppt. Mary hade druckit för mycket . . . Det blev dödstyst. Fiolen stannade. Marys skratt tog livet av alla ljud. Ingen av dem, som klädde väggarna rörde sig. De sågo på sina fötter . . . gävo varandra besvärade, skygga blickar . . . hostade till ett slag . . .

Dick satt alldeles stilla. Mary, Mary, ropade det inom honom. Hans tunga rörde sig innanför den hårt sammanpressade munnen: hon är full, Mary är full . . .

Hennes kavaljer och en annan herre sökte få henne på rätt köl igen. De skrattade, men en smula förläget. Till slut kom hon upp. Fiolen gnällde på nytt. Hennes kavaljer tog henne åter om livet . . .

Men då var Dick framme. Han lade sin hand på den frackklädda armen:

— Nu får det vara slut med det här skojet. Flickan har dansat nog nu, ser inte herrn det?

Fiolen tystnade. Där gick en rörelse genom karlarna. De sträckte på sig ett slag. Händerna knötos i deras fickor som för att göra sig i ordning, vad som än skulle komma att hända.

Marys kavaljer och Dick sågo på varandra. Det var sådana där blickar som inte båda gott, blickar som söka mäta den andres fysiska resurser. Pupillerna mörknade, blevo större, stelare. Ögonlocken upphörde att blinka. Ingen ville släppa taget — — —

— Ser herrn inte, att flickan haft nog av dansa. Jag har märkt det länge. Hon behöver komma ut i friska luften.

Dicks hand började darra, där den vilade på den svartklädda armen.

Den frackklädde slog plötsligt om. Han släppte greppet om Dicks ögon, vände sig till Mary och sade med ett stelt leende:

— Jag ber om ursäkt! Er vän har kanske rätt. Tack för dansen. Jag hoppas ni inte gjorde er illa, när ni föll.

Det flammade till för Dicks ögon. Han hade gjort sig beredd på allt utom detta. Hans muskler lågo samlade, hopkrupna, som kattor före språnget. Men nu stod han där plötsligt handfallen, avväpnad. Den andre hade åter fått övertaget med sin artighet. Han kände det, som om han förlorat allt grepp om henne nu och med henne om allt. Om han skulle vinna henne tillbaka skulle det ske nu, just nu. Det var som om hans muskler kände sig besvikna, som om han bedragit dem. De hade hållit sig på vakt, spänt sig själva till det yttersta i väntan på kommandoordet: slå till. Det var som om de nu ville hämnas på någon, på vem som helst, likgiltigt vilken.

Då kom lika plötsligt upplösningen. Mary hickade... I denna dödstystnad runt omkring verkade denna hickning profan. Männen, som klädde väggarna brusto ut i fnitter. Fnittret blev skratt.

Blodet rusade till Dicks ansikte på nytt.

— Vad skrattar ni åt, sade han högt och såg sig omkring. Kom, Mary, du behöver frisk luft.

Mary följde, viljelös, vit i ansiktet av skam.

När de kommit till dörren, gav hennes kavaljer till ett litet kort skratt, såg förvånad på de andra som om han ville säga: jag förstår inte den där mannen. Gör ni det?

Dick svarade med en blick.

— Kan du gå själv, frågade han Mary, när de kommit ut.

Hon försökte svara, öppnade läpparna. Men det blev endast till en ny hickning.

Dick bröt ut:

— Vet du vad folket säger? Jo, att du kommer att gå till helvete. Tror du inte det själv nu? Jag har suttit och sett hur de hållt sprit i dig. Vad tror du de vill dig? Vad tror du?

Mary svarade med en hickning.

Dick tog henne i armen:

— Men det säger jag dig, den som tar dig, han ska få bland ögonen. Han ska komma att se trasig ut en lång tid efteråt. Det svarar jag för. Det ska jag ställa om. Här ser du mina knytnävar och de hittar hem rätt så bra i mörkret. De vet precis var de ska landa.

Han slog plötsligt om. Hans röst bröt sig.

— Om du kunde låta bli att smaka starkt. Det är en förbannelse. Jag skulle kunna tala om för dig en lång historia om min far. Han brukade drick — — —

Dick tystnade plötsligt. Mary hade gripit ett krampaktigt tag kring hans arm, som om hon förlorat balansen.

— Jag känner mig så — — —

Hon kunde ej säga mera. Ögonblicket efter hade Dick sin arm om hennes viljelösa kropp och den fria handen mot hennes panna.

Mary hade blivit riktigt illamående.

— Så — — — så — — — så — — — viskade Dick och drog henne med sig in i stallet.

— Ingen ska se det, Mary, ingen ska få veta det. Så — — — så — — — Mary, Mary. Men ingen ska få veta det. Jag ska göra rent efter dig.

Han satte henne på stallbänken. Då och då gick där ett ryck genom henne som om någon sökt slita inålvorna ur kroppen på henne. Och för varje gång upprepade Dick stilla och ömt: Ingen ska få veta det, ingen enda.

Han satt där med armen om hennes liv, den fria handen mot hennes panna. Det var första gången han var henne så nära och han kände sig nästan glad. Någoting han aldrig upplevt förut, fyllde honom, en outhärlig, smärtsamt skön ömhet. Du lilla, lilla, lilla Mary, tänkte han. Han strök henne längs midjan, handen mot hennes panna började smekande rörelser.

— Skaffa mig lite vatten, viskade hon.

Han fick tag i havremättet, sköljde det, fyllde det. Hon drack som en ökentörstig, lutade sig sedan mot väggen, blev sittande med slutna ögon och slappa drag utan att röra sig.

Dick torkade hennes ansikte, baddade hennes tinningar.

— Jag vill gå och lägga mig, sade hon.

— Kan du gå själv?

— Ja.

Hon reste sig upp, sträckte på kroppen och suckade. Tårarna bröto fram, och hon gick.

Dick stod i stalldörren och såg efter henne. Sedan fick han tag i en spann vatten och en sopkvast, sköljde golvet, sopade upp och gjorde snyggt. Och under tiden tänkte han:

— Om du kunde förstå, hur mycke jag tycker om dig, Mary...

*

Ännu i månader efter talade man i drängstugan om juldagarna och Mary.

Men nu var man säkrare, mera påstående. Man tycktes redan ha stakat ut hennes öde, mätt hennes framtid med gamla beprövade måttband. Det var en av de där herrarna som skulle bli den förste. Var och en med ögon i ansiktet kunde se det. När sommaren kom med ferier och gäster uppe på corps-de-logiet skulle det ske. Man behandlade henne, som om fallet redan vore ett fullbordat faktum. Nu satt man endast och väntade att få se, hur långt utför nästa steg skulle föra henne.

Skämtet man kastade åt henne, blev bittrare, naknare.

— Skriver de till dig, de där kavaljererna?

— När ska bröllopet stå?

— När kommer den fina vagnen och fyrspannet och hämtar dig?

— Ta inte ut bröllopsnatten i förväg, för då blir det ingen vigsel av.

Ibland bröt Dick in i dessa kaskader. Han slog den knutna handen i bordet och skrek:

— Här ska hållas käft! Den som säger ett ord till får bland ögonen.

Ibland avlopp allting lyckligt. Men ibland slutade diskussionen på ett mera manligt sätt. Än var det Dick, som gick omkring och bar på resolutionen i form av ett blåmålat öga, än var det någon av opponenterna.

Mary grät mycket. Hon upphörde att försvara sig med näbbigheter. Det enda hon hade att svara var:

— Ni tar livet av mig en vacker dag.

Förresten voro ej karlarna de värsta. Kvinnorna straffade svårare. De voro kalla och tysta och hårda.

Efter några månader blev allting fredligare. Dicks envishet segrade. Med ord och knytnävar hamrade han in i de tvivlandes skallar att det ej skulle gå Mary illa. Och de tvivlandes antal minskades.

Men det var genom ting som dessa, Mary och Dick drogos närmare varandra. Dick gav henne en inblick i sin uppfattning av världen. Och den började också bli hennes. Julnatten hade öppnat dörren åt henne. Nu steg hon längre in och började finna sig tillrätta. Skrattet fick maka åt sig åt allvaret. Men det var ett så tryggt och handfast allvar, Dicks. Det var farligt att skratta och kasta nyfikna blickar kring sig. Det var så lätt att göra sitt liv till en resa utför. Allt detta lärde henne Dick. Men han lärde henne också någonting annat: det var lika enkelt, lika lätt att leva rätt. Det gällde bara att välja och att vilja.

— Tänk, så dum jag har varit, sade hon och knep munnen samman.

När sommaren kom med gäster var Mary redan en annan. Där låg ej längre någon lockelse och spelade i hennes ögon. De höllo sig stilla och stadiga, blickade ut över människor och ting med ett strängt och ogillande allvar.

Ty det var med Mary som med alla andra lätta själar. Hon blev en ohjälplig doktrinär. Det var som om hon kände, att hon måste klänga sig riktigt hårt fast vid ett stöd, vid en tro. Annars kunde världens smekande västanfläktar åter så lätt blåsa henne ut i virveln.

Det var ett allvarligt fästfolk, Mary och Dick.

— Ser du så lätt det är att hålla sig ordentlig, sade Dick. Och Mary svarade:

— Ja, mycket lättare än att göra det som är tokigt.

Och så kysstes de.

— — —

En lördagskväll på hösten tog Dick henne med sig hem för att visa henne för modern. Han brukade gå till den gamla en gång i månaden med en del av sin lön i den stora börs, John Brown lämnat tom och flottig efter sig.

Dick tyckte ej om sin mor. Hennes liv hade förlänat åt hennes lynne en sur och retlig bitterhet, som så småningom blivit det enda uttrycket för hennes enkla väsen. Hennes tal var en enda jämrande klagan. Hon kunde visserligen svära, förbanna sitt öde, ge barnungarna örfilar. Men allt med samma utpinat bittra gnäll. När Dick lämnade henne sina besparingar, räknade hon över dem två gånger med en min som om hon sade: Så lite! Medan hon knöt in dem i näsdukssnibben, suckade hon. Så följde den långa klagovisan över den avlidne maken. "Brown, det svinet, om han bara hade kunnat hålla sig nykter och ordentlig, för han var en duktig kopparslagare." På sista tiden hade hennes själ blivit ännu bittrare. De två näst äldsta barnen, en son och en dotter, hade emigrerat till Australien för att bryta ny bygd och skapa åt sig själva nya och bättre öden. Till en början hade de skrivit hem. De beklagade att de inte kunde skicka henne några pengar. Men det skulle ej dröja så länge. Det kunde hon vara säker på! Så småningom tunnade breven av, blevo till brevkort, ständigt från olika platser, ständigt längre bort från civilisationen. Slutligen upphörde alla meddelanden. På den grund hade gummans klagovisa ökats med ännu en vers. Nu var det inte bara Brown, det svinet, utan också Edvard, den lymmeln, och Alice, den slynan.

Det var redan sent på kvällen, då Dick och Mary kommo fram. De hade haft så mycket att tala om på vägen, allvarliga ting om framtiden. Dick hade berättat om sin mor, som han så ofta gjorde, och bett Mary att inte bry sig om hennes bittra tal.

En liten osande fotogenlampa stod och brann på ett bord vid fönstret. Skenet kastades ut över den lilla potatistäppan, där blasten lågo med rötterna i vädret. Vid bordet satt gummans själ och lappade kläder. Hon var klädd i ett rött ylleliv med stora vita benknappar. Hon såg sträng och allvarlig ut som vanligt.

— Go' kväll mor!

Gumman såg ej upp.

— Kommer du nu! Det var en Herrans tid du dröjde i kväll. Jag började tro du var likadan som de två andra: inte brydde dig om din mor.

— Jag har någonting roligt att tala om för dig i kväll. Gumman mumlade. Det fanns min Gud och själ ingenting roligt till här i världen, åtminstone inte för henne. Det hade Brown ställt om.

Dick vände sig om i den öppna dörren.

— Kom in, Mary, sade han.

Gumman såg på honom, reste sig upp förvirrad.

— Är du inte ensam?

Mary steg in. De båda kvinnorna betraktade varandra under ett stelt, tafatt leende . . .

Dick såg på sin mor. Hennes stela tafatta leende såg ut som en grimas, ett sådant där leende som ovana läppar alstra. Där kom också ett nytt uttryck i hennes blick, en skrämsel i dessa pupiller, som redan trott sig härdade mot alla de olyckor livet kan uppenbara för dem. Det var någonting, som plötsligt brustit i detta hårda förgrämda ansikte, någonting som gått sönder inom henne, som sprängts och nu med ens ändrade ytans formation.

— Jag skulle väl bjuda sitta ner, sade hon efter en stund.

Hon tog åter tag i sitt lappverk.

Dick drog fram sin börs, räknade pengarna och lade dem vid sidan om henne på bordet. Men det var som om gumman ej lagt märke till dem. Hon fortsatte att sticka nålen ut och in.

— Där är pengar till dig mor, sade Dick.

— Jaså, kom svaret, tyst och saktmodigt.

Dick såg på henne. Han blev röd i ansiktet, när han började förklara sig.

— Ja, det är inte så mycke den här gången. För Mary och jag, vi tänker gifta oss och — — —

Han såg på Mary med ett skyggt leende.

— Ja, sade Mary — — —

Gumman såg upp på honom. Det ryckte i hennes ansikte, det stred och slet i dragen, det stelnade till en ny grimas.

— Men mor, vad är det?

Modern brast ut i tårar. Hennes huvud sjönk ner mot de lappade byxorna på bordet. Det var som om hon ville gömma sig i dess innandömen. Det gick en skakning längs den kutiga utarbetade ryggen.

— Jag trodde — — — jag — — —

Dick hade ej sett henne gråta sedan fadern dog. Det var, som om han glömt att det inom henne fanns en källa, som ännu höll tårar friska. Och det var andra tårar hon fällde nu.

Han stod handfallen några ögonblick, utan att veta, vad han skulle göra. Han tog några långsamma steg fram till henne, drog handen upp ur byxfickan. För första gången i sitt liv smekte han sin egen mor.

— Vad trodde du mor?

Modern såg ej upp. Men för det ovanliga i hans smekning mjuknade hon. Hon trevade efter hans hand, fick tag i den, förde den under sin panna, kramade den hårt.

— Jag trodde det skulle komma en sabbatsvila också för mig en dag. Jag har släpat och slitit i mina dar för att hålla en fyllehunds hem samman. Jag har fött honom barn. Och när barnen blir stora och skulle kunna hjälpa, så reser de bort till Australien och lämnar en eller gifter sig. Jag trodde alltid att så länge Dick levde — — — Det är så, så att ibland vet en inte, varför en föds — — — och föder — — —

Dick stod och såg på henne, på den böjda ryggen med de stora skulderbladen — — — Det var arbete och möda den ryggen vittnade om, många år av slit och släp, som den ryggen burit. Han hade aldrig förr sett sin mor så, aldrig förstått henne så — — — Han såg med ens alla hennes förbannelser i nytt ljus. Det kastade sitt sken över hela hennes liv — — —

— Man ska göra det som är rätt, tänkte han. Om man gör det rätta, söker det rätta, så måste man till sist finna — — — vad? — — —

Hans tankar började plötsligt famla fram, osäkra, hjälplösa — — — så måste man till slut finna — — — vad? — — —

Han såg på Mary. Hon satt med huvudet framåtböjt. Han kunde ej fånga hennes blick.

Men högt sade han:

— Ja, det är som du säger, mor. Ibland vet en inte, varför en lever. Men om man gör det rätt är — — — Hör på mig, mor! Om Edvard och alla de andra lämnar dig, så

ska jag inte göra det. Hör du vad jag säger, mor. Jag ska hjälpa dig, mor. Vårt giftermål — — — ja, vårt giftermål — — —

En stund efter gingo Dick och Mary den lilla bygatan fram på väg hem. Mänskor voro ännu i rörelse med korgar och knyten på armarna. Det lyste från krogen. Handelsbodens lilla dörrklocka hade bråttom med att pingla. Skjutsar höllo utanför krogen och butiken. Hästarna stodo och halvsovo med tomma fodersäckar under mulen.

Först när de lämnat byn bakom sig och vägen låg mörk framför dem med ett ljus blinkande här och där likt en trött och fallen stjärna, sade Dick:

— Ja, nu har du sett mor.

— Ja.

— Om du inte vill vänta på mig, så undrar jag inte på det. Mary gick med huvudet framåtböjt.

— Man ska göra det, som är rätt, annars blir det ingen glädje med ens liv, svarade hon.

— — —

Nästa flyttningsdag packade Dick sina små tillhörigheter samman. Han skulle resa till London för att söka bättre marknad för sina armar.

Mary och han hade svurit varandra evig trohet.

*

Dick körde caben nummer 8978 tillhörig The London Joint Hansom Cab Company, Limited.

Numret var fäst på en vit emaljbricka bakpå caben. För större säkerhets skull — i den händelse Dick skulle glömma det — hängde en annan bricka, en blå, med samma nummer i en läderrem vid hans rockuppslag. Dick var dessutom skyldig att varje natt till bolagets kassa inbetala en summa av 12 shilling i hyra för häst och åkdon. Hur han skulle skaffa pengarna var hans ensak.

Den dag Dick för första gången fäste nummerbrickan på sitt bröst och klättrade upp på kuskbocken, hade han slagit en sju djäkla klatsch med piskan och ansett sig som en lycklig man. Det var inte alla som kunde bli cabkuskar, inte ens alla

som önskade det. Dick var då tjugofem år gammal med fallenhet för körning och en tämligen god kännedom om Londons gator och dess förnämsta byggnader. Körning hade han lärt sig hemma på landet. Sin kännedom om Londons topografi hade han inhämtat under flera månaders sökande efter arbete. Där är många unga män, som kastats in på en levnadsbana med mindre förutsättning att lyckas än han.

Det behöver ej nämnas att Dick ej var lik andra unga och glada kuskar. Hans hy var redan väderbiten av livets vindar. Han höll sin mun tillknäppt som en portmonnä. I hans stålgrå pupiller låg där något hårt. Ingen av hans kamrater hade sett, att där bakom detta hårda fanns något annat, något av den ömhet, som för länge sedan upphört att famna världen, men som redan samlat sig kring en enda mänska.

Dicks nya kamrater ansågo honom snål. Han drack aldrig ett glas whisky. Han sade att han inte hade råd. De brukade ofta skämta med honom och fråga om han inte var för snål för att äta sig mätt. En sådan man, isynnerhet om han är ung, förlorar snart sina vänner och lämnas ensam. Dick utgjorde ej heller något undantag. För den försvinnande del av Londons många millioner, som överhuvudtaget visste att en man med hans namn existerade, stod han som någonting kallt och otillgängligt. Det enda man visste om honom var, att han hade nummer 8978, att han bar en hög hatt med vida brätten, en gul ytterrock med stora hornknappar, som han köpt i en pantaffär, och att det på hans piskskaft fanns inskuret ett hjärta med en pil och ett stort M.

De började kalla honom Dick med hjärtat på piskan, därmed givande en förklaring på fenomenet, att Dick tycktes ha så litet hjärta innanför kläderna.

Dick kuskade London runt i regn, i solsken, i dimma. Millionstadens buller, till vilket han också själv i sin ringa mån bidrog, steg och föll omkring honom för att sent på natten domna bort vid en ensam cabhästs trumvirvel mot asfalten. Men det var som om detta buller aldrig nådde hans trumhinnor. Han såg tusen och åter tusen människor trängas på trottoarerna. Några av dem begagnade sig av hans cab; han körde dem till parlament och teatrar, sjukbesök och baler,

kärleksmöten och kyrkogårdar — och han avlevererade dem, som om de varit döda kolly. Men han behöll alltid pengarna, de betalade, en lång stund i sin hand, räknade dem, vägde dem. Och ännu långt efteråt satt där kvar i hans ansikte ett uttryck, som om han vore sysselsatt med att införa siffror i en kassabok.

Men London, staden med dess millionhövdade liv, fanns ej till för honom.

Ibland, när han någon gång unnade sig en fristund, gick han in i Hyde Park. Han satte sig på en bänk i närheten av musikpaviljongen, där en regementsorkester i röda rockar spelade. Runt omkring lågo gräsmattorna djupröda och välklippta, rododendrons blommade vita och skära och mörkt röda. Över honom skuggade de gamla träden, underbart sköna i sina kronors form. Ett stycke bort på en kolonn stod en amor i brons med en pil på strängen, som han sköt rakt in i ett guldregn, där en fågel sjöng.

Han såg allt detta. Men han fäste sig knappast därvid. Det enda, som riktigt fångade hans tankar, var fåren, som betade borta vid den stora dammen. Då föll han samman i minnen om heden och hemmet och Mary. Runt omkring på bänkarna sutto älskande par, två och två. När mörkret föll, slogo de armarna om varandras liv, tysta, tätt tryckta till varandra, förlorade för allt annat. Då och då hördes ljudet av deras kyssar, eller en kvinnas suck, som om någons motstånd brustit. Mary, Mary, ropade det då inom honom... Ibland, när han gick hem över gräsmattorna, sedan musiken slutat spela och natten slätat ut alla konturer, kunde han komma över ett par som glömska av vakterna fannade varandra, några därför att de älskade varandra, andra, därför att de för tillfället ingenting roligare hade att hitta på, och åter andra, för att under några korta minuter glömma, att de voro hungriga och intet hem hade. Då kände sig Dick brännande het. Mary, Mary, väntar du, väntar du...?

Ibland gick han också omkring och såg i möbelaffärernas skyltfönster. Där funnos riktiga rum möblerade, matsalar, salonger och sängkammare. Det var ingenting som Dick kunde tänka på att skaffa åt sig och Mary. Men han stod framför

fönsterna i halvtimmar, knuffad av mänskoströmmen som passerade, och byggde på sin dröm om hemmet. I sina tankar hade han allting färdigt: bordet de skulle äta vid, spegeln Mary skulle spegla sig i, sängen de skulle sova i.

Eller också gick han ronder i arbetarekvarteren och såg på hus, som voro att hyra. Åtta shillings i veckan stod det tryckt på en papperslapp i bottenvåningens fönster. Dick stod och såg på dessa hus, fann dem vackra och längtade . . . En gång gick han in i ett för att ta en överblick. På kvällen ritade han av rummen med förklaringar och skickade till Mary: där var matrum och kök och en trappa upp sängkammare och ett rum som skulle vara till barnen. Det kunde också hyras ut.

Eller vad tyckte hon, flickan?

Två gånger om året reste Dick hem på en dag. För varje gång läste han nya rynkor i Marys ansikte, ryggen hade böjts en smula . . . Där hade också kommit något nytt i hennes blick, någonting som tärde, någonting som brände inåt.

— Är det tungt att vänta, frågade Dick.

— Nej. Inte så länge jag kan vara säker på att du inte har något med andra kvinnor och skaffa. För då blir det ingen mening med att vänta.

Dicks mor hade blivit gammal. Hon klagade jämt. Det var hennes natur. Men där låg en öm glimt i hennes ögon, då hon såg på Dick. Hon hade också försonat sig med Mary, till och med börjat tycka om henne. För resten hade hon sjunkit samman och blivit mindre. Men hennes händer voro ännu lika stora, likt två föråldrade och klumpiga verktyg.

Dagen efter satt Dick åter på kuskbocken med nummerbrickan på bröstet, liksom han gjort så många dagar och månader förut, att de blivit till år . . .

*

Till sist kom lyckan.

Den kom i form av ett brev från Edvard, den lymmeln. Han hade haft hårda tider och mött mycken möda. Men nu hade han slagit sig igenom. Nu ville han dra sin del av lasset. Han sände pengar, bad om förlåtelse och lovade att skicka mera. Gumman skulle inte lida nöd, så länge han, Edvard,

var i livet. Han ville ha så många av syskonen över till sig som möjligt. Där fanns arbete för dem. Fyra av dem reste.

Kort efter dog modern. Hon hade ingen mera att gräla på. Hon samlades till sina fäder, sedan hon förlåtit sin make John hans fylleri och barnen deras odygder. Hon dog som en mänska bör dö, efter att ha slutit fred med livet.

Då gick Dick omkring i billiga möbelaffärer och hörde efter priset. En kväll kunde han skriva till Mary att nu hade han snart ett rum färdigt. Ett par dagar efter kom ett svar. Mary hade samlat pengar, hon också. Hon hade tänkt att de skulle läggas undan, tills barnet kom. Men nu ville hon inte vänta längre. Varför skulle hon säga, när de voro vigda . . .

Så blevo Mary och Dick gifta. Dick tog cab från stationen till deras hem och gav till och med drickspengar.

När de funno sig ensamma och dörren var stängd och reglad bakom dem, frågade Dick:

— Vad var det du skulle säga, sen prästen läst över oss?

Det dröjde en stund, innan Mary svarade:

— Jag är redan gammal.

Dick bara skrattade.

Då reste sig Mary upp.

— Se här! Tror du där är någon, som ens ville bedra mig nu.

Hon strök med händerna över sina bröst, ned längs midjan och höfterna.

— Du vet inte, hur det har kostat på att vänta. Det är det, som har gjort mig gammal.

Dicks skratt tystnade. Det minskades till ett besynnerligt leende, medan hans huvud sjönk ner för några ögonblick. Någoting gjorde honom isande kall. Jo . . . han hade sett . . . Nu såg han det. Var fanns den Mary han en gång så gott som tvingat att bli hans? Var fanns Mary med det klingande skrattet, med de lockande ögonen, med de runda kinderna? Var fanns hon? Var?

Han såg upp på henne. Hon mötte hans blick med två stela, undrande ögon, ögon som voro fyllda av en tillbaka-hållen fråga: är din kärlek slut?

Men då grep henne Dick om livet, lyfte henne upp och bar henne in i rummet bredvid.

— Är du gammal, viskade han med läpparna nästan slutna, är du gammal?

Mary såg det grå i hans ögon svartna. Och plötsligt log hon rakt in i detta svarta, medan hon viskade:

— Å, så stark du är — — —

Men Dick grät, tårar av lycka och vemod, av glädje och allvar . . .

*

Det är ej svårt att se på en man, om han är nygift. Han behöver inte visa ringen — och Dick hade för resten ingen. Men hans rörelser äro fastare och säkrare. Hans blick har ej längre det skiftande och snabba. Den blir eftersinnande och lugn, som om den såge för två. Det kommer över hela hans person en pondus, som ofta verkar löjlig på omgivningen, men löjlig i stor stil, löjlig i jätteformat, och sålunda befriad från det skratt man skänker farsfiguren. Det är det slags löjlighet man betraktar med leende beundran och en egendomligt sentimental avund.

Så var det också med Dick.

Han hade fattats av en djup och stilla ro. Allting omkring låg säkert och stadigt och ordnat. Världen bjöd ej på några svårigheter längre. Den var visserligen hård. Men den skulle betraktas med allvarlig glädje.

Så kom det sig också, att han började se på människorna och livet med mera värme.

Och för allt detta hade han Mary, samlivet med henne att tacka. Det var ett ständigt föremål för hans undran. Han märkte för varje dag, hur han i samlivet med henne blev mindre hård, hur hans intressen vidgades. Mary och allt detta blev honom ett mysterium, som han dyrkade enkelt och trohjärtat.

Nu blev också London, staden, till för honom. Och han började älska den, älska gatorna, när de lågo i ett rykande solsken, som minuterna efter ett fältslag och skriket av människor och trampet av hästar steg till en enda lång och dövande sång som drev på. Han älskade gatorna om natten, då skenet från gaslyktorna kom asfalten att lysa som ett stilla grönt

vatten i någon gammal kanal. Londondimman blev honom en lustig fara. Det var som att färdas på havet i en liten bräcklig båt, där man vilket ögonblick som helst kunde törna mot en av de stora tunga omnibusarna eller stranda som ett vrak uppe på en trottoar.

Det var ett liv värdigt Dick Browns styrka, skarpa blick och säkra händer.

Nu tänkte han också vänligt om mänskorna. Han körde världens alla raser och folkslag i sin cab. Alla hade bråttom, alla hade någonting som väntade dem, nöjen och affärer och resor till länder han aldrig sett, över hav, vilkas namn han ej ens kände. Och över allt funnos där människor, nya människor och nya öden. Allting var så stort. Men han tyckte i alla fall att han hade en liten del i allt detta. Det var hans cab, som förde dem en liten bit på vägen. Över alla svängde han sin piska. Han var allas kusk. Det var alltid något nytt som hände på gatorna, alltid någon som blev överkörd eller något bröllopståg, som drog fram. Och när Dick såg det, tänkte han: Det ska jag inte glömma att berätta för Mary, när jag kommer hem.

Men allra helst kuskade han ett ungt par i väg till någon av stationerna. Dem tyckte han sig förstå bäst av alla. Kanske sutto de just nu och kysstes inne i hans cab och längtade efter ensamheten i ett hotellrum någonstans nere vid kusten. När han stannade vid stationen och den unge mannen stack pengarna i handen på honom kunde han inte låta bli att säga:

— Tack, sir! Förlåt, sir! Men jag har det inte så oävet jag heller, fastän jag bara är en fattig droskkusk. Jag har en hustru, jag också, som jag tycker om. Förlåt, sir! Men lycka till från en droskkusk!

Och så nickade både herrn och damen detta hemlighetsfulla frimurareleende, som existerar mellan nygifta. Dick slog klatsch med piskan, som om han varit en herrgårdskusk.

Ja — — — det var ett underbart liv...

Och snart skulle han också ha en son. Det vill säga, det var inte så alldeles säkert. Det kunde ju också bli en flicka. Men han trodde det. Det gjorde Mary också. Det kändes som om det vore en pojke, sade hon. Fostret var så kavat,

ibland tog det riktiga spänntag, som om det redan hade Dicks stora nävar och starka muskler.

När Dick kom hem om nätterna, var symaskinen ännu i full gång. Han plockade upp de små lintygen och tröjorna, försökte sticka handen ner i de små ärmhålén och tyckte som alla blivande fäder ha tyckt före honom och alla efter honom komma att tycka: att de voro för trånga.

— Du gör de där skjortorna för små, min flicka, sade han och skrattade.

Men Mary visste bättre besked . . .

Dick tänkte på den pojken dagarna i ända. När han satt däruppe på kuskbocken och funderade, kände han det ibland, som om han skulle brista ut i ett skallande gapskratt. Så lycklig var han. Snart är du far, Dick Brown, sade han till sig själv: far och rangerad karl.

Han tyckte, att han hade så mycket att tala med den pojken om, sådana saker, som inte intresserade fruntimmer. Han hade så mycket han skulle lära honom, så många goda råd han ville ge.

— Ser du, pojken min, man ska bara göra vad som är rätt. Då blir man så lycklig som far och mor din.

Eller:

— Ser du, pojken min, så här ska man hålla i ett par tömmar. Inte rycka! Inte slita! Man ska hålla in långsamt och säkert, så där som när man drar ut en stor spik ur väggen. Men det kan du inte ännu, din lilla skitpojke.

Och så skrattade Dick, först åt pojken som ännu inte kunde hålla ett par tömmar, och så åt sig själv.

— Du sitter och dillar, Dick, sade han.

En dag talade Dick med den katolska Elisabethssystemen, som gick omkring och hjälpte sjuka i fattigkvarteret bredvid den lilla gatan, där han bodde. Hon tog ingenting betalt för sina tjänster och hon var vänligare än barnmorskan som kommunen höll. Hon lovade att titta in då och då till Mary.

— — —

Tiden led allt närmare. Linneförrådet låg redan tvättat och struket i en byrålåda. Där stod en vagga färdig inne i sängkammaren. Dick körde flera gånger om dagen hemåt, hoppade av kuskbocken och stack huvudet inom dörren.

— Hur är det med fideikommissarien, frågade han.

Men Mary skakade på huvudet. Hon hade de sista dagarna fått en underlig, stirrande blick i ögonen. Hon såg ut som ett öde, med den där blicken, den vita pannan och den tunga kroppen. Och hon svarade:

— Jag vet inte. Jag känner ingenting. Det är som om pojken sovit nu i flera dar. Och jag är inte längre ung.

Dick frågade den lilla Elisabethssystemen. Men hon bad honom lägga utgången i Hans hand, som styr allt till det bästa.

Och något annat var där ej heller att göra.

Han dröjde länge, pojken, som Dick redan så många gånger talat med i förtroende, och som i hans inbillning redan fått en så hög grad av verklighet att han ingått som en oupplöslig del av Dicks liv . . .

Och när han kom var han död!

Det var sent en natt, när det skedde. Dick var inte hemma. Han kuskade människor från glada baler och sena supéer. Men framåt morgonen, när han steg in genom dörren, voro både doktorn och nunnan där.

Hans pojke låg lik. Han hade varit död i flera dagar, sade doktorn. Och det var just så väl det, för han hade vatten i hjärnan. För resten var det inte tid att tänka på detta nu. Här var det fråga om att rädda livet på hustrun.

Dick sjönk ner på en stol vid dörren. Han lutade pannan i sina händer. Han hörde någon stöna och hörde doktorn säga, att han måste hålla sig tyst och stilla. Själv visste han ingenting. En gång såg han upp och bort mot sängen. Mary låg med munnen vidöppen och ögonen slutna. Nu först uppfångade han hennes korta och häftiga andhämtningar. Hans huvud föll åter tillbaka i händerna . . .

Nunnan tassade förbi honom och öppnade dörren. Utan att han själv tänkte däröver, reste han sig upp och grep tag i hennes kjol för att hålla henne tillbaka.

— Gå inte, du får inte gå ifrån henne — — —

Nunnan gjorde sig saktmodigt fri.

— Gud styr! Gud styr, viskade hon.

Och så försvann hon. Doktorn slog sig ned på en stol

vid sängen, med handen om Marys puls. Men han lyssnade ej längre. Han satt och väntade med blicken mot dörren . . .

Efter en stund kom nunnan tillbaka med en herre i sällskap. Det var specialisten . . .

Några timmar efter var Dick Browns hustru, Mary, död.

De båda läkarna tryckte stumma Dicks händer och gingo. Nunnan var ensam kvar. Hon gick och pysslade borta vid sängen, band en näsduk under den dödas haka och knäppte samman hennes händer över de fulla bröstet.

När hon slutat sina små bestyr, började hon läsa med en stilla röst. Då hade staden redan för länge sedan vaknat. Hästhovar smattrade ute på huvudgatan som signaler till samling mot asfalten. Hjulen rullade. Lokomotivvisslingar skuro genom luften. Mjölkförsäljaren slamrade med sin kärra och sina flaskor, medan han sjöng sin visa med skrovlig röst framför dörrarna.

Mary hade de sista veckorna druckit mjölk, och han stannade som vanligt utanför Dicks dörr. Han knackade med portklaffen och sjöng sina locktoner om och om igen:

— Frisk mjölk från friska kor,
som på gröna ängar bor!
Köp mjölk från friska kor.

Men ingen kom och öppnade.

Alltjämt fortsatte nunnan att läsa. Hon tog en stol och satte sig bredvid Dick. Hennes röst var stilla och klar. Det var, som om den fått något av nunnedokets oskärade vithet över sin timbre.

— Man skall ingen annan älska än Gud. Man skall ingen mänska älska över Gud. Allt kött är hö. Mänskan dör och jordas. Hennes kropp multnar. Och som den skall kärleken till mänskan dö och bli jordens stoft. Man skall ingen annan älska än Gud.

Så talade nunnan, som ingenting visste om jordisk kärlek.

Men Dick reste sig upp. Han stapplade fram till sängen, där de båda döda nu lågo . . . Han såg på dem . . . Och plötsligt höjde han axlarna. Bröstet hävdes. Han utstötte ett skri, ett långt, hest skri, som från ett rasande vilddjur.

Det var en mänskaskri efter mänskan, en mänskaskri, som ropade ut sin hunger och längtan, sin ensamhet och sin sorg efter det som varit dess enda glädje och värme, och efter det, som en gång skulle bära vittne om att hon funnits till, sedan hon själv multnat och blivit till intet.

Dicks rop slog eko i det lilla låga rummet. Det kom fönster-rutorna att skaka. I det drucknade för några ögonblick den djupa orgeltonen från millionstaden utanför.

Nunnan for förskräckt tillsamman och dolde sitt ansikte i sina händer.

Utanför på gatan stod en poliskonstapel med blicken mot Dicks fönster, orolig och lyssnande. Men då han fått syn på nunnan, vandrade han lugn vidare. Om den strid som streds därinne, sade honom hans reglemente intet.

— — —

Då detta hände hade Dick ännu ej varit gift i fullt ett år.

Sedan han jordat sin hustru och sin son och betalat läkare och begravningsentreprenören med sina små besparingar, gick han en morgon ut ur sitt hus, ensam och förbannande livet.

Till sig själv sade han:

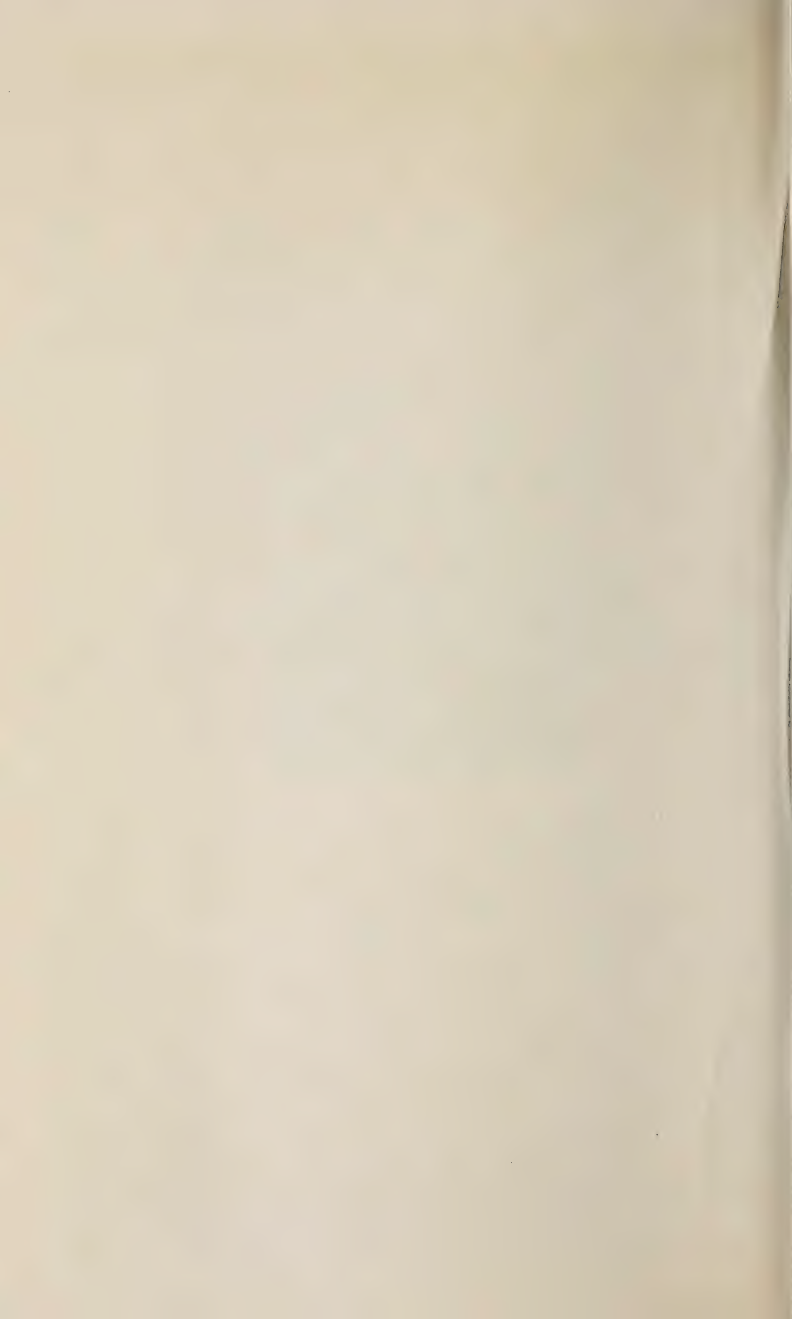
— Detta kan ej vara sant.

MARTIN KOCH

1882

UR GUDS VACKRA VÄRLD.

En tid därefter samlades några män vid en gruvanläggning längre mot norr, där kom man överens att göra ett förbund för alla gruv- och bruksarbetare. Från sex små klubbar och nykterhetsföreningar hade ombud kommit för att vara med om den saken, och därmed hade ett tungt och bekymmersamt arbete att förbättra världen och att kämpa mot tidens gudar tagit sin början i bergslagera.

Så värst ung var ju inte Elias vid det här laget, mellan trettio och fyrtio år gammal hade han blivit, var gift och hade barn, som börjat raka i vädret, både Simon och Ester, därhemma i arbetarebaracken. Men det är ju ingen ålder på en karl att räkna med, när de äldste i församlingen äro på stället, fast i Hasselbottens arbetareförening fick han ta styret från början.

Han hade fått lära sig att fara sakta fram och se sig noga före. De minnen han gömde från tidigaste barnaår voro så helt skilda från livets senare bilder, att de närmast liknade en halvt utplånad dröm om ett stilla, soligt paradys — där gick fadern, alltid blid när barnen voro i följe, där gick modern, kallare och strävare, men aldrig ett hårt ord från henne heller, av tystnaden hemma förstod han ingenting annat än att där rådde frid.

Genom ett gnistrande eldhav gick vägen ut ur minnenas barnaland. När elden slocknat, hade drömmarnas hela värld brunnit ner till svart aska för Elias. Man kunde bygga upp igen hela den förlorade härligheten — det var då gården han tänkte på, all yttre rikedom och glädje. När han skildes från modern och syster Johanna, hade inte många ord sagts till farväl mellan dem, men orden gömde stora och tunga löften.

Till fattighus och fattigvård gick vägen för de båda som stannade hemma, men fjorton år gammal vandrade Elias ut till livets arbete framåt samma vägar, som fadern åkt en sommarnatt på friarefärd — först ett farväl på kyrkogården, där far nu vilade bredvid farfar under det gemensamma minnesordet: i dag mig, i morgon dig. —

Sedan genom Hobos nordmarker, genom Stenby, där Vargen mördat den gamle förvildade bonden, genom Källarhalsen, där Matts Olovsson stod grinande vid grinden till sin lönnkrögaregård, förbi Skräddars, där Jakobsson bor, fri från mord och mened, han har en främmande kvinna hos sig nu, medan hustrun sitter på cellerna för att hon svurit falskt mot Vargen. Hade inte Elias från barndomen vuxit upp i ett manligt lugn mot hotet från vildfolket kring Norrsjöns stränder, skulle han väl ha sett spöken mitt i dagsljuset, när han gick fram genom bygder, som burit skräck och fasa i så många år. Men ingen bävan för sådant fanns hos honom, han visste alltför noga besked om vad som varit, världen var väl inte annorlunda, och det som var måste väl vara, självklart och naturligt, så långt han kunde förstå.

Vägen gick genom Lindesby och Rösberga gårdar, vid grindarna hängde inga kvällslediga pojkar och flickor, där stod bara en gammal undantagsgubbe och tittade långt efter honom, han hade en gång sett Söråkers Tomas fara åt samma håll.

Hemmets luft blev allt tunnare, vid Bjursjö mötte redan den främmande världen, och vid avtagsvägen åt Ovissmossen stannade Elias och såg sig om, utan tårar, endast med ett allvar i ögonen, som kom från släktens urgamla djup.

Mörk var Ovissmossen, tungt brusade Finnskogens dunkla kronor, det skulle vara vår, men ännu lågo drivorna våta och gråa av smuts mellan bergväggar och stenhällar här inne. Börjelstorp är snart alldeles sammanfallet, Finnerödja biter sig envist fast i backen, Packatorp börjar svartna av ålder, och lilla Pepinitti har inte något namn alls för Elias, han känner inte till det, de flesta sagor och sägner och historier, som en gång varit levande här kring varje liten stuga vid vägkanten, äro döda för honom, den gamla tiden har vuxit

igen och kvar finnas endast enstaka små ställen med besynnerliga namn och fattigt, slitet utseende.

Om björnen, som fick gå ihjäl sig mellan Getbacken och Isakstorp har han dock hört berättas och tittar nyfiket mot grinden till höger och uppåt den smala gångstigen till vänster — men där såg inte alls konstigt ut på något sätt, två fattiga, slitna vanliga små torp, bara.

Där kommer åter stora landsvägen slingrande, bred och ljus — och där ligger Björkby bruk, det ska vara gammalmodigt och inte mycket värt numera, sägs det. Om gamle löjtnanten, som var en sådan urspegel, och om sonen, som blev förgjord av en lapperska att supa ihjäl sig har han också hört ett och annat, men går skygg förbi herrgården, där ser i alla fall ut att vara så fint som i himlen.

De gamla smedbodarna äro illa medfarna och vindvridna, borta är gammalt smått som levde här utanför, gånget, förgånget, tiden är en annan, mer klarnad, kall och utan sagors dunkel.

I Kungskoga fick han sova över natten hos handlarns.

Wernmarckens hade vid det här laget blivit riktiga storkarlar på sitt vis. På gården höll den gamle alltjämt bondkvarter, och själv stod han var dag i sin lanthandel vid torget, moran klädde brudar och höll torparebröllop i de små rummen vid den tysta gatan invid Kungskoga vita gamla kyrka, gömd i lindarnes löv. Men en dotter hade gift sig in bland herrskap, och sonen satt vid pulpeten i det lilla kontoret bakom handelsbon. Där samlades dyra papper, där lågo både Velamshyttan och Söråkers gård.

Elias satt som en tiggarpojke vid dörrbänken och åt vattgröten han fick, och gamle handlarn lyste i dörren och försvann — det var bara ett par vita polisonger bakom öronen, ett rödhyllt, skinande ansikte och ett par klipska ögon, sedan var han borta, knappt hade han nickat åt pojken. Elias fick ligga på höskullen, och när han gick därifrån hade han beslutat, att Wernmarckens en gång skulle få tigga om lov att sälja Söråker tillbaka till den rike och mäktige Elias Tomasson, som ännu bara var ett fattigt barn, på väg ut i världen för att bli en stor man.

På morgonen traskade han vidare genom norra tullen, vägen löpte mellan vårliga backar, våta av tinande kälmust i solgasset, prunkande av sippor och skinande hästhovsblommor. När han kom till de sotsvarta vägarna uppåt Usken mötte honom en ilande vind av nytt hem — och här blev sedan hans levnads bygd.

Han gick aldrig fram till Velamshyttan den dagen, där fanns ingenting för honom att göra. En liten körväg ledde uppåt stenbackarna förbi Skamlösatorpet, där ett tattarefölje slagit sig ner, somliga riktigt bofasta, bland dem en karing, som kallades Maran, Marget hette hon, men skulle vara vild. När han gick där förbi, kände han första gången något som liknade ängslan, en vild människa finge man allt akta sig för att möta — och ännu värre var det att se hur förfallet och vanvårdat stället var, jorden hade vuxit igen och stugan såg knappt ut som en människoboning, trasig skorsten, trasigt tak, trasiga fönster och trasig farstubro, på backen lågo högar av alla slags trasor. Där måste bo vildar — ett stycke från stugan, utanför ett uthus, stod en påselad och frånspädd hästkrake och tuggade några höstrån ur en stor flakvagn, som för resten var full av knyten och trasor.

Elias slank kvickt förbi och dök in i skogen upp till Hasselbottens gruva.

Där sökte han sig fram mellan lavar och skjul och andra byggnader, genom ett vimmel av spel och löpande linor och förbi ett brak av fallande stenar, som tippades ur kärrorna från den stora gruvlaven — alldeles bortkommen sökte han sig in i öppna smedjan, där skulle han vara, det visste han, och där fick han sedan stanna.

Tiden är kort och vägen är lång till drömmarnas rikedom och makt — att åren kunde gå så fort! Ett litet brev kom från syster Johanna, nu var hon i Stockholm och sökte efter lyckan. Nio år hade gått, och Elias var ingenting annat än en grov och senig arbetsman, saktfärdig och stillsam, sotig och smutsig från morgon till kväll, hans hela värld var gruvtorget mellan lavar och skjul och gråstenshögar och malmhoppar. Och långt, långt bakom skogar och berg låg den stora, vida värld, som han aldrig fick se. Den enda förändring han

visste om med sig själv var att han nu blivit starkare och van vid arbetet i smedjan, där han kommit i lära. Många konster kunde han inte göra, där kom sällan något före, som var mera vidlyftigt än att hålla järn och borrar vassa och laga grejorna vid verket.

Så blev järnvägen färdig en dag, den löpte utmed Usken förbi Uskeboda nya station ner till Kungskoga stad och vidare utmed landsvägen förbi Ovissmossen och bort genom Bjursjö socken. Det var halvvägs hem till Hobo, han reste dit en söndag, gick från Björkby station över Finnskogen och hem, ja, till fattighuset, vill säga, till Söråker gick han inte, han var alltför fattig och Wernmarcken hade för länge sedan sålt gården till främmande.

Det var sista gången han träffade modern. Några månader senare var hon död, och alla stora drömmar och tunga löften voro döda med henne. Nu kunde livet inte längre bli annorlunda, grått och mulet även i klaraste solsken låg det och väntade på Elias med långa, oföränderliga år.

Han fick hem till sig de sista spillrorna från Söråker, så mycket modern kunnat rädda med sig till fattighuset. Det var bara det gamla gåvoskrinet, som fadern haft med sig till sin fästekvinna, nu var det gammalt och gustet, målningen avnött, beslagen rostiga. Det var fullt av småsaker, både fästegåvor, som blivit gömda och annat som kommit till — barnkläder, sydda av gåvolinet, psalmbok och bibel, sädeskorn i påsar och papper, som en gång hade strypt som rep.

Elias blev ett slags förman i smedjan, en liten förbättring var det ju, nu skulle han ha kunnat ta modern till sig, men nu var han ensam. Johanna hade gift sig i Stockholm med en soldat och hade det svårt, fick han höra; Elias gifte sig han också.

Det var en tös, som blivit faderlös i gruvan, det gick kvickt och tyst.

Några karlar arbetade nere på Mårtens botten, två hundra meter djupt, i en ort, som nyligen blivit uppskjuten. Berget hade gjorts rent från lösa stenar och flisor, men var ännu inte alldeles säkrat, brytarna hade varskott, till och med velat avlysa platsen tills vidare. Men lastarna hade genare väg fram där, och gruvfogden låtsades om ingenting.

En natt hördes knäpp i berget, och lastarna tittade ett tag, sökte med sina små flämtande ljuslågor där nere i det nattsvarta, trånga källarehålet, de sågo inga släppor, bara hårda bergväggarna, våta och blanka av rinnande vatten.

De fortsatte. Att gå därifrån skulle ha varit detsamma som att avlysa platsen och hindra efterkommande skift att arbeta, kanske för många timmar. Ingen av karlarna ville ta på sig ett så elakt ansvar.

Det blev skiftbyte, nya karlar kommo, de andra gingo hem, nämnde ingenting om knäppet i berget, man ville inte få att höra att man var vrång i onödan, därför teg man.

Det nya skiftet hade lastat ett par vagnar, då märkte de, att en stor sten ramlat ner från taket och låg mitt bland deras fötter. Det kunde inte missförstås, nu måste skiftbasen varskos.

Han hette Erik Ersson, en femtio års man uppifrån Tungelby i tjocka skogen. Han kom fram till lastarna, lyste en stund med sin lampa på stenen, som fallit ner, lyste sen i taket, men såg ingen släppa.

— Berget ser klingfast ut, sade han och knackade med fyllhammaren i stenmassan tätt över huvudet — hela taket släppte genast och sjönk ner, dundret rullade, orten var igenfylld av tätt packade stenblock.

De små lyktorna hade slocknat, ett människoliv hade slocknat, allt var nattsvart mörker därnere.

Dundret hade hörts över hela tvåhundra metersdjupet, folk kom springande dit, någonstans ur den tunga stenmassan hördes ett flämtande oho — oho —. Där fanns liv ännu.

Den första karlen, som låg ytterst under raset, hade fått båda benen under en malmskuta av flera tons tyngd. Men när han fått luft att andas, viskade han: släpp mig så länge — de andra ha det värre än jag!

Utän att spilla ett ord lät man honom ligga och kastade sig in i stenhopen, vilket ögonblick som helst kunde ett nytt ras komma ner. Efter några timmars arbete hade man dock fått fram dem alla, Erik Ersson från Tungelby höll ännu fyllhammaren i sin livlösa näve, men huvudet var mjukt som en blodig deg, och i överkroppen hade han heller inte ett helt

ben kvar. Liket blev lagt på en malmvagn, fick en säck över sig och gick upp med berghissen sista resan.

Sedan begravningen var över, blev rum och kök ledigt i familjekaracken Tolvan, kallad Bondtolvan, där bodde bara bondekarlar.

Änkan tog barnen med sig och reste hem till Tungelby, till mannens släkt som fanns där. En vuxen tös lämnade hon kvar i Tolvan, Maria hette hon, och när hon och Elias Tomasson hade hunnit ställa i ordning åt sig en smula, blevo de gifta en söndagsförmiddag efter högmässan i Hasselbottens kyrka.

De hade känt varandra rätt länge och passade bra ihop. Maria var mörkhårig och mörkögd och hade en brinnande iver för det sanna livet i Gud. Hon var på sitt sätt en Dörte bland folket häruppe, en ovanlig kvinna, oböjligt tapper i hjärta och sinne, hållfast som en stålborr, för henne fanns ingen annan sanning än att Gud är allt och denna världen intet, det liv man lever är bara att likna vid en dröm, låt den vara hur hemsk och svår som helst, vi vakna en gång, vi vakna i döden, då börjar vårt verkliga liv!

Denna tro var hos henne så levande och stark, att intet som hände i tiden kunde föra henne bort från den fasta tillförsikten att rätt skedde genom all orätt som syntes; att dignande under livets börda vända sig bort från Gud var för henne lika orimligt som att om dagen gå i maktlös förtvivlan för att man om natten haft en elak dröm.

Hon var född i Tungelby, allt det villsamma skogsdunklet därinne i ödemarken hade visat henne hur överkligt allt är som synes i livet och hur helt annorlunda verkligt det inre livet är, det som man anar och drömmer. Hela hennes själ var uppfylld av Tungelby månsken, som gjorde sagan till vardag och undret till det självklart naturliga.

— Men vi ska hålla lorten ifrån oss i stugan i alla fall! sade Elias.

Jo! I renhet ska människan leva, förstås, för sin andes skull!

— Å vi ska ha mat för dan å kläder att ta på oss!

Jo! Därför ska man arbeta, men vad därutöver är, det är av ondo!

— Då tänk ja vi passar ihop! sa Elias.

Han började så småningom få klart för sig, att en människa kan vara rik och lycklig i sitt innersta mitt i all yttre fattigdom. En blek rikedom att se på — men vad kan andra se av sådant! Det var ändå en förunderligt stilla och vacker värld, som nu öppnade sig för Elias och Maria, en värld av tungelljus och vivangsdoft, den syntes kanske bara i deras allvarligt leende ögon och öppnade väl hela sin rikedom endast på de innersta djupen i deras egna hjärtan — men där levde en barnaglädje, som lilla mor Maj gav de vackraste drömmars namn. Det fanns en särskild, den kom ibland, av ingen anledning alls. Man bara vaknade om morgonen och var glad, blodet var varmare, det kändes som honung i hjärtat, och allting strålade och lyste för ögonen vart man såg, himmelen var vidöppen och man kunde höra de skönaste hymner klinga oändligt fjärran. Det var den heliga dagen, sade Maria. Den kom plötsligt mitt ibland alla andra dagar som en lysande strimma av solguld.

Det var barnen, som hittade på att kalla henne mor Maj. Så fort Ester kunde tala, lärde hon både bror Simon och far Elias, att mor egentligen hette så. Simon trodde först, att det bara var sådant som hon hittat på, men Ester svarade med stort och lillgammalt allvar, att mor bara kallades Maria, men i själva verket hette hon Maj kom och dansa med dockan — för de sa dom, förklarade hon. Därav kunde Simon förstå, att systemen hade talat med några som visste det, och med det beskedet lät han sig nöja, själv vågade han inte följa djupare in i fantasien, han stod utanför och hörde förundrad vad hon ibland berättade om människor och djur som hon talat med, där han ingenting alls kunde se — ensam gled hennes barnasjäl i svingande dans ut över okända djup, fadern blev bekymrad ibland, men modern visste, att det var som det skulle vara, mellan henne och dottern fanns en hemlighet, som de aldrig tänkte på att förklara, deras ögon möttes ibland i ett gemensamt leende, som ingen annan kunde förstå.

Det var bara när Elias var ensam med sin hustru som han kunde komma sig för med skygga försök att upprepa barnens smeknamn — det behövdes för resten knappast alls några ord mellan dem, sedan de levat sig innerligt tillsammans.

Båda förstodo på samma sätt den jordens dröm de gemensamt drömde och den översinnliga tro, som välvde sig ljus och utan tungsint grubbel över dem båda.

Och ändå kom den yttre världen allt närmare in på dem.

Det bolag, som ägde gruvan och den nybyggda Velamshyttan, hade några kilometer norr om Hasselbotten börjat driva en ny gruva, där skulle finnas bottenlöst med järn, och kring det nya Järnberget växte hastigt en hel liten stad av baracker, skjul och villor, det gick med amerikansk fart.

Där Elias stod i sin smedja, såg han genom den öppna dörren ut över gruvbacken vid Hasselbotten precis samma bilder, som mött honom när han kom dit som pojke. Från maskinrummet löpte spelet ner till laven, det knarrade i gamla virket och linorna löpte sin eviga gång, malmkärorna tippades med rammel och knall vid malmhoparna, mer syntes inte av det arbete, som bedrevs av många hundra man på vida djup under jorden. Allt var sig likt år från år, antingen sommarsolen gassade över hårdbrända backen mellan de små, låga rödmålade byggnaderna eller plöjda arbetsvägar löpte genom vita vinterdrivor. I en trång krets kring verket stod skogen högburen med sin skymning och sitt evigt tungsinta sus.

Men plötsligt blev där annat liv. På vägen, som löpte förbi Hasselbotten till Järnberget, strömmade fram en mängd av nya människor, små gråa, böjda arbetare i massor, unga ingenjörspojkar, det skulle väl bli folk av dem också någon gång när den värsta lärdomen gått över, en och annan styvare herrekarl kunde också skymta fram i den där strömmen. Bland allt småfolket lyste de stora med kallt glitter, bäst att inte ha något att göra med sådant, dom ä herrskap te knä, sen tar baken ve, å den ena sidan ä inte en bit bättre än den andra.

Hela Bergslagen ligger på, kunde man ännu säga när det blev bråttom, och nu gick det med fart. Det blev en massa nya saker för Elias att fundera på.

Frälsningsarmén, som höll till vid Järnberget, blev han snart färdig med, där var för mycket buller, ett alltför oblygt skrikande upp till vår Herre, han gick därifrån liksom han vänt sig bort från de andra frikyrkoförsamlingarna med deras

andliga högfärd och ursinniga nitälskan, var och en kring sin egen lilla del av Ordet. Elias och Maria voro inte så långt borta från sin Gud, att de behövde skrika på honom eller gräla om vad han sagt eller inte sagt. För bullret i andras tempel kände de en skygghet, som reste sig ur djupet av det gamla bondeblodet, och vände sig bort från lösa seder med en mogen odlings förnämhet. För deras tro behövdes ingen kyrka och ingen präst. De levde i en frid, som inte kunde störas av något argsint grubbel, därför att för dem fanns ingenting att grubbla över, de hade redan den stora vissheten, och det var dem nog: vi leva alla i Guds rike, och det riket är inte av denna världen.

Men denna avskildhet från andras församlingsgemenskap kändes orcande ibland, mest för Elias, som inte kunde lika lätt som Maria se drömmens överklighet i allt som hände omkring honom — han såg det också på mycket närmare håll än hon, mer än någonsin levde nu Maria likt ett barn, sedan hennes egna små ungar byggt en ny värld av fantasier mellan henne och den yttre verkligheten. Elias kunde inte riktigt följa med, han kände att något måste göras även i yttervärlden, om de inte allesammans skulle kastas som offer åt den nya tidens gudar. Arbetet blev hårdare och lönerna blevo mindre, det fanns ingen gräns för allt vad herrarna fordrade av arbetsfolket.

Så långt hade han kommit, när han första gången på Delockshytttegården och i Brödraförsamlingens bönhus fick höra talas om socialismen. Han behövde lång tid för att klara ut de där sakerna. Hustrun visade närmast ovilja mot det hela, det var henne alltför främmande och tillhörde den förgängliga världens bekymmer, som inte kom dem vid, så länge arbetet gav dem vad de behövde för att leva.

— Men när vi inte får nån lön för vårt arbete? Ska vi inte säga ifrån då?

Åjo, det kunde man ju alltid göra, förstås.

— Men inte hjälper det om en ensam karl säger ifrån, då får han sluta bara, vi måste komma alla på en gång.

Det ville nog till att de voro många för att det skulle gå bra.

— Men nu har vi ju inte ens en plats att komma tillsammans på och språka om våra saker, hur ska vi då bära oss åt för att få någon hjälp å bättring åt folket?

Det var väl inte annat att tänka, än att så många karlar skulle kunna ordna en samlingsplats åt sig ganska snart, menade hustrun.

Hon betraktade sedan hela det där arbetet på samma sätt som hon betraktade nykterhetsföreningens verksamhet, det var bra att sådant gjordes för dem som behövde det, för Elias, som aldrig smakade starkt, kunde det inte vara nödvändigt, och att det skulle vara någon verklig fara för avlöning och annat åt en ordentlig smed, det trodde hon inte på allvar, det gällde nog mest de lösa karlarna, som kunde behöva någon som hjälpte dem till rätta.

Maria såg ännu världen med ett barns ögon, och där bakom gömde sig även barnets själviskhet. Kände hon ingen längtan efter den förgängliga världens lockelser, så kände hon heller intet behov att komma andra till hjälp, eller sparare, hon visste inte att det fanns något sådant behov, hon trodde att tingen självklart förhöllo sig för andra precis på samma sätt som de förhöllo sig för henne, fastän de flesta människor endast av enfald eller elakhet vände sig bort från sanningen.

Det rådde oro bland folket i gruvor och hyttor. Vid Norrskogens stora verk hade man redan haft strejker två år i rad, första året lyckades arbetarna driva upp sina löner, året därpå förlorades i en ny strid vad som förut vunnits och mer till, det var Frälsningsarmén och de religiösa som sveko och kommo nederlaget åstad.

Den erfarenheten talade både för och emot.

Det såg inte omöjligt ut ändå, bara man en gång vunnit tillräcklig styrka, skulle det gå bättre — arbetareföreningarna växte ganska hastigt upp runt omkring. Strax därefter drevo en massa avskedade arbetare omkring som vrakspillror överallt och föreningarna voro upplösta — det tog eld i hårda sinnen! Man tänkte inte låta krossa sig på det sättet!

De mera försiktiga viskade om att föreningarna borde vara hemliga, de skrämdes av de stora offer som krävdes — men i hälsicke heller! svarade de mera lättlivade — och den

som går rätta vägar behöver inte gömma sitt ansikte! svarade de mera allvarliga. På en kort tid hade vuxit upp en strid mellan berghårda människoviljor runt omkring. Sedan Norrskogskonflikten avslutats blev det inga stora strejker mer, endast en ihärdig dragkamp dag ut och dag in under bister tystnad. Hundratals människor avskedades och gingo förlorade på detta sätt, här och där blevo herrarna tvingade att ta tillbaka dem som avskedats för arbetareföreningarnas skull, men de flesta gingo hjälplöst förlorade.

Elias kom hem en kväll och var uppsagd från sin plats. Dagen därpå gick han ner i smedjan som vanligt, ingenting hördes av. Dagen därpå likadant — uppsägningen fullföljdes aldrig, men som ett skott hade denna varning skakat grunden under Elias och Maria.

— Gör de som ä rätt å tänk inte på mej å barna! förklarade hustrun. Så får di inte bära sej åt mot oss, vi ä väl människor, om inte herrana vill gå rätta vägar, så inte ska di skrämma oss från sans å vett!

Elias ville inte strid. Han ville bara att folket skulle samlas för att bättre kunna göra motstånd, om några nya försök skulle göras uppifrån att trycka ner arbetarna. Men först och främst ville han få till stånd ett eget hus åt folket att samlas i. På den saken funderade han länge, sedan skrev han till det nya förbundet för bruks- och gruvarbetare. Det dröjde länge innan han fick något svar, och allt eftersom tiden gick blev det alltmer klart hur osäker hela ställningen var. Det kändes som en ständig skälva i marken, man visste knappt om man vågade somna på kvällen, huset kunde ju falla samman under natten, och gick man till arbetet, visste man inte om man skulle komma hem igen som lika god karl eller kanske som arbetslös, avskedad, bortkastad. Stod Elias i smedjedörren och vände ögonen utåt granbacken, kändes det alltid som en pust av köld, när han såg en förman gå förbi, de stridande mätte varandra med ögonen. Men ingen slog till.

Det var ett nytt sätt att leva. Både för Elias och Maria kunde det ibland kännas alldeles outhärdligt, all trygghet, all solig vila var borta, man hade förlorat grunden under föt-

terna: förtroendet för husbondfolkets rättvisa och billighet hade brustit, det var som att ha tjuvar över sig. Vad som helst kunde hända, ökat arbete och minskad lön i oändlighet och avsked om man gjorde ett försök att stå emot. Nej, det kan aldrig vara rätt, det kan aldrig vara Guds vilja, att vi inte ska få leva som människor! förklarade hustrun gång på gång, envist högg hon tanken fast i föreställningen om Guds rättvisa, som kränktes av herrarna och måste försvaras av arbetarna. Och hur vrängt det än såg ut, skulle dock det rätta ske till slut, man fick inte böja sig under det ondas vilja, då hade man förlorat sitt verkliga liv.

Elias hakade sig mer fast vid jordiska medel i striden: när ett eget hus en gång blivit byggt åt folket, skulle dock något fast finnas i allt som nu drev för vind och våg. Där kunde de många små krafterna samlas, där kunde man överlägga i ordning och lugn, inte som nu samlas några stycken likt jagade djur i barackerna eller i skogsbackarna.

Kom han så hemåt från smedjan en tidig höstkväll. Han gick en liten gångstig upp genom skogen, där mötte han hustrun med barnen. Han såg dem på långt håll, barnen kommo springande, Maria började också springa emot honom — hon svingade något i handen — ett brev!

De stannade, han kunde knappt hålla Simon och Ester ifrån sig: akta ditt förklä, flicka lilla, ja ä så soti — ta inte i mej, pojke, du smutsar ner dej! De satte sig ner tillsammans i skogsbacken, han torkade händerna i mossan och bröt sitt brev, det var från förbundet.

En avskrift av en paragraf ur protokollet vid kongressen, som varit där uppe i Falun. En lång avskrift, kantiga bokstäver, svårt att läsa! Någon gruvarbetares tunga näve hade fört pennan, kunde märkas. Det tog lång tid — men så hade han läst det. Barnen voro långt uppe i backen och letade efter lingen — hustrun lade sin arm om halsen på Elias, hon var inte rädd för sotet:

— Ä de tråkia saker, gubben?

Han satt stilla en lång stund och såg rätt framför sig. Så vände han ögonen mot hustrun och vecken vid ögon-

brynen jämnades ut — hennes mörka, vackra ögon! hennes mjuka, goda ansikte!

- Vi får ingen hjälp me vårt bygge, sade han.
- Då får vi bygga själva?
- De står så här i breve.
- De går väl de också!
- De måste gå.

Folkets-husfrågan hade kommit på tal vid kongressen, stod det i brevet. Kongressen hade gjort ett uttalande. Arbetareföreningar — det kallades numera fackföreningar — som hade pengar borde hjälpa dem som inga hade, och alla borde var på sitt håll sträva att få ett eget hus, det skulle vara av stor betydelse för arbetarnas framgång.

Det var alltsammans, ingen annan hjälp att vänta, bara ett uttalande. Sist i brevet stod en liten anteckning av mannen som skrivit. Förbundet bestod av nio godkända avdelningar och dess räkenskaper omfattade något mer än trehundra kronor, förbundet kunde inte tänka på att bevilja något lån till avdelningarnas byggen, sådant måste varje enskild förening ordna själv, september 1897 —

Skogens tungsinta sus blev aldrig tyst, de lyssnade länge till det mörka orgelbruset. Hand i hand sutto de på backen, en fyrtioårs man och hans hustru. En liten hand stacks fram emellan dem, den var full med lingon, Ester hade plockat dem åt far.

Hon hade moderns mörka hår och ögon — han vände sig till Maria — och mötte hennes blida leende. Det behövdes inga ord mellan dem, de visste båda vad det gällde, många års oviss kamp och fattig möda om den lilla tanke han hade trott vara ett litet bestyr på lediga stunder första året, innan det verkliga arbetet för människornas frigörelse på allvar skulle börja.

— Så får vi väl själva bygga vårt hus, nån gång ska de väl bli färdigt!

De gingo tillsammans uppåt skogsbacken, hem till Tolvan, den röda baracken där borta i gläntan. Långt bakom

dem hördes det knarrande slamret från gruvbacken, det sjönk in i kvällningens höstliga tystnad, runt omkring dem brusade skogsdunklets orgelsång, den tystnade aldrig.

Till våren ska Simon gå fram — och snart ska Ester också däran — sen blir det väl någon råd för oss båda gamla!

Men det var svårt att se någon högre rättvisa i tingens gestaltning, och det var kanske inte så besynnerligt, att allt fler människor vände sig med hårdnade hjärtan bort från tro och inre glädje. För länge sedan hade de första orden om gudsförnekelse gått ut bland folket, en ung man, som lidit grymt under andligt våld medan han växte upp på en plats, där läseriet bredde ut sig som en svart gröt, hade under några år rest omkring och upplyst människorna om den sanning han funnit: det finns ingen Gud, det finns intet evigt liv. Allt sådant var bara vidskepelse, som man skulle akta sig för.

Det sades att Gud hade straffat honom, hans tunga hade blivit förgiftad av hans egna giftiga ord, i ömklighet hade han dött, där hade han fått lönen för sin sanning. Men andra sade, att hans sjukdom kommit alldeles naturligt, så som vilken människa som helst kan bli sjuk, och det sades också, att han blivit förgiftad av läsarna för att de sedan skulle kunna peka på hans död som på en Guds straffdom.

Därom visste man nu inte så noga besked, men att herrar och präster spelade under samma täcke för att bedra folket, det fick man så småningom klart för sig. Många nya lärare reste omkring för att upplysa folket, och alla hade de avskaffat Gud, inte så att de upphört syssla med de eviga tingen för att i stället öka en tryggad ordning för de enkelt jordiska, men så, att de ansågo ingenting mer angeläget än att beröva människorna deras tro på alla bestående värden i tillvaron. De visade klarligen, att vetenskapen för länge sedan funnit den stora tomheten, och med denna dyrbara gåva gingo de ut för att undfägna folket.

Herrarna hade för länge sedan anammat vetenskapens läror, tillrättalagda för makthungriga själar. Hur länge skulle folket låta lura sig av prästerna att stanna kvar i slaveri under sin egen vidskepelse?

Man levde bara en gång, det var en allmänt erkänd sanning, sedan var man död och slut för alltid. Då gällde det att göra livet så angenämt för sig som möjligt medan det varade, därtill behövdes pengar, dem skulle man skaffa sig med vilka medel som helst, och för den skull tvingades arbetarna med list och våld att träla, arbetets frukter togo herrarna för egen del och levde gladeligen var dag intill döden, arbetarna fingo träla intill döden, dö skulle alla, sedan fanns det ingenting mer, allt var slut. Hur länge skulle arbetarna låta bedraga sig med prästernas råa hänvisning till saligheten efter döden, sedan tjuvar tagit all mödas lön på jorden?

Portarna gnäller,
hundarna skäller,
tjuvarna ä i rovakern, mor!

Det var en gammal lek, men varför inte driva bort tjuvarna och sätta sig själva i rovakern och smörja kråset? Rätt får var människa skaffa sig själv, stackare den som inte orkar! Så hade herrarna länge levat, så skrevo deras lärda män, rikedom och njutningen prisades, fattigdomen och enkelheten föraktades, gudstanken var en vidskepelse, som bara skulle predikas av köpta präster för massan av trälarna — se upp, ni arbetsfolk, att ni inte fastnar i deras falska garn och bli trälarna i deras våld, som veta mer än ni!

Det var inte lätt att komma från sådana läror. De kunde beläggas med alltför tydliga bevis. Hastigt spred sig bland folket den vissheten, att alla lärda herrar bevisat någonting som kallades för materialismen, det var i den läran herrarna levde nu, den gamla tron var omodern och alldeles falsk, nu gällde det att följa med så att man inte blev lurad, nu gällde det att ta skadan igen!

De gamla, som blivit rotfasta i sin gammalmodiga tro, reste sig med oro och förbittring mot den nya tidens gudar, men för det lösa folket, som drev omkring utan fäste i landet, var det evangelium. Äntligen blev det klart, att man fick göra vad man ville, bara man kunde göra det — äntligen blev det klart, att allt som hindrade och band var bara ett inlärt bedrägligt tal om samvete, rätt och Guds vilja! Nej, ropade

de troende, Gud lever! Ja, ja, han lever! — Skenheliga hycklare, vidskepliga stollar, förbannade tjockskalliga läsare! svara de andra parten. Och grälet slutade aldrig!

Men herrarna blevo mäktiga bekymrade och skrevo i sina tidningar och vittnade om sin livliga tro på Guds rike och avskedade de starkaste viljorna bland arbetarna för att få lugn och införa nya maskiner och reglerade lönerna neråt så att det var en lust och fröjd åt'et! Prästerna dundrade mot otron och råheten bland arbetarna och sutto till bords med de rika och smekte penningemaktens synder med lena händer men straffade fattigdomens enfald med gissel och skorpioner.

Allt bredare blev klyftan, allt hårdare gick talet på arbetareföreningarna, de troende skrämdes bort, och de kunde gärna gå! Vi ska göra Gud ifrån oss först, så får vi ut på sjön sen å fiska, sa gubben las bibeln om söndagsmåron — så härmade man läsarna, alltid skulle de släpa Gud med sig i vått och torrt och i allt orättfärdigt fuffens de hade för sig. Vad ha vi med Gud att göra, vi äro människor, vi ska leva och vi ska hjälpa oss själva, någon annan hjälp ha vi inte att vänta!

Den anda, som tog ledningen bland folket, var en annan än den gamla, hårdare, bittrare, fri från illusioner, sökande ingenting annat än makt och ökad makt för maktens egen skull.

Har inte vetenskapen rätt?

Vem har givit människan alla dessa nya maskiner? Vetenskapen! Hur har det varit möjligt? Därför att vetenskapen äntligen funnit sanningen, nu vet den hur allting ska vara, nu använder den sin makt, den har lärt sig hemligheten att skapa och skapar fritt oändliga krafter — ska man inte tro vad vetenskapen säger, då vore man ju från vettet! Den säger: här är en maskin, som gör så och så — sätt den igång får ni se! Går inte maskinen, då ljuger vetenskapen. Men går den — då har vetenskapen rätt! Och den går! Den gör precis så och så, som vetenskapen har sagt att den skulle göra. Där ha vi det rätta!

Maskiner ja! svara de andra. Men vad människan är, vad den levande tanken är inom människan, det kan ändå inte vetenskapen svara på!

Galenskaper — människan är ju själv ingenting annat än en maskin! Finare och mer invecklad än alla andra, men snart ska vetenskapen göra människor av stål, lika fina och invecklade maskiner som kropparna av kött och blod. Att en människa tänker är inte märkvärdigare än att speldosan nere på kaféet kan spela, det är kuggar och hjul och cylindrar och skivor med taggar, det blir toner och melodier, när den sättes igång, människans hjärna är den finaste speldosa, men den kan ingenting annat spela än vad som finns på de skivor, som röra sig inne i skallen, och när verket stoppas, då är musiken slut, ajöken! Slå sönder speldosan, som står nere på kafédiskan och spelar Donauwellen för en femöring i sprickan, slå sönder den i småbitar — kan du få den att spela Donauwellen sedan, då ska vi tro på ett liv efter döden!

Det kunde inte Elias, därmed var materialismens seger bekräftad i Hasselbottens arbetareförening. Det var någonting så behagligt med det nya sättet att tänka, var och en kunde lära sig det lika lätt som att äta smörgås, och den sanna demokratin krävde, att de eviga tingen skulle göras lika lättfattliga för alla.

Men själv blev inte Elias på något sätt rubbad i sin tro. De tvivel, som andra kommo med, tycktes honom vara en massa barnsliga påhitt, besvärliga eftersom han inte kunna finna ord att besvara dem, men lika betydelselösa som besvärligt prat av småbarn. Och om i hans ögon den nya läran uppenbarligen saknade allt sanningsvärde, vilket för honom var det avgörande, så kom därtill att han inte kunde inse dess praktiska fördel. Vilken nytta, vilken glädje eller tröst kunde en tröttkörd arbetsman hämta av sådana tankar? Utsläpad under ett liv i nöd och elände skulle han dö i smuts och bli endast smuts i jorden — åt den vissheten jublade man som vore den en härlig vinning åt de förpinades andar! Den skulle hetsa dem, att redan här på jorden ordna frågan om paradiset, lät det. Fanns det ringaste utsikt, att detta paradiset på jorden kunde vinnas inom rimlig tid? Nej, man hade berövat arbetsmannen den rikare drömmen om odödlighet för att ge honom till livs ett bleklagt hopp om mänsklighetens framtida lycka, som skulle avnjutas av anderssöner och pet-

terssöner om tusen år, medan de nu levande avstodo från all andlig fördjupning och mognad för att slita ut sig i den ekonomiska och politiska kampen om lösa framtidsdrömmar.

Då föll man tillbaka på lärans sanningsvärde igen! Sanningen skulle förkunnas, antingen den var angenäm och förtröstansfull eller icke!

Men när Elias kom för sig själv, hittade han på en hel mängd saker, som han kunde ha sagt om speldosans religion.

En speldosa kan inte spela fel, när hon är i god gång — men människan kan tänka fel, och hon kan inse felet och rätta sig själv! En människa kan låta bli att spela åtskilligt av det där hon har i skallen, därför att hon tycker det låter illa, hon kan i stället hålla sig till annat hon tycker låter bättre och renare — speldosan kan inte välja sina stycken! Då liknar människan mer ett instrument, som någon spelar på — och vem är det som spelar, om inte den vi kalla Gud?

Det var ett bedrövligt spektakel, som förhades på Hasselbottens arbetareförening under denna första brytningstid. En förtvivlad lust att skrota ner alla tyngande rättsföreställningar för att endast tillgodose de grova och själviska intressena låg grinande bakom allt populärvetenskapligt och dussinfilosofiskt svammel.

Elias kände motvilja mot att gå dit, men det var ingen annan råd, han måste. Han var deras ordförande, om han inte hölle fast, skulle alltsammans gå sönder. Det fanns ingen bland arbetarna vid Hasselbotten eller Järnberget, som kunde överta hans plats. Han var känd överallt, han var Elias Tomasson, det var nog för alla att veta, en karl som ingen kunde springa omkull. Redan hade han flera gånger varit under disponentens ögon och fått lämna besked: vad ville arbetarna? vad menade de med sin förenings verksamhet? — Han hade lämnat besked, ärligt och enkelt: de ville hålla tillsammans för att ta vara på sin rätt. — Var det någon som ville dem något orätt, kanske? Var inte arbetsledningen god nog? Ville man säga, att det begicks orättvisor? — Det kunde väl hända, att vad herrarna tyckte var rätt på sitt håll, kunde kännas som orätt bland arbetarna, då vore det

bättre, om man kunde komma tillsammans och rådgöra och meddela till kontoret allt vad man tänkte.

Farliga stunder och snärjande frågor hade Elias redan åtskilliga gånger klarat, föreningen fanns fortfarande kvar, Elias stod fortfarande i sin smedja, senig och stark, med ett redan fårat allvar i sitt sotiga ansikte, det var nog för alla att veta, det var nog för honom själv, han var mannen, så länge han stod ansvaret för arbetareföreningen höll han den tillsammans, han måste stanna.

Det blev inga större konflikter, inga strejker eller sådant. Lugnt och tyst ordnades några tvistigheter då och då. Det var inte lätt att göra uppenbar orätt gentemot denne stillsamme man med det öppna, ärliga ansiktet och det lågmälda, fasta talet. I allt ovisst, allt löst och oroligt drivande i tillvaron, lyckades han dock vinna någon ordning, någon säkerhet och trygghet åt sig och de sina.

Urspegeln på Björkby gård, gamle löjtnanten, hade en son som söp ihjäl sig, förgjord av en lapperska, men han hade andra barn också, både söner och döttrar. Slakten bredde ut sig och gjorde vad den kunde för att uppfylla jorden, tösorna giftes bort över landet, pojkarna blevo helst järnmän vid berg och hyttor och bruk. En man av den slakten var disponent vid Hasselbottens gruva.

Han var svår att ha att göra med, barsk och sträv och orimlig i sina fordringar, tyckte arbetarna, men Elias, som kände honom bättre nu, menade att det var ingen oresonlig karl ändå, på det hela taget.

I en backsluttning en kvarts väg från gruvan låg kontoret, en liten vacker villa mitt i en idyll av blommor och grönt. Där låg även laboratoriet, där ingenjörspojkarna, klädda i vita linnerockar, arbetade i moln av piprök, när de inte drogo smörjkläderna på och stego ner i gruvan. Hörnrummet på nedra botten med fönstren utåt trädgården var det allra heligaste, där härskade disponenten som en kunglig regent — av bruksadelns och bergsfrälsets ädlaste gamla blod, hett som eld och starkt som dynamit, men friskt och ärligt i varje droppe.

Elias stod därinne i Kungsrummet igen, kallad av disponenten till ett samtal.

Det var en stor och grann karl, mörkhårig och bred över axlarna, men kring den svarta, blanka mustaschen låg ett veck av bekymmer och grämelse nu, medan han drev fram och tillbaka över golvet. Elias väntade vid dörren. I gamla tider kallades arbetaren upp till kontoret så här för att få stryk, när det blivit någon tvist mellan honom och storfolket. Sedan hustavlan blivit undanlagd gällde det bara avsked.

— Tomasson, som är en sorts ledare för arbetarna här, ska se till att det inte blir något bråk nu. Vi ha svåra tider och dålig marknad. Arbetarna måste lära sig att rätta mun efter matsäcken. Vi bli nödsakade att sätta ner lönerna för en tid över hela linjen. Det är en ganska betydlig minskning vi ha att emotse. Tio procent. På alla löner.

Elias bleknade. Arbetslönen var redan förut så liten, att det klagades allmänt.

— Samma nedsättning kommer att göras överallt, vid alla gruvor och hyttor och bruk. Det är inte roligt, Tomasson! Men det måste göras, så lågt som konjunkturerna stå för närvarande. Det ska väl bli bättre igen. Men sanningen att säga — hur länge det kan dröja, det vet jag inte!

— Ja ska säga dom va disponenten har sagt mej.

— Och han ska avstyra bråk, han ska säga dem, att detta är nödvändigt, Tomasson!

— De kan ja inte. De vore för mycke begärt.

— Då måste jag meddela er, att de missnöjda få gå!

— De blir allihop, de.

— Strejk, menar ni?

— Ja, de kan väl inte undvikas nu längre.

Rasande gick disponenten Elias in på livet:

— Vad säger du, karl? Kan det inte? Det måste undvikas, begriper ni väl — just nu!

— Ja kan inte hindra de.

— Då har ni att hämta betyg och avlöning hos kassören där ute.

— Får väl de, då.

— Ni har att välja. Antingen avstyr ni strejken och övertygar arbetarna, att lönenedsättningen är nödvändig — eller också —

— Ja slutar.

— Nå så —!

Disponenten svängde sig om på klacken och gick ifrån honom. Stannade igen och ropade ursinnig:

— Begriper ni inte, karl, att ni inte har rätt att bära er åt på det här viset? Jag fordrar att ni hör på vad jag säger, det är väl det minsta jag kan begära! Av er hade jag väntat mig bättre, Tomasson, jag hade hoppats så mycket av ert förstånd och av er ärlighet, att ni skulle hjälpa mig få skutan upp i vind igen — men istället går ni med bland dem, som göra allt för att förstöra vårt arbete — som vi ska leva av allesammans! Är det rätt, är det reson? Han är ingen bergsman, Tomasson! Skäms han inte, karl?

— De finns allti en sån massa vackert försvar, när villkorena ska försämrats för arbetarn, då ä de allti nödvändigt, å då ska vi allti stå på tå för å begripa. Men när de galler arbetarns självklara rätt, då ä de inte tal om att herra vill begripa, inte.

— Och det säger han till mig?

— Ja står för va ja säj.

— Han gör det — han är ingen rädder karl — men vet han vad han är? Han är så förbannat dum, Tomasson, så jag skäms för att jag har trott bättre om honom. Rätten står väl inte skriven på ett papper, så att man kan lära't utan-till å ha't att gå efter i alla tider — vad som är rätt får man försöka avgöra var gång tvist föreligger. Och nu stå här så stora värden på spel, hela Hasselbotten ryker i putten om ni strejka — nu kan här förloras så mycket, om ni inte underordna er vad som är nödvändigt för oss alla — nu är det inte fråga om någon annan tvist än denna, som måste avgöras för ögonblickets behov — nu är det alltså jag som har rätt och inte ni! Jag har inte varit obillig mot er förut, det vet han, Tomasson. Nu fordrar jag, att ni finna er i det nödvändiga. Om han tar sitt avsked och går — vad har han

för nytta av det? Och vad har jag för nytta av honom sen? Han är ju den ende här bland arbetarna som jag kan tala med, därför att han har deras förtroende. Och mitt förtroende har han också haft. Går han nu — så är han själv arbetslös och har dessutom tagit ansvaret för att han stjälpit omkull hela det här verket och gjort en mängd människor arbetslösa i dessa dåliga tider. Är det rätt? Svar: nej! Det är inte rätt, Tomasson!

— De ska ja be att få svara på själv!

— Svara då — satans tjurskalle!

— Om ja går till kamraterna å säj som disponenten vill, så får ja till svar: du ä en fårskalle, Tomasson, du har låti disponenten prata dej full me vackra ord för att han ska få ta pengarna av oss!

— Hör bara! Det var vackert! Det menas att jag ljuger för att bestjåla er?

— De svare kommer ja å få.

— Menar han själv detsamma om mig?

— De vill ja inte svara på.

— Svar nog!

— Ja tyck å ja har svara tydlitt nog. När ja har neka stå disponenten till tjänst.

Med knutna nävar stormade disponenten mot Elias:

— Du är — en —. Sådant vågar ni säga mig — nå — ja — egentligen är han ju en bra karl. Men Gud i himmelen så — så — vad ska jag säga? Dum? Nej — inte precis — sanningen att säga begriper jag rätt väl, att det ligger en smula sunt förnuft i vad han säger — från er sida betraktat. Men han bedömer saken som en käring på ett mjölkmagasin, när hon är rädd för att bli lurad på en femöring! Inte som en gammal karl, när det gäller allvarliga affärer! Efter som vi nu ska säga varandra grovheter, så får han finna sig i att höra ett ord, han också — när jag står här som ett barn och låter honom kasta mig smuts i ansiktet. Det skulle jag inte göra, om jag inte nödvändigt behövde hans hjälp nu. Kom hit, ska jag väl visa honom, då — svart på vitt — sitt här!

Elias satte sig vid bordet, disponenten kom med papper och böcker!

— Jag har visst mer förtroende för honom, Tomasson, än han har för mig! För han tror väl inte, att jag har förfalskat huvudböckerna, när jag nu törs visa honom dem? Inte det? Tack, det var ju vänligt! Förstår han sig på siffror? Ser han vad det här betyder? Förlust, Tomasson, verket har gått med förlust — där har han i lättfattligt sammanhang orsaken, varför lönerna måste sänkas! Här ser han våra utgiftsposter — jämför med fjolårets här — vi har sänkt varenda en! Och det räcker inte. Här ser han arbetarnas lönekonto i sammandrag — det är inte sänkt ännu — men det måste sänkas, med tio procents avdrag på den posten går affären ihop! Tag papper och penna här, räkna själv — vad kostar en ton malm, uppförd på backen? Här ha vi den kalkylen gjord, han kan ju kontrollera posterna! Och vad få vi betalt för en ton malm, sådan den ligger på backen? Här ser han noteringarna — här ser han hur priserna sjunkit på ett år — och här ser han i telegram, vad våra kunder bjuda oss nu, räkna om'et i svenska pengar — vad får han? Nå! Nu har han med egna händer gjort den räkningen och ser med egna ögon, att vi inte får så mycket över, som behövs för att driva verket. Förstår han situationen bättre nu?

Elias satt tyst med pennan i näven — han blev alltmera blek i ansiktet — siffrorna ställde upp framför honom det handfasta faktum, att lönerna måste sänkas! Ty det var inte dålig ledning av affären som gjorde balansen, det var sjunkande noteringar, som drabbade lika hela industrien!

Disponenten stod bredvid honom med händerna i byxfickorna — leendet kring hans blanka, svarta mustasch rymde både häpnad, aktning och förargelse att inte bli trodd på sitt blotta ord, att arbetaren inte förläget avstod, när pennan stacks i hans hand, men lugnt som om det varit den naturligaste sak satte sig ner för att kontrollera chefens siffror!

— Det låter sig inte göra att komma saken närmare, alla räkenskaper har man ju inte så här på en gång tillgängliga

för revision, sade han i en ton som var halvt gäckande, halvt urskuldande — men Tomasson bör väl ändå kunna få ett klart begrepp om ställningen!

Elias steg upp från bordet och tog sin mössa igen:

— De ä allvarlia saker, de här, för arbetarna. Men ja ska säga dom alltsammans.

— Då litar jag på, att det inte blir något bråk om löne-reduceringen?

— Såvitt de beror på mej, så blir de ingen strid. De kan inte bli strid. De vore orätt!

— Det var bara det jag ville ni skulle inse.

Elias dröjde ännu ett ögonblick — så spände han ögonen i sin chef:

— Disponenten har fått rätt — den här gången. Men nu ska han ge mej rätt i en annan sak!

— Att?

— Vi har ännu inte fått klart besked om vi får ha vår fackförening eller inte, de står strid om föreningsrätten överallt i lande, nu har disponenten underhandla me mej som representant för arbetarna i fackföreningen — då har disponenten också erkänt, att vår förening har rätt att existera å att Hasselbottens arbetare får tillhöra den, om di vill!

Disponenten tog baksteg, häpet:

— Är ni alldeles förbannad, karl?

Så stodo de en stund och mätte varandra med ögonen — disponenten vände sig bort!

— Han har rätt. Nu kan han gå tillbaka till sin smedja igen!

Elias gick.

På arbetareföreningens möte fick han sedan en skarp batalj med de sina.

De ville ha strid. Då ställde han till förfogande sin plats som ordförande. Han visade dem så klart han kunde, att de nu foro i ogjort väder med oberättigat krav. Han möttes

med iskallt ogillande, tillräcklig majoritet för ett strejkbeslut kunde dock inte uppbringas. De äldre kamraterna litade nog på hans ärlighet — men han hade naturligtvis låtit föra sig bakom ljuset! De yngre gjorde inga omsvep: han hade blivit mutad av disponenten!

Han drog sig undan från allt buller i vädret, från alla funderingar om världsgåtorna och alla fantastiska överord av omfrälsta fritänkare angående socialismens övernaturliga makt att förbättra människorna och göra jorden till ett paradys. Fackföreningens arbete blev för honom en del av de nödvändiga världsliga bestyren för att anden skulle kunna leva inom människorna i renhet och utan nöd. Den som sedan ville förnöja sin egen bitterhet med den tron, att det inte fanns någon ande, bara en kropp, som ville äta och dricka och kittlas och smekas på alla möjliga sätt tills den rutnade bort i jorden — den som valde den tron åt sig att leva på finge väl hållas med sitt, det var ingenting för Elias. Han gjorde sin plikt bland människorna för pliktens egen skull och tog lika liten del i fritänkarnas djävulsmässor som i Frälsningsarméns välmenta krigstjut eller i frikyrkornas argsinta inbördes gräl eller i de tomtröskade utanläxor, som söndagligen snörvlades fram av statskyrkoprästen, disponentens trofaste och vördsamme middagsätare.

Väl bävade marken ständigt och ofta hårt nog under fötterna på Elias och Maria, men de grånade tillsammans i den ljusa tro, som välvde sig över dem, ej längre likt ovetande barnadrömmar av tungelljus och vivangsdoft ur villsamma skogars djup, men likt den blommande sommarens solljusa rymd högt, högt över mognade människors hjässor, som hellre ville leva under Guds fria himmel än under valhänt timrade dogmers tak.

Simon var redan ute ur hemmet, så fort gick tiden. Och Ester, stora flickan, skulle därän hon också.

I trädgårdstappan vid Bondtolvan hölls en liten avskedsfest en sensommarkväll, det var hembakta småkakor och mor Majs bästa hallonsaft — det var några unga flickor, som höllo varandra om livet och sjöngo vackra visor, lustiga och ve-

modiga, de klingade undersamt stilla ut ur den lilla syrenbersån strax bakom baracken. Syrenerna hade blommat ut, men där höjde sig i stället brandgula liljor, solrosor och flammande ringblommor i höstens guldröda ljus — så gick Ester också ut i livet.

I Kungskoga var hon över vintern, sen kom hon till Stockholm och hjälptes till rätta av brodern. Snart kommo breven flygande hem till Hasselbotten, gamla faster Johanna hade arbetat ihjäl sig som bruksmäcka på byggen och hade blivit död i uselhet på fattighuset för flera år sen, om kusinerna visste man ingenting annat än att Oskar skulle vara på en mekanisk verkstad, de båda andra voro alldeles förlorade, Frans hade suttit i fängelse och Knut, den yngste, var försvunnen.

Snart nämndes ett nytt namn för Elias och Maria — en ung man — så underlig — så rar ändå! Sven hette han, Sven Lilja! Elias skrev några ord till Simon och fick svar som gjorde honom lugn, och sedan gingo de gamla därhemma och vändade! Hon har dina ögon, mor, hon har ditt vackra hår — prata du, ja ä en grå gammal gumma! — du? skulle du vara gammal nu? hur har de gått till? — du ser inte hur tiden går, Elias! — nej! men Ester ä fin å grann, hon kan gott duga åt honom, kandidaten — du pratar, du far, men Gud hjälpe henne, barnet!

Vad ont skulle väl kunna hända henne och Simon? Ha de inte kroppens och själens hälsa? Ha de inte ett öppet sinne för rätt och orätt? en visshet, att däri uppenbarar sig för människorna i den förgängliga världen Guds eviga vilja?

Jo, om det nu bara räcker att skydda dem! Ingen lever så osäker som den fattige, ingen kan falla så lätt!

— Du talar, du mor, ä de likt dej, de? Ska du vara mer rädd för barna än du varit för dej själv? Armod går på säkra stigar genom allt osäkert, har vi inte fått lära oss de? Dom pratar å skriker att allt ont kommer av fattidomen å att världen skulle bli ett paradis, om fattidomen togs bort, de ä inte sant, alla fattia blir inte tyyvar å skökor, de beror allt på deras egen vilja också!

— Du tar då till, du Elias!

— Ja, för man ser ju va som händer å hör va som talas! Å när ja kom ut i världen å mor min kom till Hobo fattigstuga, då minns ja nog hur ja lovade bå henne å mej själv, att ja skulle bli en rik man å ge henne all världens härlighet. Men ja har vunnit en bättre rikedom än ja tänkte på då, ingen kan ta den ifrån mej.

— För oss har de gått bra, å så får vi väl hoppas att de går lika bra för barna. De ä väl som mor min sa när hon lärde mej baka: arbeta bara degen ordentlit, flicka, mer kan du inte göra åt den saken, å de sen någe till bulle, så formar den sej själv när den jäser ut! Å nu har vi gjort vårt, nu får vår Herre göra sitt!

HJALMAR BERGMAN

1884

UR HERR VON HANCKEN.

Ehuruväl prost, make och far har det fallit mig in att nedskriwa en berättelse öfver den rörelse, den oro och de märkliga händelser, som timade vid Iglinge brunn sommaren 1806, då jag i följe med familjen von Hancken vistades därsamma-städes. Jag följer mina anteckningar, gjorda på tid och ställe, sammanfattande dem utan försköning, blott rensande dem från övertrons och den ungdomliga fåfångans slagg. Vål vet jag att rörelsen icke fick någon betydighet, ty därtill voro de flesta karaktärer allt för obetydliga. Men som liknelse och spegel för större händelser kan även en miniatyr hava sitt värde. Och om det är sant, att varje omvälvning i människosläktets historia orsakas ena och allena av ett stort och allmänt missnöje, så hade händelsen vid Iglinge brunn samma moder som franska revolutionen och andra fasliga tilldragelser.

Varför familjen valde Iglinge framför Loka eller Medevi, är mig obekant, ty som sonens informator och guvernör ägde jag icke säte och stämma i familjerådet. Den nådiga hushållningen stod varken på stor eller stadig fot och kostnaden tör ha avgjort valet. Krämpor fanns det i öfverflöd. Kaptenen led av gallsten och njursten och visst även andra stenar; kapten-skan hade en giktaktig åkomma och min discipel, Adolph, äntligen fettsot, vilket nog syntes, stackars gosse! I gengäld hade hälsan och behagen slösat sina rikaste gåvor på fröken Leonora. Kan något friskare och angenämare tänkas än denna unga flicka med dess sirliga höfter och vad därunder är, dess svarvade midja, dess jungfruligt fasta barm, den kanske väl långa men oändligt välformade halsen, dess nätta lilla huvud som med stora, klara, mörkgrå ögon kvickt och skälmskt spejade åt höger och vänster! Och dess dygd! Dess godhet! Dess vett! Och den förunderligt touchanta lilla näsan med en hart

omärklig böjning uppåt! Än i dag tänker jag icke därpå utan rörelse, min k. hustru må sedan lamentera efter behag och vana.

Detta sköna minne må dock förblekna, eftersom gamlen har annat att förtälja. Den 2 juni 1806 — på dagen sex månader efter Austerlitz! — gjorde vi uppbrott. Jag måste dock nämna, att uppbrottet föregåtts av oändliga debatter rörande min ringa person. En man av kaptenens betydenhet kunde gubevars icke komma till en än aldrig så liten surbrunn utan betjänt i följe. På gården fanns endast en halvgammal dräng, som desslikes var kusk samt två pojklunsar utan vett och seder. Kapten fick då det infallet att jag skulle medfölja ej som informator utan helt simpelt en domestique. Jag teg, halvkvävd av förtrytelse. Lyckligtvis hade kaptenskan klarare tankar och föreställde honom, att en betjänt måste klädas efter sitt stånd i snyggt livré under det att en lärd man kan gå hur tarvlig som helst utan att väcka uppmärksamhet. Det räddade mig. Men då vi skulle taga plats i vagnen, blev nya förvecklingar. Kaptenen påstod min plats vara på bocken hos Svensson. Kaptenskan talade väl av vana emot, dock utan livlighet. Nu var det min vackra vän trädde emellan. Hon sade, att Adolphen skulle bli fasligt tjock och varm att ha i vagnen, under det att jag med min smala kroppshyddas och mitt kallare blod skulle orsaka mindre omak. Skälet fick gälla och vi togo plats, kapten och kaptenskan på framsätet, Adolphen på bocken och jag på baksätet vid Noras sida.

Ofta har jag undrat över, vad nöje två unga människor av vardera könet kan finna i att timma efter timma trycka varandras händer till dess att fingrarna vitna och krampa sig. Så är det emellertid, och knappt hade vi rullat ut ur allén, förrän Noras lilla hand låg i min, väl dold under kjortelns yviga veck. Och nu trycktes och gentrycktes oavlåtigen mitt för näsan på de nådiga föräldrarna, vilket icke var det minsta nöjet. Men odygd binder själv sitt ris, och efter första milen tänkte jag nästan med fasa på dagsresans återstående fyra, ty som kavaljer kunde jag icke honnettemang avbryta leken. Lyckligtvis befann sig den lilla skälmungen i samma predikament — åtminstone tror jag så, fast fruntimmer bruka vara

mer uthålliga i dessa stycken — och vid första rasteställe viskade hon till mig: Tag inte min hand, jag är så svett. Hur behagligt var det icke sedan, då hela hennes gestalt så att säga i känslan avtecknade sig mot min sida, vartill ock bidrog den dåliga vägen och vagnens ständiga knuffar. Min sällhet hade varit fulländad, om icke kaptenen oavbrutet beskärmat sig över mina stora fötter och om icke Adolphen då och då måst hjälpas av och på kuskbocken, vilket var ett drygt arbete i hettan.

Efter vid pass fyra timmars åkning anlände vi till Sutre gästgivargård. Här hade kaptenen genom förbud beställt ombyte flera veckor i förväg. Men vad händer! Gästgivarn träder fram och underrättar, att han blott kan giva oss en häst, eftersom märren har väder. Kaptenskan tog det trankilt och resolverade, att Svarten skulle fortsätta och Grällen stanna. Bums var kaptenen ur vagnen och begynte springa av och an, som hans sed var; med händerna knutna under rockskörten och med gallsprängda ögon stirrande i backen, som om han sökt en förlorad ädelsten. Och nu fick lurken veta, vem han stungit hade, vilken man detta var och vilka höga förbindelser och protektioner, han åtnjöte. Här vill jag anmärka, att kaptenen beständigt orerade om sin gunst på högre ort, så snart han talade till gemene man. Inför ståndsbröder kunde han aldrig nog beklaga sig över lidna oförrätter. Härigenom trodde han sig vinna förmåner och aktning på båda hållen, vilket väl ock stundom lyckades. Men i Sutre slog det slint. Gästgivaren lät sig icke bevekas utan yttrade: Om nådig kaptен stiger in i stallet och tar om ramsan, så tör vädret gå av märren. Eljest ser jag mig ingen råd. Kaptenen tystnade och kaptenskan kom till ordet. Efter något prat hit och dit beslöts att vi skulle övernatta på gården, som var ansenlig och proper. Moran, som dukade upp under en stor ek, var ung och behaglig. Kaptenen knep henne i kindbenet, vilket icke gjorde kaptenskan det ringaste. Men värden blängde. Vi slogo oss ned. Adolphen kastade sig mitt upp i grötafatet och vi andra togo vår part fast med mindre glupskhet.

Och nu inträffade vårt första äventyr eller vad som skulle bliva inledning därtill. På vägen, som förde rakt fram mot

vårt bord, kom ett det besynnerligaste ekipage. Den minsta raphöna som någonsin rullat på ett par hjul, drogs av en liten liten norrbagge och körsvennen var en otering till pojke, alnen hög som det tycktes. I detta åket satt nu en kvinns-person av formidabla dimensioner. På båda sidor om sätet svällde låren ut som försvarliga kuddar. Dess midja kunde icke rätt skönjas till följe av en mängd löst tyg och spetsar; men barm och skuldror, som till på köpet voro blottade, bugnade under ett pösande hull. Ur detta hull höjde sig som en rova ur jorden ett ganska litet huvud, icke utan behagliga fast grova drag. Och allt detta var pyntat i de grellaste färger och med ett par långa, nackaröda band, som vimplade muntert där bak. Vi sutto hart när mållösa av förvåning: men kaptenen ropade: Vem är nu denna fågelskrämman? Vartill moran genmälte, att det vore mamsell Arrenander från Karlstad, som varje år vid denna tiden begav sig till Iginge för att med flitigt drickande bekämpa sin fettsot.

Förundrade åsågo vi, hur den feta mamsellen lätt och gesvint hoppade ur kärran, ledde hästen vid betset till stallet och i övrigt betedde sig som hemma på stället. Väntad var hon, ty moran städade genast upp ett nytt bord ej långt från vårt. Men vilka läckerheter dukade hon icke fram åt mamsellen! Anteckningarna äro långt fullständigare men jag vill här endast nämna sex stycken de möraste mest välbrynta kycklingar. Kaptenen, som dittills med förakt skådat mamsellen och icke ens besvarat hennes artiga hälsning med en nick, blev nu mäktigt orolig. Hon vred och vände sig, suckade och pustade, tuggade och smackade. Den stackars människan var stor gurmand. Kaptenen åter stack det i gallan, att en man av hans betydenhet skulle sitta vid grötfatet, då endast några alnar därifrån sex stekta kycklingar bjöds åt en mamsell från Karlstad. Genast slog han käppens silverkrycka hårt i bordet och beställde kyckling. Men moran svarade, att hon offrat alla tupper för mamsellen, och vad hönorna beträffade, skulle hon icke röra dem, om det så gällde livet. Då gulnade kaptenen fasligt, sänkte huvudet som en tjur och ropade: Vad nu? Är det håken själv som regerar detta stället? Skall en ståndsperson egenhändigt bryta nacken av hennes kycklingar?

Säkerligen skulle han ha gått till ytterligheter om icke mamsellen på det artigaste sätt slitit tvisten. Hon steg upp och nalkades oss under upprepade nigningar, alldeles som då en padda nigande skuttar fram på vägen och med samma förvånande kraft och lätthet i språnget. Kommen på ett par stegs avstånd, neg hon ännu djupare och sporde ödmjukast, om icke det nådiga herrskapet ville dela hennes måltid. Två kycklingar hade hon redan ätit upp men från återstående fyra avstod hon med glädje. Hon vore icke den storslukerska, som den rikliga uppdukningen kunde ge anledning förmoda. Men då hon dagen därpå skulle begynna en fastekur vid Iglinge, hade hon — som hon uttryckte sig — ”riktigt velat spisa ajjöss”.

Invitationen upptogs på bästa sätt: kaptenskan fick ett ”söta hon” på tungan och kaptenen befallde, att borden skulle sammanslås. Därigenom kom oss många andra läckerheter till godo. Kaptenskan fick två kycklingar, ty kapten var förbjuden stek för de många stenarnas skull. Adolphen fick den största kycklingen och Nora och jag den minsta, som hon delade efter det goda hjärtats och den lilla magens samfällda ingivelse. Ur vagnslådan hämtade kaptenen egenhändigt en flaska rött och måltiden blev så glad och angenäm, som bara var möjligt. Varpå kaptenen begynte tala förtjust av att ha en alldeles färsk åhörerska. Han drog hela litanian, som bestod av tolv punkter eller missnöjesanledningar. 1) Den stora intrigen som skilde von Hancken från kavalleriet och desslikes stäckte hans befordran vid infanteriet, vartill ingen mindre än generalen baron G. M. Armfelt skall ha verkat jämte flera höga herrar ur salig kungens närmaste omgivning. 2) Den jämmerliga rättskipningen i detta landet som berövat bemälte von Hancken arvet efter faster Fredrika m. m. 3) Tvister med Kronan, pensionskassan samt åtskilliga myndigheter och privata rörande ej utbekomna fordringar. Sista båda punkter följde jag alltid med uppmärksamhet, ty sumorna växte som pumpor och jag tänkte, att om den herren finge sin solklara rätt, måste det övriga Sveriget åka på fattighuset. 4) Skjutsstadgan. 5) Bonapartes strategiska misstag varvid dock gavs erkännande åt hans insikter i taktiken.

6) Utrikespolitiken. 7) Roteringen. 8) Mödrars sätt att amma sina barn, som gemenligen sker utan metod, blott de skrika. 9) Läkekonstens förfall från Hippokrat och Gallen till professor Berzelius. 10) Böndernas odrägliga högfärd och den ringa skillnad som upprätthålles mellan stånden. 11) Grevars och baroners framfusighet och olidliga predomination. 12) Lättingars och odågors misantropi och dess skadliga verkningar i samhället. Detta var dock endast huvudpunkterna och tillfälliga anledningar gavs alltid. Och under det att tvenne gökar golo i kapp, lyssnade vi andäktigt till kunskaper, som säkerligen voro stora, ehuru jag ej vet, om de voro riktiga. Myggen stack oss alla horribelt undantagandes kaptenen, som gallan skyddade. Hennes nåd slöt det ena ögat men höll det andra vidöppet för att då och då blinka bifall åt maken. Nora strödde suckar i talet, Adolphen stånkade och jag öppnade lite på mun, vilket ger en lyssnande och upptagen min.

Men med mamsellen såg det besynnerligt ut. Allt eftersom kaptenen utbreddes sitt missnöje, blev hon allt blekare och blekare, huvudet sjönk ned i barmen och hela figuren plattades till från ovan. Jag trodde först, att hon däst av mat och dryck höll på att insomna, vilket skulle ha varit farligt för den nya vänskapen. Men snart såg jag med undran hur hela det stora köttet begynte häva sig och äntligen framfödde en obeskrivlig suck. Samtidigt runno tårarna, stora och tillrande som vattendroppar på en gås. En sådan verkan hade kaptenens litanian aldrig förr gjort: han syntes rätt belåten och övergick till ett nytt missnöje, som råkade vara klockareämbetet och dess vanskötsel. Då ropade mamsellen: Nej, tala inte om klockare, tala inte om klockare! Kaptenen undrade, vad som gick åt henne och hon sade:

Ack, då jag sitter så här och hör herr kaptenen tala och då jag ser på den nådiga frun och på de kära barnen, då går det upp för mig, vad jag länge vetat, nämligen det, att allting inte står rätt till här i världen.

En smula stucken av tvetydigheten sporde kaptenen, vad som kunde pressa hjärtat på en sådan liten mamsell. Kanske att någon kavaljer varit nog oartig att draga sig tillbaka? Men mamsellen svarade, att adoratörer hade hon så

många, att hon kunde hänga en på vart finger och en på var tå. Även hade hon varit förlovad med tre stycken, i följd förstår sig, så där klämde icke skon. Utan det var äktenskapet, som gjorde henne bekymmer. Tre gånger hade hon varit en marche mot kullerstolen och tre gånger hade hon tagit till flykten. Ju närmre dagen kom, desto större blevo hennes farhågor och betänkligheter; vapörer kommo titt och tätt och dändimpar dagligen. Till slut måste hon urskulda sig med bräcklig hälsa och taga sitt ord tillbaka. Kaptenen ville nu veta, vad som vållat farhågorna: om fästmännen varit lättsinniga kanaljer eller vad som eljest kommit i fatet.

Ack nej, suckade hon, så Lars som Emil och Olof ha de ädlaste hjärtan och en god ekonomi. Bättre män kunde hon icke önska sig. Men det var något i själva äktenskapet, som stötte henne för huvudet. När kaptenen fick nys om ett splitter nytt missnöje, blev han ganska upplivad och ville äntligen veta något närmre om dess orsaker. Mamsellen utbrast:

Det är denna fasliga intimitén, herr kapten. Äktenskapet är minsann inte sådant som man föreställer sig och jag kan inte tro, att den gode Guden menat det på det sättet. Jag har uppvuxit i sträng tuktan, varför jag evigt skall tacka min kära mamma och min kära pappa. Ty vad vore jag eljest för ett skarn? Men skall jag då ge mig i lag med en mansperson, som varken är min far eller bror eller kusin utan alldeles främmand och vistas dagligen allena med honom? Och det är ändå inte det värsta. Ack, är det icke en faslig tanke, herr kapten, att gå i säng med en karl, som man högaktar?

Det ropade hon så sorgligt, att stenar kunde röras; men verkan blev olika. Kapten stoppade hela silverkryckan i mun. Kaptenskan skrek: Men tänk då på barnen, mamsell! Adolphen klunkade och kuttrade som en skogsduva — det lät så, när han skrattade. Och den skälmen Nora fick ett svårt anfall av fnittersjukan, som botades genom att knipa mig hårt i läggen. Inte bekom det mamsellen det bittersta. Hon utlade ämnet i alla dess delar, och aldrig hade jag trott att ett ärbart fruntimmer hyste så djupa och kunniga tankar i dessa saker. Till sist befalldes barnen från bordet: och när jag nu såg Nora försvinna bak vagnslidret, drog jag mig efter. Här

växte en blommande hägg, så stor att den just bildade en lagom berså. Vi slog oss ned. Vad närmast inträffade, har jag ej utförligt noterat, men tar ur minnet, att de båda gökarna golo hela aftonen, överröstande varandra. Desslikes minns jag, att myggen var svår och att Adolphen då och då stånkade förbi vårt gömsle och med allehanda blinkningar och grimaser gav till känna, hur landet låg. Bäst minns jag kanske häggens doft.

Kaptenen och mamsell Arrenander fortsatte att utbyta tankar och för var gång den sistnämnda höjde sin stämma till ett fasligt utrop, brusto vi båda i skratt. Det gav mig också anledning att i Noras ögon efterforska, huruvida hon närde samma farhågor och betänkligheter som mamsellen. Den vetgirigheten fann hon impertinent och blundade enträget, så att till full visshet kom jag aldrig. Utan fick jag nöja mig med hoppet och en rimlig förmodan och vad eljest jag kunde finna på att nöja mig med.

Så förflöto några sälla timmar i Sutre och vi skulle säkerligen glömt oss allt för länge om icke Adolphen fäst vår uppmärksamhet genom att svänga med armarna och utstöta några av sina vanliga läten. Vi sprungo upp, slog av oss bosset och stego fram till landsvägen. Adolphen hade upptäckt ett ekipage, som med rask fart nalkades gästgivargården. Det väckte vår nyfikenhet. Men åt såväl ekipaget som dess innehåll skall jag ägna ett nytt kapitel.

*

För att rätt kunna följa berättelsen tör det vara gott att veta något om berättaren. Jag bliver därför nödd att syssla en momang med min egen ringa person.

I dopet erhöll jag av min k. mor namnen Bror Benjamin. Som hon själv på sitt dödsläger sade mig, hade hon därmed velat väcka goda människors medkänsla. Bror skulle föra i åtanka det syskonband, som förena så hög som låg. Benjamin skulle erinra, att jag var den minste och ringaste, den där krävde sina bröders skydd. Det var ju rätt finurligt och ömt tänkt av den beskedliga människan, fast jag näppeligen tror, att det haft åstundad verkan.

Tillnamnet, Carlander, fick jag ock av min mor. Min far har förblivit okänd. Kanske har mitt tillnamn sin upprinnelse av hans förnamn, ett ärorikt namn som vid tiden för min födelse bars av ingen ringare person än dåvarande hertigen av Södermanland. Varje supposition rörande min far bliver emellertid fåfång. Min k. mor ville aldrig giva besked och andra har jag icke frågat. Bördsfåfången har alltid synts mig som den befängdaste av alla mänskliga svagheter. Jag kan dock tillägga, att jag aldrig saknat höga välunnare, vilket törhända vittnar, att min börd ej är den sämsta.

Här vill jag ock nämna, att min k. mor visserligen under sina sista år nödgades förtjäna sitt och mitt bröd genom sömnad, men att hon sydde endast hos biskopens och i två eller tre av de förnämligaste husen i Wadköping. Dessförinnan hade hon vistats i Stockholm: i vilken karaktär vet jag ej men säkerligen icke i någon föraktlig, eftersom Hans Högvördighet sedermera upptog henne i sitt hus. Härmed avklipper jag för alltid varje tvist med min k. hustru rörande dessa förhållanden.

Icke heller mitt utseende jävar en möjlig förmodan om gott blod i mina ådror. Synnerligast i ungdomen saknade det icke varje behag. Så till exempel är min panna ovanligt hög och något kupig. Ögonen äro stora, ljusblå och rätt lysande. Håret knollrar sig lätt och något i likhet med biskop Tegnér's, särskilt då jag är svett eller eljest i stark sinnesstämning. Näsan är lång och snarare grekisk än romersk. Figuren har väl på sistone blivit vidlyftig, men min taille sågs bland de bästa på Hinriksbalen 99, då jag var nitton år och bar en blå klädesfrack av det nymodiga slaget.

Men nog nu med den fåfängligheten! Min k. mor lämnade mig tioårig ensam i världen. Sen dess har jag fått hålla den stängen. Biskopen i W. sörjde för de närmaste två åren, varefter jag överflyttades till prosten i Lillhammar, David Rygelius. Här fann jag far och mor, systrar och bröder. Vid sexton år gick jag med min k. bror och kollega, nuvarande kontraktsprosten David Rygelius d. y. till akademien. Det är dock icke min mening att giva en levernesbeskrivning, som kan falla sig långsam, utan vill jag endast berätta en händelse,

som kuriös i och för sig, skulle sätta mig i förbindelse med familjen von Hancken.

I Lillhammars prostgård levdes ganska otvunget för att vara på den tiden: dans och andra lättare nöjen saknades icke. Särskilt njöto flickorna en ovanlig frihet, vilket var en följd av prostinnans maximer. Ty — som hon uttryckte sig på sitt grova mål — ”av klavbunden kalv bliver kesande ko”. Jag ägnade min synnerliga dyrkan åt äldsta dottern Märta och den ömma lågan tycktes besvarad fast kanske på ett allt för systerligt sätt. Dessutom inbillade jag mig, att min böjelse ej sågs illa av föräldrarna. Allt detta gav mig stora föreställningar, vartill väl ock bidrog det mystiska dunklet kring min härkomst. Ty varest ett tomrum finns, där väver den unga fantasien och lämnar ej minsta råtthål oförsökt. Mången skulle på äldre dar le åt slika drömmier, mången skulle blygas och klanka. Jag gör varken det ena eller det andra utan stänger dörren om dem.

Emellertid skulle de föra mig till en katastrof, vilken inträffade julen anno 1804. Prostgården var då lik en bikupa med ingåendes och utgåendes bi ständigt på flustret, och ett surrandes invärtes, som kunde göra en vill. Alla unga män av traktens brukssocietet samlades att giva prostdöttrarna sin hyllning. Därbland var en, som vi kunna kalla J. S., en oborstad yngling men med lycklig apparence och ett dristigt sätt som både eggjar och kuvar könet. Han belägrade nu min egnaste Märta och jag såg det rätt kallt, ty jag var säker på min sak. En afton — jag tror det var tredjedagen — begynte vi alla på en gång ropa: dans! dans! — jag icke minst, eftersom jag var oförliknelig i det stycket. Prostinnan kringklappades och ompussades, så att hon blev ett endaste vax. Spelman fanns i en gammal drängs person, salen utrymdes efter behov och det begyntes en blickkorsning och ett finurligt ögnaspråk parterna emellan. Då springer den bängeln fram till Märta och vill bliva hennes kavaljer för hela aftonen. Jag stod ett stycke därifrån och hade just börjat fästa henne med blinkningar och sådant men nu räckte hon handen åt S., sägande: Jag får väl lov att lära honom dansa. Det var min avsikt att göra opposition tout en badinant; dock tör mitt

utseende ha varit hotfullt, ty prostinnan kom före och befallde mig skyndsamt till bostonbordet.

I och för sig var detta en synnerlig heder, eftersom mina medspelare voro prosten själv, kyrkoherden i Ekersta och brukspatron S., den framfusige ynglingens far. Jag lämnade salen med rätt mycken éclat, och tog min plats. Spelet gick illa. Mellan givningarna bjöds ur en bål, varvid jag icke var van men tyckte mig nu böra göra som de gamla. Snart begynte korten få ett underligt utseende, dock tör jag ha spelat på ingivelse, ty jag började vinna. Men för var gång jag såg upp, stod Märta och herr S. i dörren, han med armen kring hennes liv eller i någon annan förtrolig ställning. Det kom så regelbundet som Apostlarna i en Nürnbergerklocka. Att det gjorde mig jaloux, vill jag icke förneka, men svartsjukan skulle icke ha drivit mig till ytterligheter om den ej fått bistånd av allehanda förryckta tankar. Det föll mig in, att detta var ett prov, som anordnats för att komma underfund med mina känslor och tänkesätt. Ja, jag ställde det i samband med min hemlighetsfulla börd, och menade, att man ville pröva, huruvida jag hade vatten eller blod i ådrorna. Den tanken satte punkt för all besinning. Jag slängde korten i bordet och ropade: D—n partere mig, om jag tål att en simpel adelsman huttlar med mig! Och med de orden rusade jag ut i salen, grep Märta kring livet, stötte S. omilt för bröstet, gastkramade min flicka och kysste henne.

Man tänke sig uppträdet! Har jag förut liknat prostgården vid en bikupa, så må jag nu kalla den ett getingbo. Till en början urskilde jag ej annat än en oreda av ansikten och händer och ett fasligt stim. Men snart hörde jag bålgetingen själv surra i öronen och att den stack mig i öronlapparna, kan jag försäkra. Jag släppte flickan och slog omkring mig, men hur det nu var, fick prostinnan mig i kragen och jag befann mig i lilla skänkrummet. Där fick jag veta, vad en fattig yngling är värd, som icke sväljer sina stora tankar som sovel på nådebrödet. Jag gav icke tappt i förstone utan skrek emot just som en kråkunge kraxar emot gammelkråkan. Gud vet, vad jag hasplade ur mig för dumheter, ty rätt vad det var, såg jag prostinnan halvliggande över strykbrådan

storkna av skratt. Minsann om jag gav mig tid att klappa henne i ryggen. Hals över huvud flydde jag genom köket, skingrande skocken av lyssnande pigor, och störtade ut i natten.

Jag kan ännu se den vita vinternatten och de lysande fönstren i prostgården. Jag ser kärven på gårdsplanen, slädarna som stå uppradade utmed vagnslidret, grenverket, som tecknar sig mot himlen. Vilken högtidlig tystnad rådde icke härute till skillnad från det elaka smågläfsset i de upphettade, rökiga och dammiga rummen. Då fick jag — tror jag — först den tanken, att tystnad är Guds rätta åkallan. Och likväl var jag just icke stämd till fromma betraktelser. Med trotsiga steg lämnade jag gården och sökte mig ut i skogen. Jag rände åstad som en slagen tupp, skamfilad men trotsig. Jag var fast besluten att dö. Snön låg emellertid alnsdjup och sedan jag spankulerat omkring vid pass en timme, tröttnade jag och kastade mig på rygg i drivan. Där låg jag. Efter en stund hörde jag bjällrorra ringa på vägen och förstod, att man brutit upp tidigare än vanligt, vilket något lisade min sårade fåfänga. Tanken att S. nu lämnat min Märta, lugnade också sinnet; snön och den vintriga luften gjorde väl sitt till att kyla blodet: jag begynte meditera.

Låt vara, tänkte jag, att du är ett det ringaste kryp på jorden och bredvid prostinnan just som en sparv bredvid en gås. Men hur förhåller det sig med andra storheter? Vad är en prost bredvid en biskop, vad är en biskop bredvid en kung? Vad är Svears och Göters konung bredvid den romerske kejsaren? Och vad är denne bredvid forna tiders store härskare, en Alexander, en Augustus? Just ingenting. Och som jag låg där och sturade upp mot stjärnorna, genomgick jag i tankarna mina kunskaper i astronomien, som visserligen ej voro stora men som dock tilläto mig att anställa betraktelser.

Är det väl rimligt, frågade jag mig, att Skaparen gjort detta stora maskineriet blott för en ringa detaljs skull, vår jord? Och icke ens för jordens — för människornas skull! Om du gör dig falska föreställningar, min käre Bror Benjamin, om du är högfärdig, så tör du dela lyte med hela ditt släkte. Ty det strider alldeles mot logiken att den minsta delen skulle

vara större än det hela. Och jag drev vidare i min tankegång och frågade: Huru böra vi då anse vårt släkte och vår jord, vilken betydelse äga de för Skaparen och för det hela?

När jag kommit så långt, satt jag mig upp och rev mig gruvligt i håret, alldeles som om tankarna sprängt och kittlat under svålen. Ha vi icke, frågade jag, en på Skriften grundad rätt att betrakta Skaparen i likhet med oss själva? Säkerligen, eftersom vi är gjorda efter hans beläte. Vidare: vad företar sig en man, t. ex. biskopen i Wadköping, när han efter slutat dagsarbete slår sig till ro? Han söker en lättare sysselsättning som kan skingra tankarna samtidigt som den ger dem en lämplig övning. Vad nu biskopen beträffar, så plögade han antagligen antingen sticka sig undan i slöjdkammaren för att fingra ihop någon finurlig modell eller ock lade han patiens. Och nu slog mig den tanken, att jorden törhända är Vår Herres patiensbord. Efter slutat dagsverk ägnar han en timme — och hans timmar äro årtusenden — åt denna förströelse.

Tanken hugnade mig, ty den gav åt vårt släkte en betydligare roll än det eljest i sin ringhet kunnat pretendera. Hur ofta ser man icke, att en stor man, på vars skuldror viktiga och tunga värv vila, ägna en rent förunderlig uppmärksamhet och omtanke åt något läggspel, patiens eller dylikt? Så ock Skaparen. Törhända finner han vår jord minst lika tänkansvärd som det stora verket, ty här vid vår jord utfinnar han regler och kombinationer för det stora.

Men om så är — hur skall man då förklara den villervalla och tygellöshet, som ofta råder på vår jord? Var finna orsaken till krig, pest, naturrevolutioner, människors inbördes avund och ondska, korteligen allt detta, som vi pläga kalla djävulens verk? Ja, vad är djävulen egentligen för en person? Om han är den grymme, onyttige och skadlige fuling, som vi människor föreställa oss, hur kan då Skaparen tillställa hans existens? Denna urgamla fråga besvarade jag efter moget övervägande sålunda:

Han, som vi kalla djävulen, är ingalunda den föraktlige ande vi tänka oss. Tvärt om finns det mycket som tyder däruppå, att han räknas bland Herrens förnämste och duktigaste

tjänare — men märk väl! — i det stora verket. Hur kommer det sig då, att vi i honom se vår arvförande? Ja, hur kommer det sig att en ung och flink dräng, sprittande av kraft och lust, med skälmsk förargelse ser gamle Husbond slå sig ned vid patientsbordet? Klår det icke i fingrarna efter att få påta vid korten och ställa till något bryderi för gamlen. Det känna vi igen, och jag slöt därav att djävulen i det stora verket måste motsvara, vad ungdomens dådlust, övermod och klåfingrighet är i det lilla. Övermåttan nyttigt i arbetet men betänkligt på fristunderna.

Kungarna regera, folken lyda, fred råder, anden får sitt och köttet får sitt, äktenskapet hålles i helgd, barnen vörda sina föräldrar, jorden plöjes och sås efter ordning och bär rika skördar, regn faller i rättan tid — se vilket finurligt och väl ordnat läggspel är icke detta! Och vips blir det annorlunda! Krönta huvuden falla, pöbeln kommer till makten, de sedliga banden slitas, jordskorpan går i kras och hiskliga vulkaner uppstå, skörden förbrännes eller dränkes av en skvalande himmel — då har han varit framme, oteringen, och påtat hemligen på korten. Och medan den Gamle brummar och bannar, kryper han fnissande under bordet och lovar att aldrig göra så mer. Men att han tills dato ej blivit eftertryckligen tagen vid örat och kastad på dörren, det bevisar att han i det stora verket är en rask och omistelig dräng.

Så spekulerade jag och glömde icke heller etiken. Om vi äro brickor i ett läggspel eller korten i en patients, hur böra vi då rätteligen förhålla oss? Är det icke likgiltigt vad vi oss företaga och måste vi icke hemfalla åt den gruvligaste fatalism? Ingalunda! I patientsen hänger allt på valörerna och om dessa bringas i orätt ordning, brister det hela. Därför är det vår synnerliga uppgift att noga besinna vår valör och ödmjukeligen ordna oss därefter så att icke tvåan tar tians plats eller knekten kungens. En var har sitt bestämda värde att kvarhålla och framvisa och falska pretentioner är den största orsaken till släktets olyckor. Detta fann jag vara en god grundval för den Carlanderska etiken och jag broderade den med vidlyftiga konsekvenser, som här kunna utelämnas.

Alltsamman rann genom min hjärna på mindre än en

halv timme, och jag kände det som om jag fått kvicksilver i blodet. Rätt vad det var, sprang jag upp och pulsade hemåt. Ty i min kammare, som låg ovan tvättstugan, var jag väl försedd med papper och utensilier. Prosten hade nyligen lånt hem några rara böcker, som delvis skulle avskrivas, och medlen härför jämte hela långa vinternatten offrade jag på B. B. Carlanders Theodicé eller Wärlldsförklaring. Kroppen huttrade, men anden glödde. Vad jag nu nedskrivit med ett löje, måtte visst ha haft ett annat utseende den natten, så till skal som kärna. Ja, vad skalet beträffar helt säkert! Jag försåg mina tankar med så många paragrafer, över- och underavdelningar, anmärkningar, citat och bevis, att det hela tedde sig ganska finurligt och rimligt. Och när den sista snirkeln sattes, kände jag, att min lärda möda tagit skammen från mig och att jag med klar blick kunde se envar i ögonen, vore det så prostinnan själv.

Vad nu skammen beträffar så blev den mindre än man kunnat förmoda. Prostinnan hade väl sura ögon en tid bortåt men kom icke vidare in på kapitlet. Och prosten, som dunderbasade hiskligt från predikstolen, avlade strängheten med kappan och var nästan flat i sitt hem. De plirande ögonen och en liten glänta, som då och då yppade sig i det järngrå skägget, antydde, att han log i mjugg på min bekostnad. Det förtröt mig icke det ringaste, ty nu visste jag, vad karl jag var. Jäntorna hade väl ett och annat speord till överlopps, men jag förbryllade dem så genom mitt värdiga och hemlighetsfulla uppträdande, att de snart blevo helt beskedliga och undrande.

Jag umgicks med stora planer. Snillefostret skulle ingalunda begravas, men min första tanke att befordra det till trycket strandade på kostnaden. Under Hinnersmässan i Örebro slank jag in på Lindhska tryckeriet och lämnade med skälvande händer mitt opus åt faktorn. Han vägde och mätte och nämnde till sist en summa, som kom mig att baxna. Och då jag antydde, att detta vore något, som han kanske icke alla dagar fick trycka, nämligen en wärlldsförklaring, svarade den stuten, att det varken ökte eller minskade kostnaden. Då köpte jag av det bästa papperet och vid hemkomsten satte

jag mig att pränta om alltsammans med skönskrift. Särskilt lade jag mig vinn om initialerna och utmålade dem med ganska mycken fantasi och smak. Det tog rundlig tid och man kan tänka sig, att dessa hemlighetsfulla timmar på min kammare skulle gruvligen stinga fruntimrens nyfikenhet. Prostinnan själv kom upp på min kammare för att — som hon sade — se om det fanns någon råttlort i skåpet, men syftet lästes nog i den kringirrande blicken. Icke ens Märta fick veta något och jag måste här bekänna att mina känslor svalnat betydligt efter tredjedagsbalen. Förräderi var vad jag minst kunde förlåta och är så än. Dessutom ville jag ingenting yppa, förrän mitt verk fått högre sanktion.

Till den ändan sände jag det en postdag med budet, väl förseglat och försett med prydligaste adress. Till vem? Till ingen mindre än hans högvördighet, biskopen i W., min vördade gynnare. Lyckan står den djärvom bi, heter det, och så måtte jag väl ha tänkt, där jag stod i vägkröken och blickade efter slädan. Men nog klack det till i hjärtat, då den äntligen försvann ur min åsyn, och nog spankulerade jag omkring på glödande kol de närmaste veckorna. Till sist försjönk jag i en sorts ystert svärmod, spelade narr och canaille och liksom förberedde mig för rollen av förtappat får och dumrian. Och vad händer? En onsdag kommer ett brev med mitt namn och sammanhållet med biskopens signet. Ett brev av hans högvördighets egen hand. Jag slet genast upp det, ty någon backhare var jag aldrig, men när jag läst de första orden, störtade jag upp på min kammare och brast i gråt. Likväl var brevet icke särdeles märkligt utan hållet i de allmännaste ordalag. Det hade glatt hans högvördighet att se en frukt av min flit och min fromhet, men han varnade mig för att lägga för mycken vikt vid det egna förståndets ingivelser. Ungdomstiden vore bäst ägnad till att inhämta andras tankar, först senare kunde man draga sina slutsatser och bilda sig en självständig åsikt. Min håg för studier i de högsta och allvarligaste ämnen var dock tydlig och hans högvördighet skulle se till, om det icke bland stiftets stipendier funnes ett ledigt rum för en yngling, som närde så allvarliga om än enfaldiga tankar.

Detta löfte eller halva löfte var för mig av största betydelse. Ginge det i uppfyllelse, skulle jag bli i stånd att fortsätta mina studier utan att konditionera, vilket ofta föll sig svårt för en person med mitt lynne. Jag var eljest redan utsedd till informator åt unge von Hancken, men den utsikten var allt annat än lockande. Familjen var känd i hela trakten för sina evinnerliga olyckor, sin surmulenhet och sitt misantropiska tänkesätt. Av kaptenens adelshögfärd kunde jag vänta mig allsköns förödmjukelser; kaptenskan hade dåligt rykte som husmor och hennes bord var det sämsta i Bergslagen. Lönen var dålig och dessutom oviss. Pojken känd för sin stupiditet. Att där fanns en vacker dotter, visste jag nog, men innan unge S. lockat Märta ifrån mig, hade jag icke sinne för andra flickor. Korteligen, platsen var mig så emot, att jag redan halvt om halvt avböjt, något som själva prostinnan fann motiverat av herrskapets elaka rykte.

Nu öppnade sig plötsligt helt andra utsikter och detta som en följd och en frukt av mitt eget snille! Vilken tid, vilken dag, vilken stund! Alla mina lampor brunno! Må man förstå mina glädjekytt! Må man tillgiva mig de minuter jag tillbragte framför spegelskärvan i stumt betraktande av den nye Leibniz! Må man förlåta mig de brokiga tankar, som nu spirade med ogräsens ymnighet i mitt huvud. Ett ogräs, det är sant, men vilket behagligt ogräs! Dock, jag vill lämna det visset och multnat, ty jag har icke hjärta att lassa mer löje på ynglingens skuldror.

Rättvisligen bör nämnas, att han åtminstone i sina yttre åthävor icke framvisade någon stolthet. Tvärt om var jag aldrig så villig som då att gå till handa och förrätta lägre sysslor. Jag visste ju, vem jag var! I samma ögonblick mina dunstiga och barnsliga inbillningar rörande min börd skingrats av pusten från prostinnans kraftiga lungor hade jag fått en ny och som det tycktes, verkligare orsak att känna mitt värde. Jag hoverade mig icke och visade icke ens brevet för någon annan än prosten, varvid jag helt flyktigt berörde min skrift och dess anledning. Den enda narraktighet, som kan läggas mig till last, var en viss affekterad tankfullhet, som kom över mig om kvällarna, då jag ofta satte mig allena i

någon vrå med huvudet stött i handen, rynkad panna och blundande ögon. Det förbryllade flickorna som behandlat mig rätt legert.

Brevet gjorde ett ganska stort intryck på prosten. Han framkastade det förslaget att jag skulle vara honom följaktig på hans påskaresa till Wadköping. Det skadade icke att giva den strängt upptagne biskopen en påminnelse. Ack, nog fick han en påminnelse, som i sin tur skulle påminna mig om alla mänskliga förhoppningars fåfänglighet! Jämnt på dagen en vecka före den beramade resan anlände ännu ett biskopligt brev till prostgården. Det var adresserat till prosten men behandlade uteslutande min person. Min gudlöshet, min fräckhet, min dumhet, min inbilskhet, min otroliga okunnighet, min svarta otacksamhet, allt detta utmålades i bjärtaste färger. Prosten själv fick sin släng av sleven och kallades en dålig uppfostrare och en slapphänt gammal man, som blundade med båda ögonen. Vad stipendiet beträffade, så förbigicks det med vältalig tystnad, men väl tillkännagavs, att ett litet enskilt understöd, som jag dittills åtnjutit, hädanefter och för alltid indrogs.

Hur förklara detta brev, så gruvligt stuidande mot det förra? Prosten och jag, båda stodo vi där, som fallna från skyarna. Jag måste redogöra för min skrift, varefter prosten fann det sista brevet förklarligt. Men hur tyda det första? Förklaringen fick jag efter påsken, då prosten haft ett samtal med biskopinnan (biskopen slog med båda händer bara mitt namn nämndes) och se här hur den löd:

Min "världsförklaring" hade kommit hans högvördighet till handa vid en tidpunkt, då han var strängt upptagen av ämbetsåligganden. Sedan han läst mitt bifogade ödmjuka brev, tillkallade han biskopinnan och bad henne titta på papperen. Fanns där något av värde, skulle han själv genomläsa dem; eljest med några vänliga ord kvittera hövligheten och den goda avsikten. Nu ville olyckan, att biskopinnans tid var lika upptagen som den högvärdige gemålens. Hon ögnade igenom några rader men fäste snart sin uppmärksamhet vid de prydliga initialerna, som kostat mig så mycken möda. När hon plockat igenom dem, kom något bestyr emellan: papperen lades åsido och råkade i glömska. Då biskopen

några veckor senare frågade efter innehållet, blev hon ganska förlägen och svarade i allmänna ordalag, att skriften röjde håg och fallenhet för det andliga, att tankarna voro enfaldiga men fromma och uppriktiga o. s. v. Med denna utsago som grund författade hans högvördighet sitt första brev.

Hur vill man nu förklara en sådan nödlögn från biskopinnans läppar? Ack, den var om ej urskuldansvärd, så dock förklarlig. B. B. Carlanders Wärldsförklaring fanns ej mer! Den hade fallit offer för husmamsellens allt för stora nidskhet. Det rara papperet hade lockat henne. Många ark voro skrivna endast på den ena sidan: av dem gjorde hon hyllfransar. Återstoden deponerades på ett ställe.

Därmed var olyckan icke skedd; tvärt om borde händelsen för mig ha fått de lyckligaste följder, vilket ock det första brevet visade. Men olyckan var likväl framme. En dag befinner sig hans högvördighet på stället, han rycker loss ett blad och i ren distraktion och för att fördriva tiden börjar han läsa. Därmed var mitt öde beseglat. Den bittra vreden stegrades yttermera av den förtretliga omständigheten, att mitt illdåd falskligen avlockat honom goda ord och löften. Och då biskopinnan icke var den, som lätteligen tålde förebräelser, föll harmen odelad över mitt huvud.

Så krossades mina förhoppningar. Jag vill uttryckligen hava sagt, att prosten icke lade den minsta sten på börda, nej icke ens prostinnan. Båda sökte på bästa sätt uppmuntra mig och manade mig att med lugn se tiden an. I prostgården hade jag alltid ett hem. Men den olidliga skammen, det ödsliga tomrummet efter hoppets grusade tempelgårdar och kanske ock ohågan att nu riktigt känna min litenhet bredvid den gynnade rivalen drev mig till ett desperat beslut. Jag skrev samma dag till välborne kapten von Hancken, ödmjukt accepterande hans anbud.

Knappt hade jag det gjort förrän alla människor kommo liksom framstörtande ur sina gömslen för att rätt livligt beklaga mig. Mitt öde målades i svartaste färger. Svält, översitteri, tungt och tråkigt arbete, ingenting besparades mig. Ja, själva den onoslige J. S. tog mig i brodersfamnen och menade att pocker spelat mig ett fullt spratt.

Jag tänkte så med och måste finna det bra orättvist att han just skulle förfölja en person, som velat rehabilitera hans svärtade karaktär.

*

Mina öden hos familjen von Hancken lämnar jag åt glömskan, nämner blott, att mina vänners farhågor och mina fienders hemliga önskningsar besannades i lika mått samt återknyter berättelsens tråd, där den bröts eller vid stora inkörseln till Sutre gästgivargård.

Ett stycke ut på vägen stod Adolphens, gloende och allt jämt svängande armarna som en väderkvarn; tätt vid grinden stod jag och Nora likaså storögda fast med mera blygsamhet. Ekipaget var sannerligen glovårt. Man tänke sig en berlinare av stora dimensioner och antik fason dragen av ett fyrspann och försedd med kusk, betjänt och en ridare på vänstra förhästen. Var det icke grant mitt i rama bygden! Vagnen var väl något åldersskröplig och skamfilad och dragarna tycktes icke vara de bästa, men munderingen glänste i kapp med betjäningens livré och på vagnsdörrarna pralade ett stort vapen under krona. Vad det var för ett vapen, fick jag aldrig se, ty kusken, som icke kände Adolphens stupiditet och förtjningsvanor, trodde visst att vägen tog slut och höll inne med ett ryck. Därpå knackade han med näven i vagnstaket och ropade: Heraus, heraus! Nu är vi framme. Till min förundran såg jag kusk, betjänt och förridare grina som några solvargar och tissla sinsemellan. Ingen gjorde min av att öppna dörren, men efter några ögonblick sköts den upp och en ung karl trädde ut. Han var barhuvad, svept i en vid, mörkblå kappa, varunder skymtade en brun frack med pärlemoknappar, ljusgula pantalonger och halvhöga stövlar, allt som det tycktes av god kvalitet. Figuren var icke hög men kraftig och välformad, håret hängde i långa stripor, som lockade sig i toppändan, ansiktsfärgen var elfenbensgul och antydde jämte det svarta håret och de mörka ögonen ett sydländskt blod. Karlen sträckte sig in i vagnen och tog ut ett fruntimmer, vars skönhet jag icke vågar beskriva, allra helst jag på trettio år icke sett någonting, som kunnat liva och vidmakthålla min

forna entusiasm för det sköna. Allt för nätt var hon emellertid, småsvarvad som en leksak, blåögd och ljus, klar som en solblink bredvid den svarta karlen. Ja, jag tyckte, att hon var ett endaste silver.

När nu paret lämnat vagnen, ökades min förvåning; ty utan att taga order eller farväl, satte kusken sina kampar i gång och då vägen var smal och utan diken, körde han rakt ut i klöveråkern, vände och satte av åt samma håll, varifrån han kommit. Gästgivarn, som larvat sig fram till grinden, tog illa vid sig för klövern, rök träskon av foten, skrek och hötte; en hoper barn och hundar stimmade ut genom grinden, Adolphen råkade i extas och luffade brummande kors och tvärs på vägen. Men det främmande paret förblev trankilt: karlen bjöd fruntimret armen och skred med så mycken värdighet fram mot grinden, att gästgivarn, hans barn och hundar tyst veko åt sidan. Och då han i själva grinden mötte en moder-sugga med dess avkomma, behövde han endast giva en stadig blick för att det grova djuret skulle liksom rulla åt sidan och med devota grymtningar locka till sig sin kull. Det har jag själv sett.

Inkommen på gårdsplanen och alldeles i närheten av vårt bord stannade främlingen med sin sköna och förblev stående en god stund utan att synas fästa uppmärksamheten vid något eller någon. Jag har aldrig sett en människa, som, när det så föll sig, kunde så fullständigt bortse från det kringvarande. Vårt sällskap ägnade honom desto större uppmärksamhet. Kaptenen gulnade som ett asplöv, kaptenskans nästipp rodnade och mamsellen flög upp och begynte ett knixande, som kaptenen avslutade genom att plötsligt draga ned henne på stolen. Äntligen bröt främlingen den rådande tystnaden genom att på god svenska fast med någon brytning tillkalla värdinnan. Han frågade, om en viss herr Tomson befunde sig på gården. Då detta nekades, begärde han tvenne goda rum. Men moran bedyrade, att det icke kunde bli tal om vare sig goda eller dåliga rum, eftersom allt redan var upptaget och hon dessutom väntade postdiligensen från Kristinehamn, som borde anlant redan vid middagstid. Främlingen bytte nu halvhögt några fransyska ord med sin sköna, varefter han vände sig

mot vårt bord, dock utan att yttra något. Men knappt hade han fäst sin blick vid den beskedliga mamsellen, förrän hon störtade upp och med några hickningar och hackningar i talet erbjöd det nådiga herrskapet sitt rum. Icke nog därmed begynte kaptenen plötsligt orera om, att en främling, till på köpet en fransman, aldrig borde sakna tak över huvudet i detta landet, varför han avstod till dess förmån från sitt och Adolphens rum. Ja, själva kaptenskan svamlade någonting om det råtthål, varmed hon allt för gärna skulle låta sig nöja. Efter åtskilligt sladder, vari främlingen alls icke deltog, bestämdes, att paret skulle ockupera kaptенens rum, som i sin tur fick mamsellens, som åter igen skulle dela rum med kaptenskan och Nora. Om den försenade diligensen anlände, så skulle väl håken ta moran, men det bleve ett senare kapitel. Och med Gud i hågen förde hon det nya herrskapet mot huset. Jag har glömt att säga, att en nattsäck av blygsamma dimensioner kvarlämnats på vägen och nu hemfördes av Adolphen.

Utän ett ord till tack eller urskuldan accepterade främlingen anbudet. Då fick min käre von Hancken plötsligt kännning av sin galla, störtade efter främlingen och högg honom i armen. Men nyfikenheten tör ha segrat över vreden, ty i stället för att giva en rättvis reprimand nämnde han endast och på hövligaste sätt sitt namn och karaktär i avsikt att få lika igen. Icke ens därutinnan lyckades han. Främlingen betraktade honom allvarligt och liksom forskande, varefter han yttrade med en mild och något dov stämma:

Jag beklagar honom, min gode kaptен, som icke nått den ställning, vartill hans naturliga gåvor berättiga. Jag ser i honom ett offer för intriger och kabbaler.

Så sägande vidrörde han helt lätt kaptенens skuldra och lämnade honom, ett rov för de stridigaste känslor. Orden uttalades med fullaste allvar och icke utan en högsinnad godhet i tonen, dessutom stämde de endast allt för väl överens med kaptенens dagliga och stundliga tankar. Men att så där vid första mötet beklagas av en okänd var dock för starkt. Kaptенen började ränna av och an kring bordet, än rullande sitt pipskägg, än tuggande sina hängande knävelborrar; och gallan lindrades icke av mamsellens upprepade utrop, som i alla ton-

arter lovsjüng den okändes sätt och framför allt hans utseende. Till sist blev det kaptenen för brokigt och han gav henne en snubba, sägande:

Hon pratar som den blinde om färgen. Vad har lilla mamsellen för begrepp om manlig skönhet, som är barnfödd och fostrad i Karlstad? Där visas väl inte mycket av den sorten, allra minst för en flicka, som har karlskräck.

Vartill mamsell Arrenander punktligt genmälte:

Att jag har karlskräck kan nog vara sant, Gud ske pris. Och därför tackar jag evigt min kära mamma och min kära pappa. Men vad det anbelangar, att det inte skulle finnas sköna manspersoner i Karlstad, så tar kapten fel.

Och sannerligen, började inte fjollan räkna upp allt yngre välvuxet mankön i sin fädernestad, för var och en nogsamt angivande dess särskilda förtjänst och icke utelämnande, det jag tror, den allra simplaste boddräng, blott han hade något kroppsligt att skryta med. Till sist blev henne Karlstad för trångt och hon begynte kretsa över hela Vänerskusten från Kristinehamn till Åmål, ja, ända ned till Göteborg stack hon av. Det visade sig att hon gjort vidsträckta resor för sin kära pappas räkning, som varit ullhandlare i tiden, varför hon hade noga reda på de olika gårdarnas fårbestånd. Får och ynglingar delade broderligt hennes intresse och hade jag som en annan Tummetott kunnat intränga i det hjärnkontoret, så hade jag visst råkat mitt upp i själva Arkadien, där gudomliga herdar valla sina hjordar.

Under det att mamsellen pladdrade, mörknade von Hancken allt mer och jag förstod, att främlingens ord började göra sin verkan. Kaptenen hade så småningom kommit till den övertygelsen, att man velat förolämpa honom, och vi hade således ett stort oväder i faggorna. Kaptenskan burrade upp sig som en höna före åskväder, beredd att taga skurarna, varifrån de än kommo. Adolphen stöp plötsligt ihop som en halvfyllder mjölsäck väl vetande att vis inertia var hans bästa försvar. Och den stackars Nora nöp mig oupphörligen i armen och småfnissade av ängslan. Ty kaptenens oväder voro hiskliga framför allt på grund av deras oberäknelighet; ingen visste, var de skulle slå ned eller med vilka konsekvenser.

Den enda oberörda var naturligtvis mamsellen, som nu övergick till att skildra sina tre kardinaladoratörer, Lasse, Olle och Emil. Lasse beskrevs som en personifikation av det fina vettet, Olle förkroppsligade krigarens högsta egenskaper, och Emil var den bottenrike och ärlige köpmannen samt ett rent under av sentiment och fina seder. Dessa skönmålningar minskade icke kaptenens ohåga vid livet: redan hade han börjat flåsa och suga i knävelborren, då Försynen nådigt sände oss en avledare.

Ut ur den kvällstilla skogen trängde ett ljud, som jag just ej kan likna vid något om ej vid den hjärtskärande jammern från en döende gris. En hemsk klagan fyllde hela neyden. Vargar var ej att tänka på, än mindre rövare, men ängslan stod målad i allas ansikten ej minst kaptenens. Han reste sig hastigt från bordet och tryckte båda händerna mot bröstet där penningpungen hängde på en snodd. Förskräckelsen blev dock kort, ty i nästa nu kom moran utrusande, även hon översiggiven fast av en obetydligare anledning. Oljudet var ingenting annat än postiljonens hornfantasier: Kristinehamnsdiligensen anmälde sin ankomst. Uppståndelsen blev icke mindre för det: samtliga störtade mot huset för att intaga och hålla sina rum mot de kommande. Blott jag, som tills vidare ej benådats med någon sovplats, stannade lugnt i det fria, ett bevis för den gamla satsen, att fattigdom friar från många bekymmer.

I sinom tid rullade diligensen in genom grinden. Det var en vanlig kupé med plats för fyra. På bocken sutto kusk och postiljon, den senare allt jämt med hornet för munnen, dock utan att blåsa. Bådas höga färg och stirrande ögon angåvo, att vägkosten varit riklig, särskilt den våta. Gästgivarn tog genast hand om krakarna och förde dem till stallet, moran lossade packningen, ty höga vederbörande blev lugnt sittande på bocken, antagligen hisnande inför nedstigningens faror. Men plötsligt uppstod i det inre av kupén ett fasligt kattrakande, som satte liv i kusk och postiljon. De vältrade av bocken och skyndade till var sin dörr, som öppnades. Kattrakandet fortfor, och då jag tittade in i vagnen såg jag ett enda röse av armar och ben och närmast dörren bakstycket av ett

par väl spända pantalonger, som just satte klåda i fingrarna på mig. I husets skilda fönster uppenbarade sig nu kaptenen och Adolphen, kaptenskan och Nora, mamsell Arrenander samt slutligen även den intressante främlingen. Vad står på? ropte kaptenen, vartill kusken fundersamt genmälte: Det kan nog inte vara annat än att de slåss. Och postiljonen hickade: Jag ger mig attan att de är druckna, de svinen. Å, fy för pocker, de skämmer ut kunglig postverket. Därmed grabbade han i högen, ryckte och slet, men som kusken samtidigt ryckte från sitt håll och antagligen i samma person, kommo de ingen vart, förrän moran med ett livtag satt kusken i backen och begynt utplockningen. Den förste, som kom till synes, var en blöt och saktmodig karl med förläst utseende och ganska illa klädd. Han stånkade förskräckligt och fällde sina modiga tårar. Men plötsligt ryckte han till och blev stående slät och kapprak som ett utropstecken, ty från mamsellens fönster förnams ett smärtans skri och därefter orden:

Du min jemine je! Är det icke Lasse?

Jo, nog är det Lasse, svarade han saktmodigt.

Bredvid den förste ställde moran numro 2, som var grovlemmad och mera kavat men också mera beskänkt och ur den synpunkten ömklig att skåda. Genast ropade mamsellen:

Ack, se till mig i nåd! Är det icke Olle?

Vem är Olle för dig? röt grobianen och tillade med pipande stämma: Olle lilla ska lägga sig; han är full som ett halvstop.

Den tredje i trion var dock värst dëran, så att moran måtte ställa honom på lut mot de andra båda. Det bör ej förvåna, att mamsellen i honom igenkände sin tredje adorator, Mercuriisonen, och nu öppnades hennes vältalighets alla slussar samtidigt som tårekällorna stego över sina bräddar.

Ack, varför lämnade jag Karlstad! ropade hon. Ack visste jag icke detta? Har det icke alltid varit så? Ack ni grisar! Ack varför förföljes jag av dessa dumrianer och fullboltar? Ack mina småttingar! Blev det så tomt och ödsligt efter lilla Charlotte? Och hur ser ni ut? Nej detta överlever jag icke i herrskapet von Hanckens åsyn!

Hon lämnade fönstret. Litanian tycks ha varit välkänd

och väckte druckenboltarnas ambition. Två av dem fingo en tämligen god om än svajande hållning och den tredje gjorde ock sina försök. Alla tre utbrusto samfällt:

Mam-sell Ar-re-nan-der! Mjuka tjänare!

Härvid skulle en bugning exekveras, vilken dock föll illa ut, så att den stackars moran hade all möda att hålla sig upprätt. Kaptenen brast i ett elakt skratt. Adolphen kuttrade och själva kaptenskan måste le åt eländet. Men främlingen hade en missnöjd min och drog sig hastigt tillbaka, som om han funnit uppträdet vämjeligt, vilket det ju också var. Den beskedliga mamsellen kom emellertid moran till hjälp, uppreste de fallne och tog Emil på sin lott, under det att moran fick lotsa Olof och Lars mot trappan. Kaptenens hänskratt skar mamsellen i själen och hon ropade:

Ack se då, hur snällt de gå! Tro icke genast det värsta, herr kapten! Det är mitt eget fel, som lämnat dem vind för våg i det rackarns Karlstad! Se bara, hur fogliga de äro!

Men det skulle hon icke ha sagt, ty när nu morans båda skyddslingar märkte, att Emil framvaggades i den huldans armar, förnyades svartsjukan. De gjorde plötsligt helt om och satte sina knutna nävar under den lycklige rivalens näsa. Omkastningen bragte moran på fall och snart lågo de allesammans, mamsellen inbegripen, i en enda röra. Kaptenens hänskratt skallade mot skyn. Jag gjorde ett försök att reda härvan, men fastnade själv däri, vilket bekom mig ganska illa. En förstummad och förblindad vrede rådde: ej ett ord yttrades, men fötter och nävar arbetade flinkt, och jag oskyldige som råkat falla tvärs över mamsellen och moran, fick upptill pröva bourgeoisiens och nedtill allmogens fruktansvärda krafter. En katastrof tycktes oundviklig. Trots stundens plåga erinrade jag mig med ökad fasa gästgivarens bistra uppsyn och hans släggehänder, som hela dagen synts hotfullt knutna.

Då inträffade någonting, som kan giva anledning till vidlyftiga spekulationer över den mänskliga naturen. Luften fylldes med ens av himmelska toner, oändligen smäktande och vemodiga. De silade ned som en mild dagg över våra upphettade sinnen och kommo så oväntade och obegripliga, att

vi alla plötsligt och samtidigt slaknade och vordo stilla. Varifrån härrörde detta väljud, som gjorde ett så brått slut på vår djuriska ilska? Man vänte sig icke något under! Tonerna flöto fram ur en flöjt, som den hemlighetsfulle främlingen, sittande på sin fönsterbräda, trakterade med oförliknelig virtuositet. Så småningom redde vi ut våra lemmar och satte oss upp. Jag hörde mamsellen viska: Ack Emil, detta är den himmelska kärleken! Varvid hon dock tog fel på person och kramade min hand. Eljest förnams endast ljudet av snyftningar och — det måste sägas — plötsliga hickningar. De tre kumpanerna gräto. Mamsellen grät, jag grät. Om moran, den grova människan, blandade sina tårar med våra, vill jag lämna osagt, men på var sitt fotsteg sutto kusk och postiljon i ställningar som visade rörelse, för att icke säga förkrosselse. Och var hördes nu kaptenens elaka skratt? Hans huvud vilade i händerna och pipskägget pekade rakt ut, för var gång han svalde tysta tårar. Leonora och hennes mor hade fattat varandras händer.

Ja, denne nye Orfeusen firade en triumf! Dock tror jag icke att hans skicklighet hade största parten däri utan snarare då den förunderliga sorgmodighet, varmed han klämde fram sina toner. Jag minns, att jag blev alldeles orkeslöst ledsen. Och om någon i den stunden öppnat mig en grav, hade jag slunkit i jorden, kvick som en daggmask och utan annan önskan än att B. B. Carlander måtte vara slut för tid och evighet. Vad de andra kände vet jag icke, men tör det ha varit något liknande. Sakta och varligt reste vi oss, stödjande varandra som bröder. De tre kumpanerna krokade armarna kring varandras halsar och stapplade saktmodigt mot trappan. Mamsellen och moran gingo bakom med utbredda armar, färdiga att ta emot. Allt gick dock väl och de tre försvunno i dörröppningen. Mamsellen neg djupt och riktade sitt förgråtna ansikte mot spelmannen, som dock syntes oberörd. Strax därpå upphörde han att spela och stängde sitt fönster. Även de andra fönstren stängdes och en djup tystnad bredde sig över gården.

Ingen hade tänkt på att bereda mig en sovplats och jag hade icke lust att tigga någon. För resten hade jag rakt ingen-

ting emot att tillbringa juninatten under min Noras fönster. Jag spankulerade av och an och såg gästgivarn jämte kusken och postiljonen försvinna i kökshuset. Alltså var jag allena. Jag mediterade en stund och spekulerade över musikens makt. Var det nu inte besynnerligt att vi allesammans togo till lipen? Men alla ha vi väl våra lönnliga gråtaskäl, som ogärna vidgås. Utan se vi hellre att någon sorglig låt eller annat finurligt och vemodsfullt konststycke orsakar svagheter. Jag tänker i skrivande stund på min yngste son, som hade tandvärk, vilken smärta kära far skulle lindra med en saga. Men då gråten icke lät sig stillas, yttrade han: Jag gråter för trollf-n och inte något för tandf-n.

Sit venia verbo.

Så var då den dagen hart när till ända men hade ännu en händelse i beredskap. Bäst jag gick där och funderade, föll det mig in, att jag kunde ta mig en tupplur i diligensen. Det började bli rätt skumt och jag stod redan med foten på steget, då jag på vagnsbotten upptäckte en nedhukad gestalt, som med händerna famlade under sätets dynor. Ännu en druckenbolt, tänkte jag, och kände vämjelse vid mitt köns svagheter. Jag grep honom omilt i skuldran och sade:

Skäms icke herrn att vara så drucken?

Vartill han med timid stämman genmälte:

Ack, jag ber om tillgift, men jag är alls icke drucken och kan desto mindre vara det, som jag aldrig i livet smakat en droppe starkt.

Därpå förtalde han sitt äventyr, som var bedrövligt. Han hade påstigit diligensen redan i Kristinehamn och först vid ett senare skjutshåll hade de tre herrarna tillstött. Från början något beskänkte hade de underhållit elden med ständigt nytt bränsle och snart nog råkat i det tillstånd, som visat sig. Kusk och postiljon hade rikligen trakterats, vilket haft till följd upprepade rastningar och dröjsmål. Allt hade väl dock gått an, om icke de tre herrarna råkat i luven på varandra, varvid icke få knuffar och slag drabbade den oskyldige fjärde. Jag frågade, hur han kunnat tillåta någonting sådant, men han svarade helt beskedligt:

Ack, de ville mig ju icke något ont. Men hur skulle tre

stora karlar kunna slåss i denna lilla vagnen utan att jag kom till skada? Det var ingenting att göra åt den saken.

Till sist hade en av dem i misshugg tagit honom för strupen, varvid han sönderslitit och bortkastat en liten silverkedja med vidhängande berlock eller amulett, ett silverkors. Det var denna dyrgripen han nu med otroligt tålamod sökte bland dynorna. Hans kära mamma hade egenhändigt hängt den om halsen på honom och den var honom för den skull omistelig. Jag föreställde honom det orimliga i att söka i mörkret och till hälften drog honom ut ur vagnen. Han visade sig vara en yngling i min ålder med rätt behagligt fast något flickaktigt ansikte, dessutom vanställt av åtskilliga skråmor och en svullen näsa. Resans besvärligheter hade tydligen tagit på hans krafter, varför jag ansåg skäligt att väcka upp gästgivardrummeln och kräva logi för oss båda. Svaret blev, att moran redan bäddat åt mig på loftet utanför kaptenens vindskammare: där fingo vi samsas, bäst vi gitte. Jag tog min skyddsling under armen och vi stretade uppför den branta trappan eller snarare stegen, som ledde till loftet. Här fann jag mycket riktigt en rätt rymlig och god bädd inkörd under det sluttande taket och det tövade icke länge förrän jag provat dess förtjänster. Min kamrat slog sig ned på en kappsäck, som han icke släppt ur handen och tycktes mera tveksam. På min fråga uppgav han sig heta Tomson, köpmansson från Göteborg. Han berättade om sina föräldrars död, som nyligen inträffat. Fadern hade störtat utför en brant trappa och brutit nacken. Och trots en åldersskillnad på trettio år hade kärleken mellan dessa makar varit så oförgänglig, att modern någon tid efteråt sörjde sig till blodstörtning. På dödsbädden hade hon skänkt sin son det där silverkorset, vars förlust våldade honom en förklarlig smärta. Vidare hade hon uppmanat honom att ofördröjligen begiva sig till Falun, där han ägde ett kvinnligt syskonbarn vid namn Hedda. Henne skulle han äkta, ty den goda modern kunde icke fördraga tanken att lämna sonen allena i världen.

Och blir jag icke hängd eller bränd eller dränkt eller något annat dödligt tillstöter, så blir det nog så, tillfogade han och suckade ganska tungt.

Äntligen blev det min tur att berätta. Och eftersom Tomson skulle resa ända till Falun, vilket uteslöt vidare umgänge oss emellan, gav jag någon frihet åt fantasien, som alltid känt det trångt i Carlanders rock. Så upphöjde jag von Hanckens i grevligt stånd och gjorde det usla bostället till en präktig herregård. Mest kostade jag på min egen person, som gjordes mäktiga hemlighetsfull och hög. Min ställning i familjen var blott den gynnade tillbedjarens; och då ynglingen frågade, hur de grevliga föräldrarna betraktade min ömma låga, föll jag riktigt i den ledes garn och ljög befängt. Jag sade:

Ack, herr greven skulle ingenting högre önska än en äkta förbindelse oss emellan. Men vissa considerationer, som ej får yppas — herrn förstår — kort sagt: jag är dömd att gifta mig med ett vida förnämligare fruntimmer.

Och jag suckade jag med och tog mig för bröstet. Tomson fann det förundransvärt, ty — som han sade — hans öde var just tvärt om. Han skulle endast allt för gärna vilja gifta sig med ett skönt och förnämt fruntimmer, som han råkat i Kristinehamn, men den tarvliga Hedda var nu en gång hans arvedel. Så stånkade vi båda, han för Hedda och jag för Nora, och sanningen att säga voro vi rätt uppskakade, som ynglingar lätt bliva. Jag tryckte hans händer och det smickrade honom mycket efter all den höghet, jag låtit påskina, varför han tackade allra ödmjukast.

Mitt upp i detta komplimenterandet kommo plötsligt två par stövlar utfarande från vindskammaren och kaptenens röst hördes ryta en befallning om bättre borstning än häromsistens. Blodet steg mig åt huvut och jag kände liksom en svindel vid detta brådstörta fall från skrytstegen. Jag vågade icke läsa min skam i Tomsons blick utan vände mig hastigt om, i det jag ropade:

Herr greve, herr greve! Varför förföljer ni mig med edra otidigheter? Håll inne med sådant, som sårar bådas världighet. Jag gäve gärna mitt liv för er dotter, men jag kan icke gifta mig med henne. Tro mig på en ädlings ord! Jag kan icke! Nej och tusen gånger nej.

Var tog jag det ifrån i hastigheten? Och med vilken känsla

och höghet framslungade jag icke mina fraser! Jag var själv alldeles förbluffad. Och vad tänkte kaptenen, som hörde sig kallas greve och en massa andra obegripligheter? Han stod där i kammardörren rätt anskrämlig att skåda, utan peruk på huvudet och utan andra kläder än en snäv skjorta och en stor svart läderpung, som dinglade i en snodd kring halsen. I handen höll han en liten brinnande talgdank och den måtte ha bränt honom, ty han började spotta, svära och hoppa jämfota. Plötsligt rusade han bort till min bädd och sparkade upprepade gånger kraftigt i bolstern. Jag rullade hastigt in under takstolarna och blev där tills han åter avlägsnat sig. Då kröp jag fram och sade ganska lugnt:

Hade den mannen en bättre karaktär, skulle inga considerationer i världen hindra vårt giftermål. Men nu ser herrn själv och tör förstå min tvekan.

För att vara slutet på en lögn var detta tämligen sant och jag tyckte att jag rett mig inte så illa. Tomson, som hukat sig ned bakom sin koffert, kom nu huttrande av skräck fram till mig och sade:

Hur kan herrn, som är en sådan herre som herrn är, tåla sig med detta?

Jag svarade kort, att man måste ha fördrag med en far, vars känslor man råkat såra. Så kröp jag åter ned i bädden och tänkte med växande fasa på morgondagen. Ty om kaptenen, som rimligt var, körde mig ur tjänsten, skulle jag vackert stå där utan ett kopparöre. Bäst jag låg och grubblade över detta, hörde jag Tomson säga:

Tro om han har mycket pengar i den svarta pungen sin på bröstet?

Jag jakade och han fortsatte med dallrig men ganska gäll stämma:

Den skulle man ta ifrån honom. Jag vet ackurat, hur det skulle gå till. Det vore ingen konst att lirka snodden av halsen på honom under sömnen.

Alldeles häpen viskade jag:

Vad böveln har herrn för tankar? Är herrn tjuv, så packa sig undan!

Det stukade honom, så att han sänkte tonen. Han mumlade någonting om att han i allmänhet ej vore tjuv, men att greven förtjänt en näpst. Man kunde skrämman honom genom att någon tid undanhålla honom börsen.

Jag bad honom dra åt fanders.

ANNA LENA ELGSTRÖM

1884

UR GÄSTER OCH FRÄMLINGAR.

TVÅ AV RÖDA KORSET.

Jag, som under boxarupproret var den ende europeiske patienten på missionssjukhuset i Lao-Kay, vill berätta om hur mina vänner, den skotske missionsläkaren och syster Maria gingo i döden.

Aftonen före deras dödsdag var en mycket het och svart afton — så kvav och tryckande, att det föreföll som höllo stjärnorna på att kvävas.

Syster Maria hade satt sig på missionssjukhusets balkong och vilade sig med ögonen på de beklämda himmelsljusen. Bakom henne var den upplysta matsalens fyra vita väggar med natten likt ett svart förhänge i den öppna dörren och under taklampan, som brann med ett sakta susande och kastade en ring av mässingsgult ljus ner på golvet, den skotske missionsläkarens styva, gamla ansikte och hans ådrade, trötta händer, vilka tvinnade skägget, som böljade upp och ned för hans långa, lugna andedrag. När jag blundar, kan jag se alltsammans igen och i den susande tystnaden höra, hur den gamle infödde sjukskötaren — förövrigt den ende av tjänarna, som icke rymt — sakta hasade sig över golvet uppe i andra våningen. Däruppe sovo alla de sjuka, alla de svårast sårade, som icke kunnat fly. De andra hade missionärerna tagit med sig, då de drogo bort; fortets fall var nämligen endast en tidsfråga och om de stannat kvar till dess, skulle de alla blivit ihjälslagna, ty vid detta laget skonade boxarna aldrig några missionärer. Däremot fanns det en svag möjlighet — svag, ty de hade ofta vågat det — att de icke skulle våga förgripa sig på det Röda korset.

Dock, stark eller svag, kvittade lika för Dugald Stewart och syster Maria, ty i vilket fall som helst kunde icke de sårade lämnas att dö, förr än deras rätta stund kommit.

— Naturligtvis icke, sade de två.

— Icke alls naturligtvis, sade jag, ty eftersom denna stund för de flesta av dem i alla fall var mycket nära, kunde man tycka, att de borde gjort strax vad som i alla fall skulle ske snart och givit sina vårdare tid att fly.

— Hur känns det att göra sig redo att dö för döende? frågade jag de två, och syster Marias ljusa skratt kom in från mörkret och mötte gamle Dugalds — något annat svar fick jag inte. Jag hade satt mig så att jag såg hennes ansikte, ty jag kände mig beklämd denna afton, den första, som jag tillbringade uppe på mina ben. I själva verket hade jag nog varit tillräckligt återställd för att ha kunnat följa med missionärerna, men jag hade stannat kvar. Till en del därför att det var fördelaktigare för min tidning, ty vem vet om missionärerna, som alltid voro så försiktiga, råkat ut för några äventyr värda att kabla om. Men där Dugald Stewart och syster Maria voro — dessa två, om vilka det talet gick från Seul till Tonkin, att ville man ha fatt i dem, fick man ta reda på var det var fara å färde och var ingen annan ville vara — där kunde man alltid vara säker på dylika. Till en annan del därför att det denna gång icke fanns någon verklig fara för handen för andra än dem, som icke ville förneka sin kristna tro. Vad som än hände kunde jag alltså vara trygg till livet, ty mig skulle det icke genera det allra ringaste att om så erfordrades avsvärja denna tro, som jag icke ägde och som jag förövrigt under min bana som tidningskorrespondent och specialist på österländska religionskrig å tjänstens vägnar redan ett par gånger förut varit tvungen att avsvärja. Bland annat skedde det en gång i min första ungdom, då jag satt fången hos kung Theodor av Abessinien. Jag resonerade nämligen som så, att även en religiös högertidning, som min, måste föredra en korrespondent, vilken förnekade sin tro för att telegrafera nyheter, framför en martyr, som icke gjorde det, och jag tackade Gud för att hedningarna ännu höllo så styvt på religionen, att sättet lönade sig.

Dugald Stewart, då ganska ung även han, satt i nästa bur.

Av nämnda skäl slapp jag dock åtskilligt före honom ur fångenskapen, men som väl var fick han aldrig reda på skälet, utan trodde att jag, likt han själv, lyckats rymma. Han var inte stort bättre än hedningarna — inte ens den förfärligaste tortyr någon muhammedan kunde hitta på skulle förmått honom att avsvärja sin tro. Det vet jag, ty kung Theo försökte.

Och dock var denna tro den grymmaste av alla kristendomens avarter, den dystra läran, som ett dystert fjällfolk hittat på om ett i tidernas morgon gjort nådeurval bland Kristi tjänare — ett slags oblidkeligt evigt lotteri, som bestämt ett fåtal av dem till evig salighet och de andra till evig fördömelse. Syster Maria var av samma tro — hur kunde hon? Hur kunde hon vara det? tänkte jag alltid och även nu. Och medan jag tänkte detta, hade lampan susat och den gamle doktorn oavlatligt gungat av och an i sin gungstol, tankspritt betraktande sina tofflor, som hans gamla mamma sytt åt honom. Sorgsen hade jag lutat mig mot dörrposten och stirrat på syster Maria.

Nu hade molnen släckt alla stjärnor, men hennes ögon voro lika oavvänt fästade på den mörka himmeln, som fortets ljus glimmande tycktes tillbe, ty helig och gjord för andakt var den långa natten före mångas dödsdag.

— Vad tänkte hon på? undrade jag beklämd. — Vad kände hon? Tog hon männe farväl av livet, ty i morgon skulle hon nog inte få tid till det? Bad hon männe till den underlige och grymme Gud hon ägnat detta sitt liv — sitt korta, ensamma liv — ty hon var ännu mycket ung. Men i förtid åldrad, fastän likgiltigt glad, som den för vilken sorg och glädje äro lika. Förvisso hade hon för längesedan vänt ryggen åt den verklighet, som blott är verklig så länge den varar, men med vilken de flesta av oss äro nöjda, och fördjupat sig i det land, varifrån man icke kan återvända.

Men hon var ju så ung — vad hade hänt henne, eftersom hon redan hunnit dit andra sällan komma före sin död?

Ty vägen dit, den måste vara svår — ja, svår. Den måste vara lång — ja, mycket lång. Ja, hon var långt borta, hon rörde sig inte, inte ens hennes ögonlock darrade, och hennes

slitna, unga händer lågo som vanligt, då hon vilade sig, orörligt fridsamma i hennes knä — dessa kära, välsignade händer, som jag sett ha samma fasta, tillitsfulla rörelser, även då de brådskande arbetade på att rädda liv, som hängde på ett hår.

Från dem såg jag bort till gamle Dugald, vilken rest sig och i sina praktfulla tofflor traskat bort till skänken, där han stod och torkade tre glas på en handduk med sitt trötta, godmodiga, gamla huvud på sned.

Och jag tänkte vemodigt att även om de två varit umgängesvänner med döden hela sitt liv och det ännu förtroiligare än jag — så — hur kunde människor vara så drömlikt likgiltiga för sitt eget öde? Vad var hemligheten av den överlåtande, blida frid, som i denna dystra natt — sannolikt deras sista — kunde lägga den ungas händer till ro i hennes knä och i djupaste lugn tillät den gamle torka sina glas under det att jag, jag, som inte skulle dö, som hade förnekelsen att ta till, var så beklämd? Eller var det kanske just därför, att jag icke skulle dö — därför att jag kunde förneka, därför att jag icke hade någonting att leva och dö för, som hon därute, ingenting som höll att ta i, då jag grep efter det med tankarna? Mitt sinne fylldes av formlös ängslan.

— Syster, kom in! hade då den gamle mannen ropat. Och hon kom helt lydigt in, en böjd och mager ung kvinna, vars vardagliga ansikte var sällsamt ungt, trots de förtidiga rynkorna. Hon blinkade mot ljuset och log fridsamt och lugnt, då hon satte sig ett litet stycke från oss och på nytt lade sina händer till vila.

Så kom gamle Dugald med sina glas, han fyllde dem med vin och vi lyfte dem mot varandra, tigande, ty vi förstodo varandras tankar.

Stillhet.

En het vind hade vaknat, den kom stötvis om hörnet och tjöt, däremellan inträdde en obarmhärtig tystnad. Det var gamle Dugald, som bröt den. Han stod nu i balkongdörren och såg ut i natten, vilken dov och bävande tyst stod utanför med släckta ljus och stjärnor.

— I morgon så här dags, sade han — med svårighet som alltid, då han försökte säga något, som icke hörde till vardagen.

— Vad? frågade syster Maria, ty det var till henne han vände sig och alldeles säkert hade han glömt, att jag fanns i rummet.

— I morgon vid denna tid, tog han åter i med ansträngning, kanske vi två fått veta — — — han tystnade.

— Vad? frågade syster Maria lågt.

— Det Gud av evighet bestämt oss till. I bävan med djupa, trofasta ögon sågo de på varandra.

— Ske Guds vilja!

— Amen, viskade syster Maria.

— Säg mig, brast jag då ut, ty jag kunde icke längre tåga, säg, hur ha ni kunnat uthärda livet i en sådan tro? Värre än hopplöst, meningslöst hårt måste det vara, att bära korset utan förvisning om kronan! Människor, ni leva ju bara en gång! Om ni dör i morgon och den Gud ni levat och dött för förnekar er? Sannerligen, vänner, er tro fordrar ett vanvettigt mod och dock kan jag knappast tro, att det modet alltid hindrar förtvivlan?

Den gamle högländaren vände ögonen mot mig; de uttryckte ett bittert lugn.

— Vad är en människa mot den Eviges rådslag? Vem är hon att hon skulle schackra med Gud? frågade han sorgset. Om ett eller tusen liv, levda i hopplös förtvivlan, blott uppenbara hans sanning så — vad mer? Gav icke Kristus sin gudom för att fullborda den? Ville icke aposteln ge sin egen salighet för brödernas? Skulle icke jag, Dugald Stewart, stackars mask, ge min, om Gud av evighet så beslutat?

— Vad är en människa? ropade han till.

I den tystnad, som följde på det sorgsna ropet, lutade syster Maria sig fram.

— Vad är en människa? upprepade hon ljust och fridfullt — nej, en människa är dock icke något så viktigt — — —

De sågo varandra in i ögonen och logo ömt och hemlighetsfullt, som i hoppfull sorg. Men jag vände bort mina, ty jag begrep, att jag råkat få skåda det höga vanvett, som då och då för en människa eller en generation utom sig själv och river sönder den hinna, vilken det tillfälliga jaget bildar omkring den gemensamma själen, som varar — upphovet till all tro-

fasthet och alla stora gärningar och bestående verk, det femte och största av elementerna — Andens.

Men jag hade ingen del i det, jag var icke vanvettig, jag var mycket nykter och jag vämjdes vid min ljumma nykterhet med en bitter känsla av avsmak vid mitt långa liv — varken lyckligt eller olyckligt, varken fridfullt eller övermåttan fridlöst, varken bättre eller sämre än de flestas, bara lika sammanhangslöst och tillfälligt. Den stack mig som en kroppslig plåga och något inom mig, som jag kuvat och förkrympt, som jag icke kunde förstå, men ej heller längre hejda, reste sig i döds-vända och ropade efter något helande och förenande — en sanning eller om jag icke var värdig en sådan, en villfarelse, vilket som helst — — — Ty villfarelserna gå förbi och försvinna, men troheten ger del i det som varar.

Ju längre tystnaden blev, ju ensammare och ängsligare blev jag, ju djupare och mera frånvarande de två fanatikernas leende — ett sådant, som brudar och döende le.

Tills — ett, tu, tre! en dov, skälvande knall splittrade det och strök ut varje annat uttryck än vaksamhet från deras ansikten. Ännu en och vi sprungo upp — så en till och därpå förenade de sig till det djupa, brummande dånet av en livlig kanonad.

— De börja tidigt i dag, sade doktor Dugald.

— Och det är sista valsen, svarade syster Maria helt glatt.

Hon gick mot dörren.

— Vart skall ni gå?

— Mah-Toh måste ha sin välling och kocken har ju rymt, svarade hon helt prosaiskt och försvann. Gamle Dugald följde henne och jag linkade ut på balkongen. Det hade börjat dagas, men den kalla, vita luften var redan så fylld av töcken och rök från striden vid fortet, att man blott stötvis och blixtnabbt, ungefär som på en kinematografföreställning, kunde uppfånga snabba, svaga glimtar av gevärseldens gula gnistor och under fortets murar en vältrande svart massa, varur utgick ett oavbrutet buller, dämpat till mummel av avståndet och röken. Därpå drogs töckenslöjan åter igen och man stod utanför och visste ingenting.

Den gamle sjukskötaren kom stapplande över gården

med Röda korsets flagga och jag gick ned för att hjälpa honom att hissa den, ty jag såg, att han var alltför medtagen av förskräckelse för att kunna göra det eller något annat. Men han hade i alla fall mycket att uträtta — hela den vanliga kretsgången av dagliga plikter och arbeten skulle fullgöras och det lika bra som vanligt, fastän de händer, som gjorde dem och de vilka mottogo deras frukt, kanske om ett par timmar skulle vara livlösa.

Men, tänkte jag, medan jag vattnade hästarna — ty i sådana stunder brukar man vara fallen för att tänka på denna livets sällsamma, ohyggliga likgiltighet för döden — men det skulle alls ingenting ändra i det tingens rullande hjul, som tillvaron välver, nya händer skulle genast gripa tag, där våra fallit ned, och kretsgången rulla vidare utan ett enda hak eller en endaste lucka, utan att någonting i verkligheten hänt.

Och medan jag tänkte detta, rullade jag mekaniskt min del av det genom att hjälpa tjänaren att ställa i ordning utomhus, liksom den gamle doktorn genom att gå sin vanliga morgonrond och syster Maria med att ge sina sjuklingar deras första mål för dagen, fastän de sannolikt icke skulle få uppleva det andra, och sedan med att göra i ordning frukosten åt oss.

Hela tiden vi åto dundrade kanonerna oupphörligt och hela huset skakade, då bullret i långa kårar ilade genom dess grund och skvalpade våra koppars innehåll över bordduken. Vi hade nästan slutat, då dörren flängdes upp och den gamle sjukskötaren kom inrusande, alldeles gulgrå av förskräckelse. — De komma! skrek han — de komma!

Kanonaden hade plötsligt tystnat och vi hörde hur hans tänder slog emot varandra.

— Fortet är taget! De slakta! De slakta! Göm mig för Kristi barmhärtighets skull! Göm mig!

Gamle Dugald såg lugnt på honom över sin kaffekopp, drack så sorgfälligt ur den och reste sig.

— Kom, så gå vi ner och ta emot dem.

Innan syster Maria följde honom, lade hon sin hand på sjukskötarens skakande axlar och förde honom mot dörren. — Gå upp i sjuksalen och bed med de andra, sade hon blott, under tiden ska vi sköta om det här.

Utanför dörren stannade jag slagen av en plötslig tanke.
— Ni har väl revolver?

Hon tog upp en liten browning ur sin förklädesficka.
— Bara i yttersta nödfall, ni förstår nog?

Om jag förstod! . . .

— Då måste jag, fortsatte hon nästan ursäktande, annars inte, ty det är skrivet: "Den som tar till svärd, han skall förgås av svärd."

— Men det är ju inget svärd, utan en revolver, sade jag. Gud tröste mig, skrattade hon inte!

Och så gingo vi ned mot det svaga tjtudet, som för vart trappsteg vi togo blev allt starkare. Nere på verandan stod gamle Dugald, likt en värd, som väntar på att välkomna sina gäster, fast en något bister värd, ty han hade en revolver i var ficka. Syster Maria gick och ställde sig bakom honom med armarna fridfullt i kors.

Det var jag, som gav till ett rop, då boxarna kommo i sikte. Men det var blott den första plötsliga anblicken av dem, som verkade skrämmande. Sedan stod jag egendomligt oberörd och likgiltig. Som om jag befunnit mig på en plats dit de aldrig kunde nå, iakttog jag den kompakta massan, vilken tjtutande i djuriskt jubel och brunstig lust att döda, kom vältrande ned över höjderna likt ett vattenfall av blanka, gula skallar och blodfläckade, blåa kläder. De ormade över det ljusa, gröna gräset på slätten och genom floden, som, då de stego upp ur den, var svagt ljusröd av det färska blodet på deras kläder. Så doldes de av de rökskyar, vilka kommo drivande från det brinnande fortet, men vi sågo då och då deras vapen blänka till — för varje gång allt tydligare — och verandan, där vi stodo, skakades redan av det dånande, jämna fottrampet. Det lät som pulsslagen i en väldig feberdröm i tystnaden, ty nu tjöto de icke längre. Vi sågo på varandra — av gammalt visste vi vad det betydde, då en rasande folkhop rör sig, som en man i en enda tyst och obeveklig avsikt att döda. Men syster Maria log som förut.

— Ni är modig! utbrast jag ofrivilligt.

— Men ni är modigare, svarade hon snabbt och glatt, ty dö vi, så dö vi för Kristus, men ni, hon log igen, ni dör för Aftonposten.

Jag kippade nästan efter andan, som för ett slag. — Jag hade ju nästan glömt att jag icke skulle dö — att jag skulle förneka — och varit sällsamt lycklig. — Gud give, att jag hade mod att dö för Aftonposten! tänkte jag vilt och vanvettigt och med det upphörde jag att tänka alls, ty nu voro boxarna över oss.

Nu tego de icke längre — tjutande med en enda dånande, omänsklig röst rusade de över bron och in på gården.

Och som om någon ryckt i oss med en tråd satte vi oss alla tre i rörelse och gingo över planen fram mot dem.

I spetsen för skaran sprang en lång, mager djävul med läpparna uppdragna i ett stelt grin, så att tänderna syntes — han lyfte upp handen, medan han sprang, och just då doktorn kommit inom hörhåll och öppnade munnen för att tala, skrek han något med en röst, gällare och tunnare än röster ha lov att vara, och som en rasande kör föll hela skaran bakom honom in med ett enda rop: Förneka, förneka!

Resten hördes inte.

Jag såg gamle Dugald skaka på huvudet, likt en häst, som fått bromsar i öronen, hans läppar rörde sig och då han icke kunde göra sig hörd, pekade han vädjande på det röda korset på sin arm.

Förgäves — och det hade vi förstätt genast vi sågo dem. Jag hade ryckt syster Maria baklänges, men hon slet sig lös och sprang fram till gamle Dugald, jag efter och nu stodo vi alla tre rygg mot rygg mitt i ringen. Som en rättfälla slog den i lås om oss. Vart vi vände oss böljade samma vågor av stela, gula ansikten, lika varandra, som i en mardröm, alla med läpparna uppdragna i samma styva varggrin, så att tänderna syntes som vita ringar kring de öppna svarta svalgen, varur yrande och skummande steg ett enda långt, ihållande tjut.

— Förneka! Förneka!

Nu hade det ju varit tid för mig att stiga fram och lyda dem. Det var hög tid. Men — jag hade syster Marias hand i min, vi stodo tillsammans skuldra mot skuldra, just nu frågade jag inte efter något annat — jag var med, jag förnekade inte, inte ens jag — vad? Det, som varade vad namn det än hade. Jag var med!

Och en djup och trotsig glädje fyllde mig, då jag blundade och drog upp axlarna för att möta den rasande hopens vrål. Som mörka vågor slog det ihop över våra huvuden, men plötsligt höjde sig över dem en kvinnas höga, guldklara röst, likt en ljus stråle i det ondskefulla larmet.

— Kristus! svarade den i triumf utan gräns och jag såg, att hennes ansikte hade ett uttryck av nästan vanvettig lycka.

— Kristus! omigen likt en stjärna, som lyser i mörker och faller, och nu föll gamle Dugalds trofasta, trötta röst in.

Jag öppnade ögonen och läpparna, färdig att kvävas. Anföraren steg hastigt fram ur ringen, han hade en yxa i handen och höjde den sakta som för att ge signal.

Jag fick luft.

— Kristus! ropade jag till. Kristus! ännu en gång och för mig var det som om det osägbara, vilket formlöst ängslat mig så länge, fick luft i detta rop. Det var min själs djupa, stilla hemlängtan till evigheten.

Och sedan den blivit utropad, föll ett ljuvligt lugn över mig och mitt hjärta blev stilla likt de saliga dödas hjärtan, medan jag själv var i bödlarnas händer. I en kort blixst såg jag syster Marias ansikte i det mörka, förvirrade vimlet — det gungade upp och ned bland de rasande, ty nu slettes de om oss. Vi rycktes mot varandra och just då vi flämtande och förblindande raglade förbi varandra, hunno vi se in i varandras ögon och säga farväl.

Fridfullt fria, glatt överlämnande sig voro hennes, blodet rann i en smal stråle ned i dem och ned i hennes mungipor, men hon log frånvarande och ljust. Så försvann hon och trampades ned. Jag hörde det fasansfulla ljudet av ben, som krossades, men från marken kom ett sista lågt rop — Kristus! likt ett ljus, som tändes i mörkret och genast släckes.

Och sedan vet jag intet mer . . .

Inte förrän jag vaknade på sjukhuset i Tonkin och alltsammans långsamt kom tillbaka. Och jag hann tänka på det, ty det dröjde länge innan jag blev frisk, och en krympling kommer jag alltid att förbli, som måste tigga, om icke människorna äro goda. Jag hann fråga mig själv om mycket — om det jag fått var värt det jag givit?

Men svaret blev alltid med syster Marias hoppfullt sorgsna röst, att en människa dock icke är något så viktigt — icke något så viktigt i alla händelser, att hon uppväger en förnekelse. Ty vi växla och försvinna, men den eviga rättfärdigheten, vars material vi äro, om vi icke välja att vara ingenting, den varar vad namn den än har.

För mig är den namnlös, men jag har valt den och ämnar hålla fast vid den.

Jag är glad — dock har jag ofta hemlängtan.

UR FATTIGFOLK.

BIOGRAFEN.

Fröken Elin Jansson, som levde av att sy broderier till tapisseriaffärer och delade rum med en telefonist, stod vid fönstret, ännu icke kammad och klädd i kamkofta. Hon höll en nackspegel i handen och beskådade sorgset sitt gråa ansikte i det gråa morgonljuset. — Å, du gode Gud, nå, han var då för resten inte alls god, varför såg hon så mycket äldre ut än hon var. Varför dessa blyfärgade påsar under ögonen, som blivit blyfärgade, även de, genom sömnad dag ut och dag in? Varför så många skarpa streck och fåror i pannan, vid mungiporna och ögonen? Varför var allt så grått och förhärjat, mycket mer än det borde varit?

Varje morgon underkastade hon sig denna pinostund framför spegeln och dagsljuset, med sammanbitna tändar formligen tvingande sig till att granska förödelsen, i ett vanvettigt hopp att något skulle kunna inträffa som hejdade den.

Ty intet kunde hon ju själv göra — pengarna räckte minnsann inte till skönhetsmedel och vackra kläder — det var stort att de förslogo till inackorderingen. Vanmäktig med händerna i kors var hon nödgad att se sig själv förvissna, utan att någonsin ha blommat, förtorkas, utplånas av hungrig längtan — dö utan att någonsin ha levat. Vad det var orättvist! Varför skulle det just hända henne? Varför skulle just hon vara ensam, fattig, glömd och dömd till ett liv, som inte var något liv, tvungen att arbeta utan avbrott i en tryckande enformighet bara för att få födan för dagen, utan att någonsin träffa någon som brydde sig om henne eller som hon brydde sig om.

— Om jag kunde bli olyckligt kär ändå, tänkte hon de-

sperat, det vore alltid något. Leva! sade hon till spegeln, kära hjärtandes, leva!

Men det var nog redan för sent, allt hade ju gått sin väg av det hon en gång ägt, inte hade det varit mycket, men dock klara ögon och ett slätt skinn, hopp som gjorde framtiden ljus och tanklös glädje som sjöng — ungdomen! Ur djupet av sitt gamla jungfruhjärta, vilket likt hennes ansikte redan var så mycket äldre än det borde varit, önskade hon brinnande och varmt att hon tagit bättre vara på denna sin ungdom, medan hon ännu hade den — begagnat den, lev! Och detta sista mystiska ord, vari hon innefattat allt det hon förgäves önskat sig, gjorde henne plötsligt nästan yr i huvudet. Stående vid fönstret i sitt kalla rum, framför den långa räcka av likformiga, röda tegelstenshus, som var dagens enda utsikt, fylldes hon av en orolig och eggande hetta, vilken steg upp ur minnet av alla de ursinnigt längtansfulla drömmar om kärlek och lycka hon drömt om, och satte hela hennes förvissnade kropp i brand. Hennes gråa kinder hade flammat upp och brunno röda. Ängsligt höjde hon spegeln; skulle hon verkligen behöva dö utan att någonsin ha levat? Skulle det inte trots allt vara möjligt att återfinna litet av den ungdom som hon aldrig haft någon glädje av. Ack, det var inte möjligt annat, litet rättvisa fanns det väl ändå!

I detsamma mötte hon och liksom överraskade sitt ansikte i glaset. Hon såg hur ohjälpligt trött och härjat det var och mötte sina egna ögon, deras ömkliga, löjliga vemod var som ett slag med flata handen i hennes eget ansikte.

— För sent, kära du, alldeles för sent! viskade hon bittert.

Pensionatets värdinna knuffade på ett högst underbart sätt upp dörren med armbågen. Hon skulle städa och hade händerna fulla av borstar och slaskhinkar. Liten och tjock, klädd i en nattrock av flottblommor på underlag av något som fordom varit röd flanell och med hela "Fäderneslandet" i form av papiljotter i huvudet, såg hon med sin vanliga min av nedärvt och kroniskt ogillande på sin inackordering.

— Herre Jesses, är fröken inte färdig än! Och jag som just skulle bära in kaffet, nu får hon gå ut i köket och få det.

Fröken Jansson ryckte till sig en schal och uppslukades

av kökskorridorens mörker. Ute i köket sken solen och snarkade ännu Moppe. Hon kastade en granskande blick över brickan: — Torra skorpor som vanligt, inte ens ett wienerbröd kunde en stackare få som en liten uppmuntran!

*

Fröken Jansson var sådan att, ehuru hon ofta beklagade sig över sitt enfliga och ändamålslösa liv, vars största händelser voro kvartalsdagarna och söndagsmiddagarna, ehuru hon ofta nog grät över sina garner och lidelsefullt önskade sig till och med döden som en liten omväxling, så tålde hon dock inte att bli beklagad.

Hennes gifta syster, en liten fetlagd, självförnöjd varelse, bodde med sin man endast ett par kvarter från hennes pensionat. Och eftersom dessa två utgjorde nästan hela hennes umgänge kunde det ibland hända henne att längta efter att oftare få gå och hälsa på dem, få känna den lugna ombonade trevnaden i deras hem, höra sin lilla systerdotters kvittrande joller, sin systers ivriga bråkiga röst — hur upptagen och outhärlig var inte den lyckliga varelsen — och svågerns tröga, myndiga tal, som var så orubbligt lugnt och tryggt att hon inte ens kunde tänka sig att han visste av att det existerade något sådant som hjälplös oro och övergivenhet i detta liv, vilket för honom var så enkelt och fyrkantigt trevligt.

Men hon behärskade sin längtan, ty det fick inte på några villkor se ut som om hon vore mycket angelägen och inte hade någon annan att gå till. När hon blev bjuden dit, dolde hon därför sin hemliga glädje och låtsades högdraget tänka efter — — — Vänta — kära du, det skulle nog vara roligt — men låt mig se — — — är det inte just den dagen jag är bjuden till direktör Francons — det skulle verkligen vara otur!

Eller också: Om det bara inte vore den kvällen som fru Lagerberg bett mig följa med på Dramaten, o. s. v.

— Bevars väl, så upptagen du är, sade systemen litet syrligt. Och fröken Jansson, som nu kände sig lugn för att ingen misstänkte henne för att vara ensam och utan vänner, brukade därpå plötsligt upptäcka, att det i alla fall inte var den dagen.

På detta sätt hade hon så småningom lyckats skaffa sig

en inbillad men mycket fin och vidsträckt umgängeskrets, medan hon gentemot sin värdinna, som hon ju icke kunde duperas på samma sätt, brukade lägga i dagen en förnäm och blaserad köld för alla nöjen.

— Bevars väl, hon var bjuden både hit och dit, men sådant var inte roligt längre. — —

I samma syfte brukade hon ibland då hon var ute i staden ringa upp sitt eget telefonnummer och ivrigt be att få tala med sig själv, allt för att folk inte skulle tro att hon var alldeles isolerad. Detta hade så småningom blivit en fix idé hos henne. Hon inbillade sig till och med att folk, som hon mötte ute på gatorna och lärt sig känna igen, å sin sida undrade över att hon alltid gick ensam och detta pinade henne så, att hon blev alldeles förtjust då hon händelsevis träffade någon bekant och fick följa med en bit — då log och pratade hon överljutt, gestikulerade och skrattade med feberaktig iver i en hetsig och övergiven önskan att behaga och slå an, kanske bli vän med — —

Men oftast skrämde hon de beskedliga människorna och fick gå sin väg lika ensam som hon kommit.

Då grät hon ibland; hon kunde rakt inte förstå, varför just hon aldrig kunde få några vänner, få vara människa som andra.

Hon gick hem och satte sig vid fönstret. De röda tegelstenskuberna mittöver gatan reste sig i allt sitt tråkiga Östermalms majestät på hennes högra sida och på den vänstra låg det hyrda rummet med telefonfrökens säng och hennes egen utdragssoffa, med det fyrkantiga bordet framför, där hennes värdinna brukade hålla sina kafferep för kvarterets gamla damer, och med de bruna väggarna, där hennes egna släktingar, hopplöst sammanblandade med telefonistens och värdinnans, hjälplöst tycktes fråga, med vilka de hade den äran — —?

Dagarna voro mycket långa; slinga efter slinga fylldes i hennes broderi, stycke efter stycke växte blommorna och bladen fram, det enda som timmarna lämnade efter sig. Då och då kom värdinnan in, knuffade upp dörren på sitt taskspelaraktiga sätt, med händerna fulla av kaffegrejor, som hon

lastade av på det fyrkantiga bordet. Sedan följde några av de väninnor och yrkessystrar — ty alla levde de av att hyra ut rum — varav köket vanligen var fullt. — Hur mädde den lilla vännen? Vad hon alltid var flitig, aldrig roade hon sig heller. Se, det var ungdom det, annat än den och den! proklamerade de i gillande tonfall.

Men fröken Jansson blev både blek och röd — kanske de begrepo att hon inte kunde vara annat eftersom ingen brydde sig om henne? Hon satt och funderade på detta, medan de gamla damerna diskuterade ett av sina älsklingsämnen: om telefonisten var dygdig eller inte. Några voro för, andra emot och stridens vågor gingo höga tills den omdebatterades ankomst tystade dem. Så troppade de av och fröken Jansson kom plötsligt att tänka på att hon druckit fem koppar kaffe och att det omöjligt kunde vara bra för hyn. Men något trevligt skulle man väl ha. Och så gick hon och lade sig och det var en källa till stor tillfredsställelse för henne att tänka på att hon själv skulle få ligga till kl. 8 nästa morgon, under det att telefonisten, vad väder det än var, måste upp kl. 6.

*

Fröken Janssons största nöje, näst besöken hos systemen och en eller annan teaterkväll — ty de inbillade bjudningarna kunde ju inte räknas — var att gå på biograf.

Och en afton — en minnesrik afton, ty fröken Janssons livs roman påbörjade under dess lopp — för att inte tala om att den också avslutades — tog fröken Jansson, som suttit inne och arbetat hela dagen, på sig sin regnkrage, ty ute strömmade sommarregnet genom skymningen, och gick till närmaste biografteater. Vad staden var vacker genom detta blida regns dunkelblå slöja. Silverstrimmade blänkte trottoarerna och vattenpussarna speglade lätta vita skyar med rosenrött sken i sina hjärtan, ty bakom dem höll den osynliga solen på att gå ned. Gatlyktorna började tändas, lykttändaren med sin långa stång gick framför henne genom parken och en efter en lyste ljusen plötsligt fram — de sprucko ut som vita blommor i det silverblåa dunklet. Fröken Jansson visste inte om hon ville gråta eller skratta. Luften var så underligt lätt och

regnet kändes som lätta smekningar mot hennes ansikte. Det liksom fyllde hennes tomma sinne med sitt lätta sus och strilande och hon överlämnade sig åt det en härlig stund av ett plantligt lugn, formulerat i en tvekande, tafatt tanke: en människas öde — hennes olyckliga öde — var det icke meningen att det tyst skulle tagas och bäras så högt och fritt som möjligt — så långt från en själv som möjligt? Om det fanns någon mening alls så måste det vara den, ja, just den, att på grund av att slumpen regerar människans liv bör den icke få regera henne själv. Och ett öde, lyckligt eller olyckligt, i det stora hela var det väl en bagatell just för att det var en slump som utskiftat det? Denna tanke var full av sällsam, kall tröst. Men sedan: ja, men det var ju hennes! Varför skulle just hennes bli ont och tomt? Någon annans, någon annans, bara inte hennes! Det fanns ju så många människor i världen, varför skulle just hon bli udda?

Hon kom in på biografen och satte sig på sin 50-öresplats bland den sedvanliga publiken — några arbetare, och åtskilliga arbeterskor, en halt liten sömmerska, vilken synbart magrade bort mellan var gång hon syntes på biografen, och några bänkar bakom henne en sliten, liten puckelrygg, som alltid frenetiskt applåderade dansnummer, småhantverkare, biträden i små tynande affärer och så den vanliga stocken av uttjänta gamlingar, vilka med en liten pension till skydd mellan sig och hungern väntade på döden. Allihop voro de tarvligt, fattigt, fult och härjat folk, vardagslivets tunnslitna offer, nummer och nollor, vilka ingen räknade med eller lade märke till annat än i klump, men som fingo leva ändå och verkligen också gjorde det. Tack vare den brist på fördjupad reflexion, vilken åstadkom att de togo livet sådant det föll dem i händerna, nästan alldeles blottat, utan några av de drömmar och illusioner, det hopp om ditt och längtan till datt, som folk med uppfostran, intelligens och skolad fantasi brukar svepa in det i för att slippa se det — nästan — ty alldeles naket har ingen sett det — ingen, som sedan levat.

Sina slöjor och försköningsmedel tog detta fattigfolk från följetongens berättelser om plötslig rikedom och makt, från frälsningsarméns dövande larm eller från biograferna. De

sträckte halsarna och sågo världens oåtkomliga under draga förbi, alltjämt förbi. Det var ett billigt nöje, därför kunde de komma ut med det. Längtan var också ett billigt nöje, därför längtade de kanske. Mittibland dem satt fröken Jansson och längtade även hon av hela sitt hjärta.

Ah, där var en bild!

Den var från Holmenkollen, en vinterdag. I förgrunden knäböjde en ung man, som spände fast skidorna på en stående flicka, vilken i en hastig blix visade sitt mörka, leende ansikte och sina stora, muntra ögon och sedan försvann — ingen vet vart. — Men någonstädes lever hon väl, ty bilden var nytagen, tänkte fröken Jansson. Medan hon stirrade på den eleganta kvinnogestalten, som formligen blixtrande och spritande av levnadslust böjde sig fram och i ett glimtligt leende visade sina vita tänder för den besegrade unge mannen vid sina fötter, hade hon gripits av en häftig och hatfull avund.

— Att det bara fick finnas så vackra kvinnor, så lyckliga kvinnor — kvinnor, vilka andades in kärlek och beundran med luften och bara behövde tänka på att vara vackra och glada! Hon satte händerna för ansiktet för att slippa se det. Att det bara fick finnas sådana, då det fanns så förbisedda, ensamma och olyckliga som hon! Aldrig hade hon sett någon beundra henne, icke på mycket, mycket länge ens märka henne med annat än möjligen medlidande! Hon bet sig i läppen, ty hon kände tårarna likt en varm flod stiga upp inom sig. Men hennes vana att gråta blev henne övermäktig och hon brast ut i snyftningar. Det var dock lyckligtvis mörkt i salen och hon dämpade dem med muffen. Föreställningen var strax därpå slut, ljusen blixtrade hastigt fram och publiken begynte att liksom motvilligt lämna salen. De hade nu på denna torftigt artificiella väg skaffat sig en munfull av den drömmarnas och illusionernas luft, utan vilken icke ens de kunde leva. Nu slog dörren igen om dem och de ramlade huvudstupa ut på sitt vardagslivs gråa gata — kanske litet förvånade, liksom fröken Jansson, tafatt undrande, varför just de skulle ha detta fattiga, trånga, som sitt enda odelbara korta liv?

Fröken Jansson grät ännu, nästan halvkvävd av ansträngningen att snyfta ljudlöst, eldröd och uppsvullen av sinnesrörelse.

Det var knappast underligt, att en herre, som i trängseln kommit att stå bredvid henne ett ögonblick, uppmärksammat betraktade henne. Hon kände hans blick och förvånad — ty det var nu åtskilligt längesedan någon manlig varelse betraktat henne med intresse — såg hon tillbaka. Det är möjligt att hennes ögons vanliga hjälplösa, ömkliga melankoli, en bortsprungen, övergiven hunds blick, fängslade honom. Det är möjligt att han för tillfället var sysslolös och inte hade något mot ett litet äventyr eller var nyfiken, emedan det inte är alla dagar som kvinnor gå och gråta på gatan. Vad som helst är möjligt, men då fröken Jansson kommit ut och redan var ett gott stycke på väg hem, upptäckte hon att han följde efter henne på litet avstånd. Gatlyktorna dansade ett ögonblick runt för henne, hon darrade av glädje, uppryckt till den sjunde av himlarna, i vilken hon var kvar en hel minut. Tänk, någon märkte henne! Vad skulle nu hända? Skulle han tilltala henne? Presentera sig? Och sedan? Tänk om — om — —

Den unge mannen hade nu hunnit upp till hennes högra sida och gick behändigt över till den vänstra, i det han tog av sig hatten och blottade sitt glesa, ljusa hår. Han var sanningen att säga en tämligen banal typ, liten, blek och ganska mycket finnis. Därpå yttrade han följande minnesvärda ord: Ett väldigt ruskigt väder i kväll, fröken?

Fröken Janssons hjärta satt någonstades uppe i halsgropen och ville ut av en stor glädje, som hon på samma gång skändes över. Om han så huggit huvudet av henne skulle hon inte kunnat svara.

— Förlåt att jag tränger mig på, fortsatte han, ni kanske blir förolämpad, men jag såg er på biografen, ni var visst sjuk eller var ni ledsen?

Hade nu fröken Jansson varit sina principer så trogen som vanligt, skulle hon blivit dödligt förolämpad av att någon ens vågade tro att hon var ledsen, men denna kväll var hon alldeles utom sig. Hon svarade rentut med gråten i halsen och ganska hes röst: — Ja, jag var ledsen! Här exploderade hon igen. Jag är så förfärligt ledsen!

— Stackare! sade den unge mannen tafatt, ett sådant svar hade han inte väntat och han började känna sig illa till mods. Stackare! sade han ännu en gång med ännu större eftertryck — det var faktiskt det enda han kunde hitta på.

De voro nu utanför hennes port och hon fumlade blint med låset, snyftande så att hon skakade. — Ja, nu hände det henne något, men långt ifrån så som hon tänkt sig och som det hände andra kvinnor — den vackra damen från biografen — vem skulle väl vågat nalkas henne med beklagande. — Medlidande — alltid medlidande. Det, som hon hatade och var rädd för — aldrig fick hon något annat av människor — bittert — bittert var det — o — o!

Och hon grät och stönade högt av vrede och smärta. Den gleshåriga unge mannen trampade otåligt av och an, medan han hörde på och om fröken Jansson sett upp, skulle hon varseblivit att hans min från förlägenhet övergått till växande motvilja. Han stod och önskade sig hundra mil bort från denna vattenkonst, som han varit nog dum att tilltala. Men eftersom han såg att hon aldrig i livet skulle lyckas komma in genom sin port på detta sätt och han så fort som möjligt ville bli av med henne tog han helt kallblodigt nyckeln ur hennes hand och låste upp dörren.

— Varför är ni ledsen? frågade han sedan motvilligt. Varför? Se här är nyckeln.

— Ack, varför tog han henne inte i sina armar? Varför lade han inte hennes huvud till ro mot sin axel och sade: Du skall vara glad. Du skall aldrig mer behöva vara ensam! Såg han inte hur bortkommen och eländig hon var i detta liv, som hon inte kunde begripa? Varför stod han då där så lugnt och talade om sina nycklar — tala om sådant, då en människa var alldeles utom sig av ensamhet!

— Jag är så ensam! formligen skrek hon till, jag är så förfärligt ensam!

Se så, nu var det sagt, nu visste hela världen hennes ömkliga hemlighet. Ännu en gång började gaslyktorna dansa ringdans, hon grep efter mannens arm för att inte falla och nyckeln föll klingande ur hennes hand.

Var voro hennes händer? Han höll dem i sina, han stod

med ryggen mot väggen och höll henne på en armlängds avstånd. — Vad i all världen skulle han göra med detta fruntimmer?

Några minuter rådde fullständig tystnad och orörlighet, så kände hon plötsligt en sakta rörelse av de händer hon höll i, försiktigt lossade de hennes grepp.

— Nej, jämrade hon sig — ack nej, gå inte!

Men han vände sig om och flydde helt fegt, hans gleshåriga huvud gömdes av hatten och han försvann med det lättade sinnet hos den, som undsluppit en stor fara — — —

Hur fröken Jansson kom uppför trapporna och hur hon kom i säng eller hur hon alls överlevde den följande natten, innan dagen kom med sina broderier, sitt kaffe och sina aspirinpulver, som hjälptrupper — det begrep hon aldrig riktigt själv.

Och aldrig förlät hon sig själv denna kväll — helt vilt önskade hon sig döden och den gleshåriga unge mannen samma död bara för dess skull. Aldrig mer satte hon heller sin fot på någon biograf och allt flera blevo de inbillade bjudningarna — hennes stolthets sista värn.

Åren gingo — hon blev 35 år, 36 och hon blir väl äldre om hon får leva. Med tiden har hon dock blivit lugnare. Hon har upptäckt att livet kan levas någorlunda drägligt, om man blott iakttagert vissa försiktighetsmått — t. ex. låter bli att tänka annat än på de vardagligaste behoven, aldrig ser sig i spegeln och sover så mycket som möjligt. Särskilt det sista. Om hon tänkte skulle hon tänka att sömnen är livets belöning och vad hennes eget liv angår dess enda mening.

348

ANDERS ÖSTERLING

1884

TILL SKÖNHETEN.

Min skönhetsörst jag aldrig mäktar tala,
blott dunkelt tolka i en dröms symbol.
Min själ är lik en vid, kristallisk skål,
i vilken klara vatten drömma svala.

På gulvit marmor skålen ensam blänker
emot en sydlandshimmels rena blå,
och över stenen krusas och förgå
de vita dagar vattenskuggan sänker.

Och vattnets rymd, av ljuset genombrunnen,
står i oändlig ro mot himlens grund.
Snart stillnar dagen mot sin middagsstund,
och under skålen skuggan är försvunnen.

En droppe soldagg pärlar ned . . . då bäva
kristallens djup, det porlar underbart,
och vattnets brädd, som drömde spegelklart,
ses dallrande vid randens linje sväva.

Och upp vill allt, upp i en stråle svinga,
stiga i sol och saligt drickas ut
i glansens hav, som blånar utan slut;
som ton vill allt i rymdens hymn förklinga.

Bland bubblorna en silvernista hoppar,
dess glimt i marmorns blånad blixtrar till,
det sväller, sjuder, vattnet frusa vill
och . . . kväller över . . . uti arma droppar.

* * *

MORGONANDAKT.

De vita måsarna lyfta
 i gryningens skira stund
 och smälta med havets silver
 i famnande tyst förbund.
 Otaliga vingar ljudlöst
 sig tvaga i ljusets bad:
 de stiga som vita gnistor
 och dala som vita blad.

Det är som om skaran tolkar
 i lydiga rytters här
 en än ej hörbar orkester,
 som sänkts ur en annan sfär.
 De lätta kropparna sväva
 som efter en hemlig lag
 och tindra som skum på vida
 osynliga böljeslag.

Den brudliga spegeln skälver
 i krusningar här och där:
 med stänk av små melodier
 undfångelsens stund är när.
 Ej ringer en enda dyning
 mot brynets rosiga tång —
 snart även musslorna hejda
 sin dämpat susande sång.

O havsrymd, heliga moder
 för strålar, skyar och bris,
 mot dig blir vitaste marmor
 lik vinterns töande dis!
 O du, vars allmakt förlänar
 musik åt musslornas skal:
 förtro i mitt öra även
 en ton av din vinds koral!

Min själ vill ej mållös taga
 din skönhet emot, o värld,
 men gälda var dagens gåva
 med nattens tonande gärd.
 Min hymn vill stiga som måsen
 i gryningens skira stund
 att smälta med rymdens silver
 i famnande tyst förbund.

* * *

SÅNG.

Se, nu ville tåren
 ur ditt öga brista,
 men det sjönk i våren,
 när ett kvitter ljud —
 som om det du kände
 vore dock det sista
 armod och elände,
 som dig livet bjöd.

Ros och silver fylla
 rymdens ljusa dammar,
 jordens bruna mylla
 heta törsten släckt.
 Som ett töcken, fört av
 storm i azur, flammor,
 blir ditt väsen, rört av
 lyckans första fläkt.

Dagen vill du länka
 till en krans av timmar,
 värd att stilla sänka
 på en altarsten —
 mogen är din skänk, om
 sorgens tecken glimmar
 som ett daggens stänk om
 varje gyllne gren.

Ögon, som ha lidit,
glänsa sist som renast,
sår, som länge svidit,
bli till värn en gång.
Om du famnen bjuder
som ett barn allenast,
vart du lyssnar, ljuder
vackra ekons sång.

* * *

MARIN.

Claude Lorrain.

Galerens vaggning blir en slummersång,
som söver in den resandes bekymmer —
lagunen ljusnar medan landet skymmer,
och aftonbrisen doftar harts och tång.

En fyrbåk blossar på en fjärran plats —
jag längtar dit! — Som bärnsten gulnar dimman
av sol som dör, och snart i aftontimman
vid stäven reser sig ett skumt palats.

Här sova skeppen i förtrollad hamn,
men öppen står porfyrportalens famn;
jag går i land och lämnar moren kappan.

Därinnanför i sjögrönt silke klädd
mig Thetis väntar på alkovens bädd,
och sval slår dagens sista våg mot trappan.

* * *

LIVETS ÖGONBLICK.

O solnedgångar, som med guldackord
två allt i ljus från marmorn till kloaken
och blicka ned i djupet av en gård,

där den förläste skälver och blir vaken —
 när han går ut, är redan vädret grått,
 kvar är blott minnet av ett ljuvt försmått.

O toner, bristande ur sorlets grå
 förbistring — jagande som blixstens bana
 ett rytmiskt sken i töcknen, där vi gå —
 vart fly de hän? Och de system vi ana,
 när vi med spända öron stå och le
 i långa skymningar, vad äro de?

O varelsor, som gå förbi en dag
 med löftens skimmer över blick och hållning —
 den som man sitter med får tomma drag,
 och hennes åsyn mister sin förtrollning.
 Man rör sin mun som till ett längtans skri,
 men nästa ögonblick är allt förbi.

Förtroenden som halvt blott talas ut
 och vingslag komna samma stund de foro,
 ovissa svävanden som utan slut
 gå över i mitt blod och bliva oro —
 det flyr och söker mig, och mött på nytt
 dess hemlighet är skiftad och förbytt.

Är det väl livet, som vill gäcka så,
 vilt med sin mångfald mina steg förvilla
 och göra lyckans fynd och lotter små?
 Jag vet det ej — men år för år helt stilla
 går ljuset utifrån på det jag har
 helt i min hand, in i min själs förvar.

Det blir en gloria över allt jag ser
 av dessa större fjärran verkligheter,
 en återglans, som gör det myckna mer,
 står över min värld som all världens eter
 och tröstar mig, fast onådd av min famn —
 en himmel utan ägare och namn.

Liv, goda liv, så låt det strömma fullt
 med vackra syner utom mina gränser,
 vadhelst som kommer blir mig ändå hult,
 och ögonblickets gyllne skönhet glänser
 bäst i den blick, där utan avunds damm
 i oskuld speglad världen träder fram.

* * *

ACK, ALLA LIV, SOM BLOTT I MÖRKRET LEVA . . .

Ack, alla liv, som blott i mörkret leva
 och vakna först vid nattens inbrott — glömda —
 när skuggorna med askgrå händer treva
 på deras drag, till daglig lögn fördömda.
 Ty när vi se dem titt och tätt vid dager,
 de slugt begagna våra blickars vana
 vid denna gammalglans, som överdrager
 med halv osynlighet den syn vi ana.
 Så stå de där, år efter år, som döda,
 och deras liv oss tyckas ofattbara,
 ty intet sambands värmestrålar flöda
 från dem till oss, för våra sinnen klara.

De gamla golven tungt i natten knarra
 och knota över alla steg, som hårda
 dem trampa, trampa, trampa, och de darra
 för allt det onda grubbel, som de vårda
 i stygga minnen, outplånligt nötta
 och brända in i deras arma plankor —
 av sjuka samveten, som gått sig trötta,
 av drömmar sprängande förnuftets skrankor,
 av febrars vådeld genom stolta hjärnor,
 av långa vakors lönligt stigna gifter,
 av hädelser, som fläcka himlens stjärnor,
 av själens olycksfoster, brott och drifter,
 vid vilkas dopakt natten med förtjusning
 gör tjänst som fadder åt de små och svaga.
 Allt minnas golven — in i dagens ljusning,

medbrottslingar till människan, de klagar.
Som röda skamsår virkets knastar svida
i deras nakna timmer, ögonmärken,
som vanan hugfäst på sin vandrings kvida.
Så dignande för tankarna och verken
de vilja ro och söka fåfängt glömma —
tyst spinna spindlarna sin tätta reva,
tyst gnaga råttorna i bottenens gömma.
Ack, alla liv, som blott i mörkret leva!

Allt mänskligt bohag lever! Det finns speglar,
som ruva blinda, dunkelgrå och gamla,
alltmedan dagens ljusa himmel seglar
förbi och låter våningarna samla
förtroliga belysningar och dagar
i alla hörn, på möbler och kristaller,
tills som opalen rummets rymd sig lagrar.
Men skum och glåmig denna ljusprakt faller
på deras arma fuktförgråtna hinna,
och ingen lycka njuter nu sin lycka
i deras ram, och ingen älskad kvinna
ser däri angelägna fingrar smycka
med myrtenkransen sina lockars skimmer,
och intet barn skall tyst i undran smeka
den syskonvärld, som ögat väl förnimmer,
men där man ej får springa in och leka . . .
Förvrängt och kallt de spegla nu det sköna,
blott minnen — onda — deras dvala värma
med dystra blickar, nattligt grå och gröna,
som här ha druckit till dess bottenbärma
det egna sinnets svikenhet och sveda,
satyriskt grovt i glaset uppenbarat.
O spegelhamnar! Leda, leda, leda!
Allt häftar kvar, i glasets köld bevarat,
och isar grymt det släkte, som skall ärva
all gammal synd från Adam och från Eva
med varje hemmets minsta ting och skärva.
Ack, alla liv, som blott i mörkret leva!

Men jag vet mera: orkeslösa skutor,
 som flyta dött på hamnbassängens spegel
 likt öde packhus utan ljus och rutor
 och aldrig mera under bruna segel
 få höra mäns kommandorop och eder
 i öppen sjö, där vita fyrljusprickar
 se ut mot viddens gröna segelleder.
 Blott hamnens oljetröga dyning slickar
 det gistna skrovet, vars kajutor dofta
 av forna frakter — tobak, te och kryddor —
 med middagsvarma minnen av de ofta
 från redden skönjda landens bambuhyddor
 i gula majsfält, där de svarte sjunga
 tills nattens skymning summer av moskiter.
 O blå ekvatorveckor, sommartunga,
 o nordsjöstormar, fradgande banditer,
 o livets resor! Natt för natt de bära
 en last så tung som aldrig förr i världen
 av ånger, samvetskval och sårad ära ...
 Ty de ha räddat sig från sagofärden,
 den övermäktiga, förmätna, sista,
 då de vid trötta pumpars sång gå under
 med man och allt och som en hederskista
 få ro i havets skrockomvärvda lunder.
 Vid evigt vinterläger töjas alla,
 och allt som åren sina trossar veva,
 brigg, skonert, bark och galeas förfalla.
 Ack, alla liv, som blott i mörkret leva!

Och tänk på nakna gamla träd, som röken
 gjort svartare än mullen, deras boning,
 som gäckar dem och dömer dem som spöken
 att ovan jord nå syndernas försoning.
 Vad ha de gjort för ont? Den gyllne friden,
 som varje höst beglänste deras krona,
 var den ej lik ett diadem, vars smiden
 i himmelskt dagglå morgnar borde trona
 kring späda jungfrupannors bleka vårglans?

Men varför straffas de? Spörj nattens nordan,
 som vill förfrysa själva ögats tårglans
 och strömmar fram med rimfrost och fullbordan!
 Långt bittrare än själva hädanfärden
 är dock att överleva allt det kära,
 som kunde vittna om ens verk i världen
 och till ens ålderdom sin hyllning bära.
 Var är det nu, det solskensvita huset,
 som låg här förr och teg med denna mjuka
 och fromma tystnad, som vet mer än bruset?
 Därinne hostade de vita sjuka
 i vita sängar — lät så lövens grönska
 reflexer strimma taket i kliniken,
 begynte halvförbrunna ögon önska
 en återsyn med drömda hälsoriken.
 Kanhända låg med malörtsmak på tungan
 en levnadstrött i en av dessa sängar
 och kände lust att åter fylla lungan
 med porsens läkedoft på sköna ängar.
 Den gamla gatans flugsurr tycktes länka
 från fönstren och till löven en förtrolig
 meddelsamhet, och det var ljuvt att skänka,
 när saven sjöng i valven grön och solig.
 De se ej skuld. Är kanske skulden denna?
 Här stå de. Rötan fräter stammens skreva,
 och vasst som yxblick stjärnorna de känna.
 Ack, alla liv, som blott i mörkret leva!

Men vad är ändå dessa livs elände
 mot människans? Här finnas de som dölja
 förfalskande för viv och vän och frände
 sitt sanna anlet, och fast sol-år bölja
 bevekligt mot dem, brusande av stunder,
 då alla röras, ge sig hän och tala
 och öppna hjärtana för livets under,
 gå de i samma orkeslösa dvala.
 De leva bland oss, äta, dricka, skratta,

men deras skratt bedrager oss och gör oss
förtvivalade, och om vi ärligt fatta
en arm och ropa: Vakna upp! — vem hör oss?

Ack, alla liv, som blott i mörkret leva!

* * *

MARSBÖN.

Jag ser dig så sällan,
men ser jag dig, är
som sången av källan
mitt hjärtas begär
och svävar så lätt som
en vind i din vår
och kysser dig rätt som
du går.

Nu färgad som bladen
av styvmorsviol
står bakom dig staden
i dalande sol —
se lockarnas vridning
som blekt gammalt guld,
se fällarnas glidning
så huld!

Hur tyst du må vandra,
jag hör dig ändå,
och går du bland andra
i marsdagar blå,
fast blundande när mig
din närhet, din själ
och lovar och spår mig
allt väl.

Ack, spela oss samman,
du vårviolin,

berusa med flamman
 av aftnarnas vin,
 låt bikta en tår oss,
 ett hejdande skri,
 att undret ej går oss
 förbi!

* * *

VÅREN.

VI.

Men varje vår jag minnes alla vårar,
 och dessa solnedgångars sköra ljus
 är som en slöja, i vars tyll jag spårar
 förgättna syner och förbrunna rus,
 och barnen som jag möter kunde vara
 de skolkamrater, som jag förr ibland
 var glad att kivas med och ömt försvara,
 de pojkväninnor vilkas vita hand
 jag helst tog fatt i änkelekens brådska . . .
 Ni grå oaser djupt i grå kvarter,
 där Petritornets helga söndagsåska
 slog ned bedrövad — allt jag återser,
 och döda vårars sol min själ förnimmer
 i dessa aftnars tegelbleka skimmer.

VII.

En naken hundra gick här nyss förbi,
 och ännu viskar vägens pil därom,
 hon bar ej slänens blommor i sin famn,
 och ändå blommar slänen, där hon kom,
 hon nämnde ingen jordfödd älsklings namn,
 och ändå ekar allt av het musik.
 Men dessa trolskt förvuxna vita snår
 och dessa pilvedflöjters hedna skrik
 blott den förstår, som under molnen går
 och tigger himlens vindar om besked
 var natt, när mossens isar gå itu,

om varför bröstet aldrig kan få fred
 av vårlig törst till blom och sång ännu. —
 En naken huldra gick här nyss förbi.

X.

Det rusar vatten genom snår och glänta,
 ett tusenstämmigt, underjordiskt väll,
 och under sälgarna, som sorgset vänta
 på gyllne skott, som spricka tyst mot kväll,
 majsagogens egen vattenögda flicka
 ur sina gömslens bruna skymning går
 och låter stjärnan sina tårar dricka
 och låter vinden reda ut sitt hår.
 Hon går med samma flamlikt lätta fötter
 på källors skum och vita sippors mark,
 och likt en ekorr har hon levt på nötter,
 dem hon förvarat i en korg av bark,
 och som hon endast syster är åt alla,
 ler hon när blomstren henne moder kalla.

XI.

O botanikens maj, o exkursioner —
 jag tror mig lukta i en grön portör —
 en solig mil från stadens hank och stör
 vi gingo lyssnande till vipans toner
 bort över vattenspeglar silverblå,
 med vit stellaria fladdrande i draget
 av ännu kalla brisar! Så betaget
 sög ej vår själ naturens själ som då,
 av ynglingårens kyska skönhetsmärta
 och äresjukans bleka dröm så arm . . .
 Vi gingo viskande och arm i arm,
 beundrande varandra, och vårt hjärta
 blev vilt av glädje, när en dikesren
 blå av viol och gul av svalört sken.

XII.

Det ringer ut från söndagsaftonsången,
 kyrksamma människor i gatan strömma,
 och långsamt lättas in i solnedgången
 helgdagens kvalm, och var och en vill drömma.
 Men in i drömmen kvittra nu, som sända
 för att tillmötesgå en enslings önskan,
 ljusklädda förstadsbarn, som hemåt vända
 från något lantligt tivoli i grönskan.
 De ha lekt pjätt och slickat sol i snåren
 och skrikit pax för varje blåblek sippa,
 och som de trippa, mättade av våren,
 med boklövsruskor som i tåget vippa,
 vill tveksamt lyssnande min tanke stanna
 vid fjärran sägners brus av Hosianna.

* * *

SOMMAREN.

II.

Kastanjeträden stå med överfull
 och rödvit blom, välsignat sommarrunda,
 och för den myckna gröna skuggans skull
 vill varje lätting blint och tanklöst blunda.
 En sommarsaga är vår gård i dag,
 vaktpojkens fötter lerigt bruna glittra
 på dammens gräsvall, och i fett behag
 de vita gässen vattenbilden splittra.
 Där klövern prunkar i sitt rödblå flor
 står vattensurran spräckt och övergiven,
 och ägovidden är av granna kor
 i tuggande och tunga led beskriven.
 Man domnar bort. Det rodnar utanför.
 Snart är det bara syrsorna man hör.

XI.

Strax vid en by höll kompaniet rast,
 mot vita ränslar sjönko trötta nackar,
 och hela marschens aftonarmod brast
 i varje man, när mellan skumma stackar
 en fredlig rök steg blå i bleknad sol.
 Allt blev så djupt och ljust i solnedgången . . .
 Småfickor tassade med upplyft kjol
 ut ur en täppas murgrönsgrind, och fången
 de hade fyllt med blommor . . . dagg och doft . . .
 helt skyggt de nalkades, det teg i leden,
 tungt lyftes ögonen från vägens stoft.
 Och skalden som hans vapenbroder smeden
 i butter glädje deras gåva tog
 och förde den till läpparna och log.

* * *

LAPPARNA.

Kungar av kåtan,
 fågelfria,
 vilsna i tiden och hemma i gåtan,
 lapparna leva i myrarnas ljus,
 röja ej jord och bygga ej hus,
 valla och vandra, sejda och sia
 ut mot den eviga norrskenskvällens
 ljungande blånad — till vila på fjällens
 yttersta hall, där i blodade hudar
 fädernas gudar
 mumla sin ursång med stämmor av sten.

Frostarna vitna på bete och viste,
 snart skall de härjade stammarnas siste
 släcka sin pipa och dö hos sin ren.

* * *

VID BETRAKTANDET AV ETT RÅGAX.

Ja, att se på ett ax och fördjupa sig i
 allt det yviga liv, som man nyss gick förbi,
 att förnimma de väldiga rågarnas blund
 som en svallning i blodet, lycksalig och sund!
 Det är ädlaste heder, oss jorden betar,
 det är undret, som störst i det tystaste sker,
 det är kransen, som tryckes osynligt och svaltt
 över dem, som naturen till älskare valt.
 Du kan söka förspillt både länge och väl
 genom vägarnas damm efter sommarens själ,
 men om stilla du står hos ett gult litet ax,
 blir du stundom delaktig av sommaren strax.
 Du blir stark av en kärlek, som grenar sig ned
 genom lummiga världens jungfruliga fred,
 och som åbo i byn går du hemåt igen,
 som de mörkblå cyanernas leende vän.
 Och din skugga förlängd genom rågarnas rök
 gör hos solbleka längor sitt aftonbesök,
 och du somnar så tryggt, som om åker och äng
 stode milsvitt på vakt vid din lantliga säng.

* * *

ARABESK ÖVER SOMMAREN.

Se, sommaren begynner
 och himmelriket flaggar
 med vita skyars vimplar,
 och kört av de vilda rosornas spann
 går berget ut i Kattegatt!
 Släpp trossarna! Från land!
 Det kallar jag
 en stapellöpfung!
 Utsträckta till en picknick i det gröna
 i skuggan av de skönas parasoller
 vi låta: Pang! champagnehalsen krossas

på solskensdäcket
och döpa detta skepp till Sommaren.
Grön är dess rigg, och fina krydderier,
ofödda dofter, kostliga essenser
förvaras i dess gröna skrov.
Hej, lättmatrosor, trastar, näktergalar,
bemanna rårna,
nu går vårt sommarskepp på långfart
med sång ombord!

*

Som Argusfjärilns lätta kosa,
blå i det blåa, luften lik,
i sicksackrytmer dansande,
förflyktigad i ljuset,
ett stoftstänk i en världsrymds blånad —
är mina drömmars lek om sommaren!
Djupt nere ser jag seglen glida fram
som vita blomsterfjun på sidentyg
och slår mig ned hos dig, natur,
med lönnens gyllne tabernakel över mig!
Och är jag ej en outtröttlig giljare,
har jag ej sommar efter sommar
sökt läsa gunstigt svar i dina ögon
och trott på ljuvlig värme i ditt blod,
det genomskinligt kalla, gröna?
Vad vet jag om du älskar mig tillbaka,
du har så många liv att passa,
all världens fjärilar!
Men ett jag vet:
att den, som dyrkar dina ängars dagg,
skall också se var daggen glittrar
på ett jungfruligt mänskohjärta,
och stille du med outgrundlig instinkt
till kvinnans sköte leder älskaren.

*

De ljusa nätters fall!
Blott som ett florstunt tält

för solens skiva, som en blågrön gas
 för människan att vila under!
 O andas djupt, mitt bröst! Med flöjtspel
 de sista strålarna sig undandraga,
 och skimrande som brons
 är himlens spegel jorden.
 Jag ser de dunkla almarnas profil
 och flådermössen svirra
 förbi mig — själv ett vilande naturting.
 En lätt förmörkelse
 så skonsamt kort,
 som ägde världen dock en moders själ!

*

Och gröna morgnars daggiga begrundan
 och aftnars regn i blå lavendelhäckar
 fördjupa drömmandet till tacksamhet.
 Nu glänsa tankfullt människornas ögon,
 nu tronar sommaren i lummig ära,
 nu vaknar även minnet!
 Vi stanna stundom vid ett ensligt gärde
 i enslig bygd med långt från gård till gård,
 där snärjig humle, sneda krusbärsbuskar,
 och odlad vallmo växa i förfallet.
 Här är en gammal tomt. Här låg ett hem en gång.
 Brand har väl härjat den. Ej minsta spillra
 är lämnad kvar, men över grunden klänger
 förvildad flora som ett vittnesbörd
 om mänskligt liv, som dragit hädan.
 Så vilar, sommar, i ditt gröna skygd
 vår barndom, övergrodd av silvermossa,
 ett gammalt hems fördolda genius
 i gräset viskar.
 Vi tveka, känna ej igen oss,
 men stanna dock
 och drömma vid en enslig väg.

*

Ack, landets enslighet om sommaren!
 En syrsas stråktion under himmelskupan
 och eljest intet — sömn och sommar allt
 på botten av ett genomskinligt lufthav!
 De skygga fåren beta
 på heden, långt från fållan,
 och korna vila makligt
 som stumma gudabilder.
 Vart ljud försätter denna sammetsrymd
 i ringad dallring, mil för mil,
 men intet rör sig — utom människan.
 Vi se den blåa scabiosan
 i diket skälva för en humlas tyngd,
 vi se den murkna tjuderklubban
 i klövern ligga övergiven,
 vi se den minsta enskildhet
 på sommarens förgyllda karta,
 och våra tankar vila här och där.
 Men handen föra vi till hjärtat,
 när upp ur hasselbrynet häftigt brusar
 med tunga slag som ur legendens skogsnatt
 en guldfasan!

*

Räck mig din hand!
 Nu lyktar herdespelet.
 Augusti är en gråterska, som faller
 ett härligt molnhår över sorgsna ögon
 och ej vill visa, att hon gråter.
 Kom, det är sent!
 På alla stigar stenkols svart sniglar
 i mulna kvällen krypa fram. Det mörknar.
 Därnere ligger byn i dällden
 med lampsken mellan valnötsbladen,
 hus invid hus och trädgård över trädgård.
 Vår ungdom vinkar från altanerna,
 och böjda över våra ungdomssamtal
 bersåerna i mörkret vissna.

Hur snabbt den dunkla manteln svepes
om sommaren — den blir ett litet barn,
så svagt, så lätt att bära bort!
Dess sköna kosmos, böljegang och soldis
och landskap, vajande av säd och skogar,
behändigt packas hop av stormen.
Förbi och borta, hela stassen!
Och tyngre falla våra avskedsord
än äpplena mot fuktig mull. Farväl!
Har skjutsen rullat fram? Farväl!

* * *

SISTA ORDET.

Människornas röster, hårda av det kval de vilja skyla,
o hur sällsamt, när de mötas i en sista dialog!
Hur det minnesrika rummet mörknar i en okänd kyla,
som ur väggarna fördriver det förflutnas värmevåg!

"Gå, var tyst, jag vill ej höra!" — Så befallde mannens djupa
vredesröst i rummets dunkel, när han trött att bedja bjöd.
Lika lugnt som alltid lyste arbetslampans gröna kupa —
långsamt vacklande tillbaka kvinnan tog mot dörren stöd.

Sakta rördes hennes läppar: "Hör mig! Låt mig säga bara
än ett ord av ärlig vilja, innan vi gå från varann!"
Mannen skakade sitt huvud: "Allt är sagt. Låt ordet vara!
Jag behåller sista ordet. Intet du försona kan."

Då omsider lät hon sjunka sina ögon, de förgråtna,
som med fåfång glans från fordom sökte ömt beveka nyss.
Dörren öppnades — och svarslös gick hon med det oförlåtna.
Hennes mun, den barnsligt öppna, var som liket av en kyss.

Åren gingo. Mannen glömde, glömde hennes röst och vissa
smekningar i ord, som rörde mer än mästarnas musik.
Blott det ord hon aldrig sade blev med åren värt att gissa.
Ofta måste han begrunda detta stumma ords mystik.

Allt hon sagt i verkligheten blev hans hjärta lätt att mista, lyckans skira bagateller, alla ljuva, ljugna ord — men det utsagda ordet, hennes muns förteguna sista, strök som skuggan av en fågel över själens underjord.

Det blev hon, den tanklöst svaga, som behöll det sista ordet, det blev hon, som tog det med sig, när i sorg hon teg och gick. Stort av övermänsklig ljuvhet är det enda ordet vordet och en hemlig värld av grubbel i den stolte mannens blick.

Och i många tysta nätter stiger han från arbetsbordet, lyssnar vid den stängda dörren, öppnar den i smyg på glänt, som om korridorens stillhet kunde än förråda ordet i ett sent, barmhärtigt eko till en själ som lyssnar spämt.

Fast hans ungdomssorg har bleknat i den medelålders ledan, och fast bådas känslor sova i en obegråten grav, går till hennes veka läppar, som ha kyssts av andra sedan, från hans själ en hemlig tonväg över dunkla land och hav.

Där är kända ting på vägen, där är månljus och jasminer, där är milda mil att sväva i en luft av häxeri, där är andlös dröm, som suges likt en sommarnatts gardiner ut i detta tysta intet, som han aldrig slipper fri.

* * *

SOMMARSTYCKE.

De komma körandes från Skurupstrakten
med barn och blomma, tio vagnar fulla,
och skogens rådjur dansa bort vid takten
av många hjul, som majestätiskt rulla.
Det gröna tivoli till välkomst flaggar,
som i ett guldmoln kuska de förbi mig,
och allra sist i kavalkaden vagnar
en charabang med töser — nej, håll i mig!
Hör deras tungomål, det välbetänkta,
som sådan rundlighet och rytm behöver,

att innan flickan hinner med sitt kränkta
 förbud mot kyssande — är kyssen över!
 De glamma trögt, men deras friska munnar
 ha den arom som så förtroligt minner
 om äppelskuggade, gedigna brunnar
 i sommarbyar, där idyllen spinner.
 De hoppa ned och börja strax att damma
 sitt ljusa kjorteltyg och vecken släta,
 och stå där sedan mycket allvarsamma
 av giltig grund, ty nu skall Skurup äta.
 Där sitta mannarna och se högtidligt
 rakt genom suparnas kristall det gröna,
 och av naturen dyrkas obestridligt
 med djup andäktighet det ätligt sköna.
 Men sedan dansar sista charabangen
 med käcka ögonkast och varma halsar —
 giv akt på fötterna, giv akt på klangen
 av bra skomakardon, då Skurup valsar!
 I sävligt rosa dalar junisolen,
 och en och annan av de gamla blunda,
 hör stararna från vassen, hör fiolen —
 allt blir så främmande, så annorlunda.
 I halvsömn hästarna vid lidret stampa,
 när månens fläckar över gräset dugga.
 Snart skånska skogen av dess andelampa
 försilvrad står — och se, i snårens skugga
 går Eros själv med bokelöv till mössa
 och skjuter mästerskott med tollebössa.

* * *

KOLONITRÄDGÅRDEN.

Arbetaren går hemåt med sin kvinna,
 på armen bär han deras spåde son,
 de första stjärnorna i töcknet brinna,
 och alltjämt närmre rullar stadens dån.
 Snart börja fräna gatudunster blandas
 med majkvällsdofterna från luckrad mark,

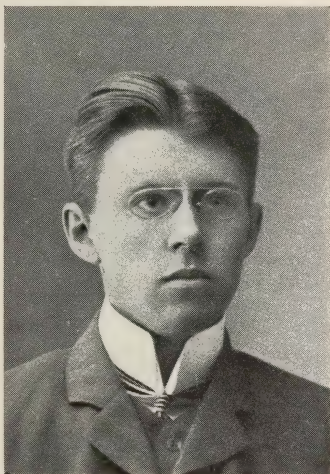
och bakom dem i skymningsdjupet andas
de hundra täppornas familjepark.
Man har sin egen lott i kolonien
ett trångbott stycke av naturens vår,
där på besök hos plantorna och bien
var söndag som en frihetsdröm förgår.
Och det är glädje med den gröna tegen
för dem, som äta fattigdomens bröd —
stor som en grav den är, men jord som egen
får annars mången först när han är död.
Där räcker ljuset till för alla lika,
blå hägrar vidden som en framtidssyn,
och inga hesa skorstensvisslor skrika,
och ingen stenkolsrök förmörkar skyn.
I grannbersån, där sitter hela dagen
en speleman och övar på fiol,
och käckas marscher blanda sig med slagen
av lärkor, lärkor gungande i sol.
Men dagen dör, och mot det skära ljuset
står tragiskt mörk fabrikernas kontur,
det kyler till och mycket blir förfruset,
som likväl närts av moderlig natur.
Så stängas åter paradiset grindar,
så tömmas hundra täppor till härnäst,
och under förstadsvägens sjuka lindar
bär det tillbaka. Slut är deras fest.
Arbetaren går hemåt med sin kvinna.
Det trötta barnet sover på hans arm.
De vandra släpande. Tids nog de hinna
det svarta fängelset i kvalm och larm.
Här börjar staden — deras hem. I nakna
kaserners skugga faller natten på.
Den lille börjar ängsla sig och vakna.
Sten, sten är vägen — det blir tungt att gå.

* * *

CREDO.

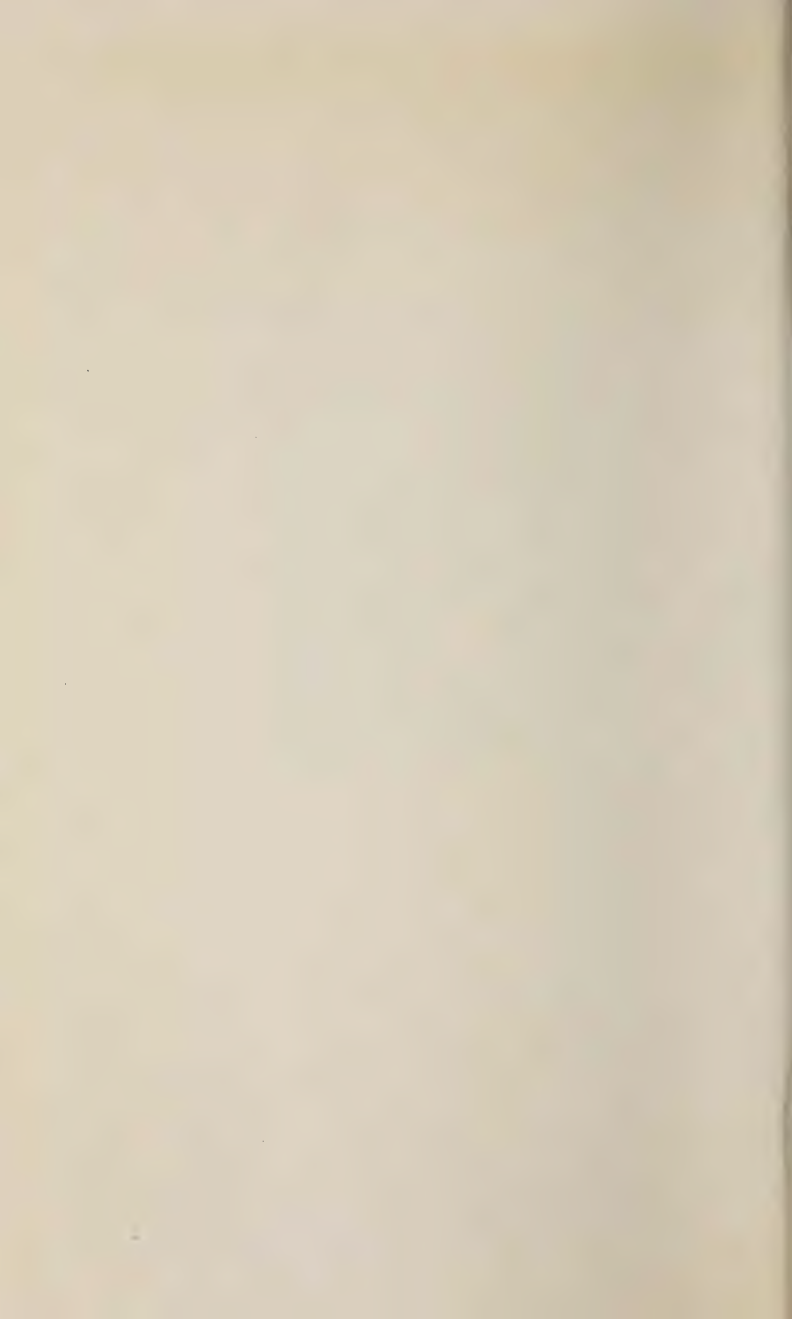
Vad jag har skådat som en invigd vän
 är blott en del och ej på långt när allt,
 oändligt återstår att älska än,
 försummat liv i gripande gestalt.
 Lätt formas klangen av idyllens flöjt,
 när sunnanbrisen smeker jordens hud
 och fjärlsspännet hejdar sig, fördröjt
 av rosenträdet, en förälskad gud.
 Men verklighetens allvarsamma ting,
 de bjudas ej som blommor i en skål,
 och i det tysta vänta runtomkring
 svårare kärleks dunkla föremål.
 Det fanns en tid, då människornas tal
 ljud mera tomt för mig än trädens sus —
 o liv, hav tack att genom blida kval
 urgammal innebörd för mig blev ny!
 Den gamle fiskarn, botande sitt garn
 i havets ödslighet av storm och salt,
 den unga modern, mättande sitt barn
 med öppen blus — är det ej mening allt?
 O uppehållelse, bestämda gång
 av stilla händelser och lugna värv,
 dig, livets vilja, ägnar jag min sång,
 dig underlyder jag med blod och nerv!
 Tag mig i tjänst, min klara stjärna bliv
 och låt ditt allvar stråla tusenfalt,
 om också det jag fattar i mitt liv
 blott är en del — och ej på långt när allt!

374

BIRGER SJÖDIN

1887—1911

UR UNDRET.

ESKADER.

Amanda vätte på pekfingret och kände snabbt under strykjärnet. — Äsch! sade hon otåligt och satte det tillbaka på ugnen.

Hon tog ett nytt, det lät höra en svag fräsning.

— Du får stå en stund till du med! — Med en smäll placerade hon det bredvid det andra.

— Puh, den som i dag måste ta födan ur strykjärnet sade hon och drog svetten av hakan. — Hon förlamades i både armar och ben, kastade sig bakåt i soffan och såg uppåt murn, där flugorna lågo i långa remsor och högar.

Hon sträckte sig efter handduken, doppade den i vattenhämtarn på stoln och tog den många gånger för ansiktet, som om hon ville hejda ett blödande sår. — Skönt, härligt, viskade hon knappt hörbart. — Med en belåten pust föll hon tillbaka i samma ställning. Och då hade hon huvudet mitt emot ett kort.

Det var ett vykort i grön pappam. Maria Pavlovna stod det på en remsa med tidningsstil. Förut hade det varit ett annat kort och en annan remsa: Prinsessan Margareta... och då förut ändå en annan: Prinsessan Ingeborg. Men de hade flyttats in i kammarn, och nu var det en ung flicka i blå hatt och blå klänning, som var dag smektes med ögonen eller pekades på med fingret: min prinsessa...

— Och hon som i afton kommer och hälsar på sin prins! Det var säkert det budet han fick, eftersom han såg så glad ut, när telegrafpojken var ombord på jagaren. — Amanda blev alldeles rak i ryggen. Hade hon varit ett barn, skulle hon säkert med sträckta armar ha dansat runt golvet. Men nu tillrade bara ögonen, och svettpärlorna tittade förtjust fram vid tinningarna.

Hon gjorde en spritskrans av förkläd, läpparna rördes . . .

. . . Nu låg nog prinsen på en soffa i sin hytt . . . Klockan hade han hängt på väggen, och han räknade: fem minuter över fyra, tio . . . en kvart — det blir långt till halv sju . . .

— Ma-ri-a Pav-lov-na . . . — Amanda klappade sig sakta på handen och sade namnet långsamt, långsamt, hon njöt var stavelse som en maräng.

. . . Att hon hette Maria, precis som en svensk . . .! — Amanda kom plötsligt ihåg alla hon kände, som hette Maria . . . De voro mest långa och kantiga, hade smutsgult hår och drucko mycket te . . . Och de rörde på händerna, som om det jämt gällde att ta den största vetebullen från kaffekorgen. — Men nu var det Pavlovna, också! Pavlovna . . . Det kunde vara tavlans Törnrosa på tronstol — hon satt under ett blått sammetstak . . . Silvertofsar stucko fram ur de snidade lejonmunnarna på stolskarmen, rosenångorna fladdrade skärt över hennes blundande ögonlock . . . Eller en ung fru i morgonkappa, breda tjocka spetsar kring handlederna och långt ner över händerna . . . Hon gick i pärlstickade tofflor över en storblommig matta så sakta och förnämt att ej en våd rördes . . .

Ja kärleken, tänkte Amanda. Det syns då tydligt: är det menat, att man ska ha nån, så får man honom också, om han så är i Kina. Det ser man här — tänk hon som var ända från Ryssland!

Amanda rös till litet, när hon sade Ryssland . . . Hon försökte påminna sig allt hon visste om Ryssland . . . Det sköt upp ett helt kaos . . . Stora, isiga stenhus med kritade fönster — isflaken lyste grönt på taken . . . Dörrhandtag av järn, man frös av sig skinnet på dem, när man skulle öppna . . . Och mitt i sommarn blev det is i vattenhinken, om man satte den över natten i farstun . . . Människor i sjöstövlar och hund-

skinnspälsar travade omkring bland toppiga drivor . . . överallt vimlade det av gubbar med vita förklän . . . De balanserade en grön bytta på huvudet och skreko: glace micke bra! glace micke bra! — Man hackade tänderna, ty man åt mest glace, om vintern värmdes man upp rummen med glödgade kanonkolor . . . Nästan alla karlar hade dynamit i byxfickorna . . . några kastade plötsligt ut en hel näve: bom! bom! bom! Det blev alldeles rött på snödrivorna . . . Dånande skrik efter gatorna . . . En här med flammande bajonetter kom sprängande, snön och isen rök . . . Med svinhudspiskor drevo de ihop en hel flock, piskade dem framför sig till Sibirien — ett land med en massa trånga grottor, fulla av glansis — och där fick man arbeta utan att räta på ryggen ett enda tag . . .

Amanda förstod gott, hur glad prinsessan kände sig, när prinsen kom till Ryssland och friade . . . Och tänk, sen, då hon kom hit och fick svenska kläder och såg, hur det var i Sverige . . .!

Ja, bara jag nu får se henne, tänkte Amanda.

Men om, om . . . Om prinsessan kom insvept i en stor regnkappa och med en schal kring huvudet . . . en herre strax efter som upplyste: på grund av en rätt allvarlig förkylning vågar prinsessan ej så gärna hon än ville . . .

— Då reser jag efter till nästa stad, sade Amanda och tog järnet från strykugnen. Se henne ska jag. — Hon gned duktiga tag med lodet, ibland lutade hon sig över det med hela sin tyngd, och de lysande strimmorna mellan hennes ögonlock visade, att hon drömde någon ljuvlig dröm . . .

Hon såg ut genom fönstret.

Där nedanför låg hela eskadern. Ute på reddens pansarbåtarna, plogförarna voro vända mot stan, vid kajen tre långa jagare sida vid sida. — Tänk om en sån sätter full fart mot kajen, då bräcker den stan itu, hade Amanda rysande tänkt första gången, hon såg dem och knappt kunnat sova om natten. — Utanför norra språnget torpedbåtarna — stora råttor, hopbundna till en hel gungande brygga . . . Och ibland tjöto och skällde de, som när Sydostbrotten var i farvattnen . . .

På däck gingo officerarna i vita rockar, solen glänste överallt på guldtränsar och blanka don . . . postens dragna

klinga stod i en vit låga framför honom. Manskabet låg skratande flockat på fördäck... En liten Agust gick och sålde limpor... man hivade upp honom från kajen, gjorde vidlyftiga förberedelser att kasta honom i sjön... Cigarrettröken dansade...

— Se nu går prins Wilhelm i land, sade Amanda och fick brått med gardin. — Han kom från den yttersta jagaren, cigarretten i mun och ena handen i byxfickan. Han flaggade ett par gånger åt en hög löjtnanter, tog så raskt av inåt stan.

Han gick väl på rakstugan... Undra, om de blevo lika altererade där som förra gången... Då började barberarn skaka, när han skulle raka honom, och biträdet fick göra det i stället... Och lärpojken hade samlat hop håret i en pappersstrut, med andan i halsen sprungit direkt hem: mamma, mamma, kan mamma tänka, jag har hår utav prinsen!

Man vänjer sig vid allt till slut, tänkte Amanda. Jag själv, om nån för en vecka sen kommit och sagt: det är en prins på kajen, då hade jag väl sprungit, tills jag fått slag. Nu hirar det bara till en smul i bröstet. — Hon tittade upp mot kortet på väggen, som om hon undrade, vad prinsessan sade om en så förkrossande likgiltighet.

Men prinsessan sade verkligen ingenting, hon smålog bara.

När Amanda om aftonen gick ut, satt det en flagga på var stång i stan. Och därute på reddan...! Det såg ut, som om man tappat en stor julgranslåda med flaggor... vinden hade fått tag i dem, virvlat omkring med dem och fäst dem här och var i rymden...

Barkasserna kommo i full fart med tre, fyra skeppsbåtar efter sig. De voro så fulla av matrosar, att man kunde tro dem lastade bara med huvuden... De lade till... man kröp upp på kajen... kom i bredd på tio, i klunga på femtio, man småsjöng och kastade skämtord — det var som ett virvlande av brokiga bollar omkring en... Då och då en patrull, värdig, avmätt: ett, två, ett, två... En officer med slängkappa på axeln... honnör!

Amanda skyndade efter trottoarn.

Det är nästan värre folkligt än om marknan, tänkte

hon och såg sig omkring. Alla människor som finns är ju ute. — Det östes folk som ur en stor tratt åt varuhalln, där båten med prinsessan skulle lägga till. — Jag måste skynda på, så att jag får en bra plats. För nära jag stå.

En stor hop nedanför hotellet... Vita dräkter mellan svarta kavajer... ansikten, som snoddes och vändes... En plym vajade svagt, vajade och dök ner... blänk av ringar och armband... ett muntert skratt från ett litet sällskap... Det var alltsammans som ett lustigt spelande av löv mot en aftonhimmel...

Amanda tryckte sig igenom och kom ända fram till den utlagda mattan. Så tog hon posto med ryggen mot ett säckupplag och fick ett sparvlag småpojkar över huvudet.

Flaggorna på hotellets torn slogo ut med ett vin. Två gula och blå ytterst och i mitten... — Vitt, blått och rött, vi blevo ryssar, räknade Amanda... jaha, det är den ryska.

Hon klämdes in litet mellan säckarna... En smula rörelse omkring... Borgmästarn kom i sin upp- och nedvända båthatt, värjan ville ständigt in mellan knäna... Därefter borgmästarinnan, vitrandig, med en rosenbukett stor som ett huvud... Sist en ung fröken. Hon hade famnen full av blommor, och svarta ögon, som tycktes krypa vid var människas fötter...

— Så sant har inte borgmästarinnan skoningen på kjoln lös, sade Amanda för sig själv. Tänk om prinsessan...! — Hon såg sig omkring efter någon att delge denna gruvliga upptäckt...

— Prinsen — prinsen... Ssch!

En liten gata genom hopen... Prinsen och några officerare... De gingo direkt ner till kajen, ställde sig där och började småprata...

En stor, fyllig vissling kom bortifrån södra sundet...

— Nu är båten här...! Nu kommer hon...!

Ansikten knäpptes diskret ihop, kläder borstades litet och rätades, man såg sakta och förstulet ned i blombuketterna, man bar och hoppades på... En kadett, som skrattat, så att han kommit tätt intill en flickas bara hals, flög upp, stram, till honnör... Sorlet drog bort över huvudena, utslätat av

en stor omärklig hand... Bara en gammal gumma i bahytt och hakband uttryckte sitt tvivel om att prinsessor verkligen kommo om ljusan dag, och när folk samlats och väntade dem...

Bron flög upp i en grann halvcirkel, den vita postbåten flög igenom. Då fick Amanda en sådan hjärtklappning, att hon måste blåsa litet och knäppa upp kappan...

... Hurr-a-a...!

Det kom trevande längst bortifrån, svällde ut, blev starkare...

En liten näsduk började ivrigt vifta... — Se, prinsen svarar med mössan...! Vartåt? Där...! Alldeles invid hytten...! Hurr-a-a-a-a —

— Blå klänning... blå hatt... håret i en kavel om huvudet, precis som på kortet... — Amanda fick blodet ända neri fötterna... Det var som om prinsessan klätt sig så enkom för hennes skull.

— Nu gäve jag mycket för att veta vad prinsen tänker, sade hon för sig själv, då prinsessan gick emot honom med handen utsträckt. Undra om han kysser henne...? — Hon sträckte sig på tå för att riktigt få se hur det skulle ta sig ut, när en prins och en prinsessa kysstes... Nej, han kysste henne inte, de bara logo mot varann ett tag. Men alla fyra officerarna gjorde tvärbockning, kysste på hand och flögo upp igen, som om de bränt sig...

Nu steg borgmästarinnan fram, gled i en nigning tätt intill marken. Amanda måste ofrivilligt niga med... Så flickan med blommorna, och hennes ögon kröpo långt under prinsessans fötter... Ett par herrar med speglar till hjässor läto dessa blänka länge och ödmjukt...

Prinsessan tog alla blommor, doppade ansiktet i dem ett långt tag: tack, tack... — Så gingo prinsen och hon efter den utlagda mattan.

Amanda trängde sig fram med näsduken i hand. När prinsessan strök förbi, viftade hon, så att näsduken blev en smällande piska... Hon viftade långt sedan prinsparet försvunnit från stora balkongen...

— Tänk i alla fall! — Hon stoppade näsduken i fickan

och gick tankfullt efter gatan. — Hon såg mig till slut ändå, mumlade hon triumferande och kände det, som om hon funnit en ny tvåkrona på vägen.

— Köp H. P.!! — En tidningspojke stack en tidning under armen på henne.

— Åå, tack vackert, svarade hon. — Hon tålde inte tidningspojkar, hon hade fått för sig, att det var sådana, som en gång rivit ned för henne ett streck med nytvättade kragar. Men när hon gått några steg tänkte hon: kanske står det vart prinsessan tänker i morgon, och då kan jag gå och ställa mig där hon far förbi.

— Ja ge mig en då, ropade hon.

Hon satte sig på soffan vid tullhuset och följde med ögonen dem som gingo förbi. — Kan begripa var alla dessa människor håller hus dagligdags! — Hon tittade och tittade, såg sen intresserat ner på tidningen. — Men vad är det här för annons, som är så stor?

Ohoj alla vackra flickor i stan!

Kom ombord och dansa i afton på Utan Frukthan!

De gladaste gossar i hela världen!

Förfriskningar serveras!

Obs.! Barkass med tre vita ringar
om skorstenen

avgår var kvart från kajen. Obs!

Blåjackorna.

Det var flera sådana annonser... Obs.! Barkass med två ringar om skorstenen... med en...! Men alla ville de frakta bara stans vackraste flickor.

Amanda stirrade på var slinga och krumelur i de ömsom krokiga och raka typerna. Hon stirrade, tills hon tyckte hon satt i ett litet rum...

... Hos spåkäringen Carolina... Det var rosen, som lagts ut, och käringens finger kröp som en mask över korten... — Jaha, det här är för henne själv... titta så ljust det ligger! Å, giftermål och...! Si där har vi vännen...

han går i spader, han är väl lite till åren . . . Och han kommer en väg, det slår inte fel, och han har märke i mössan . . . det är som om han vore nånting sjöaktigt, tycker jag . . . Och se så hjärtlig och glad han är!!

Amanda kände det, som om hennes öde hängde framför henne i luften — hon behövde bara sträcka ut handen, och det föll ned i den . . . — Kör till, jag far ut, sade hon uppsluppet. Inte är man väl så lastgammal, fastän man går mot fyrtio, att man inte kan stega en gampolska, om det kniper. Och vad vackerheten beträffar, så vet man ju inte själv, hur man ser ut. — Hon gick ner till tulltrappan, och aldrig hade den knaggliga gatan varit så lätt att gå förr.

Båda sidorna av trappan vimlade av flickor, de knuffade i varann och fnittrade: gå först, du! — Barkassen gungade och fräste, matrosen med båtshaken talade så vant och inbjudande, som om han i verkligheten var menageriägare.

— Skynda nu på bara, mina damer, vi har redan satt maskin på full fart. Hör: nu spela de Fiskarvalsen där ute: tam tara, tara, tam, tam, ta, tam tara, tara, tam, tam, ta . . . — Han sjöng smäktande mot Amanda, som om han för längesen beslutat att dansa första valsen med henne.

— Fröken, hon längst upp där, ja, går först . . . Det var riktigt! — Nu var det en stolt och värderad föresyn, som i Amandas skepnad steg i barkassen. — Vad är det för sol och krångel, flickor, sade hon till dem, ge er ner bara! — Då följde flickorna efter med små rop, och den alltjämt pratande matrosen kramade så många kan kunde i famnen och placerade dem.

Barkassen tog redden snabbare än en mås. Det dröjde ej länge, förrän den gjorde en sväng kring en pansarbåt och slog back vid en trappa, så att alla skakades samman som i ett säll.

Amanda steg prövande med foten på tvärbrädan, innan hon steg upp.

— Ja, var så god, fröken, det är inte farligt.

Amanda tittade uppåt . . . Det tog tag långt ner i bröstet på henne, när hon fick syn på honom däruppe, som sade detta . . . Hon blev stående ett ögonblick . . . Men så tre-

vade hon sig energiskt steg för steg. Allra överst stannade hon och såg ned på barkassen.

— Två ringar om skorstenen, sade hon, det hade jag så när glömt... Det kan vara bra komma ihåg.

— Nå det gick ju utan farligheter som jag sa, fröken. — Ett buktalarstratt hördes vid sidan om henne.

Hon vände sig om. Där var han, nu såg hon honom riktigt... Stort märke i mössan... tre vinklar och en annan krumelur på rockärmen... Medelålders, slätrakad, röd och glänsande — nyss kommen ur en oljedusch...

— Han ser ut som en bättre maskinist, en riktigt bättre, sammanfattade Amanda hastigt sina intryck.

Han bockade flera gånger... handen vid mössan; han tog i hand, så det knakade, bockade igen... Svettig sköt han upp skärmen och gjorde en gest utåt med vänster hand...

Utän ring, tänkte Amanda.

— Så vacker hamn här, sade han. Jag riktigt önskar, fröken, att flottstation komme till stånd.

— Jaa, rätt vackert, sade Amanda glatt och kunde ej ta ögonen från hans hand.

Nu tog han sig bakpå nacken med en min, som om han tappade börsen i sjön:

— Men kanske... Här står jag och pratar... fröken vill naturligtvis se sig omkring ombord... Kanske jag får?? såvida inte någon annan????

Han lade handen på en kanon, beredd att svänga om den och sätta mynningen mot sitt bröst, ifall att denne någon annan verkligen fanns till.

— Ja, tackar, men inte ska jag...

Han var redan huvudstupa inne i en kanon... Han svängde och smällde på klaffar, vevade runt hjul, knäppte, knackade: titta här! — Amanda såg in och ryste, det var så halt och blankt, att det flög ringar för ögonen... — Jaha — han riktade kanonen mot ett hus — en liten knäpp bara, så här... och putt! putt! putt! — Han lät höra sitt buktalarstratt, torkade sig om händerna med en trasa...

... Hähähä, det lär vara fan så roligt teaterhus här... meningen till Skansen, hähä...

— ...det är bara officerarna nere i massen, sade han likgiltigt och blev två gånger så tjock. — Han såg ett tag ut, som om han tänkte gå ned och be de stora men dock så oförståndiga barnen vara tysta, men ett, tu, tre glömde han av det: ska vi inte gå förut, fröken?

Amanda kände sig försiktigt för med foten som på en rutten spång — däckat med sina knottriga plåtar var ju så underligt... Vart hon kom stirrade gluggar emot henne likt stora fiskögon... Hon tyckte, att alltsammans omkring henne låg och höll andan... Plötsligt skulle ångan rusa ut i stora kvastar... kanonerna dundrade och brakade, så att elden flög om öronen på en...

Hon hann ej tänka över, hur farligt detta kunde vara, ty nu skulle hon uppför en järnstege. Men hon behövde ej kliva många pinnar, förrän hon beredvilligt drogs upp av ett par tjocka armar.

— Här har vi flaggor för vår signalering... ja, fröken har nog sett från land... Ursäkta, vad är frökens namn? Amanda Nenzén... Nå, titta nu! — Han lät magen svälla, lutade sig bakåt som en hornblåsare... slog några gånger hit och dit med flaggorna... Ställningssteg: var så artig... det var Fröken Amanda Nenzén enligt vårt signalsystem. — Magen skakade belåtet...

— Men är det inte gräsligt, gräsligt svårt sånt? — Amanda lade huvudet medlidsamt på sned.

Han gjorde en gest, som rymde mycket och försvann in i ett torn.

— Här har vi intressanta saker, fröken. — Han plockade fram allt han förmådde och höll ett ledigt föredrag om var ting. Amanda kände, att hon ej riktigt kunde följa med. Men hon smålog alltsomoftast, vidgade på ögonen: å, tänk! tänk ändå den som hittat på allt sånt från början! — och höll uppmärksamheten spänd, så att det värkte i tinningarna.

Han gick ut igen på bryggan och lutade sig över räcket... Då han vände sig om, var han en far, som godmodigt ler åt sina barns lekar...

— Det är manskapet, fröken, det är manskapet... manskapet... Präktigt manskap, präktigt manskap. — Han drog

sin cigarrstump med magen och så försiktigt, som om hela det präktiga manskapet setat på asktoppen. — Det måste få roga sig det också, då vi inte kan ge det landpermission för den här strejkens skull...

Amanda såg ned.

Dans, dans, dans... Så trångt, att de dansande stötte ihop som bollar... Musiken var uppflugen på ett stort upp- och nervänt byckar av järn... Några par sutto förenade med armar och ben... spring med glas och koppar... En flottist matade sin flicka med bakelsebitar... Inne i ett prång drunknade två ordlöst och hänryckt i ögonen på varann...

— Fröken, jag tror vi låter ungdomen roga sig bäst den gitter och fortsätter med vårt... Vi som är gamla och förståndiga, va? — Han gav henne en liten skälmaktig knuff med armbågen...

— Ja, gärna för mig, svarade Amanda förtroendefullt. — Och så fick hon hålla full fart på nytt.

Vi, tänkte hon. — Vad hans mun blev pikig och behändig, då han sade detta — en riktig barnmun! Och hur han sade det...! Det var som om han famnade om en liten gård med två rum och kök...

— Stig ned, stig ned, var så god, i... i... i den undre världen, hahähi! — Han gick baklänges nerför trappan och såg skrattande in i Amandas ansikte med pillrande ögon...

Det rördes folk om vartannat i gångarna... Ett par långa frälsningssoldater sålde stridsrop... — Mah, jag tror inte att Jesus trivs här nere på trossbotten, hörde Amanda en korthuggen karl svara, men... — Hon hann bara se att han försökte lägga armen om midjan på den längsta soldaten, och så var hon inne i ett halvmörker, som luktade potatiskällare... Järnbalkar vred sig över hennes huvud som avgnagda grenar... under dem hoprullade bylten — grå, nerregnade fåglar, som sökt sig ett magert och skumt skydd...

— För manskapet, ja, för manskapet... — Han for med fingret runt om och höll många föredrag. Så pekade han på en mörk glugg: egentligen borde jag också visa fröken det där, det är torpedorummet, men jag undrar om inte i stället... i stället ska jag be...

De sista orden voro redan bara ett eko, ty han hade rullat i väg som en kula, och Amanda fick halvspringa efter hans skugga. Plötsligt tvärstannade hon, ty det välkända skrattet trillade nästan under fötterna på henne. Hon stack in huvudet i en liten miniatyrinkörsport — och långt därnere stod han på ett galler med mössan i hand och rinnande hår...

— Puh, puh, puh-a... Fröken, det här är mitt speciella gebit, mitt spe-ci-el-la ge-bit — han sög vällustigt på en sockerbit — kom ned, peka ut en skruv, en mutter, en kran, vad som helst, minsta rör — en sekund! och fröken vet dess funktion, nytta, användning!

Han lyssnade med välbehag till sina ord, som snirklade sig efter alla rör och till sist drunknade någonstans långt nere i en tratt.

Jag måste visa mig intresserad, tänkte Amanda och räckte handen till ett armstjockt rör, som krökte sig en bit framför henne...

— Aj!! aj!! aj!! — akta sig, det är varmt som djävulen! — Han sträckte förtvivlad upp bägge armarna, och Amandas fingrar studsade häftigt tillbaka. — Men kom hit ner i stället, ner till mig; — det for med ens stora strålar av trygghet ut från honom.

Ja, det måste jag, tänkte Amanda, så snäll som han varit och gjort sig besvär; åtminstone till det där gallret. Fastän gud vet, hur det ska gå till... Och tänk om... om han ser något... — Det hettade i pannan ett tag. Men så drog hon kjolarna till en strut och satte ned ena foten. Den oljetunga värmen kröp efter benen, till underlivet, det kändes som om hon stod där naken...

— Nej, jag gör det inte, sade hon.

— Åh försök!

Hon steg igen — och så upp.

Han kom sakta uppför stegen, knäppte igen rocken, putsade omsorgsfullt ärmvinklarna med fingerspetsen.

— Jag har tröttat ut fröken, sade han, och man såg, att han aldrig skulle förlåta sig detta.

— Tröttat ut? Å bevara... om det också varit tre gånger om så...

— Fröken — är — trött. — Han avsvor sig sorgset men envist och bestämt sin eviga salighet med dessa ord.

Frånvarande stirrade han långt in i en gång... Det började plötsligt lysa där... det blev en svag sol, ett sista bristande hopp, som lade sig över hans ansikte: kanske jag får bjuda fröken på en förfriskning då?

Amanda drog lätt igen efter andan.

— Nu ska han väl se på mig, att jag vill, riktigt, riktigt vill...

Hon satte ansiktet nästan intill hans:

— Jaa, då, sade hon, som om hon burit sitt hjärta i händerna och räckt honom det.

Det hängde bara ett lätt och tunt sorgflor omkring honom, då han drog från det gröna skynket för mässen: stig in, stig in! — När lamplyset fladdrade mot dem hett och gult, krympte detta flor alldeles samman, så att han kunde lägga all sin skinande hjärtlighet i detta: sitt fröken!

Amandas mun drogs samman med rynkband, när hon såg dem som sutto där...

Två herrar med vinklar; den ene mustaschpydd, skarp i ansiktet som en indian och alldeles ordlös; den andre skäggfri, med en röd brännfläck över hela kinden, och hundögon, som aldrig lämnade punschglaset, hur mycket han än lutade sig mot en av damerna. De båda damerna voro mest kända av alla människor i stan... De hade hattarna så långt i nacken det gick, och då de gapskrattade, som hände var minut, lutade de sig bakåt på stolarna, så att bröstet trängde under blusliven... Om man skulle visa dem, vem man vore och genast gå sin väg, tänkte Amanda hårt.

Men just då lyftes ett punschglas emot henne: nu dricker vi på, att fröken nästa gång törs gå ner i maskinrummet, hahähi...
 — — — — —
 — — — — —

— Jedis, sade Amanda och drog klockan ur livet, den är nära tio. Nu får jag tacka så mycket för mig, tackar allra mjukast, tack för all vänlighet... — Hon hade plötsligt så mycket att syssla med klänningsfickan, kunde först efter en stund ta sig tid fråga: men hur ska jag komma i land?

— I land??? Det var också en fråga! Tror fröken att jag tänker lämna henne ensam efter allt... efter allt förtroligt samtal... jag hoppas, att vårt... att vår bekantskap inte är slut efter... — Han magrade riktigt av, skinnet hängde i påsar på var sida om kragen.

Han försvann, kom tillbaka... Slängkappa över axeln... — ... ända till porten, fröken, jag ska vänta, tills fröken får lampan tänd, om fröken är rädd så sent... Och det är ju mycket naturligt.

Han skrattade, dämpat och förstående... Honnör: och nu var så god!

Höstkvällen låg blank och blå... Jättelika skuggor på vattnet — grå stenberg som ett ögonblick under tystnaden stuckit upp sina skalliga hjässor... En röd boll flög i topp, en blå — och försvunno som skjutna in i himmeln... Stadens små gårdar trängde sig uppåt backarna — nu liknade de nötta trappsteg mot skyn... Här och där en björk, som lyssnande böjde sitt huvud intill ett fönster... ett glimmande märke av en stjärna i stammen... Och lyktorna längs kajen... De vita ljusen brunno inte längre inom kupor av glas, de fladdrade lätt som för drag över sina osynliga stakar...

En vissling skar från för till akter... Dämpade årslag i takt... — Nu är det klart fröken... får jag lov?

Han tog henne om midjan och stödde henne nerför trappan... Årorna skyldrade...

Det är ju som om jag vore prinsessan själv, tänkte Amanda. Och blått kläde att sitta på... Herregud!

Han satte sig vid rodret.

— F'lut!!

Så gled båten mot land.

Men Amanda satt ej i någon båt... Allt var mörkblått vatten och mörkblå luft, och genom detta bars hon på en arm — den tryckte ännu kring hennes midja... Det var väl därför det gick så bra att tänka...

... De voro gifta... Han hade fått befordran, var major kanske — alldeles fullhängd med gula tofsar... Nu hade de varit på bal, hovbal... Det var i Vita havet, där

golven voro speglar, och man ej hittade ut utan hjälp... Hon stod ensam i en vrå, hade krupit långt bakom de andra... Hon hade ej heller klätt sig något särskilt, vanlig svartklänning bara — ja, kanske ett spetsrysch... och enkla vita underkjolar. Inte skulle Amanda Nenzén glömma vem hon varit... Bäst hon stod där, trängde sig drottning Sophie förbi alla vackra klänningar... tog henne i hand, lade armen vänligt på hennes axel: men snälla Amanda, varför stå här så ensam... Snälla Amanda då... — Drottning Sophie ledde henne över golvet, drog henne ned bredvid sig i en soffa... De pratade hela kvällen... Vid bordet sutto de tillsammans på de förnämsta stolarna — till slut kom också kungen... När balen var över, och de skulle gå, nego alla fina damer frasande mot golvet, de guldhängda herrarna stodo styva som fiskar... Drottning Sophie tog lampan från en betjänt och lyste själv nerför trappan. — Det var riktigt roligt att få prata bort en stund med Amanda, sade hon, Amanda, som verkligen erfarit något av livet och ej skäms för...

— Ta törn! — Årorna skyldrade, en båtshake tog fast i en järnring. Och så stego de upp på kajen.

En cittra darrade någonstans långt borta, det lät som om ett stänk av fina synålspetsar klingande fallit mot en glasskiva... En strålkastare blossade till, svängde sig sakta runt... En bit av rymden, träden, husen och de själva stodo i en vit eld... Då passade Amanda på att se upp i hans ansikte... Han tittade rakt fram, läpparna rördes då och då, som om han gick och förberedde sig på något...

Amanda ville ej störa honom utan var tyst. Men tankarna gingo i vågor genom henne...

Detta är något till karl, tänkte hon. Så stark och fet, det är som om jag hade en mur vid sidan. — Hon tryckte en liten smula på hans arm, som kommit att ligga under hennes. — Se, nu småkrattar han — hans lilla barnmun! — Hon önskade nästan ett ögonblick, att han varit ett barn, så att hon kunnat få lyfta upp honom och kyssa honom. — Då vi nu står i farstun och jag har satt i nyckeln, blir det bestämt alldeles tyst en stund... Och då... då sker nog

något ... — Hon såg allt så tydligt, kände nästan den trygga värmen på hand, som hon skulle stoppa in i hans kavajärm ...

En velocipedklocka skorrade till, så att hon spratt upp. En flicka i vit blus och ärmor, som पोste av farten, kom åkande ... Hon såg upp, gjorde ett par snabba svängar — spetskragen reste sig som halsfjädrarna på en fågel — och hoppade av vid stenhögen ...

Han tvärstannade, släppte Amandas arm ... tittade i marken, grubblade mot en stjärna, smällde med fingrarna och visslade slutet på en melodi, som helt apropå kom ur luften ...

— Aj, aj, aj, sade han. Det här var illa, just nu kommer jag ihåg, att jag har ett s. k. pass ombord, d. v. s. måste vak ... vara där ... det, det kan bli tråkigheter annars, som ... som ... Å, kära fröken — förlåt!! att jag inte kunde följa, som jag så gärna ... att jag inte kunde, kunde hålla mitt ord ... — Han såg ut, som om han hela vägen burit en stor korg med hemligheter ... locket hade varit nära att öppnas ... Och nu, och nu — nu kom Plikten och stängde det ... Vad förmådde väl en stackars människa mot Den ...!

Han sökte oroligt utåt fjärden: en båt?? en båt?? — Han tittade på Amanda ... Och liksom tvärsäker, att Plikten trots allt ej många minuter kunde hålla stånd mot henne, fattade han hennes hand och sade lågt: i morgon söker jag upp fröken och ... — Det var med stor möda han kunde hejda sig att strunta i hela världen och redan nu förråda, det som då skulle hända ... Så försvann han in i mörkret ...

Allt skedde så fort, att Amanda ej hämtade sig på en lång stund. Det kändes som om hon setat på biografen, när bilderna snabbt rullade förbi, och hon var lika yr i huvudet. Då hon gick efter kajen, var varje skuggstrimma en förrädisk tross, som man måste lyfta foten för ... en liten ljusfläck på backen var en pöl, som fordrade, att kjolarna skulle dras upp minst till knät ...

... I morgon ... i morgon och ...

Det klarnade plötsligt kring henne, blev ljust och stort ...

— Det var riktigt bra, att det ej blev i kväll, sade hon för sig själv. — Hon kom plötsligt ihåg, att nu hade hon alla

minuterna i tjugufyra hela timmar att gå igenom allt på. — Kanske står han på däck därute och stirrar hitåt, kom det plötsligt för henne.

Hon blev alldeles varm vid den tanken, drog till hälften fram näsduken för att vifta . . .

Tänk om . . . Kanske man fick ha bröllopsresa ombord på en sån båt . . . Barkassen hämtade som i dag . . . Hon hade fått en grönrutig långkrage av honom till present, den bar hon på sig . . . Hon hade glansstrukit en krage åt honom . . . När de kommo gående arm i arm, sprungo bekanta ur gårdarna . . . Karin Anderson och Eva Uppenbergs och Malla Dau stodo bakom en knut och voro rädda för att hon ej skulle känna igen dem . . . Då släppte hon hans arm: vänta ett ögonblick! — Hon gick fram till dem: snälla Karin och Eva och Malla, tack för allt . . . — och hon lovade dem en present, när hon väl var tillbaka . . . Vid tulltrappan mötte hon Anna Uhländer . . . Men då måste hon verkligen bli styv i nacken och se åt sidan — det var det minsta Anna förtjänade . . . Och hon skulle vända sig mot honom och säga, ganska högt: kära gubben, att jag glömde presentera dig för Karin och Eva och Malla . . .! Men det är sant — vi ska ju ha bjudning för dem, så fort bröllopsresan är över och då!

— Nej, jag tror jag aldrig kommer hem i natt, sade Amanda och samlade energiskt ihop kjolarna. — Få se! — jo, där är det ju jag ska gå upp.

Hon hade gått i många cirklar, men nu var hon äntligen framför hemgränden. Lyktan stack en kil ljus upp i den, det lyste i ett fönster . . .

Hon stannade plötsligt och lyssnade . . . Ett lågt, belåtet skratt — hon tyckte, att hon hört det i många, många år — bara en bit ifrån henne . . .

Där stod han ju . . . bredvid en vit blus och en velociped . . . Han tryckte den vita blusen hårt mot väggen . . .

— Du lilla, lilla, lilla, sade han hänryckt.

UR STARKA HJÄRTAN.

KON.

Fällström kom roende från Långön, där han varit och hjälpt Nordin med en lobbygning. Han svängde årorna i långa, sekiga tag och det gnällde med jämnt mellanrum i tullarna. Kursen stod mot Loppans rostbruna rygg, som stack upp därute i ån.

Det såg ut som om Fällström jämt lög ett brett och belåtet leende. På vardera kinden hade han två djupa skrattfårar, som mynnade ut i mungipan. I solsken och regn, i med och mot, ständigt voro de där. Ty vände man ett sådant grin mot vedervärdigheterna, var det som om dessa ej fingo något riktigt fäste i en!

Nu var det inte många famnar kvar till udden. Han vilade på årorna och plirade. Det låg, förstås, så här mot kvällskvisten en massa timmergrimmor på insidan om Lustholmen. Bäst att ro runt för säkerhets skull.

Han rodde litet snabbare med högeråran och tog utåt.

Si, där var ju en bogserare. Nu sprack hon väl, Erik-Jonska, då hon fick sälja mjölk igen och hugga till så mycket hon ville. Men vänta! Nästa gång det låg en bogserare här, var det kanske Fällström som också hade lite mjölk att sälja. Då sprack hon nog värre då.

Han vred huvudet och mätte biten till sin brygga.

Jaså, Erik-Jonska var nere vid sjön. Stod hon och mette kattmaten, tro, eftersom katten gick så krum i ryggen omkring henne? Nä, nu var det inte riktigt beställt med Erik-Jonska, då hon var så grym i synen.

Ytterst på sin brygga, i det röda skenet från en sjöbod, stod Erik-Jonska med ett rönnsjö i handen. Hennes mage,

tjock och hög, gjorde en fet skuggfläck på det blankslipade vattnet.

— Nåå, får ni nån fisk, mor? frågade Fällström listigt.

— Tror väl det! bet hon av och slängde reven längre ut.

Han lade in årorna och lät båten glida till bryggan mitt emot.

Vad du nu var tvär i truten, tänkte han och kröp ihop framme i stäven för att ta törn.

Han skulle gärna velat veta, vad hon var arg över. Inte för att hon var så len i mun annars heller, men något särskilt var det nu, det syntes. Men man fick väl tåla sig. I morronbitti kom hon nog uppöver och grinade och berättade. Och så kunde man få visa henne på samma gång, då, att man inte var så angelägen.

Han började att lassa ur båten. Först var det en stor korg med färskgäl. Nu skulle allt käringen undra, vad de skulle med gäl som inte hade nån ko. Men hon fick väl bli flat, då han talte om det. Så en hämtare med strömming och rocken. Sist kastade han all propsen, han hade i bakstammen, på strand.

Hon glodde, Erik-Jonska! Vad var det att glo för? Klart att man tog propsen, då man fann den i vattnet. För resten hade hon props i sin vedbod också. Han hade nog stått inne i buskarna och sett, fjorton dar sen, hur Olle tjuvrodde i kvällningen med båten full av props och timmer på släp därtill.

Fällström rätade ryggen, renare i samvetet än de flesta.

Ögonen gleda sakta omkring, fastnade slutligen på storbåten.

Storbåten, ja! Den fick ligga här år efter år och alldeles gistna opp. Man kom väl aldrig ut med den mer. Sälja den fick man nog. Skojarpaket, som höll till på Lustholmen, hade bjudit femton kronor, de. Femton riksdaler var pengar förstås. Men det kändes svårt i en, så fort man funderade på att göra sig av med den. Då käringen och han började, var ju den hela hemmet deras. Därinne i kajutan hade hon fått Janne och, få si? — jo Pelle och Kristina med. Och åt skojare till på köpet — näå, den fick väl rasa sönder. En duktig hög vinterved blev det av den i alla fall.

Han tog korgen och hämtarn och gick hemöver krokig i knäna men med ögon, som plirade och sågo allting.

Det var höga, skogiga berg på ömse sidor, så att vägen bar genom en bred dalgång. Och ardern och björken slogo honom ibland på skuldrorna.

Va?

Ett bröl som från en ilsken galt hördes vid hagen nedanför vänsterberget. Det knakade i kvistar, ibland steg ett moln av jordtorvor i luften.

Jaså, jaså! Var han här igen, Söderbergs tjurn. Han hade väl brutit sig genom hagen för att komma till Hjeltströms korna. Kunde han inte fria till sina egna kor och vara nöjd? Nä, man fick ta och gå till Söderberg och säga till på skarpen, att han stängde ordentligt. Inte dugde det här för den som hade kräk, inte. Och så var han ju så folkilsken!

Fällström påminde sig med harm — och munnen blev som en trumpet — hur han själv måst stå en hel dag på en hög sten med tjurn till vaktare. Och nu, då man själv skulle skaffa sig en ko, vart det väl ingen levande ro för den där kanaljen.

Ögonen blevo plötsligt så små och tindrande. Han hade kommit till Erik-Jons'. Och utanför stugan låg Olle som en metmask — hatten här, kragen där, kravatten en annanstans och byxorna på glänt.

Fällström låtsade ej alls se nånting — hå, hade väderhjulet på taket gått sönder?

En högljudd snarkning darrade i luften.

Jaså, han sov!

Fällström förvissade sig om att Hilma ej var i fönstret. Sen satte han ned allt han bar och betraktade Olle med sitt bredaste grin.

Jojo! Det var kanske inte så roligt att heta mamma, när en sån här kuse kom hem. Nog var det bäst att gå och meta kattmaten, alltid. Han hade väl varit in till stan och inte kunnat hålla sig förstas. Vilket elände ändå med brännvinet!

Han försjönk i en tyst betraktelse. Det var minst femton år sen han själv låg så där — och det hade i alla händelser

ingen från Erik-Jons' sett. Därför kände han sig nu, som om han stod många pinnar uppåt på stegen.

Det knakade litet inne i stugan.

Fällström samlade skyndsamt ihop sakerna. Med en min som om han redan i barndomen beslutat att gå både döv och blind genom livet, fortsatte han vägen framåt.

Ja, brännvinet här. Eftersom Gud skapat det, så var det förstås meningen också, att man skulle begagna det. Och att en karl tog sig en eller två, det kunde då ingen säga nå om. Men blev det bortåt en tio, femton och hela flaskan, då fick man väl anse, att det var lite för mycket. Men, som sagt, en två, tre eller fyra, fem!

Han strök sig om mun, tycktes ingenting alls ha emot att på fläck visa, att han inte for med tomprat.

Han öppnade ett led, klev över, och så var han inne på sitt eget.

Si, det hade växt ett kvarter minst på tegen sen sistens. Lite gult var det, förstås, nedåt roten, men här i stenbacken kunde man inte begära bättre. Han var nog inte så dum som sådde havre här i år. Blev det torrsommar tog han det helt simpelt som grönfoder.

Nog hade Nordins en bedrövligt vacker kornteg, tänkte han, men så sanning jag tror jag bytte.

Hemma var ändå hemma. Det gjorde gott i en bara att stå här i stenbacken och titta.

Han fortsatte uppöver. Den grå stugan låg hopkutad i backen, kvällssolen sken på geranierna i fönstren.

Han satte ned sakerna i farstun, och skrapade med fötterna, så att karingen skulle höra.

Så steg han in.

— Afton! sade han. Hå, håller du på att skura?

Madam Fällström låg framstupa på golvet, och hennes smala gump gick som ett kvarnhjul.

— Afton! Var det inte det jag förstod, att du skulle komma åt kvälln, sade hon och höll upp trasan. Det gick före dig i dörrn för en stund sen.

Fällström satte sig bredvid spisen och lät sitt breda leende vila över golvet:

— Har du nå i pannan, mor?

— Ja om det inte blivit hål i henne sen jag såg dit sist, så, sade hon och skrattade sitt kurrande strupskratt.

Hon var riktigt belåten att ha honom här igen. Hur det var, så vart det långsamt, om den ene var borta. Nu fick man väl höra en hel hop utifrån. Och så kunde man stiga upp från skurningen. Ty om man var renlåten aldrig så, blev man ohjälpligt less att skura nån längre stund.

— Ja, den lort som är, nu, får vara i fred för mig, sade hon och rafsade ihop trasorna. Ingen behöver väl gå och sticka näsan under sängen och bordet och dragkistan, precis.

Och hon såg belåtet utefter den rena golvfläcken, som låg och svettades och skämdes mellan svarta kanter.

Hon slängde skursakerna i förstuskrubben och skurvattnet utom bron.

Jesses, vad hade han med sig här?

Hon öppnade nyfiket på locken. Färskströmming! Och gäl! Vad i alla hundra väder ville han med gäl?

Det spratt riktiga nyfikenfiskar i henne. Ty nu visste hon, att han bar på mer än hon trodde. Hon tog förklät och snöt sig, skrattade tyst. Hela hennes rynkansikte flög som ett solspel. Munnen, som ej hade en enda tand, gjorde de lustigaste krumelurer: än tuggade den en duktig limpbit, än sprutade den ut vatten, än bet den ihop sig så att hakan kom mot nässpetsen.

Hon skyndade ut i vedlidret och plockade ihop lite kvist. När hon kom in igen, fanns ingen krumelur kvar. Ögonen voro tomma och blanka, sade alls ingenting, och underläppen hängde helt trött.

Hon blåste i glöden och Fällström höll, avvaktande, huvudet mot henne.

— Att ni fick lobyggningen färdig så tidigt! kastade hon fram liksom på måfå.

Det var bara denna inledning, han väntat på. Nu steg han upp från stoln, trampade ut spottfläcken med foten och satte sig på sängen.

— Hå, det gick undan, det! Två dar hade vi domkrafterna där och två dar rev vi taket och satte närapå en ny takresning.

Och sen kröp det av lite omsänder, så att i går var det tolv dar. Och nu har Nordin gamlon lika fin som en ny.

— Var det inte nån fler än du där, inte?

— Joo! Nicke, dotterson hans, var där. Men jag ska säga, att så gammal jag är sprang jag som en unghingst opp och ner för stegen. Och där red jag högst uppe på takåsen och tog emot stockarna. För Nordin vart så huvudvinglig, han, fast han inte är äldre han än jag.

Han tittade triumferande på henne, tycktes be henne betänka, om hon gjort det förr, vilken dundergubbe hon hade.

Madam Fällström satte fram kaffet och figurerade med mun. Så böjde hon sig ner och knöt skoremmen, och öronen gingo upp och ner.

— Vad gav hon er för mat, madam Nordin?

— Mat? Hå, vi fick färskströmming med dillbla'n omkring, och det var då gott ohjälpligt, fettet rann riktigt bortur'n. Och så var det korv ibland, och fläsk ibland, och blodbröd. Och svagdricka fick vi dricka det vi ville dessemellan, och kaffe om mornarna.

— Du var väl inte så hågad att komma tillbaks till det här tomhuset, då, sade hon och sysslade, fortfarande bortvänd.

Fällström hann ej svara. Dörrn smäll upp och Albina kom in. Kristina, dottern deras, hade skaffat sig några småbarn på sidan, och nu hade de måst ta den här — en liten gumma på sju år.

Hon hängde en stund hjälplöst på låset, innan hon fick igen det. Så satte hon ifrån sig cigarrlådan, där hon hade sina glasbitar och klutdockor och kiselstenar, och gled rätt fram mot morfarn.

Hon tog honom i hand, neg, gled så tillbaka i en vrå och satte sig.

Fällström makade koppen inpå bordet. Tänk sånt lillgryn — att hon neg för morfarn!

— Kom hit får du se, vad jag sparat åt dig, sade han och drog en långskorpa och två sockerbitar ur fickan.

Albina gled lika stilla fram igen. Den ena handen tryckte hon kring skorpan och sockerbitarna, den andra räckte hon morfarn och neg.

När hon kröp ihop i vrån, for en listigt nöjd glimt över hennes ansikte. Då hon såg morfarn komma, hade hon genast samlat ihop leksakerna och gått för sig själv inne i hagen. Och där hade hon tänkt ut, hur hon skulle bete sig för att genast få morfarn att lämna fram, om han sparat något. Sådana små fältttågsplaner gjorde hon upp många gånger om dagen.

Nu märkte hon på mormors mun, att hon kommit och avbrutit något man talat om. Och instinktmässigt kände hon, att hon måste bota detta. Många små stilla iakttagelser hade lärt henne, att ingenting lyste så upp de båda ansiktena här som en nyhet av vad slag som helst. Därför redde hon till en i sitt tycke präktig nyhetssmörgås:

— Erik-Jonska ska gå till oxen med kon i morronbitti, hon. Men gamgeten vill inte ta nån killing i år hon, inte, bredde hon på som smör.

Madam Fällström fräste ut ett par munnar vatten:

— Har jag inte sagt dig, att du inte får springa förjämnan hos Erik-Jonska?

— Nä, jag har inte varit. Jag stod och lyssnade bakom gårdsgåln.

— Nå, det var nu en annan sak. Madam Fällström skyndade sig ivrigt att fråga:

— Vad sa hon mer då? Sa hon nånting om oss?

— Nää. Men Olle var full.

Där var sovlet, och hennes små ögon lyste.

— Olle! Tror du jag är döv och blind! Nog hörde man, när han kom efter vägen och väsnades, blåste madam Fällström och vände sig bort. Var det inte annat, så!

— Ja, jag såg svinet jag med, sade Fällström. Men hörde du om hon skulle gå till Söderbergs oxen?

— Nää.

Albina skelade förläget med ögonen över att sovlet, hon kom med, inte ens blev så pass som luktat på. Hon kröp ihop i vrån alldeles långlagd i ansiktet. Det började arbeta därinne i hjärnan.

Fällström kände, att han med den sista frågan kommit oroande nära det han hade att tala om. Men än ville han inte

säga något. Det var så skönt sitta så här och känna, att man hade det ett par timmar framför sig. Och det gjorde dubbelt gott i bröstet, om det fick komma som ur ett självsprunget tryck.

— Skynda dig och koka gröten, mor, så att vi får göra kväll, sade han, steg upp och gick sakta ut.

Albina skyndade sig att suga ett tag på sockerbitarna, som blivit alldeles svarta inne i hennes hand. Så lade hon dem i cigarrlådan, tog alltsammans under armen och gled efter morfarn. När han stod, stod hon. Såg han mot himmeln gjorde hon likadant. Och när han gick upp på vedkasen och började såga litet, satte hon sig en bit ifrån, tyst och stilla. Men många små listiga planer tändes och slocknade bakom hennes smala, rynkiga panna.

Därinne for madam Fällström som ett torrt skinn efter väggarna. Det satt en tagg kvar efter beskrivningen på madam Nordins mat. För den taggens skull glömde hon nästan sin förtrytelse, att jäntan kommit in och klippt av tråden. Den stack henne till slut, så att hon måste gå in i kammarn och ta fram en tallrik med blå rosor — den hade inte varit framme på år och dag. Hon bredde ett par tidningar som duk över matbordet. I en låda under sängen fann hon en skurstensbit, rakade i brinnande hast av en kniv och en gaffel och lade dem på herrskapsvis bredvid tallriken.

— Jag ska nog visa, att det finns fler än madam Nordin som kan, sade hon, och det kurrade i strupen.

I skänklådan fanns ett stycke fläsk, som hon sparat, tills det var alldeles gult. Det skar hon några skivor av och fräste upp i en panna.

Just som hon skulle bana sig väg ut ur fläskröken och ropa in gubben, hördes Albinas röst:

— Moffar, mamma! Skynda er! skynda er!

Hon vinkade ivrigt från gärdsgåln.

Fällström och madam Fällström raskade på.

— Hör ni vad dom grälar hos Erik-Jonska? sade hon med tindrande ögon. Lyft upp mig på gärdsgåln, moffar, ska jag tala om vad jag sir.

Morfarn lyfte henne skyndsamt på översta stängen. Hon

sträckte ut halsen och ansträngde ögonen genom löven och grenarna. Madam Fällströms ansikte spelade, öronen darrade. Fällström gapade av nyfikenhet:

— Nå vad gör dom? Skynda dig, säg!

— Jo nu bär Hilma och Erik-Jonska Olle in på bron. Och si vad kräkelsen rinner efter rocken på honom! Momma, om ni såge Erik-Jonska! Nu lägger dom honom på bron. Och Hilma drar honom i muntaschen. Amen sir man! Erik-Jonska slår honom i skallen med kvasten.

Hon vände på huvudet och stack, skamsen å Erik-Jonska's vägnar, fingret i mun.

— Hihhi, fnissade madam Fällström.

De brusto i gapskratt alla tre.

— Ssch, akta hon hör oss! Men kom nu, maten är färdig.

Madam Fällström rullade belåtet ytterkjoln kring händerna — nu hade hon något att berätta hos Åmans i byn i morgon.

— Jojo, sade Fällström. Känn på nu! Hon var så bred i truten, när Kristina råkade i olycka. Han var goodtemplar då, Olle. Nää — Gud har nog både ögon och öron, han.

Och helt belåten med denna påpassliga försyn — för egen del fick man väl vara tämligen säker på dess fullständiga blindhet och dövhet, eftersom man varken söp, slogs eller gjorde andra illgärningar — öppnade han dörrn och steg in.

Hå — hade hon stekt fläsk! Det var ju som ett bröllopsbord det här!

Taggen i madam Fällströms bröst lossnades så ljuvligt och lätt.

— Du pratar, du! kurrade hon, satte sig i spisen med ryggen utåt och skrapade grytan.

Albina kände, att nu tordes hon nog gå till bordet och ta fläsk till brödet. Hon gled fram, lade mellan två brödbitar och kröp tillbaks i vrån för att få slicka och äta för sig själv.

När madam Fällström dukade av, gick Fällström ut. Han kom strax igen med hämtarn och korgen:

— Här har du nå som jag tog med mig åt dig!

Hon fingrade på locken som om hon varken sett en hämtare eller en korg. Nämen — färskströmming! Och gäl! I alla dagar, vad skulle de med gäl??

Nu kunde det sägas, tyckte Fällström, ty nu var det

alldeles fullt i bröstet. Han höll bara emot det han orkade, så att det inte skulle låta för mycket i rösten:

— Gåln? Det är så gott du tar och kokar den när som helst. För klockan ett i morgon har du kon våran här.

Glädjen rev till i henne, så att hon ville gapskratta. Men hon sade bara:

— Är du så penningstark nu?

Fällström satte sig på sängen, drog upp något ur fickan. Nu höll han ej emot längre.

— Det vet du! Tolv dar vart det hos Nordins och en och femti om dan begjorde jag. Nicke, som gått i skola, fick räkna, han. Och hur han bar sig åt, begriper inte jag, men arton kronor sa han. Si själv!

Han lade en tia, en femma och tre kronor på bordet till beskådande.

Han skyndade sig till dragkistan och sökte fram något ända från botten.

— Och här vet du nog själv, hur mycket det finns — hundratrettifem riksdaler! Med femton därtill skulle det bli hundrafemtie, sa Nicke, ja, du vet, inte skrev jag på näsan vem som hade de pengarna, inte, det sa jag som en räknegåta bara. Och du vet nog att en ordentlig ko står i det priset. Och jag har gett mig fanken på, att när vi skulle köpa kon, så skulle vi köpa en som mjölkade två kannor i målet minst. Och på det yttersta med bärningen ska hon vara — så kan vi få oss en råmjölkspannkaka snart, käring.

Spottpärlorna flögo ur mun på Fällström — här satt en karl, som nog visste bak och fram på sig.

Madam Fällström kunde ingenting säga. Hon vände ryggen till, visste ej om hon skulle göra krumelurer mot golvet eller taket. Hon lyfte på allting, föste under sängen, drog fram igen. Och mitt upp i allt kurrade hon.

Fällström tog av sig mössan och räknade igenom bunten en gång till. Nej, det gick inte att jäva!

— Känn på dem! sade han till henne och räckte ädelmodigt fram högen.

Hon torkade av händerna på förkläd, vände försiktigt en och en sedel, lade tillbaks allt med ett lågt skratt.

Det var sedlar, nötta och gröna och ärgdoftande, några voro hopfästa med knappnålar. Bara den sista var styv men glänste av fiskfjäll.

— Si, sade han och höll upp en tia. Kristina satte datumärke på den första vi sparade och lade i kistan. 1:sta september 1890 — si, här står det. Det stämmer nog, det, det var sista resan vi gjorde med storbåten, då. Minns du vi sa, att vi skulle försöka lägga av, då, femton om året till en ko? Men när Janne dränkte sig, fick vi nog ta lite och ge karingen hans. Så det tör väl vara tretton, fjorton år, nu, som vi hållit på.

Det vart tyst i rummet. Långt bortifrån kom något — kanske följde det med sommarkvällen, som just nu brast sönder i ett ljusst dugg, innan den flöt samman kring skogarna. Man kände, att svårigheterna, som varit, hade man i alla fall burit tillsammans, sida vid sida. Det värmdes till i en av den känslan.

Madam Fällström började bädda sängen.

Tankarna gingo nu helt lugna.

Kon — ja, nu äntligen skulle man få en ko. Det var inte gott att tro — men sedelbunten där! Man fick skaffa sig ett mjölktag i stan, två kannor om dagen kunde man väl lämna. Det blev sjuttio öre — stora pengar, det, och sån jämn förtjänst! Och att själv få äta komjolk till gröten! Getmjölken dugde den med, förstås. Men den var liksom så brännande, rev upp matlusten bara. Komjölken, den kändes så rund och söt och fet i munnen och satt under så präktigt.

Fällström gned sakta med händerna över lären och nedåt. Nu kunde man väl anse, att man hade det bra nog ställt till döddagar?

Det darrade till i strupen på honom, han fick behov att säga något:

— Ja, gumma, du har varit hjälpsam och duktig, du, i dina dar.

Hon ruskade halmmadrassen, så att den sprakade:

— Åå, det är nog du som fått stå i mest, tänker jag.

Fällström gick i strumplästen till klockan och halade upp loden. Den hade andnöd hela tiden detta pågick. Men så slog den åter så brett och säkert, att det for en ständig trygg våg genom rummet.

Madam Fällström neg, och då föll underkjolen.

De lade sig i sängen.

Märkvärdigt så ljust det var, stack riktigt i ögonen. Inte gott att somna då. Om man skulle sätta för en tidning?

— Hör du, sade madam Fällström. Tänker du köpa henne av finn-Noræus?

— Jo, hade tänkt det.

— Si åt att du får en som går med andra eller tredje kalven.

Det vart tyst länge igen.

Fällström vände sig med en knyck rätt mot henne.

— Tänk, käring, vad jag frös att ligga hos Nordins. Då man haft fötterna åttill varann i snart femti år, så vill det bli kallt ensammen.

Hon skrockade belåtet.

Så lade de fötterna åttill varann, och nu dröjde det ej länge förrn de sovo.

Men i sin lilla lådsäng låg Albina och knep ögonen smala upp mot taket.

Hon hade setat hela tiden i vrån, inte alls gått fram utan bara sträckt på halsen ett tag, då morfarn räknade papperslapparna.

Jaså. En ko. Kanske var hon brokig, hade stora röda flasor och såna där blanka knappar på hornen? Om ingen ville se ändå, när morfarn kom hem med kon!

Tänk då, när moster Bedas lill-hjärta var här nästa gång!

De sutto väl i sandgropen tillsammans och hade glasbitarna.

— Gissa om vi har nån ko, lill-hjärta? skulle hon fråga.

— Nää! Tror du inte jag vet, att ni bara har en get och en bockkilling!

— Joo, skulle hon svara.

Och så skulle de leka länge, länge. Sätta dockorna runt omkring.

Men efter en lång, lång stund:

— Kom, lill-hjärta, ska vi gå och se, om han har fått nå längre horn, bockkillingen.

Just då de voro i fähusdörrn, skulle kon vända de blanka knapparna mot dem och råma riktigt.

Albina blev ännu smalare i ögonen, och hon drog upp munnen, så att tandluckan gapade.

Ja tänk ändå!

Hon tyckte, att nu, när hon satt i sandgroppen en förmiddag, och det började brusa över skogen, skulle hon bara komma ihåg kon, som gick därinne. Då blev det nog så fort i bröstet, att hon måste gå och ta reda på, var kon var. Och tänk om hon skulle få heta Gullhorn!

Hon tog Gullhorn i klaven och ledde henne. Man fick akta fötterna, förstås, när man var barfota var det inte gott att bli trampad av en ko. Kom, Gullhorn, skulle hon säga, kom, här är mera mat. Och då Gullhorn fann en fläck, där det var mycket, kunde man ju krypa ihop på backen och vänta, mens hon åt upp det.

Men hon skulle springa hem om en stund, så att inte mamma märkte, att hon var borta.

— Ja skynda dig nu, Gullhorn, och ät fulla magen, så att du kan komma hem snart, skulle hon säga. Då ska jag stå uppe vid ledet och vänta på dig. Vill du inte det, Gullhorn?

— O — o — oh, råmade Gullhorn.

Det skulle liksom betyda jaa, det.

Nu fick väl mamma skaffa sig en hylla också. Tänk om det blev mjölktråg med! Då måste väl mamma skumma nån gång. Då skulle hon be mamma få slicka skeden.

Albina kände plötsligt, att hon var trött. Men hon arbetade mot, det var roligt att tänka.

Hon föll i sömn, spratt upp igen. Snart gick det dock ej längre.

Hon drömde om en stor, fläckig porslinsko, som stod inne på byrån. Så fort man rörde åt tissarna, rann det långa gräddstrilar ner i en massa trätråg. Och där simmade träskedar, som man fick ta upp och slicka efter behag.

Precis klockan sju om morgonen stod Fällström ute på bron och borstade sin grönsprängda skarphatt. Nyss hade han ätit sig så mätt av kallgröt och surmjölk, att han tyckte

han skulle kunna reda sig utan mat i stan hela dan om så vore.

— Adjö med dig nu, käring, sade han. Jag är tillbaka med middagsbåten.

— Adjö. Laga bara, att du inte blir lurad. Finn är knivig, han.

Hon följde honom med ögonen så långt möjligt var och gjorde krumelur på krumelur. När han stängde grinden efter sig, försvann hon in.

Om bara Erika, svägerskan, ville komma över snart. Då skulle hon fråga, så där i förbigående:

— Inte vet väl du, Erika, av någe mjölktag i stan, inte?

Då sa väl hon:

— Vad ska du med mjölktag?

— Åå, jag behöver nog — gubben har farit till stan i dag och köpt en ko!

Men Fällström var redan en lång bit inne på skogsvägen. Efter honom gled Albina med fingret i mun, tyst, så att inte morfarn skulle höra. Kanske att man slapp med ända till bryggan!

Tänk om det inte var en riktig ko, så där alldeles riktig. Den var ju från stan. Stan som var så konstig. Låg vinden hitöver, och man stod på Gråklacken, hörde man ljud därifrån, som liknade tomklipp med en sax.

Hon kunde ej hålla sig:

— Moffar, är det en riktig ko?

— Husch, är du här? Riktig? — tror du jag tänker köpa nån slaktko? Skynda dig hem, stinta, annars kommer Söderbergs oxen och tar dig.

— Får jag stå och vänta nedanför Gråklacken åt middan, då? Jag kan ju ha en gren och slå flugerna av kon?

— Ja, men skynda dig nu.

Albina stannade mitt på vägen. Hon stod där, tills ingenting mer syntes av morfarns hatt. Då vände hon om och sprang hem för livet.

Vilket välsignat väder. Orrhönan skrek på ungarna inne i riset. Det kom gofter från enen, och inte en molnflinga fanns på hela himmeln. I dag kunde man gott förstå, varför sommar-gästerna gingo här och gapade och drogo åt sig andan.

Fällström klämde till åt bröstfickan. Han hade flyttat börsern dit för att lättare komma åt den med armbågen.

Nere hos rättarns lassade man just krukorna på kärran för att dra ned till bryggan. Han slog sig i sällskap, frågade ett och annat om deras kor.

— Man kan aldrig veta nog, när man själv ska köpa.

— Ska du köpa nu då?

— Joo — och så kom alltsammans.

På bryggan var det redan folk. Han kände ett begär att vända sitt breda leende ansikte åt dem alla. Han lade handen på huvudet på lantmätarns minsta flicka, som mette ute på bryggkanten, och frågade, hur gammal hon var. Och med ett hickande skratt över att hon var så rädd för masken, hjälpte han henne att sätta på kroken. Var och en fick ett ord, från kassörn, som satt i båten och vevade upp motorn, till en ung dam i vitt och guldarmband.

När båten blåste bakom udden, skyndade Fällström in i sjöboden. För sista gången innan han for, ville han ta fram börsern och se till, att bunten låg där, hopviken och tjock.

Båten gjorde den vanliga törn mot bryggan. Nu skyn-
dade alla ombord. Det var skratt och prat. Fällström kände sig ha en stor och lycklig del i det hela. Alla som gingo över landgången hörde plötsligt till hans familj, och han hade familjeansvar för dem. Han såg efter, att ingen fru behövde vara rädd för den tvärsluttande landgången. Pilsnerlådor och allt hjälpte han ångbåtspojken med att bära och placera.

— Nå, är alla ombord? skrek han till kapten. Lantmätarn med? Nå då så! Loss! befallde han sig själv och tog kroken ur ringen.

Han sköt ifrån, så länge han tordes, hängde sig därefter som en tung kråka i räcket och kröp ombord.

Han satte sig på maskinhuvuven — det värmdes så gott där. Man sa, att ryggmärgen smälte opp, om man satt i sån där torrhetta. Men det var väl bara folkprat, aldrig hade han känt nån men, tvärtom.

Skönt sitta så här, händerna på magen, blunda till ibland och höra en stund på hur de pratade, alla herrarna. Direktörn där, på banken var han, sa man, såg nog fet och välmående

ut, han. Men det var nog bekymmersamt för en sån där med — tänk, flintskallig och inte mer än en fyrtioårs karl! Och grosshandlarn, sa man, han hade fått åt huvut, han, för sina affärer. Ja, muntaschen hängde styggt på honom och han såg skygg ut i ögonen. Dåligt åt magen hade han också, sa man. Måste väl äta piller och styggtyg, förstås, så att han fick magsyra. Och så steg det i sin tur åt huvut.

— Bäst man har så man reder sig och därmed jämt, fastslog han, klämde börsern och grinade utåt det glittrande vattnet.

Stan steg fram med en lätt rök över sig. Vid sågkajen blåste båten, gjorde en vid cirkel och lade till.

Fällström var den förste i land.

Ja nu går jag med detsamma, tänkte han. Först väljer bäst.

Han följde kajen bortåt finnstilln.

Om man skulle titta in till Erke, son, ett tag? Nä, det fick väl vara, det, till en annan gång.

Tänk i alla fall, att det kunde bli en plåtslagare av Erke. Fast det såg mörkt ut, när han ramlade av taket och fick ta till krycka. Men det gick, sa han, förtenning hade han duktigt av, och det var väl viktigast för honom, det. Och att det måste gå begrep man väl — tänka det, femhundra i hyra! Och hålla ränta på verktyg för en tusen. Begrep hur man redde sig här i stan, där man måste betala vattnet till och med!

Ja! Tolv barn hade man född upp, med en storbåt och ett torp, som bar en koföda. Och folk var det nästan av allihop. Stenhuggare och allt möjligt. Och maten hade de aldrig varit utan. Alltid hade de haft gröten, och sillaken att doppa potatisen i. Om man tänkte sig hela Sverige — hur många var det som kunde säga det?

Fällström strök sig belåtet om munnen. Han kände, att han fyllt ett ej så litet mått ändå.

Finnstilln sköt upp bakom ett kolupplag.

Han öppnade dörrn till den höga inhägnaden och gick in.

Ett par pojkar höllo på att slakta en kalv. I dörröppningen till en av mellanstillarna stod en karl med oerhört vida byxor, snusdosa och en brandfläckig näsduk. Gul i kinderna

var han som en kines, och de voro så tunna, att de fladdrade ut och in vid minsta andetag. Med stort besvär höll han fast sina löständer. Fällström såg, att det var Noræus.

Men han brydde sig ej om att titta ens åt Noræus, utan vände sig till pojarna:

— Är inte Mikaelson här? Jag skulle köpa en ko av honom.

Genast Noræus hörde det var fråga om kor, började hans löständer gå upp och ner som hackknivar. Näsduken försvann ögonblickligen i byxorna, med små spasmiga rörelser gick han och tog Fällström i armen.

— Är det fråga om kor då ska jag få be —! Hur kan man fråga efter Mikaelson då Noræus finns, hehe. Var lugn för att jag har tjuge stycken, som kungen kan tacka gud att bara få titta på.

Han träffades plötsligt av blixten, släppte armen:

— Men är det inte Selander från Fälle? Fällström? Fällström? — nå det gör ingenting till saken. Vi blir säkert goda vänner ändå, eller hur, Fällström?

— Beror på hur dyr han är det, sade Fällström torrt.

Noræus svarade ingenting på detta, satte bara axeln på sned som om han nyss haft ett slaganfall — en människa som fått nåden stiga upp från en sådan sjukbädd kunde ju ej rimligtvis tänkas vilja vara dyr eller bedraga någon.

Han förde Fällström till en bås, där det låg en stor, svart ko. Med många viftningar av sin näsduk berättade han en rent otrolig historia.

— Tänk sig, Fällström, i går kommer en bonde — från Stigsjö för resten — ser på den här kon och säger: det var den duktigaste ko, jag sett, den ska jag ha. Och han bjöd och bjöd. Nej, aldrig i livet, sa jag. Den kon säljer jag inte, om jag inte vet, att hon får en god husbonde. Lämna garanti på det, så! Inte kunde han — en bondtjuv, förstår man! Men Fällström ska få den, jag ser på Fällström, att Fällström är djurvän, en finfin djurvän. Ta den för hundrasexti, jag vill aldrig skinna — då har man inte Gud med sig sen.

Han gjorde redan lös kon, smekte den i förbigående vemodigt på halsen en sista gång.

— Å i hälsike! Tror Noræus, att jag är så dum och tar ett sånt här mathus? Och en svartko — nää, grinade Fällström.

— Åhå, är Fällström också en sån en som förbjuder en ko äta, tror, att hon ska mjölka ändå! Åhå! Mathus? Visst äter hon, är rätt matfrisk till och med, vem i jessu namn förnekar det? Men vill Fällström veta, vad hon mjölkar i målet? — — tre kannor!

Han vände ryggen till, snöt sig med ett brak — kanske man teg, nu!

— Tre? Då tör han väl driva duktigt med rapsen, då, och ta en mjölk, som är som ett blåskvalp.

— Raps? blåskvalp?

Noræus andades in kinderna, och de två hålighetera vittnade om obeskrivlig sorg. Han grävde ända nere vid knäna efter sin nyckelknippa för att gå och stänga lagårn. Kreaturshandlare var man, gjorde små affärer då och då, skämtade ibland också med sina kunder, i all gemytlighet, förstås. Men kom man in på personligheter, då ville han inte vara med längre. Dock, för att visa, hur dödligt grov beskyllningen var, förmådde han sig att tyst vända sig mot de båda finnjäntorna, som gingo och sopade — kunde de inte våga saligheten på att kon till och med mjölkade kaffeградde om det knep?

Fällström grinade belåtet, kände, att den här dan kunde få vara så lång den ville — här var man huvudpersonen, som alla måste krusa för!

— Ta en snus! sade Noræus med plötslig ädelmodighet — man fick ha överseende fast man blev sårad i det ömmaste. En stackars kreaturshandlare åtminstone, som var beroende.

Fällström lade inte in, tyckte att det såg bättre ut att föra alltsammans till näsan denna gång. Så fortsatte han från bås till bås. Noræus' kinder hängde så småningom i sitt vanliga skick, och hans ögon glittrade uppmärksamt.

Fällström stannade vid en ko längst in vid väggen.

Han satte huvudet på sned, knep ihop ena ögat, tog baksteg.

— Opp, får jag titta på dig! sade han och petade till kon med foten.

Hon reste sig äntligen med fara att bryta alla sina ben och knotor till småsmulor.

Han klämde över korsryggen. Åja, hon hade brett och duktigt kors, och rank och benig i växten var hon. Han trevade efter de bakre revbenen, och fick alla tre fingrarna emellan. Jaja!

— Stig åt dig! sade han och gick in i båsen.

Det här var nog ko, det. Känn såna lösbogar! Och mjölkådern gick så stinn och tjock, och mjölkhålen dugde också.

— Hur många kalvar har hon haft? frågade han som om han varit missnöjd med undersökningen.

— Tre.

Noræus tuggade ivrigt löständerna. Han hade spánt följt alla Fällströms rörelser under sken att vara högst fördjupad i siraternas på sitt snusdoslock.

Fällström vände sig mot honom. Och nu var det fyra de listigaste ormögon som mötte varann.

— Ja vad vill Noræus ha?

— Ge ett bud själv!

— Nä fanken! Den som säljer ska begära.

Noræus blev orolig, gick som katten kring hetgröten, snöt sig och dallrade i byxbenen.

Ja, för resten, när han tänkte rätt på saken, var han inte vidare hågad att sälja den här kon. Först och främst hade den kostat honom stora slantar och så — han gav en antydan om att han och hustru och barn nära nog betraktade den som medlem av familjen. Men, förstås, det var ju vännen Fällström som skulle ha den. Det — var — det — ja!

Han gick sakta till en vrå av lagårn för att med ryggen vänd utåt grundligt överväga detta, låta nödvändigheten tala litet också till sitt dumma, goda hjärta.

Han kom nästan genast tillbaka, viftande med segerfanan:

— Ta den för hundrasextiofem!

— Adjö.

Fällström tryckte hatten fast på skallen och stegade mot utgången.

Då sprang Noræus hastigt och barrikaderade dörrn.

— Herregud! herregud! Är det nu något emot igen — Fällström! Jag ska förråda inköspriset, rubb och stubb —

men ruinera mig inte! Hundrafemti i Finland, femton i frakt, tre veckor i stalln — vad går det till, Fällström, jag frågar? Förriga resan fick en ko kolik, så att jag måste slakta henne på båten. Neej, Fällström, jag har hustru och barn att försörja, jag, kan inte skänka bort hela kor, inte.

Fällström plirade mot honom med ett enda retfullt öga.

— Ta mej sådan om det inte är sant! svor Noræus rätt in i detta öga.

Och till yttermera visso skakade han fram ännu några djävlar ur byxbenen.

— Hundrafemti, Noræus, annars går jag på fläcken.

— Kontant?

— Kontant!

— Nå i Jesu namn!

Noræus smalt alldeles ihop i kläderna, matt och besegrad, kröp ihop vid kohalsen och sysslade länge med bindslet. Så ledde han kon ut på golvet och väntade.

Fällström drog fram börsen. Det kändes som om han blev tom invärtes, när han lämnade från sig bunten.

Noræus svängde den två sekunder mellan fingrarna:

— Stämmer.

Han sköt både kon och Fällström före sig ut, tycktes bara vänta på att de skulle komma ur synhåll — då skulle han för evigt försvinna i sina tunnsäckbyxor för att så litet som möjligt höra förebråelserna från sitt hjärta.

Fällström gick hamnvägen tillbaka.

Hålet, som sedelbunten lämnat efter sig i hans bröst, fylldes snabbt och varmt av kon. Gång på gång vände han sig om, tycktes inte alls tro på att den var med, fastän han mest fick dra den som en klump efter sig.

Det var ingen mer ombord på ångbåten än däckspojken. Honom fick Fällström till hjälp.

Det gick ej utan besvär att få kon över landgången. Hon satte stopp med frambenen, och på de gapande, stela ögonen såg man hon trodde, att hon fördes mot en säker och plågsam död. Först sedan Fällström efter mycket betänkande nändes ge henne ett rapp av repet, drog hon försiktigt bakdelen inom järnräcket.

Fällström gjorde fast i räcket. Så gick han upp på kajen, tyckte, att det kändes skönare betrakta henne så där uppifrån. Människorna som gingo förbi — hade de vett om vilket juver hon hade?

Nu hände något.

En dräng stannade med sin mjölvagn. Han tog en säck på ryggen och gick in på fördäck.

Kon stirrade emot honom, ögonen trängde sig ut. Här var ju döden i grym och oanad gestalt! Hon kastade sig åt sidan, föll med hela sin tyngd mot räcket. Hakarna flögo upp — och kon utom relingen. Ett ögonblick hängde hon i grimman. Så blev det bara ett oändligt plumsande och fnysande, tills man såg henne, med huvudet höjt som i seger, ge sig utåt hamnen.

Fällström kände sig ett ögonblick fastspikad vid kajen. Så ryckte han sig lös, hoppade ombord:

— Kon har fallit i sjön!

Däckspojken gapade, tog allt som en vacker gratisföreställning:

— Maskinisten är och äter frukost, så nu får ni klara er bäst ni kan.

Fällström slet livbojen från en lyktstolpe, fann genast det onyttiga i detta, sprang så nerför kajtrappan och ställde sig på nedersta steget. Med ena benet gjorde han ibland en rörelse, som om han tänkte gå ut i vattnet.

Det kom folk till. Några busar, som legat och druckit öl bakom en vägg, närmade sig, buteljen i hand.

— Hur ska jag bära mig åt? Kon min är i sjön, sade Fällström, och det lät så underligt i halsen på honom.

— Låt kon gå åt helvete, då hon är så djävla dum! skrek en och ett skallande skratt hördes. Se på nötet, gubbar!

Man såg.

Kon hade simmat långt ut, for nu runt på en fläck. Hon fnyste och frustade, tycktes njuta av att få sträcka benen ifrån sig och ligga på något, som var mycket mjukare än halm. Körde man ner huvudet — kanske kom man då ändå mjukare och behagligare till? Hon dök med nosen på försök, kände en svalkande kittling i näsborrarna. Så körde hon envist under,

tittade upp ibland bara, triumferande, med vattenpärlorna som ett nät över sina stora, dumma ögon.

— Men försök att hjälpa honom! sade en herre. Far ut med en roddbåt, åtminstone.

Ingen rördes — varför skulle man självmant beröva sig ett sånt här nöje? Fällström hade sprungit upp på en gård, rev bland ett par brandstegar efter en båtshake.

En rusig styrman stod i förn på en ångare vid kajen. Han hörde herrns ord, fick väl en plötslig vision av en blänkande medalj — kanske en summa pengar, insamlad på stående fot av dessa på kajen där? — och så störtade han sig huvudstupa i sjön.

Nere i vattnet kom han med ens ihåg, att han ej kunde simma, vinkade hjälplöst med armarna och upphävde ett vrål.

Två karlar, som efter många betänkanden beslutat att försöka få kon i land, måste nu överflytta hela sin räddningsiver på styrmannen. Då de efter sju sorger hade honom på kajen hördes ett triumferande rop:

— Si nu går kon åt helvete ändå!

Det bubblade och frusade därute. Ur en stor blå ring kupade sig ett par stela ögon — kanske var det dumt i alla fall att köra ned huvudet så där? Böh — bö — öh — i plötslig ånger tänjde hon ut halsen för att få nosen över ytan. Så sjönk hon.

En frossbrytning skar genom hela kroppen på Fällström. Han stirrade på de vida vattenringarna. Herrn kom och beklagade. Fällström bockade och bockade, försökte lyssna riktigt. Alla hade råd att ge nu. Och man kunde ej låta bli höra på dem, fast de stucko som knivar.

Han satte sig på en låda. Allt som skedde, skedde inne i en dimma. Kaptenen gick ombord. Drängar körde fram och lassade av. Människor sprungo med andan i halsen, skreko och sprungo igen. Klockan klingade de tre slagen. Landgången drogs in. Han fick en knuff, steg ombord.

Maskinen dunkade högt, det minsta, som rördes, gjorde så ont åt huvudet. Nerifrån mellandäck hördes en gäll stämma. En gumma berättade, hur geten hennes blivit jagad av en hund i skogen och sprungit, tills hjärtat sprack. Så kär som hon varit i den geten!

Si, hade en tumlare kommit in på fjärden?

Båten lade till vid en brygga.

— Hjälp till där! ropade kaptenen.

Fällström tittade upp mot honom. Jo, visst, han var ju van att hjälpa till. Men just nu — borde man inte slippa i dag?

Kaptenens ögon stodo befallande rätt ut.

Då tog Fällström i.

Båten gick från brygga till brygga. Viken buktade sig. Sävnen gungade i vinden. Här var det ju man själv skulle stiga i land.

Han vandrade uppför backen.

Rättarns teg, den — — si korna, hade de inte kommit längre? Nänä, det var flugor inne i skogen, förstås, och då ville de stå i skuggan av bråtet bakom gårdsgåln och hänga.

Där var en sten. Han satte sig ett tag — varmt i dag!

Han plirade runt om. Han plirade, tills ansiktet brast aldeles sönder i hans händer. Det for och riste i kroppen, och tårarna strilade genom fingrarna.

Han behövde snyta sig, tittade för den skull upp. Han betraktade några droppar, som ännu hängde ytterst på fingren. Plötsligt skakade han dem bort med en beslutsam gest.

Se, nu var ju luften ren igen. Rent var det invärtes också. Gråten hade rensat.

Och så satte sig tankarna kring en tröst, som i all sin obotliga hårdhet var schön att gripa tag om:

— Det var väl bestämt, det så skulle ske.

Hade man levat utan ko hittills, gjorde man det nog hädanefter med.

Ansiktet återtog sin form, leendet lade sig tillbaks i sina fåror.

Och nu fortsatte han backen uppåt — hemöver.

INNEHÅLL.

Författare från 1900-talets början. II.

Inledning av *Fredrik Böök* 5

Karl-Erik Forslund:

Ur Storgården:

Höst	11
Sonfjällets sista björn	28
En gammal vandrares visor	29
En gammal gård	33

K. G. Ossiannilsson:

Kitcheners jakt	37
Tiggarnas fosterland	40
Amerikaner	42
Ulysses	45
Vinland det goda	46
Torvrök	50

Vilhelm Ekelund:

Hemdrömmar	57
Skånska vinterkvällar	58
Ensamhet	59
Tillägnet av "Melodier i skymning"	62
Kastanjeträden trötta luta	63
Psyke i gränden	64
Lönn	65
Hån	65
Inspiration	66
Trädet	66
Ro	67
Åsen	67
Då vora bokarna ljusa	68
När skogen sprang ut	68
Källan	69
Ljus	69
Det snöar	70
Främmande stad	70
Ett barn i natten hemåt föres	71
Staden	71
När i livets natt du dignar	72

INNEHÅLL

Ej med livet tvista	72
Blått om ditt huvud	73
Livet förrinner	73
Havets stjärna	73
Endast kvalet andens blommor när	74
Vandraren	74
Jag diktar för ingen	75
Lunaria	75
Havet	76
Jag sörjer att hjärtat läks	76
Ur "Nordiskt och klassiskt"	77

Albert Henning:

Ruinen	81
Kungsträdet	81
Harmoni i grönt	82
Resumé	82
Det stilla vattnet	83
Främlingen	84
Meditation	85

Gustaf Ullman:

Lilla ångaren Johanne	89
Fiskeflottiljen	89
Ur Präster:	
Traditionen	91

Ludvig Nordström:

Ur Borgare:	
Gubben, som korkade buteljer	109
Åskvädrets inflytande på ett äktenskap	116
Ur Tomas Lack:	
Den bruna kostymen	126

Sven Lidman:

Myt	147
I människans hjärta så månet ting	147
Nu hava vi trotsat så mången storm	148
Astyanax	148
Ur Thure Gabriel Silfverståahl	149
Ur Köpmän och krigare	164

Sigfrid Siwertz:

Ur Mälarpirater:	
Första kapitlet	181
Tredje kapitlet	200

INNEHÅLL

Ur Vindros:		
Den störda commedian	209	
Ur Åsa-Hanna:	<i>Elin Wägner:</i>	
Kopparkitteln	215	
	<i>Gustaf Hellström:</i>	
Ur Kuskar	233	
	<i>Martin Koch:</i>	
Ur Guds vackra värld	263	
	<i>Hjalmar Bergman:</i>	
Ur Herr von Hancken	293	
	<i>Anna Lenah Elgström:</i>	
Ur Gäster och främlingar:		
Två av Röda korset	327	
Ur Fattigfolk:		
Biografen	338	
	<i>Anders Österling:</i>	
Till skönheten	351	
Morgonandakt	352	
Sång	353	
Marin	354	
Livets ögonblick	354	
Ack, alla liv, som blott i mörkret leva	356	
Marsbön	360	
Våren	361	
Sommaren	363	
Lapparna	364	
Vid betraktandet av ett rågax	365	
Arabesk över sommaren	365	
Sista ordet	369	
Sommarstykke	370	
Koloniträdgården	371	
Credo	373	
Ur Undret:	<i>Birger Sjödin:</i>	
Eskader	377	
Ur Starka hjärtan:		
Kon	394	

RECEIVED NOV 1 1929

236283

Author

LSwed
S9687.2

Title Sveriges national-litteratur, 1500-1920. Vol.29.

DATE

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File"
Made by LIBRARY BUREAU

